

Begroting 2023

gemeente
Het Hogeland

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	4
Inleiding	6
Leeswijzer	8
Samenvatting	10
Beleidsbegroting	18
Programmaplan	20
1. Veiligheid	22
2. Bereikbaarheid	26
3. Economie & Werkgelegenheid	34
4. Leefbaarheid & Voorzieningen	40
5. Sociaal Domein & Volksgezondheid	58
6. Ruimtelijke Ordening, Wonen & Duurzaamheid	76
7. Burger & Bestuur	89
8. Bedrijfsvoering	93
Algemene Dekkingsmiddelen	103
Paragrafen	107
Lokale heffingen	109
Weerstandvermogen & Risicomanagement	113
Onderhoud kapitaalgoederen	119
Financiering	127
Bedrijfsvoering	133
Verbonden partijen	139
Grondbeleid	149
Aardbevingen	151
Grote projecten	157
Crisissituaties	175
Financiële begroting	179
Overzicht Lasten en Baten	181
Incidentele Lasten en Baten	182
Toelichting Lasten en Baten	184
Geprognosticeerde balans	192
EMU-saldo	194
Overzicht Taakvelden	196
Meerjarenraming	198
Investeringsprogramma	200
Reserves en Voorzieningen	202

Bijlagen	206
I Uitgangspunten begroting	208
II Sociale- en fysieke structuur	210
III Algemene uitkering	212
III Verstrekte subsidies	214
V Toelichting Beleidsindicatoren	218
VI Afkortingenlijst	222

Inleiding

We liggen op koers. Maar in de opdoemende mist wordt het lastig navigeren. De gemeenteraadsverkiezingen van maart dit jaar resulteerden in een nieuw college én een coalitieakkoord, 'Samen bouwen', waarin nuchterheid en realisme gepaard zijn aan ambities en de voortzetting van het streven vooral de Hogelandsters centraal te stellen. Dat alles ook daadwerkelijk kunnen verwezenlijken, vereist echter zekerheden op de langere termijn.

En juist daaraan ontbreekt het.

Deze begroting en het financiële perspectief op de kortere termijn bieden een sluitend beeld; een gevolg van afgewogen keuzes in het verleden. Maar vanaf 2026 kantelt dat. En hoewel de 'schade' in 2026 zoals het nu lijkt minder dramatisch is dan wij aanvankelijk hebben geschetst, is het beeld daarna onverminderd somber.

Als de overheid die het dichtst bij de inwoners staat die inwoners ook op maat wil bedienen, zijn middelen nodig. En zekerheid óver die middelen; langdurige zekerheid. Die biedt het Rijk niet. Dat maakt dat het twijfelachtig is of de koers die voortvarend wordt ingezet een houdbare is. De Haagse tombola op het gebied van de gemeentefinanciën maakt dat de eindbestemming een ongewisse bestemming is.

Met de mond belijden dat gemeenten het best in staat zijn noden en verlangens van de inwoners te lenigen zonder dat daar voldoende middelen tegenover staan om daaraan ook invulling te geven, is een volstrekt onbegaanbare weg. Dat droegen we uit. Dat dragen we uit. En dat blijven we uitdragen. Het Haagse roer móet om.

Deze verzuchting laat onverlet dat we in elk geval de komende drie jaar, onder beperkingen en restricties, verder vorm kunnen geven aan wensen en ambities. En dat lijken we te kunnen doen zonder een onredelijk zware wissel trekken op de beurs van onze inwoners. Het lokale belastingpeil is een alleszins redelijke en dat houden we bij voorkeur graag zo.

De kadernota die in september door de raad is behandeld, is richtinggevend geweest voor het financiële perspectief dat hier voor ligt. Het in de nota geschetste beeld is deels bijgesteld. In positieve en ook in negatieve zin.

Per saldo kunnen we zaken overeind houden. Per saldo kunnen we ook investeren. Per saldo kunnen we het onderhoudsniveau van groen, wegen, watergangen en kunstwerken op een aanvaardbaar niveau brengen. Per saldo zijn we in staat Hogelandsters die buiten de boot dreigen te vallen binnen boord houden. We kunnen voorlopig blijven werken aan een gemeente waarin goed toeven, goed recreëren, leven en wonen is.

Ook wij ontkomen niet aan de gevolgen van de huidige energiecrisis. Dankzij gelden van het Rijk kunnen wij een voorziening in het leven te roepen om de financiële gevolgen daarvan het hoofd te bieden.

Ze zijn actueler dan ooit: de gasbevingen in de provincie. Niet alleen de parlementaire enquête houdt ze in de schijnwerpers. De recente bevingen in het Noordoosten van onze gemeente doen dat ook. Het sterkt ons in de overtuiging dat er meters gemaakt moeten worden en dat onze inspanningen er op gericht moeten blijven onze inwoners dat te bieden waar ze recht op hebben: een veilige, perspectiefrijke woonomgeving.

Een basisvoorwaarde voor dat perspectief is een gezonde, vitale, duurzame en veerkrachtige economie. Ons belangrijkste trekpaard, de Eemshaven, blijft zich uitstekend ontwikkelen. Die ontwikkeling vertaalt zich niet alleen in een rooskleurig beeld voor wat betreft gemeentelijke rekenen. De ontwikkelingen daar brengen ook een vliegwiel op gang: als bedrijf 'X' zich er naar volle tevreden heeft gevestigd, spreekt dat rond en volgen 'Y' en 'Z' als vanzelfsprekend. Dat vliegwiel houden we graag op gang.

Ook de haven van Lauwersoog laat een gezonde ontwikkeling zien. Een ontwikkeling die verder kan worden gestimuleerd door de voorgenomen aanleg van de tweede ontsluitingsweg. Die vergroot niet

alleen de verkeersveiligheid; die draagt ook fundamenteel bij aan de bereikbaarheid en de toeristische aantrekkelijkheid.

We blijven investeren in de leefbaarheid van onze dorpen. In samenwerking met andere partijen kan de toeristisch aantrekkelijkheid van Zoutkamp een stevige impuls krijgen. De geplande waterwerken daar – en de spin offs – bieden een uitgelezen kans om het voormalige vissersdorp nog nadrukkelijker op de kaart te zetten.

Ook de centrumplannen voor Uithuizen, Winsum, Uithuizermeeden, Bedum en Leens dragen in belangrijke mate bij aan de (be)leefbaarheid. Niet alleen aan die van die kernen zelf; ook het omliggende gebied plukt daar vruchten van en blijft zodoende aantrekkelijk als vestigingsgebied. Die plannen zullen ook in 2023 met voortvarendheid worden voortgezet.

Om de leefbaarheid van álle dorpen te bevorderen, is het ‘dorpenfonds’ ingevoerd. Het fonds blijft als het aan ons ligt de komende jaren in de lucht. Het is een belangrijk instrument om vitaliteit in die dorpen te waarborgen. Daarnaast bevordert het fonds de eenheid onder de inwoners en draagt het bij aan sociale cohesie. Het fonds voor ondernemers kunnen we in 2023 op het gewenste niveau brengen.

Een breed en gevarieerd woningaanbod voor de huidige inwoners en voor hen die dat willen worden, is essentieel voor het toekomstperspectief van Het Hogeland. Daarin blijven we investeren. En daarin blijven we zo veel mogelijk doelgroepen bedienen.

We streven naar een schone, toekomstbestendige, duurzame woonomgeving. Die omgeving maken we samen. Particuliere initiatieven die daaraan bijdragen, stimuleren we waar mogelijk. Daar waar dat kan, dragen we ons eigen steentje bij. In dat kader zijn de voorgestelde aanpassingen van de afvaltarieven van belang. Die aanpassingen beogen het aanbod van afval verder te verminderen door ‘prijsprikkels’ voor de inwoners in te bouwen. Hoe minder aanbod, hoe beter voor de portemonnee. Uitgekiende communicatie moet dat helder gaan maken.

We willen een gemeente zijn die kansen voor iedereen biedt. Een breed pakket aan voorzieningen moet dat bewerkstelligen. We zijn verheugd dat we dat pakket in de benen hebben kunnen houden én verder hebben kunnen vervolmaken. Omdat we vinden dat elke Hogelandster telt.

Dat laatste is voor ons de komende jaren een rode draad; ons richtsnoer.

Wij hopen die rode draad, dat richtsnoer, ook na het jaar 2025 in stand te kunnen houden. Dat we alle Hogelandster kunnen laten tellen. Bij die missie zijn we in belangrijke mate afhankelijk van middelen die door ‘Den Haag’ beschikbaar worden gesteld. Wij roepen ‘De Haag’ daarom op de mist rond de financiën eindelijk te laten optrekken.

Zodat wij richting toekomst kunnen navigeren.

Winsum, oktober 2023,

Het college van burgemeester en wethouders.

Leeswijzer

Deze gemeentebegroting 2023 is opgebouwd uit vier delen:

- Programmaplan;
- Paragrafen;
- Financiële begroting;
- Bijlagen.

Programmaplan

Het programmaplan vormt het inhoudelijke deel van de begroting. In dit deel staat wat we willen bereiken en welke activiteiten we daarvoor in 2023 willen gaan uitvoeren. In dit programmaplan is per deelprogramma een overzicht gegeven van de lasten en baten.

Beleidskader

In deze begroting hebben we de van toepassing zijnde beleidsdocumenten in de programma's vermeld. De beleidsdocumenten die vanaf 2022 worden geactualiseerd en/of vastgesteld worden in de programmabegroting opgenomen. Uitgangspunt hierbij is dat zolang er geen wijzigingen hebben plaatsgevonden de bestaande documenten van de vier voormalige gemeenten leidend zijn.

Beleidsindicatoren

Op grond van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) hanteren gemeenten voor het toelichten van de maatschappelijke effecten in de programma's en de programmaverantwoording de verplichte beleidsindicatoren. Per programma zijn deze beleidsindicatoren opgenomen. Deze cijfers worden aangeleverd vanuit verschillende systemen en zijn minimaal één jaar oud. In aanvulling op de verplichte beleidsindicatoren hebben we in de programma's ook eigen stuurgegevens bij verschillende beleidsonderdelen opgenomen. Wij hopen hiermee meer inzicht te bieden in hoeverre wij onze doelen bereiken. Overigens zien wij de opzet in deze begroting als een groeimodel dat de komende jaren verder uitgebouwd zal moeten worden.

Risico's

In het kader van de doorontwikkeling van het risicomanagement hebben we de programma's reeds in de begroting 2022 uitgebreid met een onderdeel risico's. Op basis van diverse gesprekken hebben we geïnventariseerd welke risico's wij naast de financiële risico's uit de paragraaf Weerstandsvermogen & Risicomanagement in de diverse programma's onderkennen. De risico's in deze paragraaf zijn overigens weer geactualiseerd. Mutaties in de risicoparagraaf zijn daarbij toegelicht.

Reservemutaties

Onderaan ieder programma zijn reservemutaties opgenomen.

Deze reservemutaties zijn weliswaar niet zichtbaar op de taakvelden van een programma, maar hebben wel betrekking op het betreffende programma. Om een zo compleet mogelijk beeld van het programma weer te geven worden ze daarom apart zichtbaar gemaakt.

Paragrafen

Conform de wettelijke regelgeving moeten zeven paragrafen verplicht worden opgenomen in de begroting waarin de beleidslijnen zijn vastgelegd met betrekking tot beheersmatige aspecten. Het doel van de paragrafen is om onderwerpen die verspreid in de begroting staan (zoals lokale heffingen en bedrijfsvoering) gebundeld weer te geven. In deze begroting is naast de verplichte paragrafen ook een paragraaf Aardbevingen opgenomen, omdat de gevolgen van de gaswinning voor de gemeenschap van grote invloed zijn. Ook vindt u weer een paragraaf 'Grote projecten', zoals eerder ook met u is afgesproken. Tot slot is nog een paragraaf Crisissituaties opgenomen in deze begroting met daarin onder ander de gevolgen van de Coronacrisis, De Afghaanse evacués en de Oekraïense vluchtelingen.

Financiële begroting

In de financiële begroting vindt u samenvattende overzichten met betrekking tot onze financiële huishouding. U vindt hier onder meer onze meerjarenbegroting, een overzicht van het in de begroting opgenomen investeringsplan voor de komende jaren en een overzicht van de reserves en voorzieningen

Bijlagen

In de bijlagen treft u een aantal verplichte bijlagen aan. Hierin is o.a. een specificatie van onze uitkering uit het Gemeentefonds opgenomen.

Samenvatting

Voor u ligt een begroting met een beperkt overschot in 2023 en met een sluitend meerjarig perspectief tot en met 2025. Vanaf 2026 ontstaat er echter een groot tekort, zoals u ook reeds in de kadernota is geschetst. Dit heeft te maken met de bestaande onzekerheden in onze Algemene Uitkering vanaf dat jaar. Het rijk wil naar een nieuwe financieringsmethodiek met meer ruimte voor het eigen belasting gebied, maar heeft daar nog geen invulling aan gegeven.

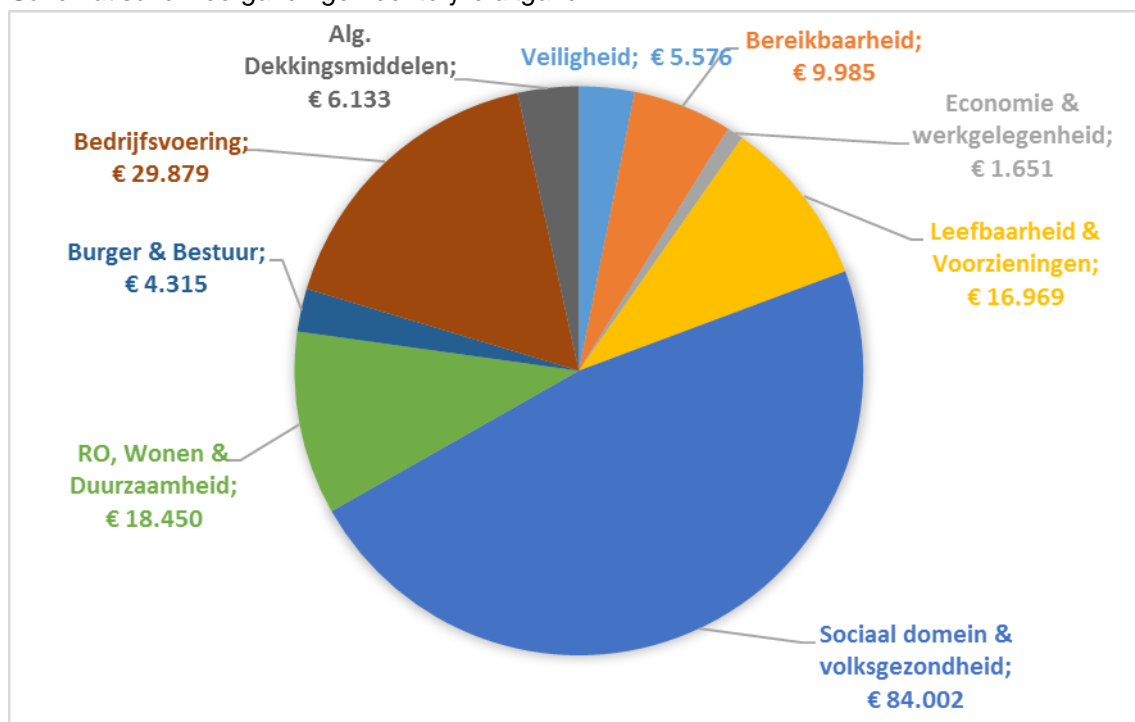
Door onder andere de effecten van de septembercirculaire, met daarin een aantal wijzigingen op het terrein van de Jeugdzorg en een incidentele extra uitkering in 2026, is dit perspectief veranderd. De komende jaren blijft waakzaamheid geboden vanwege de forse taakstellingen in onze begroting en de aangekondigde herijking van het gemeentefonds.

Gemeentelijke inkomsten en uitgaven

Om u enig gevoel te geven in waar onze gemeentelijke geldstromen naar toe gaan en waar de dekking van deze uitgaven naar toe gaat, lijkt het ons goed om u kort een schematisch beeld te schetsen van hoe deze stromen zich tot elkaar verhouden. Voor de exacte cijfers verwijzen wij u naar het overzicht van de Baten en Lasten in de 'Financiële Begroting' van dit boekwerk.

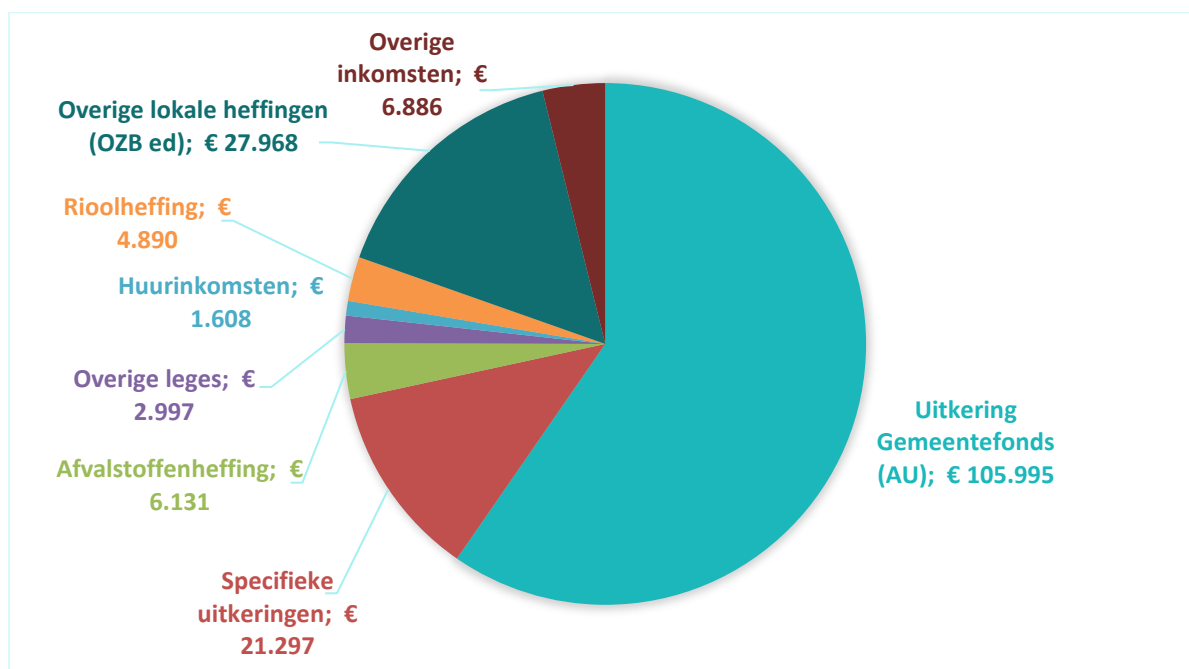
In onderstaande cirkeldiagram ziet u de verdeling van onze uitgaven over de diverse programma's. Daarbij ziet u dat het programma Sociaal Domein in financiële zin bijna de helft van onze begroting beslaat. Op zich niet vreemd, aangezien De BUIG, de WMO, de Jeugdzorg en onze sociale werkvoorziening allen onderdeel uitmaken van dit programma.

Schematische weergave gemeentelijke uitgave:

Bedragen x € 1.000

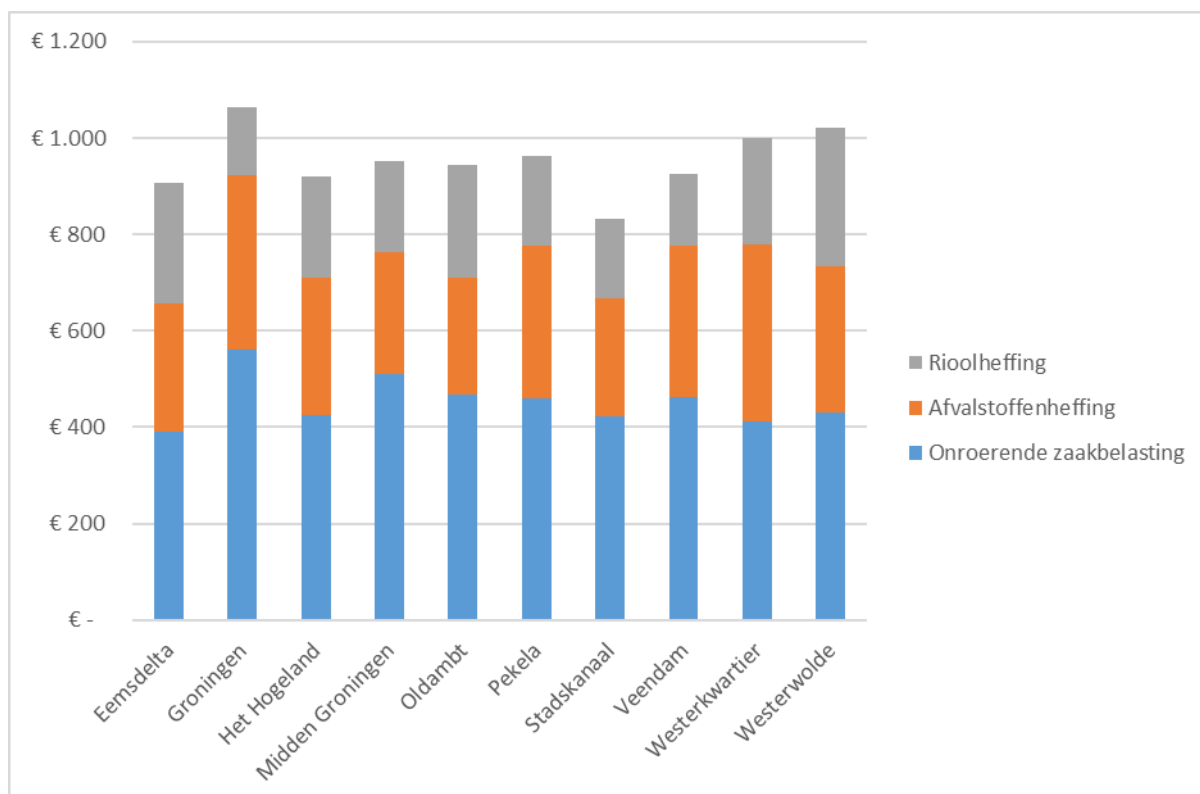
Uiteraard moeten al deze uitgaven worden gedekt door inkomsten, waarvan logischer wijs de Algemene Uitkering en diverse specifieke uitkeringen van het rijk het grootste deel betreft. Samen komt derhalve meer dan 70% van onze inkomsten van het rijk. Dat geeft ook onze afhankelijkheid van het rijk weer. Deze afhankelijkheid is dan ook de reden dat wij een groot belang hechten aan een eerlijke verdeling van het gemeentefonds en wij volop blijven inzetten op het voorkomen van het in onverkorte vorm invoeren van het verdeelmodel van het gemeentefonds. In onderstaande tabel ziet u de verdeling van onze inkomsten in een cirkeldiagram.

Bedragen x € 1.000

Lokale heffingen

Een belangrijk onderdeel in de gemeentelijke begroting zijn de lokale heffingen. Wij zijn er in geslaagd deze slechts beperkt te laten stijgen, waardoor wij nog steeds op een voordelige positie op de provinciale ladder van de lokale lastendruk staan. In onderstaand staafdiagram ziet u hoe onze tarieven zich in 2022 verhouden tot de andere gemeenten in de provincie:

Bovenstaand overzicht in combinatie met de geringe voorgestelde stijging voor 2023 leidt tot de conclusie dat onze gunstige positie qua lastendruk in de provincie wordt gehandhaafd.

Voor een uitgebreid overzicht van de diverse tarieven verwijzen wij u naar de paragraaf Lokale Heffingen.

Uitwerking kaderstelling

Deze begroting is een uitwerking van de kaderstelling uit de Kadernota voor de begroting 2023, die in september met uw raad is besproken. Deze kaderstelling is langs de lijnen zoals met u besproken verder uitgewerkt in deze begroting. Er zijn echter wel diverse autonome ontwikkelingen die hebben geleid tot een begroting met een enigszins gewijzigd financieel perspectief.

De meest in het oog springende autonome ontwikkelingen betreffen voordelige saldi op de WMO en de BUIG, kostprijsontwikkelingen voor met name energie en de verwerking van de middelen voor de jeugdzorg in de Algemene Uitkering. U treft in deze samenvatting diverse voorstellen op deze terreinen aan.

Financieel perspectief

Wij leggen u een begroting voor die zich kenmerkt door een positief meerjarig saldo tot en met 2025, met zoals gezegd een aantal grote opgaven en onzekerheden. Wij geven u een korte samenvatting van de uitkomsten van deze begroting en het meerjarig perspectief. Dit zetten we uiteraard af tegen de uitkomsten van de Kadernota. Wij focussen ons hierbij zoals gebruikelijk op het structureel gepresenteerde saldo. Dit is namelijk waar primair op gestuurd moet worden en waar de toezichthouder op toetst.

Wij merken daarbij op dat het in de Kadernota gepresenteerde saldo verschillende nog te realiseren taakstellingen bevatte. Denk hierbij aan de personele taakstellingen en de taakstelling op de Jeugdzorg, de WMO en de Bijzondere Bijstand. In deze begroting zijn een aantal taakstellingen door realisatie vervallen. Deze ziet u in deze begroting derhalve niet in het saldo terug. Dit betreft onder andere de taakstelling op de WMO en de Bijzondere Bijstand.

In de kaderstelling was het volgende structurele financiële perspectief opgenomen voor de jaren 2023-2026:

Verloop meerjarig perspectief				
Bedragen x €1.000,-	2023	2024	2025	2026
Huidig perspectief	5	520	940	nmb
Effecten 1e bestuursrapportage 2022	-2.395	-2.469	-2.470	-2.545
Effect Kadernota	2.846	2.766	2.668	-3.894
Bijgesteld perspectief	456	817	1.138	-6.439

Voor de begroting 2023 wordt het meerjarenperspectief aangevuld met 2026. Met de recente cijfers voor dit jaar en het meerjarige beeld van de Algemene Uitkering, kunnen we ook voor 2026 een eerste beeld vormen.

Sinds de opstelling van Kadernota hebben zich ontwikkelingen voorgedaan die het financiële beeld beïnvloeden. De ontwikkelingen hebben per saldo een wisselend financieel effect op het perspectief. We zijn er echter in geslaagd een begroting met een sluitend perspectief tot en met 2025 te presenteren, met een verwacht tekort voor het 'Ravijnjaar' 2026. Overigens is het verwachte tekort voor 2026 minder groot dan verwacht, door onder andere een extra incidentele dotatie aan het gemeentefonds voor dat jaar.

In de voorliggende begroting zien we op sommige plaatsen prijs- en volumeontwikkelingen, die maken dat diverse budgetten wat opgehoogd moeten worden. Daar waar dit het geval is, hebben we deze gedekt uit de stelpost voor prijscompensatie. Ook zien we in financiële zin een positieve ontwikkeling in de WMO uitgaven. Tot slot zien wij ook ontwikkelingen in het areaal in de Eemshaven, die een positief effect hebben in de geschetste verwachtingen vanaf 2024.

De ontwikkelingen die we ten opzichte van de kadernota in de begroting hebben verwerkt ziet u op hoofdlijnen in onderstaand overzicht:

Ontwikkelingen in begroting 2023				
<i>bedragen x € 1.000</i>	2023	2024	2025	2026
WMO	916	916	916	916
Areaal Eemshaven		500	1.000	1.000
Algemene Uitkering (sept. ciculaire)	137	-2	-1.544	252
Kapitaallasten	113	6	754	754
Salarissen naar kapitaaldienst	143	143	143	143
Lagere dotatie AR	1.500			
Personeel	-643	-643	-643	-643
Begraafrechten	-100	-100	-100	-100
Leerlingenvervoer	-170	-170	-170	-170
Ondersteuning Wijkteams	-100	-100	-100	-100
Jeugd stelpost per saldo		-836	102	102
Onderhoudsbudgetten Wegen en Gebouwen			-675	
Stelpost Sportaccommodatie Bedum			-93	-93
Stelpost De Tirrel	-500	-500	-500	-500
Taakstelling bijzonder bijstand	-350	-350	-350	-350
Overige mutaties	-1.055	718	1.511	1.500
Effect ontwikkelingen	-109	-418	251	2.711

Voor een uitgebreide verschillenanalyse verwijzen wij naar de diverse programma's. De belangrijkste ontwikkelingen worden hieronder kort toegelicht.

WMO

Ten behoeve van de monitor Sociaal Domein zijn voor de grootste budgetten actuele prognoses opgesteld. Conform verwachting groeien de uitgaven op het vlak van de Hulp bij het Huishouden. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door een tariefstijging en de vergrijzing. Ten aanzien van de WMO Begeleiding zien we een daling in de uitgaven, ondanks de per 1 januari 2022 gestegen tarieven. Deze kwam voort uit de aanbesteding, waarbij we rekening hebben moeten houden met de AMvB om een reëel tarief te bieden.

In 2021 hebben we diverse heronderzoeken gedaan binnen de WMO Begeleiding en hebben er ook extra inspanningen plaats gevonden, om te kijken of een cliënt gebruik kan/zou moeten maken van een voorliggende voorziening zoals de WLZ.

Op basis van de data die in onze gemeentelijke systemen vast ligt hebben we actuele prognoses opgesteld voor 2022. Voor 2023 hebben we vervolgens een inschatting gemaakt door ook rekening te houden met volume en prijsontwikkelingen. Ten opzicht van de meerjarenbegroting (jaarschijf 2023) leidt dit per saldo tot een voordeel van 1.241.000. Nader onderzoek moet uitwijzen wat de exacte oorzaken zijn van de significante daling van deze uitgaven.

In de begroting zit nog een structurele taakstelling op de WMO van ca. € 325.000 euro. Wij stellen voor deze taakstelling te schrappen, gezien het voordeel dat nu verwerkt kan gaan worden in de begroting op de WMO.

Het resterende voordeel op de WMO bedraagt daarmee ca. € 916.000. Dit maakt onderdeel uit van het gepresenteerde saldo.

Areaal Eemshaven

In de bestaande meerjarenramingen is alleen voor 2023 nog een beperkte areaaluitbreiding voor de Eemshaven opgenomen (€ 225.000). Er zijn echter nog wel ontwikkelingen gaande. O.a. op het terrein van een kabelfabriek en een ijzerfabrikant. Wij denken daarom dat het verantwoord is voor 2024 en 2025 ca. € 500.000 te ramen voor Areaaluitbreiding.

Naast deze bestaande ontwikkelingen, speelt ook het programma van de Oostpolder. De vraag is hoe snel we daar de eerste effecten van zullen zien. Dat zal op zijn vroegst in 2026 zijn. We stellen voor hier

voorzichtigheids halve nog niet op voor te sorteren. En voor 2026 vooralsnog geen areaaluitbreiding te ramen.

Algemene uitkering

Zoals gebruikelijk, verwerken wij de effecten van de septembercirculaire nog in de begroting van het komende jaar. Deze geeft op een aantal punten verrassende uitkomsten, die wij puntsgewijs met u willen delen:

- Het rijk kent de gemeenten en provincies een éénmalig extra bedrag toe in 2026. Daarmee lijkt het ravijn in dit jaar enigszins gedempt te worden. Dit gebeurt ook in afwachting van de nieuwe financieringsmethodiek die het rijk graag wil invoeren. Daarbij zal er meer ruimte voor uitbreiding van het eigen belastinggebied van de gemeenten zijn. Hoe dit eruit gaat zien en wat de effecten daarvan zullen zijn is echter nog zeer onzeker. Voor onze gemeente betekent dat ca. € 2,4 miljoen extra in 2026 (incidenteel);
- Het rijk heeft besloten het accres voor 2023 tot en met 2025 vast te klikken op het volume van 2022. Daarmee wordt dezelfde methodiek gehanteerd als in de meicirculaire al vanaf 2026 is doorgevoerd. Gevolg hiervan is dat de uitkering in de jaren 2023 t/m 2025 stabiel zal blijven en niet mee zal fluctueren met de uitgaven van het rijk. Dit betekent echter ook dat macro volume-ontwikkelingen in bijvoorbeeld de WMO of de Jeugdzorg niet meer van invloed zijn op de Algemene Uitkering;
- Bij de meicirculaire hebben we een afslag gedaan op het grote accres van de jaren 2023 t/m 2025. Dit om het risico van onderuitputting van de rijkguitgaven te kunnen opvangen. Met het vastklikken van het accres voor deze jaren is deze afslag minder noodzakelijk. Deze ruimte zou kunnen worden benut om toekomstige ontwikkelingen op te kunnen vangen.

Kapitaallasten

Zoals gebruikelijk zien we altijd enige fluctuatie in de ontwikkeling van de kapitaallasten. Dit komt voornamelijk voort uit de gebruikelijke actualisatie van de investeringslijst, zoals die in de financiële begroting is opgenomen. Voor het jaar 2026 is de lijn van 2025 doorgetrokken. Er was immers nog geen bestaande investeringsplanning voor dat jaar.

Salarissen naar kapitaaldienst

In verhouding tot de begroting 2022 worden er wat meer personele lasten doorbelast naar investeringskredieten met externe dekking. Daardoor wordt de personeelsbegroting wat ontlast.

Extra vrijval dotatie AR

In de kadernota was een dotatie aan de AR voor 2023 opgenomen van € 2 miljoen. Wanneer wij naar ons weerstandsvermogen kijken, dan zien wij dat hier een stijgende trend. Wij zijn van mening dat het verantwoord is om de geraamde dotatie in 2023 met € 1,5 miljoen te verlagen, om zodoende een positief begrotingssaldo voor het komende jaar te kunnen presenteren.

Personeel

De personele lasten in de begroting zijn geraamd op basis van de huidige CAO. Daarop is nog geen indexatie voor 2023 toegepast. Niet onwaarschijnlijk is dat er een significant effect ontstaat als gevolg van een nieuw af te sluiten CAO. Daarom stellen we voor de looncomponent die in de septembercirculaire zit te reserveren op de stelposten, in afwachting van de CAO ontwikkelingen. In de septembercirculaire is de loonindex voor 2023 3,3 %, daar waar dit bij de meicirculaire 3,6% was. Voor de jaren 2024 e.v. is de loonindex gelijk gebleven ten opzichte van de meicirculaire. Een bijzondere ontwikkeling volgens ons.

Wanneer we kijken naar de uitkomsten van de personeelsbegroting, dan zien we een uitzetting van ten opzichte van de voorjaarsnota. Een deel van de claim wordt gedekt uit de stelpost 'Loonontwikkeling', voor één functie wordt de personele taakstelling verhoogd en een deel zal op realisatiebasis worden toegeschreven naar de diverse NPG projecten.

De rest van de overschrijding op de personele kaders heeft te maken met verdere uitzetting van het personeelsbestand op het terrein van de WMO, waarvoor extra middelen benodigd zijn. Deze claim zat overigens incidenteel ook in de voorjaarsnota. Hierbij is het goed om te vermelden dat we ook een groot voordeel op de WMO presenteren in deze begroting, o.a. als gevolg van de diverse maatregelen die zijn doorgevoerd.

Personele taakstelling

In de voorliggende cijfers is rekening gehouden met een verlaging van de personele taakstelling. Uit de analyse van de personeelsbegroting blijkt dat de taakstelling met ca. € 214.000 verlaagd kan worden. Rekening houdend met de genoemde verhoging resteert er van de oorspronkelijke taakstelling nog ca. € 470.000.

Leerlingenvervoer

Als gevolg van kostprijsstijgingen over zowel 2022 als 2023, zien wij ons genoodzaakt het budget voor leerlingenvervoer te verhogen. Grote veroorzaker hiervan is de stijging van de brandstofprijzen.

Energie

Zoals bekend stijgen de energielasten enorm. Extrapolatie van de uitgaven in 2022 voor onze gemeentelijke panden leidt tot een verhoging van het energiebudget voor onze panden in 2023 met € 355.000. Of dit voldoende is, zullen we moeten afwachten. De markt is immers grillig en moeilijk te voorspellen. Deze verhoging is gedekt door een verlaging van de stelpost voor prijseffecten.

Naast de energie voor onze panden, spelen de energiekosten in het productieproces van 'Ability' een grote rol. Ook hier verwachten we sterk stijgende kosten. Het energiecontract moet echter nog worden aanbesteed. In afwachting van deze aanbesteding hebben we hiervoor nog geen verhoging doorgevoerd.

Effect middelen Jeugd (Algemene Uitkering)

Rijk en VNG werken op dit moment aan de Hervormingagenda jeugdzorg. Deze zal naar verwachting dit najaar worden afgerond. Vooruitlopend hierop zijn voor de jaren 2022 en 2023 reeds aanvullende, incidentele middelen toegevoegd aan het gemeentefonds, in lijn met de financiële reeks van de uitspraak van de Commissie van Wijzen (CvW). Naast de besparingsopgave die volgt uit de uitspraak van de Commissie van Wijzen heeft het kabinet besloten tot het realiseren van de aanvullende besparing van structureel € 511 miljoen, welke een Rijksverantwoordelijkheid is gemaakt. Concreet betekent dit dat het aan de Rijksoverheid is om de besparing in te vullen met (wettelijke) maatregelen. Het gaat daarbij om maatregelen waardoor gemeenten minder middelen nodig hebben of waarbij alternatieve inkomsten gegenereerd worden (bv door middel van de invoering van een eigen bijdrage). Ook draagt het Rijk het budgettaire risico ingeval (een deel van) deze maatregelen geen of niet tijdig doorgang vinden.

Het volgende is afgesproken

- Gemeenten mogen in de jaarschijven 2024 tot en met 2026 de middelen die op de aanvullende post zijn gereserveerd volledig meenemen in hun meerjarenraming.
- Daarnaast mogen gemeenten in hun begroting rekening houden met een besparing van € 100 miljoen in 2024, € 500 miljoen in 2025, € 500 miljoen in 2026 en vanaf 2027 € 511 miljoen structureel als gevolg van maatregelen die het Rijk zal uitwerken.

In de kadernota was rekening gehouden met een aanvullende uitkering voor 2023. Zijnde een verhoging van 75% naar 100% van de middelen die zijn opgenomen in het rapport van de commissie van Wijzen. Daarbij hebben we voorgesteld deze middelen in te zetten voor de stelpost 'Maatregelen Rijk met financiële consequenties'. Daarmee zou de stelpost voor 2023 vervallen. Wij stellen voor dit ook voor de volgende jaren te doen.

Tegenover het meenemen van het volledige bedrag van de arbitragecommissie staat een uitname van de uitkering voor de maatregelen die het rijk neemt. Per saldo heeft dit in 2024 een positief effect op de uitkering, dat omslaat naar een negatief effect voor de jaren daarna. In verband met de rijksmaatregelen stelt het rijk voor dat gemeenten mogen rekenen met een besparing vanaf 2024.

Hieronder een weergave van de geraamde rijksvergoeding en de op te nemen stelposten op basis van de meicirculaire, afgezet tegen de lijn zoals die nu in de septembercirculaire wordt gepresenteerd.

Aanvullende middelen rijk Jeugdzorg (bedragen x € 1.000)	2023	2024	2025	2026
Budgettair effect compensatie jeugdzorg voor begroting 2023-2025 (sept.circ.)	4.201	3.678	2.204	1.067
Compensatie Jeugdzorg in begroting 2023-2025 (meicirc. o.b.v. 75%)	4.201	2.976	2.743	1.890
Effect op begroting 2023	-	701	-539	-823
Stelpost Jeugd rijksmaatregelen	2023	2024	2025	2026
Schrappen stelpost maatregelen Rijk met fin. Consequenties		1.136	1.398	1.398
Lager te ramen uitgaven o.b.v. septembercirculaire		300	1.500	1.500
Effect stelposten per saldo op begroting		-836	102	102
Totaal effect op begroting	-	-135	-437	-721

Onderhoudsbudgetten Wegen, Civiel en Gebouwen

In de kadernota hebben wij u een voorstel gedaan om stapsgewijs de onderhoudsbudgetten voor wegen, civiel en gebouwen op het gewenste niveau te brengen. De meerjarige saldo's in deze begroting geven enige ruimte om de onderhoudsbudgetten in drie jaar op het gewenste niveau te brengen in plaats van in vier jaar. Dit geeft een negatief effect in 2025 van € 675.000. Voor 2026 blijft de situatie uiteraard onveranderd.

Stelpost De Tirrel

Separaat aan deze begroting wordt u geïnformeerd over de stand van zaken met betrekking tot de bouw en exploitatie van De Tirrel. Het voert te ver om daar in deze samenvatting op in te gaan. Wel willen we benoemen dat we in verband met nog te nemen besluiten door uw raad, hebben gemeend een stelpost ter grootte van € 500.000 in de begroting op te voeren ter dekking van de gevolgen van zowel het investeringskrediet in de vorm van jaarlijkse kapitaallasten, als de exploitatie van het gebouw en het beheer van de openbare ruimte. Op deze wijze heeft uw raad de ruimte om de door u gewenste besluiten te kunnen nemen.

Stelpost Accommodatie sportpark Bedum

Met dezelfde argumentatie als voor De Tirrel, hebben wij gemeend ook een stelpost voor de effecten van een verhoging van het investeringskrediet voor de accommodatie op het sportpark in Bedum op te voeren. Hierover ontvangt u ook een separaat voorstel met een begrotingswijziging. De voorgestelde structurele stelpost in de begroting bedraagt € 93.000.

Taakstelling Bijzonder Bijstand

Sinds de bouwstenennotitie in 2020 hebben we een taakstelling op de Bijzondere Bijstand opgenomen voor een bedrag van € 350.000. U heeft destijds een aantal voorwaarden aan de invulling van deze taakstelling gesteld. Wij komen tot de conclusie dat deze taakstelling niet gerealiseerd kan worden, gezien de beperkte omvang van het betreffende budget. Wij stellen u daarom voor deze taakstelling te schrappen.

Het voorgaande leidt tot het volgende structurele beeld:

Verloop meerjarig perspectief				
<i>bedragen x € 1.000</i>				
	2023	2024	2025	2026
Verwacht perspectief kaderstelling	456	817	1.138	-4.788
Effect ontwikkelingen	-109	-418	251	2.711
Verwacht perspectief	347	399	1.389	-2.077

In bovenstaand overzicht zien we overschot van ca. € 0,35 miljoen in 2023, dat oploopt in 2024 en 2025 en een structureel tekort van ruim € 2 miljoen in 2026. Het laatste jaar is flink positiever dan verwacht. Dit komt met name door een incidentele toevoeging voor 2026 aan het gemeentefonds. Dit in afwachting van een nieuwe financieringsmethodiek van het Rijk naar gemeenten.

Over het saldo van 2026 is het verder goed om op te merken dat er bij de Kadernota nog geen bestaand saldo voor 2026 aanwezig was. Wel was het effect van de ontwikkelingen bekend. Deze was € 6,4 miljoen negatief. In deze begroting hebben we wel een startsaldo voor 2026, dat uitkomt op € 4,8 miljoen negatief. Met de ontwikkelingen in deze begroting sinds de kadernota betekent dat een negatief saldo voor 2026 van ca. € 2,1 miljoen.

Wij zien in aanvulling op dit meerjarige saldo dat er nog steeds verschillende forse taakstellingen in de begroting zijn opgenomen. Deze zijn deels functioneel ingevuld, maar moeten ook voor een deel verder worden ingevuld in de komende jaren. Denk hierbij aan de taakstelling op de personele lasten, efficiency en de jeugdzorg. U vindt een nadere specificatie van de ontwikkelingen en verschillen in het hoofdstuk 'Toelichting Lasten en Baten'.

Incidenteel begrotingssaldo

Naast het structurele begrotingssaldo benoemen we ook het incidentele deel van de begroting. Wij zien dat het incidentele saldo in 2023 bijna € 1,2 miljoen negatief bedraagt. Dit saldo wordt onttrokken aan de AR.

Beleidsbegroting

Programmaplan

1. Veiligheid

Omschrijving

Binnen het programma Veiligheid richt de aandacht zich op één van de kerntaken van de gemeente: regie voeren op lokale veiligheid met het oog op een veilige en leefbare omgeving. Deze aandacht voor openbare orde en veiligheid vraagt om inzet voor de brandweerborg, de crisisbeheersing, maar ook aandacht voor de naleving van regelingen, zoals de Algemene plaatselijke verordening. Het werk kenmerkt zich door samenwerking, zowel intern als extern. Zo werken we met andere gemeenten samen binnen de Veiligheidsregio Groningen op het gebied van brand- en rampenbestrijding. Politie en justitie zijn ook belangrijke samenwerkingspartners. Verder zorgt de gemeente voor preventieve maatregelen en wordt er opgetreden tegen overlast en overtreding van de regels.

Taakvelden

Tot dit programma behoren de volgende taakvelden:

- 1.1 Crisisbeheersing en brandweer
- 1.2 Openbare orde en veiligheid

Beleidskader

De belangrijkste lokale regeling op het terrein van veiligheid is de Algemene Plaatselijke Verordening. Deze is bij de start van onze gemeente door uw raad vastgesteld en wordt jaarlijks geactualiseerd. Verder is in 2020 het Integraal Veiligheidsbeleid 2020-2023 vastgesteld. Voor de uitvoering van dit beleid wordt gewerkt met het Uitvoeringsplan Veiligheid. In 2022 staat de tussentijdse evaluatie daarvan gepland.

Beleidsindicatoren

De volgende beleidsindicatoren zijn van toepassing op dit programma:

Kengetal <i>Beleidsindicator</i>	<i>Eenheid</i>	Het Hogeland	Provincie Groningen
Verwijzingen Halt *	<i>Aantal per 1000 jongeren</i>	10	8
Winkeldiefstallen	<i>Aantal per 1.000 inwoners</i>	0,5	2,1
Geweldsmisdrijven	<i>Aantal per 1.000 inwoners</i>	2,8	4,3
Diefstallen uit woning	<i>Aantal per 1.000 inwoners</i>	0,6	1,2
Vernielingen en beschadigingen (in openbare ruimte)	<i>Aantal per 1.000 inwoners</i>	5,6	6,7

* Let op: In absolute zin gaat het in Het Hogeland om 36 jongeren die in 2021 zijn doorwezen naar Halt.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

Crisisbeheersing

De crisisbeheersing wordt regionaal georganiseerd, binnen de Veiligheidsregio Groningen (VRG). Gezamenlijk wordt de crisisorganisatie vormgegeven. Vanuit onze organisatie vraagt dat tijd en inzet voor opleiding, training en oefening. Deze onderdelen worden gefaciliteerd door de VRG. In geval van een crisis kan dan een goed voorbereid crisisteam worden ingezet in de eigen gemeente of elders in de regio.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Goed voorbereid zijn op incidenten, rampen en crises.	• De bemensing vanuit onze organisatie wordt geactualiseerd met het accent op specialisme en professionaliteit.

		<ul style="list-style-type: none"> De medewerkers met een rol in de lokale of regionale crisisorganisatie worden op regelmatige basis opgeleid en getraind. Deze opleiding, training en oefening worden verzorgd door de Veiligheidsregio en vraagt om intensivering ten opzichte van voorgaande jaren.
--	--	--

Brandweezorg

De brandweertaak is volledig geregionaliseerd bij de Veiligheidsregio Groningen. Verantwoordelijkheden en bevoegdheden voor personeel en materieel liggen bij dit samenwerkingsverband.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Een goede brandweezorg in de gemeente Het Hogeland	<ul style="list-style-type: none"> Het uitvoeren van wettelijke taken op het gebied van brandweezorg ligt bij de Veiligheidsregio Groningen. In de komende periode komt de VRG met de brandweervisie voor de lange termijn. Dit wordt besproken met de deelnemende gemeenten. De controle van bluswatervoorziening wordt afgerond.

Openbare orde en veiligheid

Veiligheid is voor de lokale overheid een belangrijke taak. Inwoners en ondernemers hechten veel waarde aan een veilige, leefbare en prettige omgeving. Veiligheid gaat onder meer over het tegengaan van overlast en vernielingen, over openbare orde, drugsbeleid en jeugdbeleid. Dit vraagt zowel om preventie als repressie.

Binnen het veiligheidsdomein is een groot aantal partners actief, ieder met eigen kennis, expertise en bevoegdheden. Samenwerking met de vele ketenpartners is daarbij van cruciaal belang. De gemeente speelt in dit brede speelveld een regisserende rol om zo de verantwoordelijkheid voor openbare orde en veiligheid waar te maken.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Actualisatie van het uitvoeringsprogramma Veiligheid	<ul style="list-style-type: none"> Op basis van de evaluatie over 2020 en 2021 wordt het uitvoeringsprogramma geactualiseerd voor de tweede periode van de looptijd van het Integraal veiligheidsbeleid.
»	Aanpak ondermijning	<ul style="list-style-type: none"> In samenwerking met ketenpartners wordt ingezet op de aanpak van ondermijnende activiteiten binnen de gemeente, met aandacht voor bijvoorbeeld drugscriminaliteit en zorgfraude.
»	Project ondermijning zeehavens	<ul style="list-style-type: none"> In samenwerking met het RIEC en de gemeente Eemsdelta wordt ingezet op de aanpak van ondermijning in de noordelijke zeehavens. In 2023 wordt het project afgerond en wordt een plan van aanpak opgeleverd.

Risico's per programma

Risico's beleid

Het grootste deel van dit programma wordt gevormd door de bijdrage aan de Veiligheidsregio Groningen. De Veiligheidsregio voert binnen het veiligheidsdomein diverse taken uit voor de gemeente. Door deze werkwijze heeft de gemeente minder invloed op de uitgaven rondom veiligheid. Daarnaast hebben we als één van de vele deelnemers een beperkte invloed op de totale begroting van de Veiligheidsregio.

Risico's bedrijfsvoering

De omvang van de ambtelijke capaciteit op het terrein van OOV is beperkt. Dat maakt de uitvoering van het Programma Veiligheid kwetsbaar. Tegelijk levert de beperkte capaciteit ook risico's op om de basis op orde te hebben en te houden. Juist het taakveld Openbare orde en Veiligheid wordt gekenmerkt door onvoorspelbare, niet planbare en acute operationele en tactische inzetbehoefte.

Ontwikkelingen

In het Integraal Veiligheidsbeleid is het thema 'Ondermijning' aangewezen als een van de prioriteiten. Ondermijning gaat kort gezegd over de pogingen van de georganiseerde criminaliteit om voor illegale praktijken gebruik te maken van legale methoden en diensten, zoals vergunningen, distributie en huisvesting. Op deze manier wordt het lokale gezag ondermijnd, verslechtert de veiligheid en leefbaarheid en levert het schade op voor ondernemers. Op deze onderwerpen wordt al ingezet, bijvoorbeeld door het sluiten van drugspanden. Het is echter een breed en wijdvertakt fenomeen, dat in de komende tijd steeds meer aandacht vraagt. Belangrijk om op te merken is dat de aanpak van ondermijning een kwestie is van lange adem en van intensieve samenwerking met ketenpartners.

Beheersmaatregelen

Ten aanzien van het beleid en de financiële bijdrage aan de VRG zijn we als gemeente gebonden aan de overeengekomen verdeelsleutel. Wel monitoren we de uitgaven van de VRG om bij te kunnen sturen dan wel vragen te kunnen stellen indien bijzonderheden geconstateerd worden. Ten aanzien van de bedrijfsvoering trachten we zaken efficiënt(er) te doen en de inzet in te zetten daar waar de prioriteit het hoogst is. Ook in samenwerking met onder meer het RIEC trachten we de personele capaciteit te vergroten.

Verbonden Partijen

Dit programma heeft een relatie met onderstaande Verbonden Partijen:

- Veiligheidsregio Groningen (VRG)

Wat mag het kosten?

Lasten en baten programma Veiligheid (x € 1.000)

Lasten	Rekening			Begroting		
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Structureel	5.334	7.638	5.561	5.561	5.560	5.560
Incidenteel			15			
Totaal lasten	5.334	7.638	5.576	5.561	5.560	5.560

Baten	Rekening			Begroting		
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Structureel	28	2.199	0	0	0	0
Incidenteel			15			
Totaal baten	28	2.199	15	0	0	0
Saldo programma *)	-5.306	-5.440	-5.561	-5.561	-5.560	-5.560

*) - = tekort, + = overschot

Reservemutaties behorende bij dit programma (x € 1.000)

	Rekening		Begroting			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
geen mutaties						
Totaal mutaties						

Toelichting op afwijkingen

Hieronder staan de belangrijkste (structurele) afwijkingen ten opzichte van de begroting van het voorgaande jaar toegelicht. Een specificatie van de incidentele posten binnen dit programma vindt u terug in de financiële begroting.

Mutaties Begroting 2023 (bedragen x € 1.000)		V/N
Lasten Programma Veiligheid begroting 2022	7.638	
<i>Mutaties</i>		
- De salariskosten zijn in de BGR 2023 geactualiseerd. Voor een nadere toelichting op de salariskosten verwijzen we naar de toelichting in de paragraaf Bedrijfsvoering.	55	N
- Herberekening van de investeringskredieten geeft de volgende mutatie op kapitaallasten. Zie ook toelichting baten en lasten.	23	N
- Op basis van de begroting van de VRG is de raming van de bijdrage bijgesteld.	89	N
- INC Vervallen raming voor detacheringskosten projectleider zeehavens	57	V
- INC Voor de kosten van de opvang Oekraïners zijn in 2022 middelen geraamd	1.800	V
- INC Vervallen raming kosten corona i.v.m. corona toegangsbewijs (CTB)	326	V
- Overige mutaties	46	V
Lasten Programma Veiligheid begroting 2023	5.576	

Mutaties Begroting 2023 (bedragen x € 1.000)		V/N
Baten Programma Veiligheid begroting 2022	2.199	
<i>Mutaties</i>		
- INC Vervallen ontvangen bijdrage RIEC voor projectleider zeehavens	57	N
- INC Vervallen bijdrage Rijk voor opvang Oekraïners	1.800	N
- INC Vervallen bijdrage coronamiddelen ivm corona toegangsbewijs (CTB)	327	N
Baten Programma Veiligheid begroting 2023	15	

2. Bereikbaarheid

Omschrijving

Binnen het programma Bereikbaarheid ligt de focus op de inrichting, het gebruik en het beheer van de openbare ruimte. We beschrijven hieronder wat we willen bereiken en wat we gaan doen aan de inrichting en het beheer van de wegen, de openbare verlichting, civiele constructies (zoals bruggen, beschoeiingen, kademuren, steigers, tunnels, duikers et cetera), havens en het openbaar vervoer. Alles gericht op een goede en veilige bereikbaarheid van onze gemeente.

Taakvelden

Tot dit programma behoren de volgende taakvelden:

- 2.1 Verkeer en vervoer
- 2.2 Parkeren
- 2.3 Recreatieve havens
- 2.4 Economische havens en waterwegen

Beleidskader

In 2021 zijn er een aantal beleidsplannen aan uw raad voorgelegd. Het betreft voor dit programma de beleidsplannen wegen, civiele constructies en openbare verlichting. Areaalgegevens zijn een belangrijk gegeven bij de genoemde beleidsplannen. Elk jaar worden meer gegevens verzameld om beleid te actualiseren en beheer- en uitvoeringsplannen te maken. Zo worden de uitvoeringsplannen steeds nauwkeuriger en kunnen maatregelen gericht en meer integraal worden uitgevoerd.

We maken voor onze plannen ook gebruik van reeds aanwezige documenten:

- Ambitiedocument verkeer, vervoer en mobiliteit;
- Ambitiedocument infrastructuur;
- Visiedocument gemeente Het Hogeland;
- Bouwstenennotitie gemeente Het Hogeland;
- Beleidsplan Duurzaam & Doelmatig Beheer Wegen 2021 tot en met 2025;
- Beleidsplan Duurzaam & Doelmatig Beheer Civiele Constructies 2021 tot en met 2025;
- Beleidsplan Duurzaam & Doelmatig Verlicht 2021 tot en met 2025;
- Havenbeheersverordening Lauwersoog.

Beleidsindicatoren

De volgende beleidsindicatoren zijn van toepassing op dit programma:

Kengetal <i>Beleidsindicator</i>	<i>Eenheid</i>	Het Hogeland	Provincie Groningen
N.v.t.			

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

Bereikbaarheid, mobiliteit en verkeersveiligheid

Verkeersveiligheid is één van de belangrijkste onderwerpen die leeft bij onze inwoners. Of het nu om te hard rijden in de straat gaat, gevaarlijke verkeerssituaties of het onveilige gevoel als fietser. Een belangrijk doel is het voorkomen van verkeersslachtoffers. Dat kan door een veilige inrichting van de openbare ruimte, het geven van goede voorlichting en het wijzen op het gedrag van mensen die gebruik maken van de openbare ruimte.

Het is belangrijk dat nu en in de toekomst alle inwoners zich goed kunnen verplaatsen binnen de gemeente, maar ook daarbuiten. Met andere woorden hoe gaan we om met (duurzame) bereikbaarheid door gebruik te maken van de fiets, auto en het openbaar vervoer. Dit wordt beschreven in de Mobiliteitsvisie van de gemeente. De gemeente voert de plannen uit die in de Mobiliteitsvisie beschreven staan, deze wordt naar verwachting in 2023 aan uw raad voorgelegd ter besluitvorming.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Goede bereikbaarheid van onze gemeente.	<ul style="list-style-type: none"> • Uitwerken van belangrijke thema's zoals (duurzame) bereikbaarheid, (verkeers)veiligheid, gebruik van de fiets en het openbaar vervoer; • Verbeteren van de bereikbaarheid van de Eemshaven vanuit Groningen (v.v.); • Samen met de provincie Groningen de N361 verbeteren. • Onderzoek doen naar een netwerk voor landbouwverkeer.
»	Duidelijke inrichting van de bebouwde komgrenzen, 30 km/u-zones en kruispunten binnen de bebouwde kommen.	<ul style="list-style-type: none"> • Opstellen van een plan voor het inrichten van 30 km/u-zones; • Uitvoering geven aan bovengenoemd zoneplan.
»	Duidelijke inrichting van schoolzones	<ul style="list-style-type: none"> • Opstellen van een plan voor het inrichten van schoolzones; • Op volgorde van prioriteit uitvoering geven aan bovengenoemd zoneplan.
»	Goede samenwerking met verschillende dorpskernen	<ul style="list-style-type: none"> • Dorpen begeleiden en ondersteunen bij plannen en ideeën uit wanneer deze passen binnen de Mobiliteitsvisie.
»	Het aantal ongelukken met (dodelijke) slachtoffers zo veel mogelijk verminderen	<ul style="list-style-type: none"> • Samen met de regiogemeenten en de provincie voorlichtingsmaterialen en onderwijsprogramma's voor alle verkeersdeelnemers ontwikkelen (waaronder "Verkeerswijzer Groningen"); • Scholen stimuleren "Verkeerswijzer Groningen" lesprogramma's af te nemen. • Aandacht voor verkeersveiligheid samen met landbouwverkeer in communicatie naar burgers.

Hoe gaan we dat meten?			
Effect indicator(en)	Behaald 2021	Beoogd 2022	Beoogd 2023
Afname agro logistieke knelpunten	0	0	1
Aantal getroffen maatregelen ter bevordering van de agrologistiek	0	5	1
Uitbreiding 30 - en 60 km/uur zones	0	5	5
Invoering schoolzones	0	4	4
Herinrichting overgang bebouwde kommen	0	5	5
Aantal ongevallen waar slachtoffers ontstaan	136 blikshade 29 letselschade 2 dodelijke ongevallen	Ambitie moet nog uitgesproken worden in de vast te stellen Mobiliteitsvisie	Ambitie moet nog uitgesproken worden in vast te stellen Mobiliteitsvisie.

Fiets

De fiets is voor veel mensen, naast het gebruik van de auto, een belangrijk middel om zich te verplaatsen. Daarnaast is fietsen ook nog gezond. Met de fiets kun je je makkelijk van dorp naar dorp of naar het werk verplaatsen. Mensen maken ook steeds meer gebruik van E-bikes en speed pedelecs. De fiets wordt dus steeds belangrijker en daarmee ook de aanleg en/of verbetering van fietspaden. Een voorbeeld hiervan is de Fietsroutes-Plus richting de stad Groningen en de verbreding van fietspaden in onze gemeente. Soms zijn de afstanden te groot om te fietsen, daarom wordt het bij stations aantrekkelijk gemaakt om verder te gaan met de bus en/of trein.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Het fietsnetwerk verbeteren	<ul style="list-style-type: none"> Onderzoeken waar fietspaden aangelegd of verbeterd moeten worden; Onderzoeken hoe de fietsparkeervoorzieningen zijn bij bushalte, treinstations en winkels.
»	Toename van het (elektrisch) gebruik van de fiets	<ul style="list-style-type: none"> Zorgen voor veilige fietsroutes; Plaatsen van laadpalen voor fietsen.

Hoe gaan we dat meten?			
Effect indicator(en)	Behaald 2021	Beoogd 2022	Beoogd 2023
Toename fietsenstallingen bij bushaltes en treinstations	Bedum is uitgebreid	40	120 (Station Bedum)
Toename laadpalen voor elektrische fiets	onbekend	2	2
Verbetering fietsverbindingen	6	2	4

Openbaar vervoer

Naast de fiets en de auto zijn de trein en de bus belangrijke vervoersmiddelen. Echter de bus en trein kunnen niet alle gebieden bereiken. Daarvoor is concept "Vervoer op Maat" uitgewerkt. Dit biedt de mogelijkheid om ook kleinere dorpen te bereiken of verlaten. Daarnaast moet het ook prettig zijn als even gewacht moet worden op de trein of bus of dat men gebruik wil maken van een ander vervoersmiddel.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Verbeteren van de veiligheid op het spoor	<ul style="list-style-type: none"> Opheffen van onbeveiligde spoorwegovergangen (zogeheten NABO's).
»	In stand houden en verbeteren van het OV-netwerk	<ul style="list-style-type: none"> Afspraken maken om de bereikbaarheid en de toegankelijkheid van het OV te behouden of uit te bereiden.
»	Verder ontwikkelen van Hubs; <i>plekken waar je kunt overstappen van het ene op het andere vervoermiddel</i>	<ul style="list-style-type: none"> Bestaande Hubs verbeteren.

Hoe gaan we dat meten?			
Effect indicator(en)	Behaald 2021	Beoogd 2022	Beoogd 2023
Aantal afgesloten NABO's	0	2	5
Aantal toegankelijk te maken bushaltes	0	2	2

Beheer en Onderhoud

In en rond dorpen is een veilige en nette weg, trottoir, brug, steiger, kademuur en beschoeiing belangrijk. Vaak zijn deze van onze gemeente. Deze eigendommen moeten goed onderhouden worden. Dit staat in de wet en heet de "Zorgplicht". Op welke manier en hoe de eigendommen onderhouden worden staat in ons vastgestelde beleids- en het beheerplan. Door de gemeente is gekozen om minimaal verantwoord onderhoud uit te voeren. Het gevolg van de keuze is dat niet alles kan, er meer schade ontstaat en te zien zal zijn. Uiteindelijk zal het onderhoud ook meer kosten.

Het belangrijkste is dat onze eigendommen veilig te gebruiken blijven. Als er dan nog geld voor onderhoud overblijft wordt ook onderhoud uitgevoerd om kwaliteitsverbetering te realiseren. Daarna voeren we onderhoud uit voor meer duurzaamheid en netheid.

Bij wegen, bruggen, steigers, kademuren en beschoeiingen moeten veel onderdelen vervangen worden. Voor het onderhoud en het inlopen van achterstanden is het nog niet gelukt al het benodigde geld in deze begroting op te nemen. Vanaf 2023 wordt er gestaffeld budget toegevoegd aan de

onderhoudsmiddelen, tot er in 2025 is toegewerkt naar het benodigde bedrag voor het gekozen onderhoudsniveau. Dit geeft meer zekerheid dat het hoogst benodigde onderhoud uitgevoerd kan worden.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Een minimaal verantwoord onderhoudsniveau	<ul style="list-style-type: none"> • Voorbereiden en uitvoeren van vervangingen; • Het uitvoeren van controles van de wegen, Civiele Constructies, Openbare Verlichting en het maken van een rapportage (Quick scan). • MJOP's opstellen; met de nadruk op het veilig houden van wegen, voet-, fietspaden, verkeersbruggen op doorgaande routes. • Samenbrengen van twee teams (Infra en B&O) tot één team Integraal Beheer Openbare Ruimte (IBOR).
»	Goed begaanbare wegen in de wintermaanden.	<ul style="list-style-type: none"> • Tijdig alarmeren van strooiploegen; • Zout strooien en sneeuwschuiven.

Hoe gaan we dat meten?			
Effect indicator(en)	Behaald 2021	Beoogd 2022	Beoogd 2023
Wegen; 90% van de wegvak onderdelen heeft een gelijk of hoger kwaliteitsniveau* dan	C*	C*	C*
Civiele Constructies; 90% van het areaal heeft een gelijk of hoger kwaliteitsniveau* dan	C*	C*	C*
Vervangen aantal lichtmasten ouder dan 56 jaar	214	70	70
Vervangen aantal armaturen ouder dan 24 jaar	374	380	350

* Kwaliteitsbeoordeling op basis van richtlijnen Centrum voor Regelgeving en Onderzoek in de Grond-, Water- en Wegenbouw en de Verkeerstechniek (CROW)

Recreatieve havens

Veel mensen recreëren in onze gemeente. Een belangrijk onderdeel van de recreatie is de watersport. Gebruikers van boten en kano's moeten op een plezierige manier kunnen varen. Havens moeten goed bereikbaar zijn. De beweegbare bruggen moeten worden bediend. Vooral een voldoende diepe vaarroute is van belang.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Een goede bereikbaarheid van de recreatieve havens	<ul style="list-style-type: none"> • Onderhoud bruggen, beschoeiingen, steigers, havens, routes en andere aanlegplaatsen. • Baggeren. • Plantengroei aan het waterschap melden.

Eemshaven

De Eemshaven is en blijft booming. In 2022 start een Kabelfabriek met de bouw van haar complex die in 2023 in gebruik wordt genomen. Daarnaast bouwen diverse andere partijen. Ook worden er elektrolyzers gebouwd om waterstof te produceren en wordt ervoor gezorgd dat de Nederlandse gasvoorraad op peil kan blijven met de ontvangst van LNG-schepen.

Het succes van de Eemshaven heeft ook als gevolg dat het aantal beschikbare kavels flink is gedaald. De komst van de Oostpolder als uitbreidingsgebied voor de Eemshaven is voor grote bedrijven dan ook zeer wenselijk.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Een bloeiende haven.	<ul style="list-style-type: none"> • Accommoderen van bedrijven.

Lauwersoog

Tweede ontsluitingsweg Lauwersoog

De tweede ontsluitingsweg van Lauwersoog is een koppelkans bij de dijkverzwaring en een lang gekoesterde wens voor de haven van Lauwersoog. Door deze tweede ontsluiting kunnen de verkeersstromen in de haven beter worden gescheiden. Ook vanuit veiligheid gezien blijft de haven beter bereikbaar bij calamiteiten. Daarnaast neemt het verkeer door toenemend toerisme steeds meer toe. Met de komst van het WEC zal het verkeersdruk alleen maar toenemen.

De tweede ontsluitingsweg meegenomen in de voorbereiding van het ontwerp van de dijkverzwaring. Volgens de planning is de start van de werkzaamheden van de dijkverzwaring in mei/juni 2023.

Zoals reeds bij de kadernota gemeld, zal door de stijging van de bouwkosten de tweede ontsluitingsweg bij Lauwersoog fors duurder worden. De kosten van de diverse bouwmaterialen liggen op een hoger prijsniveau als gevolg van de economische ontwikkelingen in de wereld. Vooral nog is de ontsluiting begroot op € 1.800.000, dit is € 850.000 meer dan het beschikbare krediet.

Visie Lauwersoog

In 2022 is in opdracht van de stuurgroep Lauwersoog de visie Lauwersoog tot stand gekomen. Dit is voor onze gemeente een inspiratiedocument voor de toekomst (2030). Mogelijk inspireert de visie tot een keuze voor concrete projecten.

In het 2e kwartaal van 2023 start de dijkverzwaring van Lauwersoog met als koppelproject de 2e ontsluiting. Door de werkzaamheden van de dijkverzwaring, de komst van het WEC en het toenemend toerisme in Lauwersoog, c.q. de oversteek naar Schiermonnikoog zal er tot en met 2025 verkeersoverlast plaatsvinden.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Betere ontsluiting haven Lauwersoog.	<ul style="list-style-type: none"> • Aanleg van een 2e ontsluiting van de haven. • Van visie naar uitvoering gaan. • Deelplannen maken voor de grotere plannen.
»	Lauwersoog bereikbaar houden.	<ul style="list-style-type: none"> • Een verkeersplan maken en hierover goed communiceren.

Noordpolderzijl

In 2022 is met verschillende partijen verder gewerkt aan de verkenning van een mogelijke gebiedsontwikkeling voor Noordpolderzijl. Dit traject is afgesloten voor de zomer van 2022 met een aantal wat bredere gebiedssessies met direct betrokkenen over de mogelijkheden. Uit de verkenning en de bredere gebiedssessies is gebleken dat de meeste aandacht en energie zit in de haven en de geul en dat er bij veel betrokkenen weinig toekomst wordt gezien in een bredere aanpak van Noordpolderzijl en omgeving. In een bestuurlijk overleg in Q4 2022 wordt met de gebiedspartners (Waterschap Noorderzijlvest, Provincie Groningen en Groninger Landschap) van 2022 een gezamenlijk besluit genomen over het vervolg en de focus voor 2023.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Bereikbaar houden van de haven.	<ul style="list-style-type: none"> • Spoelen/baggeren van de haven en de geul.

Risico's per programma

Risico's beleid

Beheerplannen: Hoewel er in het kader van de beheerplannen extra middelen beschikbaar zijn gesteld, kunnen we nog niet direct alle benodigde middelen die in de plannen zijn opgenomen vrijmaken. Dat zou mogelijk gevolgen kunnen hebben voor het onderhoudsniveau van wegen, gemeentelijke gebouwen en civiele constructies. Lagere onderhoudsniveaus kunnen zich vertalen in veiligheidsrisico's, die schadelijk kunnen zijn voor het imago van onze gemeente, met ook mogelijke gevolgen voor bijvoorbeeld toerisme en recreatie. In deze begroting bouwen we het beschikbare budget in een drietal stappen op naar het niveau dat op basis van de plannen benodigd is. Daarmee denken we ook de risico's die zich voordoen verder te beperken.

Naast het genoemde veiligheidsrisico zal een lager onderhoudsniveau ook gevolgen kunnen hebben op het sociale vlak. Verpaupering van de leefomgeving leidt dikwijls tot een neerwaartse spiraal van de sociale structuur, normen en waarden en sociale controle. Tevens kan het gevolgen hebben voor de toegankelijkheid voor mindervaliden.

Op verkeersveiligheidsvlak hebben we te maken met het landelijke strategisch plan verkeersveiligheid 2030. We hebben voor verkeersveiligheid echter weinig tot geen middelen beschikbaar. We kunnen dus waarschijnlijk niet voldoen aan de kaders van het landelijke strategische plan.

Ten slotte is het ook mogelijk dat door het lagere onderhoudsniveau kapitaalvernietiging ontstaat en activa eerder moeten worden vervangen of de onderhoudskosten verder oplopen.

Het gebrek aan middelen heeft mogelijk ook gevolgen voor de uitvoering van de 'Mobiliteitsvisie' en onze ambities in Lauwersoog. Deze zullen slechts beperkt waargemaakt kunnen worden:

Openbaar vervoer: Wij zien een achteruitgang van de openbaar vervoersvoorzieningen. Dit zal betekenen dat er meer ingezet moet worden op doelgroepen vervoer.

Risico's bedrijfsvoering

De personele capaciteit is op veel beleidsterreinen een probleem. Het is erg moeilijk om alles wat wordt gevraagd te leveren. Daarbij zien we ook dat het moeilijk is om goed gekwalificeerd personeel te vinden.

Ontwikkelingen

De problematiek binnen dit domein wordt steeds complexer en grootser. Dat vraagt een andere manier van samenwerken, waar we nog geen ervaring mee hebben. Denk daarbij aan andere gemeenten, waterschap en provincie.

Voor wat betreft de uitbreiding in de Eemshaven: Het risico ligt hier op het terrein van voldoende bedrijven die zich willen vestigen en het beschikbaar hebben van voldoende personeel.

Ten slotte: Alleen focussen op de eigen ambitie leidt tot suboptimale oplossingen. Een integrale gebiedsgerichte benadering is daarom noodzakelijk.

Beheersmaatregelen

Bij de uitvoering van het onderhoudsprogramma zal de focus liggen op de grootste knelpunten, waarbij de kans op kapitaalvernietiging zo klein mogelijk wordt gehouden. Gewerkt wordt met een geoptimaliseerde planning op basis van tweejaarlijkse gedetailleerdere inspecties van de wegen en civiele constructies en de tussentijdse globale inspecties.

Verbonden Partijen

Dit programma heeft een relatie met onderstaande Verbonden Partijen:

- GR Havenschap Delfzijl/ Eemshaven (Groningen Seaports)
- Exploitatiemaatschappij Haven Lauwersoog B.V.

Wat mag het kosten?

Lasten en baten programma Bereikbaarheid (x € 1.000)

Lasten	Rekening			Begroting		
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Structureel	8.770	10.067	9.985	10.360	11.129	11.035
Incidenteel						
Totaal lasten	8.770	10.067	9.985	10.360	11.129	11.035

Baten	Rekening			Begroting		
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Structureel	173	137	325	325	325	325
Incidenteel						
Totaal baten	173	137	325	325	325	325
Saldo programma *)	-8.597	-9.930	-9.660	-10.035	-10.804	-10.710

) - = tekort; + = overschot

Reservemutaties behorende bij dit programma (x € 1.000)

	Rekening			Begroting		
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Onderhoud wegen	1.587	625	-49			
Onderhoud bruggen	308	55	55	55	55	55
Baggerplan	71	-32	9	9	9	9
Openbare verlichting	-6					
Totaal mutaties	1.960	648	15	64	64	64

Toelichting op afwijkingen

Hieronder staan de belangrijkste (structurele) afwijkingen ten opzichte van de begroting van het voorgaande jaar toegelicht. Een specificatie van de incidentele posten binnen dit programma vindt u terug in de financiële begroting.

Mutaties Begroting 2023 (bedragen x € 1.000)		V/N
Lasten Programma Bereikbaarheid begroting 2022	10.067	
<i>Mutaties</i>		
- De salariskosten zijn in de BGR 2023 geactualiseerd. Voor een nadere toelichting op de salariskosten verwijzen we naar de toelichting in de paragraaf Bedrijfsvoering.	8	V
- Herberekening van de uitnutting van de investeringskredieten geeft de volgende mutatie op kapitaallasten. Zie ook toelichting baten en lasten.	16	V
- De baggerkosten fluctueren jaarlijks. Mutatie wordt verrekend met de bestemmingsreserve.	80	V
- INC - Mobiliteitsplan verkeer	112	V
- INC - Baggeren NPZ	72	V
- INC - Beleidsondersteunend onderzoek wegen	50	V
- INC - Herinrichting Oosterstraat	161	V
- INC - Ontsluitingsweg Bedum	100	V
- Extra beschikbaar gesteld budget onderhoud Wegen	350	N
- Extra beschikbaar gesteld budget onderhoud Civiele constructies	75	N
- Stijging energieprijzen openbare verlichting	36	N
- Parkeren WEC; Exploitatielasten bij VJN 2022 incidenteel verlaagd	78	N
- Overige mutaties < € 40.000	21	V
Lasten Programma Bereikbaarheid begroting 2023	9.985	

Mutaties Begroting 2023 (bedragen x € 1.000)		V/N
Baten Programma Bereikbaarheid begroting 2022		137
<i>Mutaties</i>		
- Parkeren WEC; huurinkomsten bij VJN 2022 incidenteel verlaagd	188	V
Baten Programma Bereikbaarheid begroting 2023		325

3. Economie & Werkgelegenheid

Omschrijving

Dit programma richt zich op het stimuleren van economische ontwikkeling en de bevordering van werkgelegenheid. Het ondernemersklimaat moet goed zijn voor grote bedrijven, voor het MKB en voor ZZP'ers. We zetten in op het versterken van de lokale economie, met aandacht voor de agrarische sector en voor de activiteiten in de havens.

Taakvelden

Tot dit programma behoren de volgende taakvelden:

- 3.1 Economische ontwikkeling
- 3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur
- 3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen
- 3.4 Economische promotie

Beleidskader

Voor dit programma zijn de volgende beleidsdocumenten/ visies vastgesteld:

- Detailhandelsvisie gemeente Het Hogeland
- Marktverordening
- Visie en uitvoeringsplan recreatie en toerisme.

Beleidsindicatoren

De volgende beleidsindicatoren zijn van toepassing op dit programma:

Kengetal <i>Beleidsindicator</i>	<i>Eenheid</i>	Het Hogeland	Provincie Groningen
Funciemenging	%	42,2	50,1
Vestigingen (van bedrijven)	<i>Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 t/m 64 jaar</i>	144,8	138,0

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

Visserij

De visserij verkeert in onzekere tijd door de stikstof wetgeving enerzijds en de hoge brandstofprijzen anderzijds. De prijzen voor vis zijn echter niet in dezelfde hoogte meegestegen. Het ombouwen van schepen is duur en kent een lange terugverdientijd. Dat maakt de keuzes lastig. Welke gevolgen dit heeft moet later in 2023 duidelijk worden.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Ruimte om te vissen in de Nederlandse wateren.	• Samen met medeoverheden, vissers en andere stakeholders kijken wat de gevolgen zijn van de stikstofwetgeving voor het vissen op de Waddenzee.

Breedband Snel Internet Groningen

Eind 2021 is gestart met glasvezel in onze dorpen. In het begin van 2023 zullen de eerste huisaansluitingen worden gerealiseerd. Het project kent een doorloop naar 2024. Dan zullen alle huizen zijn aangesloten. Niet alle inwoners hebben gekozen voor een abonnement op glasvezel.

Van een achterstand in digitale bereikbaarheid wordt er vanaf 2023 een voorsprong in digitale bereikbaarheid bereikt. Daarmee is het nog beter werken en wonen in onze omgeving.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Glasvezel voor alle inwoners binnen de dorpskernen.	<ul style="list-style-type: none"> Dit project is gestart in 2022 en zal inclusief alle kernen worden afgesloten in 2024. Alle inwoners kunnen deelnemen en daarmee digitaal beter ontsloten zijn.

NPG-projecten

Nieuwe waterwerken Zoutkamp

In 2019 is gestart met de plannen voor de nieuwe waterwerken Zoutkamp. Dit is verder uitgewerkt in de hoofdscope van het waterschap voor het vergroten van de pompcapaciteit naar 1.600m³ per minuut voor het houden van droge voeten in Het Hogeland. Om dit mogelijk te maken wordt de historische keersluis verbouwd tot schutsluis. Aan deze hoofdscope zijn tien koppelkansen verbonden en een toeristisch plan. In 2023 gaan de diverse werken in uitvoering. In 2025 zal het project als geheel worden afgerond. Naast het NPG (Lokaal en thematisch) vindt er ook financiering plaats door het Waddenfonds, de provincie en uiteraard het waterschap.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Starten met bouw Nieuwe Water Werken Zoutkamp en koppelkansen in 2023.	<ul style="list-style-type: none"> Inzet op verbetering fiets-, voetpaden, bruggen en kades. Versterken toerisme in Zoutkamp.

Werkgelegenheid

Op dit moment is de vraag naar werknemers groter dan het aanbod. Die vraag zal in de Eemshaven en de haven van Delfzijl fors toenemen.

Risico: *Het is een grote uitdaging om personeel te matchen met bedrijven die personeel zoeken. Daarnaast zijn de langere termijn gevolgen van de coronacrisis nog onbekend.*

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Verbinding tussen de vragen en het aanbod op elkaar afstemmen.	<ul style="list-style-type: none"> In overleg met de bedrijven Werk in Zicht en het onderwijs komen tot de juiste mix.

Bedrijventerreinen

Vanuit de bedrijventerreinenvisie zal in 2023 in fysieke zin gewerkt gaan worden aan bedrijventerreinen. Dit zowel in uitbreiding als in het revitaliseren ervan. Om hier vorm en inhoud aan te geven zal een uitvoeringsagenda worden gemaakt en zal er op Edama een pilotproject zijn.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Uitbreiding bedrijventerreinen waar noodzakelijk én mogelijk.	<ul style="list-style-type: none"> Opmaken Uitvoeringsagenda Bedrijventerreinen.
»	Revitaliseren bedrijventerreinen.	<ul style="list-style-type: none"> Opstarten en uitvoeren van eerste pilotprojecten.

Ondernemersfonds

Koploperproject

In dit project wordt een kleine groep ondernemers intensief begeleid bij het opstellen van verduurzamingsplannen voor hun eigen bedrijf. Hierin wordt niet alleen gekeken naar energie, maar ook naar afval, mobiliteit en samenwerking in de keten. In 2023 vindt er een nieuwe ronde plaats met nieuwe bedrijven.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Het MKB toekomstbestendig maken en faciliteren in de energietransitie.	<ul style="list-style-type: none"> Zakelijk Energieloket verlengen voor 2023. De jaarlijkse kosten hiervoor bedragen € 2.200.

»	Continueren ondernemersfonds.	• Gang van zaken ondernemersfonds evalueren.
»	Ondernemers helpen duurzaam te ondernemen.	• Samen optrekken in het koploperproject. Bedrijven betalen zelf mee aan het project, de gemeente draagt € 8.000 bij aan het gezamenlijke deel.

Zakelijk Energieloket

Als gemeente zijn we verplicht een energieloket in te richten voor onze inwoners. In een dergelijk loket staat alle informatie over regelgeving, maatregelen en financieringen rondom de energietransitie op één plek. Het heeft ook een contactcentrum wat met een individuele vraag kan meedenken en maatwerk kan leveren. Het is ook mogelijk om daarbij een extra pakket af te nemen voor ondernemers. Bedrijven uit met name het MKB kunnen het loket gebruiken voor al hun vragen rondom energie-investeringen. Daarnaast is het mogelijk om via het loket gezamenlijke inkoopacties rondom isolatiemaatregelen, zonnepanelen of laadpalen te organiseren. In 2022 hebben we het loket als proef aangeschaft. In 2023 zetten we dit voort.

Recreatie en Toerisme

Onze ambitie is:

- Meer bezoekers naar het Hogeland trekken en bezoekers verleiden om meer uit te geven. Dit leidt tot meer banen en draagt bij aan het behouden van voorzieningen en de leefbaarheid.
- Hogelandsters maken meer gebruik van recreatieve voorzieningen in eigen gemeente.

Op het gebied van recreatie & toerisme werken we veel samen met verschillende organisaties. Stichting Promotie Waddenland is een belangrijke partner voor het uitvoeren van onze ambitie en het uitvoeringsplan recreatie en toerisme.

Risico: We hebben wel visie, maar helaas geen budget. Daarmee wordt het lastig de doelen in onze visie te verwezenlijken.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Het creëren van meer banen in de sector en het behouden van voorzieningen.	<ul style="list-style-type: none"> • Samen met Waddenland, de toeristische ondernemers, collega overheden en andere betrokken partijen, werken aan de actiepunten in het uitvoeringsplan recreatie en toerisme. • Blijven bijdragen aan samenwerkingen en projecten, in tijd en geld. O.a. Routebureau Groningen, Programma Lauwersmeer. • Cofinanciering/subsidie van projecten en evenementen die het toerisme stimuleren. Bijv. routes, donkertebelevingsplek, Noordpolderzijk, Gastvrijheid aan de Lauwers. • Ondersteunen van ondernemers en organisaties bij vragen en plannen. O.a. bij uitbreidingsplannen, werkgroep R&T Winsum, voorbereiding en uitvoering NPG-projecten. • Blijven werken aan de verbinding tussen cultuur en erfgoed met recreatie en toerisme door goede afstemming en samenwerking in- en extern. • De verbeterde samenwerking tussen regiomarketing, Marketing Groningen en Visit Wadden (https://www.visitwadden.nl) doorzetten.
»	Inzicht krijgen in cijfers op het gebied van vrijetijdseconomie	• Samen met provincie en collega gemeenten opzetten van een data & monitoring systeem vrijetijdseconomie.

Het inzetten op recreatie en toerisme draagt bij aan duurzaam ontwikkelingsdoel 8 – eerlijk werk en economische groei.

Risico's per programma

Risico's beleid in relatie tot ontwikkelingen

Een opleving van het coronavirus kan een risico zijn voor de economie. Daarnaast moeten ondernemers vanaf oktober 2022 een eventuele betalingsachterstand bij de belastingdienst gaan terugbetalen. Hiervoor zijn wel afspraken gemaakt, maar het is nu nog niet in te schatten of alle betreffende ondernemers dit gaan redden. Er is dus een risico dat een aantal ondernemers financieel in de problemen komt. Naast de financiële gevolgen van corona hebben veel ondernemers te maken met hoge energieprijzen en grondstoffentekorten. De investeringsruimte voor deze ondernemers om met ontwikkelingen als de energietransitie om te gaan nemen hierdoor af. Ondanks de grote vraag naar producten en diensten zorgen de hoge grondstofkosten en de schaarste voor knellende situaties.

De arbeidsmarkt is, in nagenoeg alle sectoren, niet eerder zo krap geweest als nu. Dit kan de (economische) groei belemmeren of zelfs doen afnemen, wat uiteindelijk tot een recessie kan leiden.

Digitale bereikbaarheid: Willen we kansen benutten voor ons gebied, dan moeten we aantrekkelijk zijn en blijven voor huidige inwoners maar ook voor nieuwe inwoners via de digitale snelweg. Hiertoe is in de buitengebieden gestart met de aanleg van glasvezel.

Risico's bedrijfsvoering in relatie tot ontwikkelingen

In 2021 is het Visie en uitvoeringsplan recreatie en toerisme vastgesteld. Voor het uitvoeringsplan is geen extra budget beschikbaar. Daarom is het lastiger de doelen in onze visie te verwezenlijken. Er wordt ingezet op samenwerking met diverse partijen, combinaties/koppelkansen van actiepunten en projecten en externe financiële middelen om te werken aan onze doelen. Voorbeeld hiervan zijn de koppelkansen bij het project Waterwerken Zoutkamp. We willen meer mensen naar Het Hogeland trekken en ze verleiden meer uit te geven. Stichting Promotie Waddenland stelt daarom een meerjarenplan op. Dit plan wordt een plus op de basistaken van Waddenland. Voor het uitvoeren van het meerjarenplan is extra financiering nodig.

Beheersmaatregelen

Ondersteuning van ondernemers op financieel vlak waar dat nodig is. Samenwerking met partijen die begeleiding kunnen bieden, ter voorkoming van faillissementen. Daarnaast zetten we in op samenwerking met partijen in het gebied om gezamenlijk doelen te realiseren. Ten aanzien van de bedrijfsvoering en doelstellingen vindt monitoring op reguliere basis plaats.

Verbonden Partijen

Dit programma heeft een relatie met onderstaande Verbonden Partijen:

- Enexis Holding N.V.
- CSV Amsterdam B.V.
- Publiek Belang Elektriciteitsproductie B.V.
- Vereniging van Gemeenten Aandeelhouders binnen Noord-Nederland (VEGANN)

Wat mag het kosten?

Lasten en baten programma Economie en Werkgelegenheid (x € 1.000)

Lasten	Rekening			Begroting		
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Structureel	2.446	1.968	1.651	1.646	1.646	1.646
Incidenteel						
Totaal lasten	2.446	1.968	1.651	1.646	1.646	1.646

Baten	Rekening		Begroting			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Structureel	2.008	1.069	833	834	834	834
Incidenteel						
Totaal baten	2.008	1.069	833	834	834	834
Saldo programma *)	-438	-899	-818	-812	-811	-811

*) - = tekort; + = overschot

Reservemutaties behorende bij dit programma (x € 1.000)

	Rekening		Begroting			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Versterking centrum Winsum	-55					
Ruimte voor ondernemers	618	-132	-205	-115	-115	0
Totaal mutaties	563	-132	-205	-115	-115	0

Toelichting op afwijkingen

Hieronder staan de belangrijkste (structurele) afwijkingen ten opzichte van de begroting van het voorgaande jaar toegelicht. Een specificatie van de incidentele posten binnen dit programma vindt u terug in de financiële begroting.

Mutaties Begroting 2023 (bedragen x € 1.000)		V/N
Lasten Programma Economie en werkgelegenheid begroting 2022	1.968	
<i>Mutaties</i>		
- De salariskosten zijn in de BGR 2023 geactualiseerd. Voor een nadere toelichting op de salariskosten verwijzen we naar de toelichting in de paragraaf Bedrijfsvoering.	151	N
- Herberekening van de uitnutting van de investeringskredieten geeft de volgende mutatie op kapitaallasten. Zie ook toelichting baten en lasten.	14	V
- Opstellen detailhandelvisie	186	V
- Economic Board Groningen	90	N
- Ondernemersloket corona	142	V
- Acquisitie bedrijven	40	V
- Concept toekomstige boerderij	40	V
- Planvorming bedrijventerreinen	56	V
- Grondbedrijf diversen	80	V
Lasten Programma Economie en werkgelegenheid begroting 2023	1.651	

Mutaties Begroting 2023 (bedragen x € 1.000)		V/N
Baten Programma Economie en werkgelegenheid begroting 2022	1.069	
<i>Mutaties</i>		
- Opstellen detailhandelvisie	186	N
- Verkoop grond grondbedrijf	55	N
- Forensenbelasting	5	V
Baten Programma Economie en werkgelegenheid begroting 2023	833	

4. Leefbaarheid & Voorzieningen

Omschrijving

Wij vinden het belangrijk dat iedere inwoner van onze gemeente goed kan opgroeien, leven en wonen in de breedste zin van het woord.

Het gaat in dit programma zowel om het voorzien in goed onderwijs (van peuterspeelzaalwerk tot middelbare school) leerlingenvervoer, adequate onderwijshuisvesting en scholenspreiding, als om een aantrekkelijk accommodatie- en activiteitenaanbod op het gebied van sport, kunst en cultuur.

Daarnaast gaat het om passende huisvesting en een prettige leefomgeving met basisvoorzieningen in de buurt. Die leefomgeving heeft goed onderhoud en beheer nodig van het openbaar groen. Wij stimuleren en ondersteunen daarbij activiteiten voor de bescherming en de ontwikkeling van natuur en landschap.

Inwoners werken ook zelf aan het verbeteren van de leefbaarheid. Daarom investeren we in krachtige, betrokken buurten en dorpen, die de ruimte krijgen om invloed te kunnen uitoefenen op hun eigen leefomgeving.

Taakvelden

Tot dit programma behoren de volgende taakvelden:

- 4.1 Openbaar basisonderwijs
- 4.2 Onderwijshuisvesting
- 4.3 Onderwijsbeleid en leerlingzaken
- 5.1 Sportbeleid en activering
- 5.2 Sportaccommodaties
- 5.3 Cultuurpresent., -productie en -participatie
- 5.4 Musea
- 5.5 Cultureel erfgoed
- 5.6 Media
- 5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie

Beleidskader

Het Koersdocument Transformatie Sociaal Domein (2020-2030) is uitgewerkt in een integraal beleidsplan Sociaal Domein en Samenleving "Naar een nieuw sociaal domein": maatwerkgericht, nuchter en solide. Langs de vier strategische doelen van meer veerkracht, meer preventie, meer maatwerk en meer innovatie werken we aan een toekomstbestendig sociaal domein. Deze doelen gelden als kader voor het beleid en het uitvoeringsplan in 2023 en verder. De uitvoering van het plan wordt projectmatig opgepakt in het Programma Transformatie Sociaal Domein en Samenleving 2021 - 2024.

Binnen de transformatie van het sociaal domein besteden we aandacht aan de verschraving van het zorglandschap en de toenemende krapte op de arbeidsmarkt. Voor een uitgestrekt en relatief dunbevolkt gebied als Het Hogeland willen we lokale en regionale oplossingen creëren samen met partners in het zorglandschap.

Binnen dit programma zijn de volgende verschillende beleidsdocumenten vastgesteld. Op de onderwerpen waar we nog geen beleid hebben vastgesteld, zijn de vigerende beleidsplannen van de voormalige BMW- gemeenten van kracht;

- Visie Inwonerkracht Het Hogeland;
- Cultuurvisie gemeente Het Hogeland 2020-2023 'Groots in kleinschaligheid';
- Erfgoedvisie Het Hogeland;
- Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob);
- Woonvisie Het Hogeland;
- Groenbeleid gemeente het Hogeland 2021 - 2030;
- Programma Krimp en Leefbaarheid vm. De Marne;
- Prestatieafspraken volkshuisvesting Het Hogeland;
- Dorpshuizenbeleid Het Hogeland;

- Beleidsvisie Sport en Bewegen in Het Hogeland (2021 – 2030);
- Overeenkomsten Combinatie Functionaris/BuurSportCoaches/VerenigingsOndersteuners;
- Overeenkomst Lokaal Sport Akkoord gemeente Het Hogeland (2021);
- Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs;
- Verordening leerlingenvervoer;
- Verordening Financiële en Materiële Gelijktelling;
- Subsidieregeling peuteropvang.

Beleidsindicatoren

De volgende beleidsindicatoren zijn van toepassing op dit programma:

Kengetal Beleidsindicator	Eenheid	Het Hogeland	Provincie Groningen
Absoluut verzuim	Aantal per 1.000 leerlingen	0,0	1,8
Relatief verzuim	Aantal per 1.000 leerlingen	11	19
Vroegtijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	% deelnemers aan het VO en MBO onderwijs	1,4	2,1
Niet-sporters	%	59,0	54,1

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

Openbaar basisonderwijs

De gemeente heeft volgens de Wet op het Primair Onderwijs de taak om te zorgen voor voldoende openbare scholen binnen haar gemeentegrenzen. Binnen een straal van 10 kilometer vanaf de woonplaats moet voldoende openbaar onderwijs aanwezig zijn. Dat moet alleen als daar behoefte aan is. De gemeenteraad beslist daarnaast over:

- het stichten van nieuwe scholen;
- het opheffen van een openbare school.

Wat willen we bereiken?	Wat gaan we daarvoor doen?
» Voor alle leerlingen in de gemeente is het openbaar basisonderwijs bereikbaar.	<ul style="list-style-type: none"> • We zien er op toe dat er voldoende openbare basisscholen zijn binnen de gemeente. • Woont een leerling verder dan 6 kilometer van een openbare basisschool, dan kan de leerling gebruik maken van een vergoeding vanuit het leerlingenvervoer.

Hoe gaan we dat meten?			
Effect indicator(en)	Behaald 2021	Beoogd 2022	Beoogd 2023
aantal openbare basisscholen	12	12	12

Onderwijshuisvesting

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de huisvesting van scholen in het basisonderwijs, voortgezet en speciaal onderwijs. Voorwaarden voor onder andere nieuwbouw, verbouw en de eerste inrichting van een school zijn vastgelegd in de Verordening Voorzieningen Onderwijshuisvesting Gemeente Het Hogeland 2019. In de gemeente Het Hogeland hebben we, mede door de versterkingsopgave, de situatie dat er al meerdere scholen toekomstbestendig zijn gemaakt. Daarnaast realiseren we ook nieuwe schoolgebouwen. Voor 2023 staat de start van de uitvoering van de versterking van de gebouwen van Het Hogeland College in Warffum en Uithuizen gepland. Zie paragraaf Grote Projecten; Scholenprogramma.

Hiermee dragen we bij aan hoogwaardige en toekomstbestendige onderwijshuisvesting. Het biedt ook de mogelijkheid om te werken aan de (door)ontwikkeling van Integraal Kind Centra (IKC).

Onderwijs aan nieuwkomers

Voor Afghaanse en Oekraïense kinderen stellen we onderwijshuisvesting beschikbaar.

Het is nog niet bekend in welk schoolgebouw de Afghaanse kinderen structureel onderwijs kunnen krijgen. De Oekraïense kinderen krijgen basisonderwijs in Leens en Bedum. Het voortgezet onderwijs bezoeken zij in Warffum.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Toekomstbestendige en hoogwaardige huisvesting met een goed binnenklimaat voor het primair en voortgezet onderwijs.	<ul style="list-style-type: none"> • We gebruiken de koppelkans bij versterking en nieuwbouw om dit te realiseren. • In het op te stellen Integraal Huisvestingsplan (IHP) zullen deze thema's uitgebreid terugkomen. • Het IHP Het Hogeland zal naar verwachting in Q4 in concept opgeleverd kunnen worden. We zijn daarbij voor een deel wel afhankelijk van de te kiezen externe partij of deze de streefplanning kan halen.

<i>Hoe gaan we dat meten?</i>			
Effect indicator(en)	Behaald 2021	Beoogd 2022	Beoogd 2023
Concept IHP		X	
Uitvoering IHP			X
Uitvoering maatregelen verbetering binnenklimaat met verstrekte SUVIS-subsidie door de scholen		X	X

Onderwijsbeleid en leerlingzaken

Onderwijs is cruciaal voor de ontwikkeling van onze jeugd. De eerste verantwoordelijkheid daarvoor ligt bij de ouders. Wij bieden ondersteuning waar dat nodig is en zorgen voor goede (voor)schoolse voorzieningen. De gemeente heeft een aantal wettelijke taken op het gebied van het onderwijs:

- Leerlingenvervoer naar speciaal onderwijs en speciaal basisonderwijs;
- Het uitvoeren van de leerplichtwet;
- Het voorkomen van onderwijsachterstanden.

Daarnaast zetten wij ons samen met de schoolbesturen in voor het vergroten van kansengelijkheid binnen het onderwijs. Dat doen wij door middel van de volgende projecten:

- Tijd voor Toekomst: het aanbieden van een verrijkte schooldag op zes basisscholen;
- Kansrijke Groningers: een ICT-programma op het basis- en voortgezet onderwijs en lessen in techniek en ondernemen;
- Gelijke Kansen Alliantie: Kennisdeling, het verbeteren van gelijke kansen in het onderwijs en aansluiten onderwijs - arbeidsmarkt.

Leerlingenvervoer

Onder bepaalde voorwaarden kunnen kinderen gebruik maken van het leerlingenvervoer. Dit kan bijvoorbeeld wanneer een kind een speciale school voor basisonderwijs, speciaal onderwijs of speciaal voortgezet onderwijs bezoekt. En niet zelfstandig naar de school kan reizen. Daarbij stimuleren we de betrokkenheid van ouders bij de schoolgang van de kinderen door eigen vervoer te vergoeden in plaats van taxivervoer. Verder stimuleren we het reizen met openbaar vervoer.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Een impuls geven aan digitale vaardigheden van leerlingen in het basis- en voortgezet onderwijs.	<ul style="list-style-type: none"> • We zetten het ICT-programma van Kansrijke Groningers (KG) voort tot en met 2026. Door dit programma krijgen leerlingen in het basis- en voortgezet onderwijs les in programmeren, mediawijsheid, internetveiligheid en robotica. In deze nieuwe subsidie periode breidt Kansrijke Groningers het aanbod voor scholen uit naar de programma's Techniek en Ondernemen.
»	We willen leesbevordering voor kinderen stimuleren. Leesbevordering op jonge leeftijd heeft een positief effect op taalontwikkeling en leesvaardigheden.	<p>We bieden leerlingen vroegtijdig een leesaanbod aan door middel van de volgende programma's:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 'De Bibliotheek op School'. Dit is een programma dat zich richt op het stimuleren van lezen en het vergroten van leesplezier. • 'Boekstart in de Kinderopvang'. Dit richt zich zowel op het voorlezen op de kinderopvang als thuis door de ouders. • 'De vakantie voorleestent'. Door in de zomervakantie te blijven lezen blijft het leesniveau op peil.
»	Een passend voorschools aanbod voor ieder kind vanaf 2 jaar.	<ul style="list-style-type: none"> • We houden de peuteropvang financieel toegankelijk voor alle peuters door middel van subsidie. • Voor kinderen vanaf 2,5 jaar met een taalachterstand is er een aanvullend aanbod in de vorm van Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE). • We bieden een VVE-aanbod aan op de COA-locatie(s) voor Afghaanse peuters.
»	We bereiken meer dan 90% van de kinderen met een risico op een taal- of ontwikkelingsachterstand met een VVE programma.	<ul style="list-style-type: none"> • We maken afspraken met schoolbesturen, voorschoolse aanbieders en de jeugdgezondheidszorg over de doelgroep definitie. • De GGD zet in op het motiveren van ouders van doelgroep kinderen om gebruik te maken van VVE. • We maken het toeleiding proces en bereikcijfers van de VVE inzichtelijk door middel van de 'VVE Monitor' en voeren hierover overleg met de VVE-aanbieders en GGD. Hierdoor verwachten wij gericht maatregelen te kunnen inzetten om het bereik van de VVE te vergroten.
»	De onderwijsvertragingen die kinderen als gevolg van de coronapandemie hebben opgelopen inhalen (Nationaal Programma Onderwijs).	<ul style="list-style-type: none"> • De scholen en kinderopvangorganisaties voeren de interventies uit de NPO-menukaart uit in de schooljaren 2022-2023 en 2023-2024. De interventies richten zich op de speerpunten taal en sociaal- emotionele ontwikkeling.
»	We willen de zelfstandigheid en zelfredzaamheid van kinderen in het voortgezet speciaal onderwijs vergroten.	<ul style="list-style-type: none"> • We stimuleren het reizen met eigen- en openbaar vervoer, al dan niet onder begeleiding.

<i>Hoe gaan we dat meten?</i>			
Effect indicator(en)	Behaald 2021	Beoogd 2022	Beoogd 2023
Bereik- en non-bereik van VVE doelgroepkinderen	-	> 90% bereik	> 90% bereik

Passend onderwijs

Op basis van de Wet Passend Onderwijs moeten alle leerlingen een plek krijgen op een school die past bij hun kwaliteiten en hun mogelijkheden. Deze vorm van onderwijs moet ervoor zorgen dat elk kind het beste uit zichzelf haalt. Scholen bieden daarom extra hulp aan leerlingen die dit nodig hebben, zoals kinderen met leer- of gedragsproblemen.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Elk kind krijgt onderwijs op zijn/haar niveau. Dit is zowel het cognitief als emotioneel niveau.	<ul style="list-style-type: none"> • We voeren overleg met de samenwerkingsverbanden passend onderwijs over: <ul style="list-style-type: none"> - leerlingenvervoer - onderwijshuisvesting - de inzet van jeugdhulp in het onderwijs. • We werken volgens de vastgestelde ondersteuningsroutes VO en PO die bijdragen aan het terugdringen van het aantal voortijdig schoolverlaters en thuiszitters.
» Problemen van leerlingen tijdig signaleren en ondersteuning bieden vanuit een voorliggende voorziening. Hiermee willen we voorkomen dat leerlingen onnodig gebruik moeten maken van geïndiceerde jeugdhulp.	<ul style="list-style-type: none"> • We financieren schoolmaatschappelijk werk (SMW) op het voortgezet onderwijs en School als Wijk (SAW) op het MBO in de provincie.

Sportbeleid en activering

De sport- en bewegvisie van de gemeente Het Hogeland is vastgesteld. Deze visie vormt de basis voor het sport- en bewegbeleid voor de komende jaren. Dit moet leiden tot concrete uitvoeringsplannen. In lijn hiermee wordt uitvoering gegeven aan het Lokaal Sport Akkoord. De uitvoering hiervan is, vanwege de pandemie, enigszins gestagneerd. Verder wordt de inrichting van een Lokaal Sportplatform voorbereid. Kern is het blijvend aandacht besteden aan de sport- en beweegdeelname. Wij ondersteunen hiervoor onze sportclubs en maken daarbij gebruik van het Bewegteam Het Hogeland. We vinden het belangrijk dat sport en bewegen aangeboden wordt op en in kwalitatief verantwoord te gebruiken sport- en beweegaccommodaties en in een veilige openbare ruimte.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Het is onze ambitie om zoveel mogelijk inwoners een leven lang plezier te laten beleven aan sport en bewegen.	<ul style="list-style-type: none"> • Het streven is gericht om tot een meerjarenafpraak met het Huis voor de Sport Groningen te komen over de inzet van professionele sport- en beweegcoaches/-consulenten. • De uitgangspunten in visie Sport en Bewegen vastleggen in een uitvoeringsprogramma, ook wel het "Ambitieprogramma Sport en Bewegen 2022 – 2025" genoemd. • Hierbij gaat de aandacht specifiek uit naar jongeren, ouderen en de inwoners met een beperking. • Dit "Ambitieprogramma Sport en Bewegen 2022 – 2025" wordt ter besluitvorming voor gelegd aan het College van burgemeester en wethouders.

		<ul style="list-style-type: none"> • Blijvend aandacht schenken aan het verwerven van externe financiële middelen die beschikbaar komen in het kader van de stimulering en ontwikkelen van de sport- en beweegdeelname. • In- en extern de samenwerking te intensiveren met interessante partners die kunnen bijdragen aan het realiseren van de uitgangspunten voor sport en bewegen (o. a. onderwijs, gezondheid, preventie, cultuur en het particulier initiatief). • Aan te sluiten bij reeds vastgestelde – of nog vast te stellen programma's als "Roemte" en de "Kanteling in het Sociaal Domein". Hierbij gaat de aandacht o. a. uit naar - en volgt daarmee de uitgangspunten in het coalitieakkoord om sport en bewegen als verbindende factor in te zetten en te laten bijdragen aan - c. q. het versterken van de leefbaarheid in onze dorpen. • De inzet is om binnen de gemeente een functionele, goede en duurzame (toekomstbestendige) sportinfrastructuur te hebben. • Het bewegen in de openbare ruimte stimuleren waarbij er meer aandacht wordt geschonken aan een beweegvriendelijke en veilige beweegomgeving. • Werken aan een regelmatig overleg met sportaanbieders wat moet leiden tot een structureel Lokaal Sport Overleg in de gemeente Het Hogeland. • Door de uitvoering van dit sport- en beweegbeleid meer inwoners van de gemeente Het Hogeland uitdagen om te voldoen aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen. Volwassenen minimaal een half uur - en jongeren een uur per dag. Ook wordt als voorwaarde gesteld minimaal 2,5 uur per week matig intensief inspanning te leveren (door met name meer te bewegen (waaronder wandelen en fietsen)). • Het ontwikkelen van effectmeetrapportage met indicatoren waarop de bereikte resultaten inzichtelijke worden gemaakt.
--	--	--

Sportaccommodaties

We willen dat onze sportaccommodaties kwalitatief verantwoord en veilig kunnen worden gebruikt. We gaan de harmonisatie in beleid (doelen/middelen/tijd/afspraken) verder vorm en inhoud geven met als streven een vergelijkbaar gebruik door de bewegende – en sportende inwoner van de gemeente Het Hogeland te realiseren. Ook vestigen wij aandacht op het verantwoord en veilig gebruik van onze openbare ruimte voor sport- en beweegactiviteiten.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	De basisvoorzieningen voor sport en bewegen in de dorpen in stand houden en waar nodig en mogelijk verbeteren of vernieuwen.	<ul style="list-style-type: none"> • Stimuleren van een gezamenlijk en efficiënt gebruik van bestaande sport- en beweegaccommodaties.

		<ul style="list-style-type: none"> • Ook is er voldoende aandacht voor het (veilig) gebruik van de openbare ruimte die niet gebonden zijn aan specifieke sport- en beweegaccommodaties (openbare ruimte). • Mogelijkheden scheppen/benutten om (vormen van) privatisering van gemeentelijke sport- en beweegaccommodaties te realiseren. • Het verder toewerken naar meer éénduidige afspraken in beheer, exploitatie en bij het in gebruik geven van de voorzieningen. Na de huurtarieven ook de afspraken rondom beheer en gebruik van deze voorzieningen harmoniseren. • In overleg met gebruikers van de buitensportaccommodaties afstemmen wat de mogelijkheden zijn tot zelfwerkzaamheid. • Faciliterend bijdragen aan particuliere initiatieven tot verbetering/uitbreiding van (bestaande) accommodaties die tot doel hebben om meer inwoners (langer) in staat te stellen deel te kunnen blijven nemen aan sport- en beweegactiviteiten. • Het ontwikkelen van (een) model/modellen met indicatoren die inzicht geven in het gebruik (en de bezetting) van de gemeentelijke sport- en beweegaccommodaties.
--	--	---

Vanwege sterk gestegen energiekosten worden gebouwen en objecten in kaart gebracht die met spoed moeten worden verduurzaamd. Er wordt inzichtelijk gemaakt hoe de energieconsumptie over onze gebouwen is verdeeld. Onder bekende grote energieverbruikers zitten ook sportaccommodaties. Gekeken wordt hoe te selecteren gebouwen versneld kunnen worden verduurzaamd.

Cultuur

We staan voor een levendig en cultureel bruisend Hogeland waaraan iedereen in de gelegenheid is om actief en/of passief deel te nemen aan het culturele leven en waar de verbindende en verrijkende waarde van cultuur bijdraagt aan het welzijn van de inwoners en de aantrekkelijkheid van de gemeente voor bedrijven en bezoekers. Dit is de missie van de Cultuurvisie 2020-2023. In deze visie zijn vier speerpunten uitgewerkt met bijbehorende actiepunten. De hoofdpunten worden hieronder benoemd.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Overall cultuur van en voor iedereen.	<ul style="list-style-type: none"> • Ondersteunen, stimuleren en kenbaar maken van initiatieven en projecten van het Jeugdcultuurfonds, het Taalhuis, maatjesprojecten, de Bibliotheek op School en de inzet van de twee netwerken Cultuureducatie. • Bevorderen en stimuleren van cross-overs vanuit cultuur met onderwijs, welzijn, zorg, recreatie, innovatie en/of economie. • De culturele partijen aanmoedigen vraaggericht te gaan werken en aan te sluiten bij de behoeften van hun doelgroepen. • Ondersteunen van laagdrempelige culturele initiatieven.
»	Vernieuwing en innovatie in de cultuursector om de cultuursector te laten aansluiten bij	<ul style="list-style-type: none"> • Jaarlijks uitreiken van de Culturele Stimuleringsprijs gemeente Het Hogeland.

	en/of bij te laten dragen aan ontwikkelingen in de samenleving.	<ul style="list-style-type: none"> • Ruimte bieden aan instellingen om vanuit een sterke basis, te vernieuwen, met ruimte voor experiment. • Aanjagen van nieuwe initiatieven in de sector. We bevorderen o.a. de samenwerking met andere sectoren en organiseren cultuurcafés/bijeenkomsten. Vernieuwende initiatieven en projecten omarmen we en ondersteunen we financieel.
»	Cultureel ondernemerschap, culturele profilering en citymarketing	<ul style="list-style-type: none"> • Versterken van samenwerkingen en netwerken van partijen zoals de provincie, de VGG, Platform Cultuur Hogeland (in oprichting), cultuurcafés en ondernemersverenigingen. • Zoeken naar zinvolle vormen van ontmoeting tussen de sector en andere partijen ten behoeve van cross-overs en cultureel ondernemerschap. • Inzetten van cultuurcoaches (cultuurcombinatiefunctionarissen). • Benoemen, versterken en promoten van het culturele profiel en verhaal van het Hogeland samen met erfgoed, recreatie en toerisme.

Muziek- en Cultuuronderwijs

Muziek- en cultuuronderwijs kan een belangrijke bijdrage leveren aan de vorming en ontwikkeling van het individu en onze samenleving. Per 1 januari 2021 zijn Muziekschool Hunsingo, muziekschool Noordakkoord en Theaterschool Wonderboom gefuseerd in 'Kunst- en Cultuurcentrum Het Hogeland'.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Een evenredige verspreiding van het aanbod in de gemeente en het verhogen van de kwaliteit van het aanbod.	<ul style="list-style-type: none"> • Kunst- en Cultuurcentrum Het Hogeland waar nodig ondersteunen.
»	Vernieuwing en versterking in muziek- en cultuuronderwijs.	<ul style="list-style-type: none"> • De aanbieder van muziek- en cultuuronderwijs aanmoedigen om vraaggericht te werken. Voor de scholen zoveel mogelijk maatwerk leveren. • De samenwerking zowel binnen als buiten het culturele veld opzoeken. • Inzetten van een cultuurcoach om het onderwijs en de muziek- en cultuuronderwijs sector meer met elkaar te laten verbinden en vernieuwende educatieve projecten aan te jagen. • Zorgen we voor versterking en thematische verdieping van het cultuureducatie-aanbod. Een voorbeeld is een educatiepakket over Lauwersoog Werelderfgoedcentrum. • Zoeken we naar ingangen om cultuur meer en beter in te bedden in de buitenschoolse opvang en de school.

De bibliotheek van de toekomst

Met De bibliotheek op school (dBos) slaan onderwijs, bibliotheek en gemeente de handen ineen en komt er dagelijkse aandacht voor taalontwikkeling, leesplezier en mediawijsheid op school en thuis. De bibliotheek van de toekomst moet het knooppunt voor ontmoeting, kennis en cultuur worden. Alle basisscholen in de gemeente hebben dBos.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	4 bibliotheken (Leens, Uithuizen, Bedum en Winsum) van de toekomst, oftewel maatschappelijk educatieve bibliotheken in de gemeente Het Hogeland. Waarin de bibliotheken transformeren van een uitleenvoorziening naar een waarde vrije openbare en laagdrempelige voorziening voor alle groepen in de maatschappij.	<ul style="list-style-type: none"> • Voor de bibliotheken in Bedum en Winsum haken we aan bij de Centrumplannen om de mogelijkheden te onderzoeken te verhuizen naar een centralere, aantrekkelijke plek met lagere huisvestingskosten. • We onderzoeken de mogelijkheden om in dorpen buiten de vier kernen een andere vorm van dienstverlening te realiseren, zoals een mobiele dienstverlening. • Waar mogelijk wordt gebruik gemaakt van combinaties in financieringsstromen uit verschillende domeinen, zoals onderwijs- en leefbaarheids gelden. • De opbrengst van de besparing op huisvestingskosten inzetten ten behoeve van inhoudelijke dienstverlening van Biblionet gericht op programmering in de bibliotheken.
»	Maatschappelijke educatieve bibliotheken die fungeren als netwerkpartner en platform voor sociaal-maatschappelijke en culturele organisaties en verenigingen.	<ul style="list-style-type: none"> • Doorontwikkelen van de maatschappelijk educatieve bibliotheek waarin wordt ingezet op het vergroten van de platform- en netwerkfunctie van de bibliotheek. Hierbij speelt passende en aansprekende huisvesting ook een rol.
»	We willen bibliotheken, kunst en cultuur meer verbinden met het sociaal domein, omdat cultuur kan een positieve bijdrage leveren aan maatschappelijke problemen. Maatschappelijk educatieve bibliotheken die inwoners ondersteunen om op eigen kracht deel te kunnen nemen aan de samenleving.	<ul style="list-style-type: none"> • Samen met Biblionet de mogelijkheden onderzoeken hoe we door middel van het organiseren van vraaggerichte activiteiten een bijdrage kunnen leveren aan het welzijn van de inwoners van gemeente Het Hogeland.

<i>Hoe gaan we dat meten?</i>			
Effect indicator(en)	Behaald 2021	Beoogd 2022	Beoogd 2023
uitrollen dBos, de Bibliotheek op school	33 scholen	34 scholen	
Uitrollen Platformfunctie Bibliotheek 4 kernen	40% groei	60% groei	
Verbinding bibliotheken, kunst en cultuur en sociaal domein			30%

Openbaar groen

Openbaar groen is een factor die bijdraagt om gevolgen van klimaatverandering positief te kunnen beïnvloeden. Het vergroten van biodiversiteit is een belangrijk uitgangspunt bij nieuwe ontwikkelingen en beheer van openbaar groen. Het effect van plantenziekten en –plagen is regelmatig te zien in de gemeente. Vooral de Essentaksterfte eist nog steeds slachtoffers. Klimaatverandering kan in de toekomst leiden tot nieuwe plantenziekten en –plagen in de regio.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Een (groen) veilige en prettige leef- en werkomgeving	<ul style="list-style-type: none"> • Inspecteren van bomen en maatregelen nemen; • Omgevingsbewust ontwerpen en inrichten; • Betrekken van inwoners.
»	Minimaal vastgestelde kwaliteit niveau B behouden	<ul style="list-style-type: none"> • Kwaliteit monitoren • Extra herinrichten/ omvormen van groen

»	Natuurwaarden en boomstructuren in stand houden en verbeteren	<ul style="list-style-type: none"> • Afstemmen van inrichting, beheer en onderhoud groen op natuurwaarden; • Aanvullen onvolledige wegbeplanting; • Aanvragen van extra subsidies.
---	---	---

<i>Hoe gaan we dat meten?</i>			
Effect indicator(en)	Behaald 2021	Beoogd 2022	Beoogd 2023
Meldingen/ klachten bomen	271	<271	<271
Meldingen/ klachten plantsoenen/ groen voorzieningen	843	<843	<843

Speelvoorzieningen

De gemeente stimuleert inwoners om eigen initiatieven te nemen; bij speelvoorzieningen wordt daar door de burger veel gebruik van gemaakt. Het dorpsbudget wordt regelmatig aangevraagd om speelvoorzieningen aan te leggen/ te verbeteren. Deze initiatieven leiden tot een toename van beheerkosten; bij het toestaan van de initiatieven is dit een belangrijk aandachtspunt. Het realiseren van initiatieven met behulp van subsidies leidt in de toekomst tot verwachtingen; waar de gemeente niet altijd aan kan voldoen. De gemeente houdt geen rekening met de vervanging van deze zelf aangevraagd en geplaatste speeltoestellen.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Veilige en functionerende speelvoorzieningen	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoeren van veiligheids- en functionele inspecties; • Verhelpen van onveilige situaties en geconstateerde gebreken; • Toetsen initiatieven van inwoners op gestelde (veiligheids)voorwaarden.
»	Aantrekkelijke speelvoorzieningen voor alle doelgroepen	<ul style="list-style-type: none"> • Betrekken doelgroepen bij planvorming; • Adviseren en faciliteren bij initiatieven van inwoners.

<i>Hoe gaan we dat meten?</i>			
Effect indicator(en)	Behaald 2021	Beoogd 2022	Beoogd 2023
Meldingen/ klachten speelvoorzieningen	43	<43	<43

Begraafplaatsen

In 2022 is de beheerverordening begraafplaatsen aangepast. Hierdoor is er voor nabestaanden nu grafrecht mogelijk voor een periode van tien jaar. Tegelijk kunnen ruimingsplannen sneller uitgevoerd worden dan voorheen, zodat er beter grip is op voldoende begraafcapaciteit voor alle inwoners. Daarmee wordt geprobeerd om nieuwe uitbereiding van begraafplaatsen in de toekomst te voorkomen.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Een waardige omgeving voor respectvol kunnen bijzetten en herdenken van overledenen	<ul style="list-style-type: none"> • Focussen op een hoog kwaliteitsniveau openbaar groen door kwaliteitsimpuls; • Stimuleren en faciliteren onderhoud door vrijwilligers; • Aanduiden locaties voor as verstrooiing; • Inventariseren opties voor gedenkzuilen en bijzetten urnen.
»	Voldoende capaciteit voor bijzetten	<ul style="list-style-type: none"> • Benutten herinrichting voor extra capaciteit; • Opstellen ruimingsplannen.
»	(behouden van) Waardevolle graven	<ul style="list-style-type: none"> • (Waarde) Beoordelen van te ruimen graven; • Inpassen waardevolle graven in inrichtingsplannen; • Herstellen waardevolle graven.

<i>Hoe gaan we dat meten?</i>			
Effect indicator(en)	Behaald 2021	Beoogd 2022	Beoogd 2023
Meldingen over begraafplaatsen	52	<52	<52

Wonen en Leefbaarheid

Onze gemeente heeft gebieden met zowel bevolkingsgroei als -afname. Door veranderingen in de samenstelling van de bevolking zien we nu al een trend met minder jongeren en meer ouderen. Tegelijkertijd komen er steeds meer kleine huishoudens van één of twee personen. Die veranderingen vragen om verstandige keuzes in het aanbod van voorzieningen en in de samenhang tussen leefbaarheid, wonen, welzijn en zorg. We vinden het belangrijk om samen met inwoners te werken aan de leefbaarheid in de dorpen. Daarbij letten we op het eigen karakter van de dorpen.

Wonen en leefbaarheid is een integraal thema dat ook terugkomt in andere programma's en in het gaswinningsdossier. Het versterken van leefbaarheid heeft immers zowel te maken met sociale vitaliteit en inwonersinitiatief als kwaliteit van woon- en leefomgeving. Zoals de mogelijkheid om elkaar te ontmoeten, veiligheid en met spreiding en bereikbaarheid van voorzieningen. De afstemming daarvan komt samen onder het thema Wonen en Leefbaarheid.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Initiatieven van inwoners krijgen de ruimte	<ul style="list-style-type: none"> We evalueren de huidige werkwijze van de dorpsbudgetten. Op basis daarvan ontwikkelen we een nieuwe regeling voor 2023 en verder.
» Behouden of waar nodig versterken van de leefbaarheid in dorpen	<ul style="list-style-type: none"> Met de dorpen en maatschappelijke partners ontwikkelen we strategische dorpsplannen en woonkoersen. In 2023 doen we dat voor zes dorpen. Door middel van dorpsbezoeken signaleren we waar de leefbaarheid onder druk komt te staan. We maken dan afspraken over de aanpak met bijv. woningcorporaties, inwoners, huurdersorganisaties en politie.
» In de dorpen is voor iedereen ruimte om elkaar te ontmoeten	<ul style="list-style-type: none"> We subsidiëren dorpshuizen en organiseren jaarlijks een netwerkbijeenkomst. We ontwikkelen een nieuw jeugdsozen beleid
» We hebben inzicht in de ontwikkelingen op het terrein van demografie, wonen en leefbaarheid en stellen beleid zo nodig bij	<ul style="list-style-type: none"> We actualiseren jaarlijks de DNA-profielen van de dorpen. Hier staat in beschreven hoe de bevolking en de woningmarkt zich ontwikkelt. Samen met provincie en andere gemeenten doen we onderzoek op het gebied van wonen en leefbaarheid.

<i>Hoe gaan we dat meten?</i>			
Effect indicator(en)	Behaald 2021	Beoogd 2022	Beoogd 2023
aantal verstrekte subsidies Dorpsbudgetten	40	40	Ntb
Strategische dorpsplannen of woonkoersen ontwikkeld	0	6	6
Dorpsprofielen aangevuld met sociaaleconomische status	0	15 dorpen	
aantal uitgevoerde dorpsbezoeken	-	3	8

Wonen, zorg en welzijn

Doordat er meer ouderen en minder jongeren komen is het belangrijk dat het zorg- en welzijnslandschap mee verandert. We vinden het belangrijk dat we goed zicht houden op kwaliteit en spreiding van het aanbod. Tegelijkertijd weten we dat we hierin een beperkte rol hebben. Soms dreigt een bepaald zorg- of welzijnsaanbod te verdwijnen doordat het economisch niet meer uit kan. Maar er komen ook steeds nieuwe initiatieven van de bevolking of vanuit ideële organisaties die vernieuwing kunnen brengen.

Een andere ontwikkeling is dat mensen minder snel een indicatie krijgen voor 24 uurs-zorg en – begeleiding. En inwoners die voorheen in een GGZ-instelling verbleven (beschermd wonen) of in een traditioneel verzorgingshuis woonden, komen (weer) in de dorpen wonen (extra-muralisatie). Al deze ontwikkelingen hebben ook invloed op de volkshuisvesting: wat vraagt het van woningcorporaties en de gemeente om diverse doelgroepen goede huisvesting aan te bieden in de wijken en wat is er nodig aan begeleiding en ondersteuning?

In het programma 'een thuis voor iedereen', vanuit het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, heeft de regio Groningen een koploperspositie ingenomen. Vanuit deze rol zijn we van plan om in 2023 een woonzorgvisie op te stellen. Dit gebeurt in samenhang met de regio Groningen.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Inwoners ervaren hun woonomgeving als prettig en veilig	<ul style="list-style-type: none"> • We (laten) onderzoeken of inwoners tevreden zijn over hun (woon)omgeving: leefbaar en veilig.
»	Woonzorg initiatieven van bewoners worden ondersteund	<ul style="list-style-type: none"> • In een integraal team worden nieuwe en bestaande initiatieven besproken. Waar mogelijk en wenselijk ondersteunen we de initiatieven. Deze aanpak wordt in 2023 geëvalueerd.
»	Inwoners kunnen zo lang mogelijk zelfstandig thuis wonen en weten wat ze zelf kunnen doen om dit mogelijk te maken	<ul style="list-style-type: none"> • We hebben een stimuleringslening om eigenaren te ondersteunen om hun woning levensloopbestendig te maken, te verbeteren of te verduurzamen • We vertellen inwoners wat de mogelijkheden zijn voor ondersteuning in het toekomstbestendig maken van de eigen woning (veilig, duurzaam en comfortabel/aangepast voor de oude dag).
»	Er is een sociale huurvoorraad die toekomstbestendig is (veilig, energiezuinig, levensloopbestendig) voor mensen die niet in staat zijn om zelf een woning te kopen.	<ul style="list-style-type: none"> • We vernieuwen het meerjarig Prestatiekader Volkshuisvesting en leggen daarin de afspraken vast met woningcorporaties en huurdersorganisaties.
»	Bepaalde (kwetsbare) groepen huurders vinden met voorrang een plek in de sociale huur.	<ul style="list-style-type: none"> • We maken met de woningcorporaties afspraken over het geven van voorrang aan specifieke groepen huurders. Het gaat daarbij om mensen die vanuit Beschermd wonen doorstromen, statushouders en jongeren die vroegtijdig het ouderlijk huis hebben moeten verlaten.
»	Er is in de gemeente voldoende aanbod van voorzieningen op het gebied van wonen, zorg en welzijn, waar iedereen terecht kan. Inwoners en partners werken daarbij samen aan een gecombineerd aanbod van wonen/welzijn/zorg.	<ul style="list-style-type: none"> • Opstellen woonzorgvisie • We actualiseren de overzichtskaart van zorgvoorzieningen, woonzorg-initiatieven en dagbesteding en zorgen dat deze beschikbaar komt voor onze inwoners. • We denken mee met initiatiefnemers die het bestaande aanbod willen verbeteren.

<i>Hoe gaan we dat meten?</i>			
Effect indicator(en)	Behaald 2021	Beoogd 2022	Beoogd 2023
Overzichtskaart Woonzorginitiatieven	gereed	kaart intern raadpleegbaar in GIS	
Aantal BW-cliënten geplaatst door woningcorporaties	5		nog onbekend
aantal geplaatste statushouders	75	43	
aantal jongeren in het kader van project Wonen, leren, werken (voorheen kamertraining)	3	3	6

Subsidies

Wij willen de inwoners van Het Hogeland aanmoedigen om activiteiten te organiseren. Dat doen wij door subsidie te geven. In de Algemene Subsidieregeling gemeente Het Hogeland hebben wij opgenomen, waarvoor inwoners subsidie aan kunnen vragen. Deze subsidies dragen bij aan een fijne leefomgeving in onze gemeente. Hiermee willen wij ook de sociale samenhang tussen de inwoners verbeteren. Wij hebben de volgende doelen om dit te bereiken.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Het subsidieteam is laagdrempelig en makkelijk bereikbaar. Inwoners ervaren geen drempel om een subsidieaanvraag in te dienen.	<ul style="list-style-type: none"> • Wij zorgen dat de informatie over subsidies op de website altijd up-to-date en overzichtelijk is. • Wij zorgen dat Het Klant Contact Centrum het Subsidieteam weet te vinden. • Wij denken graag met inwoners mee en geven tips over subsidiemogelijkheden (zowel binnen als buiten de gemeente).
» Alle subsidieaanvragen worden behandeld door het Subsidieteam (Subsidieloket)	<ul style="list-style-type: none"> • Wij werken actief samen met andere afdelingen binnen de gemeente.

Musea

Als gemeente Het Hogeland subsidiëren we 3 musea (Verhildersum, Menkemaborg en Openluchtmuseum Het Hoogeland). De overige musea ondersteunen we waar we kunnen.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Organisatorisch en financieel gezonde musea.	<ul style="list-style-type: none"> • Samen met de musea en de provincie onderzoeken we op welke wijze de exploitatie ervan geoptimaliseerd kan worden. • We sturen op samenwerking tussen de musea. Zowel op gemeentelijk als op provinciaal niveau.

Archeologie

Bij ruimtelijke initiatieven moet worden onderzocht in hoeverre bodemingrepen (zoals graven, ploegen, funderen) het archeologisch bodemarchief kunnen aantasten. Bij aantasting van archeologie stelt de gemeente – in haar rol als bevoegd gezag – voorschriften op om de archeologie te borgen. De beleidskaart archeologie speelt hierbij een belangrijke rol.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Verantwoorde borging van de archeologie	<ul style="list-style-type: none"> • Adviseren en begeleiden bij initiatieven van inwoners en ondernemers. • Ruimtelijke initiatieven toetsen op gevolgen archeologie en begeleiden van borging van archeologische waarden. • Actueel houden, harmoniseren en verbeteren beleidskaart.

	<ul style="list-style-type: none"> Harmoniseren en actualiseren van archeologie in facetbestemmingsplan of omgevingsplan.
--	--

<i>Hoe gaan we dat meten?</i>			
Effect indicator(en)	Behaald 2021	Beoogd 2022	Beoogd 2023
Actuele beleidskaart Archeologie	Offertetraject	Bijgewerkte kaart	Vertaalslag naar planologische regels

Erfgoed

Binnen de ruimtelijke ordening is erfgoed een belangrijke en wettelijke taak. Onder meer de huidige Erfgoedwet en ruimtelijke wetgeving verplichten gemeenten om zowel archeologie als gebouwd erfgoed te borgen in vergunningaanvragen en ruimtelijke plannen. Daarnaast is erfgoed belangrijk voor een aantrekkelijke gemeente, voor zowel inwoners als bezoekers.

Gebouwd erfgoed

De instandhouding van rijksmonumenten zoals borgen, boerderij, molens, huizen en andere rijksmonumenten die van historische waarde zijn, is van groot belang. Ook gemeentelijke monumenten zijn van waarde en hebben nagenoeg dezelfde bescherming als rijksmonumenten. Wij zien het als onze taak om het behoud ervan te borgen in de vergunningverlening en de waardering van erfgoed in het algemeen uit te dragen.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Instandhouding gemeentelijke monumenten en rijksmonumenten.	<ul style="list-style-type: none"> Het begeleiden van vergunningaanvragen samen met de monumentencommissie en (waar nodig) de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE).
»	Bescherming cultuurhistorische waarden landschap, gebouwen en unieke kenmerken van het landschap. Borgen van de ruimtelijke kwaliteit.	<ul style="list-style-type: none"> Het leveren van maatwerk en opstellen van beeldkwaliteitsregels. Het ontwikkelen van een afwegingskader voor karakteristieke gebouwen. De erfgoedvisie 'Erfgoed op Hogelandster wijze' nader uitwerken.
»	Bekendheid erfgoed.	<ul style="list-style-type: none"> Invulling geven aan de Open Monumentendag. Verbinding zoeken met cultuur en toerisme.

Media

Lokale Omroep Het Hogeland is het najaar 2020 van start gegaan. Ze hebben een licentie tot november 2024.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Goed functioneren van de lokale omroep	<ul style="list-style-type: none"> De gemeente zorgt voor de bekostiging van het functioneren van de lokale omroep onder de voorwaarde dat de gemeenteraad het Commissariaat voor de Media positief heeft geadviseerd over de aanwijzingsaanvraag.
»	Een lokale omroep die haar programma richt op de bevrediging van de maatschappelijke behoeften die in de gemeente leven en die bestemd is voor de inwoners van de gemeente.	<ul style="list-style-type: none"> Reguliere overleggen met het bestuur van de omroep. Toezien dat de inhoud van het programma van de lokale omroep voldoet aan de eisen van de Mediawet.

Risico's per programma

Demografische ontwikkelingen: De demografische samenstelling van onze gemeente verandert. In sommige delen van de gemeente is sprake van krimp en in andere delen is sprake van groei. Over het algemeen hebben we te maken met vergrijzing en ontgroening. Deze veranderingen hebben ook invloed op de vraag en het aanbod van de voorzieningen binnen de gemeente en hebben daarmee direct invloed op de leefbaarheid. Het speelveld is continu in beweging.

Deze demografische ontwikkelingen hebben direct effect op thema's als passende huisvesting, onderwijs, zorg, sport en kunst & cultuur. De gemeente is mede afhankelijk van derden en burgerinitiatieven die (mede) verantwoordelijk zijn voor deze voorzieningen. De gemeente houdt de ontwikkeling in de gaten waarbij het zich inzet om de leefbaarheid van Het Hogeland op voldoende niveau te houden. Samenwerking met partners uit de samenleving is daarbij noodzakelijk.

Verbonden Partijen

Dit programma heeft een relatie met onderstaande Verbonden Partijen:

- Stichting de Beemden

Wat mag het kosten?

Lasten en baten programma Leefbaarheid en Voorzieningen (x € 1.000)

Lasten	Rekening		Begroting			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Structureel	16.567	20.659	16.656	16.613	16.812	16.672
Incidenteel		60	313			
Totaal lasten	16.567	20.719	16.969	16.613	16.812	16.672

Baten	Rekening		Begroting			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Structureel	2.899	5.114	1.471	1.492	1.501	1.501
Incidenteel			401			
Totaal baten	2.899	5.114	1.872	1.492	1.501	1.501
Saldo programma *)	-13.669	-15.605	-15.097	-15.121	-15.311	-15.171
*) - = tekort; + = overschot						

Reservemutaties behorende bij dit programma (x € 1.000)

	Rekening		Begroting			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Scholenprogramma	288	288	288	288	288	288
Onderwijshuisvesting	-2.804	30	30	30	30	30
Krimp en Leefbaarheid	266	-40	-175	-160		

Ruimte voor dorpen	-775					
Klimaatbeleid	-24					
Totaal mutaties	-3.049	278	143	158	318	318

Toelichting op afwijkingen

Hieronder staan de belangrijkste (structurele) afwijkingen ten opzichte van de begroting van het voorgaande jaar toegelicht. Een specificatie van de incidentele posten binnen dit programma vindt u terug in de financiële begroting.

Mutaties Begroting 2023 (bedragen x € 1.000)			V/N
Lasten Programma Leefbaarheid & Voorzieningen begroting 2022		20.719	
<i>Mutaties</i>			
- De salariskosten zijn in de BGR 2023 geactualiseerd. Voor een nadere toelichting op de salariskosten verwijzen we naar de toelichting in de paragraaf Bedrijfsvoering.	254		V
- Herberekening van de investeringskredieten geeft de volgende mutatie op kapitaallasten. Zie ook toelichting baten en lasten.	289		N
- Sisa regeling onderwijsachterstandenbeleid, bedrag 2022 is inclusief opgebouwde reserve. Hierdoor is het bedrag in 2023 lager.	756		V
- Bijdrage Sisa regeling wegwerken onderwijsvertragingen in 2023 lager dan in 2022	287		V
- Toename kosten leerlingenvervoer	170		N
- Extra beschikbaar gesteld budget onderhoud Vastgoed	122		N
- Stijgende energieprijzen gemeentelijke objecten	188		N
- Verhoging OZB gemeentelijke objecten	30		N
- INC - SUVIS regeling ventilatie scholen	191		V
- INC - SPUK sportakkoord 2022	75		V
- INC - Corona subsidies kunst en cultuur 2022	347		V
- INC - Kunstencentrum De Ploeg	1.880		V
- INC - Afvoeren grond Heerdweg	57		V
- INC - Extra budget stormschade 2022	50		V
- INC - Termijn uitvoering groenbeleid	45		V
- INC - Extra budget aanpassing openbaar groen	430		V
- INC - Budget nul-meting	50		V
- INC - Toegangssystemen sport	40		V
- INC - Asbest verwijderen	71		V
- Overige mutaties < € 40.000	16		V
Lasten Programma Leefbaarheid & Voorzieningen begroting 2023		16.969	

Mutaties Begroting 2023 (bedragen x € 1.000)		V/N
Baten Programma Leefbaarheid & Voorzieningen begroting 2022	5.114	
<i>Mutaties</i>		
- Het beschikbare budget voor onderwijsachterstandenbeleid bevatte in 2022 ook de opgebouwde reserve. Het budget voor 2023 is daardoor lager.	756	N
- De rijksbijdrage voor het wegwerken onderwijsvertragingen loopt tot juli 2023 en is daarom lager dan in 2022.	287	N
- Bibliotheek, lagere bijdrage vanuit het onderwijsachterstandenbudget voor Boekstart	29	N
- INC - SUVIS regeling ventilatie scholen	191	N
- INC - Sportakkoord 2022	75	N
- INC - Kunstencentrum De Ploeg	1.880	N
- Overige mutaties < € 40.000	24	N
Baten Programma Leefbaarheid & Voorzieningen begroting 2023	1.872	

5. Sociaal Domein & Volksgezondheid

Omschrijving

Wij willen ervoor zorgen dat iedereen mee kan doen in de samenleving. We stimuleren de zelfredzaamheid van de inwoners en zorgen voor de inwoners die ondersteuning nodig hebben. Daarbij voeren we activiteiten uit die zijn gericht op alle vormen van jeugdhulp, van bescherming tot reclassering en van opvoedingsondersteuning tot geestelijke gezondheidszorg. Ook begeleiden we werkzoekenden en uitkeringsgerechtigden naar de arbeidsmarkt. Voor inwoners die dit niet kunnen, zorgen we voor een financieel vangnet en maatschappelijke ondersteuning. Verder richten we ons op ziektepreventie, gezondheidsbevordering en bescherming van onze inwoners.

Taakvelden

Tot dit programma behoren de volgende taakvelden:

- 6.1 Samenkracht en burgerparticipatie
- 6.2 Wijkteams
- 6.3 Inkomensregelingen
- 6.4 Begeleide participatie
- 6.5 Arbeidsparticipatie
- 6.6 Maatwerkvoorzieningen (WMO)
- 6.71 Maatwerkdienstverlening 18+
- 6.72 Maatwerkdienstverlening 18-
- 6.81 Geëscaleerde zorg 18+
- 7.1 Volksgezondheid

Beleidskader

Het Koersdocument Transformatie Sociaal Domein (2020-2030) is uitgewerkt in een integraal beleidsplan Sociaal Domein en Samenleving "Naar een nieuw sociaal domein": maatwerkgericht, nuchter en solide. Langs de vier strategische doelen van meer veerkracht, meer preventie, meer maatwerk en meer innovatie werken we aan een toekomstbestendig sociaal domein. Deze doelen gelden als kader voor het beleid en het uitvoeringsplan in 2023 en verder. De uitvoering van het plan wordt projectmatig opgepakt in het Programma Transformatie Sociaal Domein en Samenleving 2021 - 2024.

Binnen de transformatie van het sociaal domein besteden we aandacht aan de verschraving van het zorglandschap en de toenemende krapte op de arbeidsmarkt. Voor een uitgestrekt en relatief dunbevolkt gebied als Het Hogeland willen we lokale en regionale oplossingen creëren samen met partners in het zorglandschap.

Beleidsindicatoren

De volgende beleidsindicatoren zijn van toepassing op dit programma:

Kengetal <i>Beleidsindicator</i>	<i>Eenheid</i>	Het Hogeland	Provincie Groningen
Banen	<i>Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd 15-64 jaar</i>	587,7	768,3
Jongeren met een delict voor de rechter	<i>% 12 t/m 21 jarigen</i>	1	1
Kinderen in uitkeringsgezin	<i>% kinderen tot 18 jaar</i>	5	9
Netto arbeidsparticipatie	<i>% van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking</i>	65,8	64,9

Werkloze jongeren	% 16 t/m 22 jarigen	2	2
Personen met een bijstandsuitkering	Aantal per 10.000 inwoners	336,4	519,8
Lopende re-integratievoorzieningen	Aantal per 10.000 inwoners van 15-64 jaar	280,6	280,9
Jongeren met jeugdhulp	% van alle jongeren tot 18 jaar	15	15
Jongeren met jeugdbescherming	% van alle jongeren tot 18 jaar	1,3	1,6
Jongeren met jeugdreclassering	% van alle jongeren van 12 tot 23 jaar	0,5	0,4
Cliënten met een maatwerkarrangement WMO	Aantal per 10.000 inwoners	880	862
Aantal afspraakbanen (intern)		22	
Aantal afspraakbanen (extern)		81	

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

Basisondersteuning

Basisondersteuning is zorg en dienstverlening die voorliggend is aan individuele voorzieningen waarvoor een indicatie nodig is. Iedere inwoner van onze gemeente kan daar gebruik van maken.

Mensenwerk Hogeland is een maatschappelijke ondernemer die jeugd- en jongerenwerk, welzijns- en maatschappelijk werk én cliëntondersteuning uitvoert voor de inwoners van onze gemeente. Het contract met Mensenwerk Hogeland loopt af op 1 januari 2024. In 2023 sluiten we nieuwe contracten af voor de basisondersteuning.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	We willen dichtbij en vrij toegankelijke ondersteuning en begeleiding bieden voor onze inwoners	<ul style="list-style-type: none"> • We starten in 2022/ 2023 de aanbestedingsprocedure voor de inkoop van maatschappelijk werk/ welzijnswerk, het jongerenwerk en de onafhankelijke cliëntondersteuning m.i.v. 1-1-2024 • We breiden het aanbod in de basisondersteuning voor jeugdhulp uit om duurdere geïndiceerde zorg te voorkomen • We gaan in gesprek met aanbieders om de ondersteuning dichtbij, in onze eigen gemeente aan te bieden. • Gebiedsgericht werken volgens het principe 'zichtbaar, laagdrempelig, dichtbij' • Inzet wijkverpleegkundigen • We gaan onderzoeken wat de hulpbehoefte is in het primair onderwijs

»	We willen de samenwerking met de Ondersteuner Jeugd en Gezin (OJG) en huisartsen verder versterken en uitbreiden.	<ul style="list-style-type: none"> • We organiseren jaarlijks een bijeenkomst voor huisartsen en de Ondersteuner Jeugd en Gezin. • Monitoren we de inzet van de OJG met de webtool OJG
---	---	--

Sociale teams

In 2023 werken we in Integrale Sociale Teams waar de professionals van Jeugd, Wmo, Participatie en Werk en Inkomen integraal samenwerken. Zij pakken hulpvragen van inwoners op en gaan samen met de inwoner, het gezinssysteem en het netwerk in gesprek om een duurzame oplossing te vinden voor de hulpvraag. Het gaat om sociaal-maatschappelijke vraagstukken zoals opgroeien en opvoeden, langer zelfstandig thuis wonen, meedoen in de maatschappij of werk en inkomen.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Eigenaarschap/regie maximaal bij de inwoner/gezinssysteem	<ul style="list-style-type: none"> • Benadering vanuit het uitgangspunt dat iedere inwoner/gezinssysteem beschikt over een bepaalde mate van eigen kracht. Daar waar toch ondersteuning nodig is, wordt zo eenvoudig en kort als mogelijk ingezet.
»	De-medicaliseren en normaliseren door zoveel mogelijk hulpvragen op te lossen in het voorliggend veld en waar nodig het inzetten van geïndiceerde hulp	<ul style="list-style-type: none"> • Benadering vanuit het uitgangspunt dat mensen zelf verantwoordelijk zijn voor het oplossen van hun hulpvragen. De oplossing voor de vraag wordt eerst gezocht bij de inwoner/sociale netwerk/algemene voorzieningen/vrijwilligerswerk. Waar nodig wordt niet geïndiceerde hulp aangeboden en waar noodzakelijk wordt een individuele voorziening verstrekt.
»	Integraal en ontschot werken op basis van 1 gezin 1 plan 1 regisseur	<ul style="list-style-type: none"> • De kanteling naar Integrale Sociale Teams is afgerond en naast de professionals van Jeugd en Wmo maken ook de Participatiecoaches Inkomensconsulenten onderdeel uit van het team. • Het format 1 gezin 1 plan 1 regisseur is de basis voor het integraal werken.

Statushouders

Vanaf 1 januari 2022 is de Wet Inburgering 2021 van kracht. In onze gemeente geldt vanaf dat moment het Beleidskader Statushouders 2022 – 2025. Dit sluit aan op de wet.

Het nieuwe inburgeringsstelsel heeft als maatschappelijk doel dat alle inburgeringsplichtigen snel en volwaardig meedoen aan de Nederlandse maatschappij, het liefst via betaald werk. Gemeenten krijgen binnen het nieuwe stelsel de regierol over de uitvoering van de inburgering. Voor het uitvoeren van de nieuwe Wet Inburgering werken wij lokaal, regionaal en provinciaal samen met gemeenten en ketenpartners. Op deze wijze kunnen wij de beoogde doelen nastreven.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	<p>Statushouders zijn zoveel mogelijk zelfredzaam, ook op financieel gebied. Zij kunnen zich praktisch gezien redden in de Nederlandse maatschappij en kunnen hun financiën beheren.</p> <p>Statushouders beheersen zo veel mogelijk de Nederlandse taal en maatschappij en behalen hun inburgeringsdiploma.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Alle statushouders krijgen ondersteuning bij de uitkeringsaanvraag en de aanvraag van alle passende minimavoorzieningen en toeslagen waar ze recht op hebben. • Alle statushouders krijgen uiterlijk binnen 4 weken na inschrijving in de BRP een brede intake, indien mogelijk al op het AZC. • Alle statushouders hebben ondersteuning gekregen bij het tekenen van de

		<p>huurovereenkomst en het inrichten van de woning en hebben kennisgemaakt in de buurt.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Alle statushouders ontvangen uiterlijk binnen 10 weken na inschrijving in de BRP een PIP • Alle statushouders waarvoor dit verplicht is worden de eerste 6 maanden na huisvesting financieel ontzorgd. • Alle inburgering plichtige statushouders ontvangen tijdig een passend inburgeringsaanbod (leerroute, KNM en MAP) aangeboden. • Alle inburgering plichtige statushouders en gezins- en overige migranten ondertekenen de participatieverklaring binnen de voor hen geldende termijn. • Met alle statushouders wordt minimaal 2x per jaar een uitgebreid voortgangsgesprek gericht op inburgering en participatie gehouden. • Alle statushouders worden ondersteund bij het vinden van betaald werk, vrijwilligerswerk, stage, een werkervaringsplek, een leerwerktraject of een opleiding, zodat zij binnen hun eigen mogelijkheden actief kunnen zijn.
»	Voldoen aan de taakstelling huisvesting vergunninghouders.	<ul style="list-style-type: none"> • Gemeente spant zich maximaal in om te voldoen aan de taakstelling huisvesting vergunninghouders door actief te zoeken naar huisvesting voor gekoppelde statushouders.

Taalhuizen

De taalhuizen in Het Hogeland zijn te vinden in de bibliotheken in Bedum, Leens, Uithuizen en Winsum. Alle inwoners van onze gemeente die willen werken aan hun basisvaardigheden kunnen gebruik maken van de taalhuizen. Zij kunnen hier beter leren lezen, schrijven of rekenen en leren omgaan met telefoon, laptop of computer.

In de gemeente Het Hogeland is ongeveer 10% laaggeletterd. Dat zijn ongeveer 4.800 mensen.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Door de coronamaatregelen is het aantal vrijwilligers en deelnemers van de taalhuizen de afgelopen twee jaar flink afgenomen. Wij willen de taalhuizen terugbrengen op het oude niveau. De ambitie is om vanaf 2022 jaarlijks minimaal 100 tot 200 deelnemers te bereiken en tussen de 50 en 100 vrijwilligers te werven.	<ul style="list-style-type: none"> • Wij organiseren activiteiten en voorlichtingsbijeenkomsten om nieuwe vrijwilligers en deelnemers te werven • We nemen deel aan de week van Lezen en Schrijven in september • We gaan meer gebruik maken van lokale communicatiekanalen en sociale media. • We werken nauw samen met alle partners van de taalhuizen.
»	We willen meer mensen bereiken met lage basisvaardigheden (laaggeletterdheid) met een Nederlandse achtergrond (NT1).	<ul style="list-style-type: none"> • Wij gaan medewerkers van maatschappelijke organisaties en werkgevers informeren over het signaleren en verwijzen van mensen die moeite hebben met lezen, schrijven of rekenen. • We zetten ervaringsdeskundigen in om inwoners en maatschappelijke organisaties te informeren over de hulp en ondersteuning aan laaggeletterden.

		<ul style="list-style-type: none"> • We gaan meer gebruik maken van lokale communicatiekanalen en sociale media. • We proberen mensen te bereiken door andere trainingen aan te bieden (bijvoorbeeld digitale vaardigheden). We verlagen hiermee de drempel. Mensen kunnen daarna in de taalhuizen verder met werken aan hun basisvaardigheden. • We gaan verbindingen aan met projecten van andere partners en kijken waar we een bijdrage kunnen leveren aan nieuw op te zetten projecten
»	Professionele Taalhuizen.	<ul style="list-style-type: none"> • De taalhuizen kunnen de komende jaren gecertificeerd worden op basis van landelijke kwaliteitskaders (bestuurlijk voorstel VNG-Rijk). Binnen de arbeidsmarktregio is afgesproken dat enkele taalhuizen hiermee starten en dat later wordt gekeken hoe hiermee verder te gaan. • We doen mee met de regionale aanpak laaggeletterdheid en met het regionale bondgenootschap laaggeletterdheid om kennis en praktijk regionaal te delen en te kunnen borgen.

<i>Hoe gaan we dat meten?</i>			
Effect indicator(en)	Behaald 2021	Beoogd 2022	Beoogd 2023
Aantal deelnemers lezen, schrijven, rekenen en digitale vaardigheden	48 lezen, schrijven en rekenen. 25 digitale vaardigheden	100	150
Aantal vrijwilligers taalhuizen	46+ 10 nieuwe aanmeldingen	80	90
Aantal gegeven trainingen herkennen en doorverwijzen	5	10	5
Aantal voorlichtingen laaggeletterdheid	3	5	5
Aantal benaderde organisaties	10	10	10

Minimabeleid

Met het uitvoeringsplan Minimabeleid 2022-2023 geven we in 2023 verder vorm aan de integrale, preventieve en maatwerkgerichte ondersteuning van de inwoner. De nadruk ligt op een structurele aanpak van de oorzaken van armoede en minder op de verlichting van de gevolgen van armoede.

Inwoners blijven in 2023 gebruik kunnen maken van een breed pakket aan minimaregelingen, zoals de MeedoenPas en de voorzieningen voor kinderen (o.a. sport- en cultuurabonnementen, laptops en fietsen) die via Stichting Leergeld en Stichting Sport- en cultuurfonds kunnen worden aangevraagd.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Inwoners doen mee	<ul style="list-style-type: none"> • Vergroten van het bereik van de minimaregelingen door inzet op communicatie en samenwerking • Via de subsidieregeling armoedebestrijding organisaties ondersteunen die activiteiten aanbieden:

		<ol style="list-style-type: none"> 1. Gericht op het bevorderen van sport- en cultuurparticipatie of op een andere manier de kansengelijkheid van kinderen vergroten 2. Gericht op het tegengaan van voedselverspilling of het bevorderen van (her)gebruik van goederen 3. Het onderhouden van netwerken, verbeteren van samenwerking rondom armoedebestrijding 4. Het bevorderen van de financiële zelfredzaamheid 5. Overige activiteiten die passen binnen de doelstellingen van het minimabeleid. <ul style="list-style-type: none"> • De MeedoenPas, Collectieve ziektekostenverzekering, regeling compensatie eigen risico zorgkosten, regeling aanvullende verzekering en de Fashioncheque continueren.
»	Inwoners zijn passend verzekerd en mijden geen zorg vanwege financiële redenen	<ul style="list-style-type: none"> • Samen met de Bibliotheken en Taalhuizen inwoners informeren en ondersteunen bij het digitaal vergelijken en kiezen van een zorgverzekering. • Inwoners met een stapeling van zorgkosten (eigen risico, eigen bijdragen) ondersteunen we extra.
»	Inwoners met een laag inkomen worden ondersteund in de energietransitie en in het verlagen van de vaste lasten	<ul style="list-style-type: none"> • Een integrale aanpak energiearmoede opstellen met o.a.: <ul style="list-style-type: none"> - De inzet van energiecoaches; - Het beschikbaar stellen van vouchers voor de inzet van een klussendienst, de aanschaf van isolerende materialen of een slimme thermostaat; - Een witgoed inruil regeling.
»	Alle inwoners en maatschappelijke organisaties zijn op de hoogte van de beschikbare ondersteuning	<ul style="list-style-type: none"> • Doorontwikkelen van het armoedeplatform. • Doorontwikkelen van de folder voor inwoners, folder voor professionals en de kaart 18-/18+. • Voorlichtingen geven aan onder andere de seniorenvoorlichters, energiecoaches en andere maatschappelijke partners.
»	Armoedebestrijding wordt integraal opgepakt	<ul style="list-style-type: none"> • Een beleids- of uitvoeringsplan 2024 - 2028 laten vaststellen • Meer de verbinding leggen tussen en samenwerken met andere beleidsterreinen (wonen, belastingen, sport) om het ontstaan van armoede te voorkomen.

Inkomensregelingen

Met **inkomensregelingen** wordt hier bedoeld regelingen op grond van de Participatiewet (uitkeringen voor levensonderhoud en bijzondere bijstand), de IOAW (oudere uitkeringsgerechtigden), de IOAZ (oudere zelfstandigen) en het Bbz (zelfstandigen). Daarnaast ook eventuele tijdelijke regelingen zoals bijvoorbeeld de Energietoeslag in 2022.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	De inkomenssituatie adequaat en efficiënt in beeld krijgen (rechtmatigheid), uitkering(en)	<ul style="list-style-type: none"> • Iedere inwoner die een beroep doet op een inkomensregeling maatwerk leveren; doen

of vergoedingen snel en tijdig betalen om inwoners zo optimaal te ontzorgen bij de te zetten stappen naar werk of participatie.	<p>wat de inwoner nodig heeft en vervolgens zorgen dat wetgeving daar (zoveel mogelijk) bij aansluit</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ondersteuning, coaching en verwijzing bij schuldenproblematiek en de vroegsignalering van schulden verder professionaliseren • Kritische en multidisciplinaire screening aan de poort • Verder uitrollen van slimme digitalisering • Samenwerken binnen de Integrale Sociale Teams
---	--

Begeleiding participatie

Het bijstandsbestand van Het Hogeland bestaat grofweg uit 3 categorieën uitkeringsgerechtigden die als volgt zijn aan te duiden:

- Spoor 1 (work-first). Circa 5% van het bijstandsbestand.
- Spoor 2 (skill-first). Circa 45% van het bijstandsbestand.
- Spoor 3 (life-first). Circa 50% van het bijstandsbestand.

Begeleiding Participatie gaat over spoor 3 (life-first). Dat houdt in dat deze groep uitkeringsgerechtigden de eerste focus heeft op het ordenen van hun leven en daar ondersteuning bij kan krijgen als dat nodig is. Pas als het leven op orde is kan een volgende stap gezet worden. Binnen deze groep kan nog een nader onderscheid worden gemaakt:

- Uitkeringsgerechtigden met een **intensieve** ondersteuningsbehoefte (hierin zit werkpotentieel). Hierbij is sprake van vooral sociaal-maatschappelijke ondersteuning
- Uitkeringsgerechtigden met **beperkte** ondersteuningsbehoefte (geen werkpotentieel). Hierbij is sprake van een gestabiliseerde sociaal-maatschappelijke situatie.

<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
» Zicht op welke uitkeringsgerechtigden zich bevinden in de groep met werkpotentieel verbeteren om zo door te kunnen leiden naar (vrijwilligers) werk, Beschut Werk of een Afspraakbaan.	<ul style="list-style-type: none"> • Intensieve dienstverlening/coaching en zoveel mogelijk werken met kleine caseloads • Afbakenen taken en verantwoordelijkheden (interne organisatie van het werk) • Inzet van extra formatie waar mogelijk
» Sociaal-maatschappelijke ondersteuning bieden aan de doelgroep met een intensieve ondersteuningsbehoefte. Doel is het maken van stappen richting participatie en/of (vrijwilligers)werk.	<ul style="list-style-type: none"> • Regelmatige klantcontacten om de (on)mogelijkheden van de individu goed in kaart te brengen. Daarbij tevens wijzen op inkomensregelingen en Minimabeleid. • Inzetten van het Sociaal Ontwikkelbedrijf en overige (re-integratie) voorzieningen waar nodig. • Samenwerken binnen de Integrale Sociale Teams

Begeleiding doelgroepen binnen Sociaal Ontwikkelbedrijf

Huidige situatie

Met de Participatiewet als basis voert het Team Leren en Werken als onderdeel van gemeente Het Hogeland de dienstverlening uit op het gebied van werk, inkomen en ontwikkeling. De Participatiewet moet ervoor zorgen dat meer mensen werk vinden, ook mensen met een arbeidsbeperking.

De verandering van de categorie mensen die kunnen leren of werken is merkbaar, want de groep die na binnenkomst met ondersteuning direct een volgende stap maakt naar werk is er vrijwel niet meer vanwege het grote aanbod aan werk. De praktijk leert nu dat deelnemers vooral eerst een oriëntatie nodig hebben om te kiezen tussen diverse branches en sectoren en moeten werken aan basisvaardigheden. Dit is vaak maatwerk en vraagt meer aandacht en tijd.

Veranderende doelgroepen

De mensen waarvoor wij binnen het Sociaal Ontwikkelbedrijf werken zijn te onderscheiden in diverse doelgroepen, waaronder:

- Uitkeringsgerechtigden op grond van de Participatiewet, zowel jongeren als 27+;
- Mensen uit het Doelgroepregister van het UWV, aangewezen op een Afspraakbaan;
- Mensen met een indicatie Beschut Werk (intern bij Ability);
- Statushouders;
- Parttime zelfstandigen en BBZ;
- Mensen werkzaam binnen Werkplein Ability met een dienstverband op basis van de SW. Sinds 2015 is er echter geen nieuwe instroom meer mogelijk. Medewerkers kunnen zich wel verder willen ontwikkelen binnen het Sociaal Ontwikkelbedrijf.

Welk stappen gaan we zetten?

Het Team Leren en Werken heeft dienstverlening op het gebied van Leren en Werken. Om dit overzichtelijk te krijgen hebben we een indeling gemaakt in 3 klantgroepen voor de dienstverlening:

- Ik heb een arbeidsbeperking
- Ik kan leren en/of werken
- Ik kan (nog) niet werken

We maken mensen vanuit de doelgroepen actief en verbeteren de vaardigheden van werkzoekenden, zodat zij zich beter kunnen redden op de werkvloer. Dit doen we door gericht dienstverlening in te zetten om de diverse doelgroepen te ontwikkelen, te scholen en te certificeren en diplomeren in relevante beroepsrichtingen. Onze werkcoaches en jobcoaches zijn in de begeleiding regievoerder en vaak uitvoerder. De meeste dienstverlening wordt vanuit het Sociaal Ontwikkelbedrijf in Uithuizen gegeven, het Wijkleerbedrijf in Winsum en in samenwerking met onze ketenpartners. Het is van belang om te kijken hoe we een deelnemer kunnen ontwikkelen richting de arbeidsmarkt. Hierbij werken we samen met onze ketenpartners in de arbeidsmarktregio.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Meer mensen vanuit de doelgroepen actief maken	<ul style="list-style-type: none"> • Werkzoekenden begeleiden en sturen in Houding en gedrag. Daarbij trainen we werkzoekenden in beroepsvaardigheden en werknemersvaardigheden binnen het Sociaal Ontwikkelbedrijf en bij externe ondernemers. • Gebruik maken van het huidige aanbod aan trajecten en indien nodig aanpassen / uitbreiden.
»	We willen de taalvaardigheid van werkzoekenden verbeteren zodat zij zich beter kunnen redden op de werkvloer.	<ul style="list-style-type: none"> • We betalen de taallessen van werkzoekenden met taalcursussen zoals 'Taal op de werkvloer', die door taaldocenten binnen het Sociaal Ontwikkelbedrijf worden gegeven. • We melden werkzoekenden aan bij het Noorderpoort voor extra lessen taal en reken vanuit de REP-gelden. • We melden inwoners met een ontwikkelingsvraag op het gebied van taal aan bij de Taalhuizen in de gemeente. • We volgen hierbij de voortgang en sturen waar nodig bij.
»	Op de doelgroep gerichte dienstverlening en scholen en certificeren van de doelgroepen in relevante beroepsrichtingen.	<ul style="list-style-type: none"> • Uitbreiden en continueren van opleidingen op locatie op niveau 1 en 2 (zoals: Bouw en Techniek, Zorg en Dienstverlening, Huishoudelijke Ondersteuning) zodat we werkzoekenden kunnen diplomeren of certificeren.

	<ul style="list-style-type: none"> • Praktijkleren continueren en meer werkzoekenden certificeren voor wie een diploma niet haalbaar is. • Samenwerking met ondernemers en ketenpartners in de regio vergroten.
--	---

<i>Hoe gaan we dat meten?</i>			
Effect indicator(en)	Behaald 2021	Beoogd 2022	Beoogd 2023
Aantal werkzoekenden die door werkcoaches worden begeleid	763	700	700
Aantal werkzoekenden aan het werk (regulier) vanuit de Participatiewet (PW)	154	125	125

Sociaal ontwikkelbedrijf

De begeleiding van de huidige en toekomstige gemeentelijke doelgroep kan niet alleen bestaan uit het stimuleren van zelfredzaamheid. Er is op tal van terreinen ondersteuning nodig voor het halen van resultaat. Een groot deel van de doelgroep heeft te maken met problemen op meerdere leefgebieden, waarbij steeds geldt dat het hebben van werk meerdere problemen kan oplossen.

Scholing en certificering

Het is belangrijk om in het voortraject naar werk juist de competenties en vaardigheden van de werkzoekende te vinden en te versterken. Dit gaan we doen door het aanbieden van vakgerichte opleidingen via het Sociaal Ontwikkelbedrijf in Uithuizen en het Wijkleerbedrijf voor Zorg en Dienstverlening in Winsum.

Als mensen uit de doelgroepen niet schoolbaar zijn kunnen zij via het 'Praktijkleren' hun vaardigheden vergroten en certificaten behalen binnen het Sociaal Ontwikkelbedrijf of bij de eigen werkgever.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Extra scholen en certificeren van werkzoekenden in relevante beroepsrichtingen.	<ul style="list-style-type: none"> • Uitbreiden en continueren van opleidingen op locatie op niveau 1 en 2 (Bouw en Techniek, Zorg en Dienstverlening, Techniek). • Inzetten VCA-examinering in andere talen. • Praktijkleren en certificeren, bij voorkeur op locatie Uithuizen of lokale werkgevers.

<i>Hoe gaan we dat meten?</i>			
Effect indicator(en)	Behaald 2021	Beoogd 2022	Beoogd 2023
Ontwikkelmogelijkheden bieden werkzoekende	150	100	100
Werkzoekende een diploma/certificering laten halen	26	25	25
Uitstroom werkzoekenden	154	125	125

E-health

Iedereen doet mee. Dit betekent dat we mensen, partijen, inzet en middelen koppelen, zodat het welzijn en welbevinden van onze inwoners centraal staat. E-health kan ondersteunen en bijdragen aan betere toegankelijke en kwalitatief goede zorg en aan het welzijn van onze inwoners. Wij hebben een stimulerende en actieve rol om e-toepassingen te bevorderen. Voor de uitrol en brede toepassing van e-health kijken we naar mogelijkheden voor samenwerking en cofinanciering. Bij voorkeur sluiten we daar aan waar al technologieën worden ingezet en breiden we dit verder uit. We willen daarvoor de middelen en mogelijkheden van het NPG benutten.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Bevorderen van leefbaarheid en vermindering zorgdruk	<ul style="list-style-type: none"> In 2022 worden partners gezocht en een initiatief opgestart. Een onderdeel van de inventarisatie is inzicht krijgen in een project die kansrijk is voor een subsidie ter bekostiging binnen de programmalijn 'Zorgen voor en met elkaar' in het Lokaal Programmaplan en andere subsidiemogelijkheden. Op basis hiervan wordt in 2022 een keuze gemaakt. Afhankelijk van de uitkomst en de mogelijkheden bij het Nationaal Programma Groningen wordt samen met de betrokken partners in 2022/ 2023 een pilot e-health aangevraagd. In 2023 wordt het project voorbereid en gestart met de uitvoering.

Huishoudelijke ondersteuning

De afgelopen jaren zien we een stijging in het gebruik van de Huishoudelijke Ondersteuning. Dit komt door een combinatie van demografische ontwikkelingen, het abonnementstarief en de beperking tot toelaten in de Wet langdurige zorg. Tegelijkertijd zien we uitstroom van personeel en beperkte instroom van nieuw personeel. De continuïteit van de dienstverlening komt hierdoor steeds meer onder druk te staan.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Continuïteit van de inzet van huishoudelijke ondersteuning	<ul style="list-style-type: none"> Nieuwe convenanten uitvoeren voor de periode 2022-2024 (met optie tot 2x 1 jaar verlengen).
»	Kostenbeheersing van de huishoudelijke ondersteuning	<ul style="list-style-type: none"> Zoeken naar (innovatieve) oplossingen waarbij de uitvoering van de wettelijke taken wordt geborgd, maar de uitgaven zoveel mogelijk worden beperkt. Uitvoering geven aan Herstelgerichte Hulp.

Hulpmiddelen en trapliften

Voor zowel hulpmiddelen als trapliften hebben we, naar tevredenheid, een langdurig contract afgesloten met de aanbieders. Deze contracten lopen nog tot 2024. We zien door een toename van complexere problematiek ook een toename van het aantal duurdere middelen. De oorzaken zijn vooral te vinden in de vergrijzing en het langer zelfstandig thuis wonen. We blijven met onze leveranciers in gesprek of onze langlopende afspraken ook in de nabije toekomst blijven voldoen.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Continuïteit van de verstrekking van trapliften en andere hulpmiddelen.	<ul style="list-style-type: none"> Opstarten van de aanbesteding voor trapliften en andere hulpmiddelen.
»	Kostenbeheersing van de trapliften en andere hulpmiddelen.	<ul style="list-style-type: none"> In stand houden van vaste prijsafspraken per categorie hulpmiddelen.

Mantelzorg

Mantelzorgers hebben een steeds belangrijkere rol in de zorg en ondersteuning aan inwoners. We zijn als gemeente verantwoordelijk voor de ondersteuning en waardering van mantelzorgers. Dit doen we door zowel algemene, zoals het Steunpunt Mantelzorg Het Hogeland, als maatwerkvoorzieningen aan te bieden. Doel is dat mantelzorgers op hun eigen wijze en onverplicht zorg kunnen verlenen. Dat is een voorwaarde om overbelasting te voorkomen.

Mantelzorg is onderdeel van de basisondersteuning die wordt uitgevoerd door Mensenwerk Hogeland.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	We willen (jonge) mantelzorgers zo goed mogelijk ondersteunen bij hun zorgtaken.	<ul style="list-style-type: none"> • Het <i> vinden </i> (herkennen) van mantelzorgers door partners en het voorliggend veld en het <i> verbinden </i> naar de juiste ondersteuning; • Het <i> versterken </i> en <i> verlichten </i> van mantelzorgers door: informatie en advies, contact met andere mantelzorgers, (o.a. Dag van de Mantelzorg), respijtzorg, praktische hulp, onkostenvergoeding, en educatie. • Het waarderen van mantelzorgers.

Publiek vervoer

Binnen het perceel Noord-Groningen werken we met de organisatie Publiek Vervoer en de ministeries van I&W en VWS samen aan de doorontwikkeling van vervoer in ruraal gebied en meer specifiek de integratie van vervoerstromen. Hiertoe volgen we de ontwikkelingen in MaaS (Mobility as a Service), applicaties en de trajecten rondom de ov-ambassadeurs.

Er is gekozen om de huidige vervoerscontracten te continueren en geen nieuwe aanbesteding uit te zetten. De vervoersovereenkomst is in 2022 verlengd tot 2024.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	De verbetering van vervoer door het "verslimmen" van vervoerstromen.	<ul style="list-style-type: none"> • Het plotten van data, waardoor beter inzicht wordt verkregen in vervoerstromen en het gebruik van toegankelijke haltes en hubs kan worden bevorderd. • Publiek Vervoer Groningen Drenthe neemt deel aan het North Sea Region project Stronger Combined. Een van de onderdelen in het project Stronger Combined is het analyseren van de toekomstige behoefte aan Wmo-vervoer (tot 2030).
»	Het bevorderen van de integratie van vervoerstromen.	<ul style="list-style-type: none"> • Bevorderen inzet van ov-ambassadeurs en applicaties waardoor meer geïndiceerde reizigers de komende jaren gebruik kunnen maken van het reguliere openbaar vervoer. Het gaat hier om onder andere leerlingen en Wmo-reizigers. • Participatie in het landelijk MaaS traject in het kader van de pilot Groningen-Drenthe.

WMO

Verbeteren en uitbreiden van algemene voorzieningen in Het Hogeland.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Preventie en het verminderen van het gebruik van maatwerkvoorzieningen	<ul style="list-style-type: none"> • Het huidige aanbod algemene voorzieningen goed in beeld hebben (middels sociale kaart) • Beter gebruik van de sociale kaart door de Sociale Teams door inbedding in de werkprocessen • Hiaten in aanbod algemene voorzieningen in kaart brengen en kijken naar oplossingen hiervoor. • Uitbreiden van het aanbod algemene voorzieningen.
»	Stimuleren van onderling contact	<ul style="list-style-type: none"> • Continueren van de thuishamers op verschillende locaties, waaronder

		Uithuizermeeden, drie in Winsum, Ulrum, Den Andel, Lauwersoog, Baflo en Bedum. <ul style="list-style-type: none"> • Het aantal thuishouders uitbreiden. • Vanaf 2023 start de herstelacademie gericht op inwoners met een psychische ontzetting. We werken aan een goede monitor om de effecten inzichtelijk te krijgen.
»	In 2023 gaan we verder met de transformatie van Beschermd Wonen naar Beschermd Thuis	<ul style="list-style-type: none"> • Door een nieuwe inkoop gelden vanaf 2023 nieuwe uitgangspunten voor beschermd wonen. Deze uitgangspunten zorgen ervoor dat we nog meer beweging naar beschermd thuis kunnen maken. In 2023 voeren we deze uitgangspunten uit. • We zetten in op voortzetten van de afspraken met zorgaanbieders en woningcorporaties over de uitstroom uit Beschermd Wonen & Maatschappelijke Opvang.
»	Goede ondersteuning bieden aan onze inwoners in de vorm van individuele ondersteuning, dagbesteding en kortdurend verblijf	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoeren van de nieuwe contracten met zorgaanbieders • We blijven monitoren op de inzet en resultaat van de inzet van de producten zoals ingekocht. Dit doen we middels individuele gesprekken met cliënten en aanbieders maar ook middels de inzet van contractmanagement en toezichthouders • Opstarten van twee gebiedsgebonden groepen van zorgaanbieders, op de transformatiethema's samenwerken en digitalisering.

Schuldhelpverlening

De professionele schuldhelpverlening is ondergebracht bij de Volkskredietbank in Appingedam voor de inwoners van de voormalige gemeente Eemsmund en bij Gemeentelijke Kredietbank in Groningen voor inwoners van de voormalige gemeenten Bedum, Winsum en De Marne. Beide banken voeren voor inwoners onder andere het budgetbeheer, schuldregeling en schuldsanering uit. Daarnaast worden leningen verstrekt aan inwoners. De VKB betreft een GR met de gemeenten Oldambt, Veendam en Pekela, Eemsdelta. Bij de GKB wordt dienstverlening ingekocht op basis van een dienstverleningsovereenkomst. In het voorjaar van 2020 is onderzoek gedaan naar de toekomstige uitvoering van de professionele schuldhelpverlening. Besloten is om met beide kredietbanken verder te gaan. Hiermee is een goede schuldhelpverlening voor alle inwoners gewaarborgd.

Met ingang van 1 januari 2021 is de wet gemeentelijke schuldhelpverlening aangepast en is de vroegsignalering een taak van gemeenten geworden. In 2021 zijn de gemeentelijke beleidsplannen hierop aangepast. Door de coronamaatregelen hebben steeds minder mensen een beroep gedaan op de professionele schuldhelpverlening. De verwachting bestaat dat de financiële problemen wel bestaan en zullen leiden tot uitgestelde hulpvragen. Daarnaast zijn de toenemende inflatie, de oorlog in de Oekraïne en de stijgende energieprijzen van invloed op toenemende schuldenproblemen. We houden rekening met meer cliënten. In de begroting is rekening gehouden met een stijging van de kosten van de professionele schuldhelp-verlening bij de kredietbanken.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Aanpak van schulden in een vroegtijdig stadium	<ul style="list-style-type: none"> • Vroegsignalering van schulden op grond van het uitvoeringsplan Vroegsignalering. • Een intensievere samenwerking in de uitvoering met de kredietbanken om problematische schulden te voorkomen.
»	Professionele schuldhelpverlening voor inwoners van de gemeente met problematische schulden	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoeren professionele schuldhelpverlening door middel van inzet VKB en GKB

Plan van aanpak Jeugdhulp

In 2018 is er een plan van aanpak jeugdhulp opgesteld waarin beheersmaatregelen zijn opgenomen in verband met de tekorten op de jeugdzorg. Het plan van aanpak jeugdhulp als zodanig bestaat niet meer. De beheersmaatregelen zijn afgerond of geborgd in het reguliere werk. Hieronder staan nog een aantal werkzaamheden die in project- of pilotvorm (door)lopen of starten in 2023.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Ouders en kinderen meer ondersteunen in problematisch opvoedsituaties door een laagdrempelige voorziening van te realiseren	<ul style="list-style-type: none"> • Uitbreiden van het aantal vrijwilligers van het programma Steunouder Nederland in Het Hogeland. • Starten en realiseren van buddyprogramma voor kinderen in een echtscheidingssituatie in samenwerking met de landelijke organisatie Villa Pinedo • Introduceren en realiseren van het landelijke platform Digiplein scheidingen op initiatief in samenwerking met Scheiden zonder schade programma.
»	Jongeren en ouders binnen schoolomgeving VO voorlichten en betrekken bij gezondheids thema's	<ul style="list-style-type: none"> • 2023 start het Preventie Interventie Team binnen de VO
»	Jongeren die begeleiding nodig hebben naar zelfredzaamheid een mogelijkheid bieden zich te vestigen in onze gemeente.	<ul style="list-style-type: none"> • In 2021 is een pilot woonleerwerk-traject gestart. De eerste resultaten daarvan zijn positief. De pilot wordt voor nog eens zes jongeren opengesteld. De doelgroep zijn jongeren waarbij beschermd wonen 18+ of verblijf middels (verlengde) jeugdhulp 18- een te zware vorm van hulpverlening is, maar waarbij ambulante ondersteuning nog te licht is. De resultaten van de pilot dienen als input voor de inkoop van ondersteuning voor 16-27-jarigen.

Hoe gaan we dat meten?			
Effect indicator(en)	Behaald 2021	Beoogd 2022	Beoogd 2023
Aantal jongeren in het kader van de pilot Woon-, leerwerktraject	3	3	6

Transformatie Jeugdhulp regio Groningen

De transformatieagenda jeugdhulp regio Groningen loopt in 2022 af. Het jaar 2022 staat in het teken van de borging van het programma, zodat in 2023 duidelijk is op welke wijze de transformatie in de jeugdhulpregio Groningen verder moet. Duidelijk is dat de transformatie op zichzelf niet af is. Sterker nog het is een leerproces dat continue door zal gaan. Tevens wordt het borgingsvraagstuk gezien in het licht van andere ondersteuningsvraagstukken die regionaal spelen.

Inkoop Jeugdhulp

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor ondersteuning, hulp en zorg aan jeugdigen en ouders bij opgroei en opvoedproblemen, psychische problemen en stoornissen. De inkoop van een groot deel van de jeugdzorg hebben wij gemandateerd aan de RIGG. De RIGG sluit overeenkomsten met jeugdhulpaanbieders die voldoen aan en akkoord gaan met de door de RIGG gestelde eisen en voorwaarden.

In 2020 is gestart met het proces om te komen tot een nieuw inkoop- en bekostigingsmodel. De Groninger gemeenten delen dat de inkoop van lichte vormen van jeugdhulp door elke gemeente zelf georganiseerd wordt en dat hoog specialistische hulp gezamenlijk wordt ingekocht.

Bij de nieuwe contractering zal sprake zijn van een andere bekostigingsvorm (taakgericht). Een taakgerichte bekostigingsvorm zorgt ook voor een verandering van sturing. We zijn voornemens om deze zorg in te kopen bij een aantal geselecteerde zorgaanbieders, die bereid zijn te investeren in een langdurige samenwerking. Hierbij willen we strategisch partnerschap aangaan waarbij we in gezamenlijkheid de stip op de horizon met daarbij behorende doelen gaan realiseren.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	We willen onze jeugd en kinderen ondersteuning dichtbij aanbieden en doorverwijzing naar dure geïndiceerde zorg zo veel mogelijk voorkomen om kosten te besparen	<ul style="list-style-type: none"> • We kopen ambulante begeleiding en dagbesteding als gemeente zelf in.

Volksgezondheid

In 2020 is het lokaal gezondheidsbeleid 2020-2023 vastgesteld. Bij het opstellen hiervan hebben inwoners en maatschappelijke organisaties meegedacht. Wij zijn nu bezig met de uitvoering van het gezondheidsbeleid.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Gezonde inwoners in een gezonde leefomgeving, gezond opgroeien en gezond meedoen in de gemeente.	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoeren van: <ul style="list-style-type: none"> o het lokaal positief gezondheidsbeleid 'Gezond in het Hogeland' o het Lokaal Preventieakkoord 2021-2028. o de Gecombineerde Leefstijlinterventie.
»	Een optimale start van de eerste 1.000 dagen van een kind.	<ul style="list-style-type: none"> • Het project Kansrijke start uitvoeren. Dit is een samenwerking tussen de verloskundigen, kraamzorgorganisaties, jeugdgezondheidszorg, sociale teams, Mensenwerk Hogeland, VNN en andere betrokken organisaties.

<i>Hoe gaan we dat meten?</i>			
Effect indicator(en)	Behaald 2021	Beoogd 2022	Beoogd 2023
Preventieve huisbezoeken bij kwetsbare gezinnen door de jeugdgezondheidszorg	9	15	15
Wij streven ernaar dat alle sportaccommodaties rookvrij zijn in 2024	1	2	4
Aantal deelnemers die de gecombineerde leefstijl interventie voltooid	30	50	50

Risico's per programma

Risico's beleid

Indien de basisondersteuning of algemene voorzieningen niet toereikend zijn kan de gemeente een individuele maatwerkvoorziening verstrekken. Deze maatwerkvoorzieningen vanuit de Participatiewet, WMO en Jeugdwet worden zogeheten open-einde-regelingen genoemd. De gemeente loopt bij deze open-einde-regelingen het risico dat de uitgaven, als gevolg van een toenemende vraag, hoger uitvallen dan waarin de begroting voorziet.

Onvoldoende beschikbaar personeel in de zorgsector maakt dat de continuïteit van de dienstverlening onder druk komt te staan. Ook de betaalbaarheid van de zorg is daarbij een risico. Door schaarste op de arbeidsmarkt zullen de tarieven mogelijk blijven stijgen.

Ontwikkelingen

Doordat ouderen steeds langer thuis wonen en de vergijzing toeneemt, neemt de vraag naar hulp en ondersteuning toe. Deze ontwikkeling wordt ook in het Hogeland jaarlijks gesignaleerd. De kosten voor Hulpmiddelen, Hulp bij het Huishouden en Woningaanpassingen zullen daardoor jaarlijks blijven toenemen waarbij we het risico lopen dat we onvoldoende in de algemene uitkering worden gecompenseerd.

Risico's bedrijfsvoering

Als gevolg van een toenemende vraag naar hulp en ondersteuning is een passende omvang van de organisatie nodig voor het verwerken van alle hulpvragen. Op deze manier kunnen we voorkomen dat wachtlijsten ontstaan en ondersteuningsvragen in de tussentijd in zwaarte toenemen.

Ten aanzien van de nieuwe taken die worden gedecentraliseerd (bijv. vroegsignalering schulden, inburgering, beschermd wonen) zien we dat we onvoldoende middelen krijgen voor het adequaat inrichten van de dienstverlening. Daarmee komt de uitvoering van deze taken mogelijk onder druk te staan.

Verbonden Partijen

Dit programma heeft een relatie met onderstaande Verbonden Partijen:

- Publieke Gezondheid & Zorg (PG&Z)
- GR Volkskredietbank voor Noord- Oost Groningen

Wat mag het kosten?

Lasten en baten programma Sociaal domein en Volksgezondheid (x € 1.000)

Lasten	Rekening			Begroting		
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Structureel	84.731	87.203	83.886	83.499	82.103	82.710
Incidenteel		315	116			
Totaal lasten	84.731	87.518	84.002	83.499	82.103	82.710

Baten	Rekening			Begroting		
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Structureel	25.127	25.347	22.415	22.415	22.416	22.212
Incidenteel						
Totaal baten	25.127	25.347	22.415	22.415	22.416	22.212
Saldo programma *)	-59.604	-62.171	-61.587	-61.084	-59.687	-60.498

*) - = tekort; + = overschot

Reservemutaties behorende bij dit programma (x € 1.000)

	Rekening			Begroting		
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Sociaal Domein	1.846	1.262	1167	495	0	0
Algemene Reserve	-162	0	0	0	0	

Ruimte voor dorpen	0	-10	-150	-150	-150	-150
Totaal mutaties	1.684	1.252	1.017	345	-150	-150

Toelichting op afwijkingen

Hieronder staan de belangrijkste (structurele) afwijkingen ten opzichte van de begroting van het voorgaande jaar toegelicht. Een specificatie van de incidentele posten binnen dit programma vindt u terug in de financiële begroting.

Mutaties Begroting 2023 (bedragen x € 1.000)				V/N
Lasten Programma Sociaal Domein & Volksgezondheid begroting 2022				87.518
<i>Mutaties</i>				
- De salariskosten zijn in de BGR 2022 geactualiseerd. Voor een nadere toelichting op de salariskosten verwijzen we naar de toelichting in de paragraaf Bedrijfsvoering.	314			N
- Herberekening van de investeringskredieten geeft de volgende mutatie op kapitaallasten. Zie ook toelichting baten en lasten.	204			N
- De stelpost WMO is gerealiseerd door project heronderzoek Wmo-Wlz	325			N
- Lagere rijksbijdrage ondersteuning wijkteams en impuls integraal werken	73			V
- De BUIG uitgaven zijn budgetneutraal opgenomen cf de voorlopige beschikking BUIG 2023.	1.185			V
- Halvering budget participatiefonds	100			V
- Lagere bijdrage GGD voor inspecties WMO	43			V
- Toename uitgaven Hulp bij het Huishouden i.v.m. toename volume	267			N
- Afname uitgaven voor begeleiding 18+, lagere volumegroei en lagere indicatiewaarden.	309			V
- Het aantal PGB's voor Hulp bij het Huishouden en Begeleiding 18+ neemt af door afname van het volume en uitstroom naar Wlz.	1.100			V
- De indexatie van de tarieven voor de Jeugdzorg bedraagt 3,72% (€ 400.000) Daarnaast een na-ijleffect van te lage indexering 2022 (€ 183.000).	583			N
- De taakstelling jeugd is verlaagd met de extra middelen jeugd in het gemeentefonds.	82			N
- Het budget voor de inloophandicap GGZ is in 2022 incidenteel verlaagd. In 2023 weer op oorspronkelijke niveau.	58			N
- De tarieven voor de Jeugdgezondheidszorg / GGD zijn geïndexeerd	56			N
- De uitgaven voor Beschermd wonen worden vergoed door de centrum gemeente Groningen en zijn zowel bij de inkomsten als bij de uitgaven aangepast op basis van de werkelijke uitgaven (zie baten).	1.000			V
- Lagere loonkosten voor wsw en doelgroepen i.v.m. bijstelling aantallen	90			V
- INC corona maatregelen Taalhuizen	50			V
- INC corona maatregelen Jongerenwerk	50			V
- INC corona subsidie dorpshuizen	170			V
- INC invoeringskosten wet inburgering	75			V
- INC Pilots Plan van aanpak jeugd	180			V
- INC corona maatregelen thuishouders	21			V
- INC overheveling budget 2021 naar 2022 coördinator informele zorg	33			V
- INC overhev. budget 2021 naar 2022 schuldhulpverl. en vroegsignalering	52			V
- INC SPUK preventieakkoord	59			V
- INC SPUK leefstijlinterventies	68			V
- INC GIDS gelden	236			V
- INC SPUK toeslagenaffaire	43			V
- INC Uitvoeringskosten TOZO	120			V
- INC NPG Sociaal en Gezond	204			V
- Overige mutaties	144			V
Lasten Programma Sociaal Domein & Volksgezondheid begroting 2023				84.002

Mutaties Begroting 2023 (bedragen x € 1.000)		V/N
Baten Programma Sociaal Domein & Volksgezondheid begroting 2022	25.347	
<i>Mutaties</i>		
- Huur opbrengst De Tirrel	283	V
- De voorlopige beschikking voor het BUIG budget 2023 bedraagt € 16.145.625. Dit is € 1,8 miljoen lager dan het opgenomen budget voor 2022.	1.835	N
- SPUK toeslagenaffaire, nog geen bedrag opgenomen voor 2023	43	N
- De uitgaven voor Beschermd wonen worden vergoed door de centrum gemeente Groningen en zijn zowel bij de inkomsten als bij de uitgaven aangepast op basis van de werkelijke uitgaven (zie lasten).	1.000	N
- SPUK preventieakkoord	59	N
- SPUK leefstijlinterventies	68	N
- NPG Sociaal en Gezond	204	N
- Overige mutaties	6	N
Baten Programma Sociaal Domein & Volksgezondheid begroting 2023	22.415	

6. Ruimtelijke Ordening, Wonen & Duurzaamheid

Omschrijving

Wij willen de woon-, werk- en leefomgeving van onze inwoners op peil houden. Zo ondersteunen we nieuwe initiatieven en bestaande trajecten rond het opstellen en actualiseren van bestemmingsplannen. Ook willen we kwalitatief goede en kwantitatief voldoende woningen, die aansluiten bij de behoefte en groei van de gemeente. Daarbij bewaken we de bouwkundige, duurzame en esthetische kwaliteit van de te bouwen woningen.

Samen met anderen werken we aan een leefomgeving en een milieu waarin ook toekomstige generaties goed kunnen leven. Dat doen we door duurzaam te investeren in bodem, water, lucht en natuur, in duurzame energiebronnen en door minder energie te gebruiken. Daarnaast voeren we onze wettelijke milieutaken uit.

Taakvelden

Tot dit programma behoren de volgende taakvelden:

- 7.2 Riolering
- 7.3 Afval
- 7.4 Milieubeheer
- 7.5 Begraafplaatsen en crematoria
- 8.1 Ruimtelijke ordening
- 8.2 Grondexploitatie (niet-bedrijventerrein)
- 8.3 Wonen en bouwen

Beleidskader

Het ruimtelijk beleid is neergelegd in verschillende visies en plannen. Nieuwe initiatieven worden getoetst aan bestaand beleid. Als ontwikkelingen in de samenleving dit vragen, vindt actualisering en bijstelling van het beleid plaats. Deze verschillende visies worden onder de nieuwe wet vervangen door een Omgevingsvisie.

Voor dit programma zijn de volgende beleidsdocumenten vastgesteld:

- Gemeentelijk water- en rioleringsplan Het Hogeland 2021-2025
- Beleidsnotitie duurzame ontwikkeling
- Woonvisie Het Hogeland
- Begraafbeleid/ beheersverordening gemeentelijke begraafplaatsen
- Grondstoffenbeleid 2020-2023
- Beleids- en beheerplannen voor afval
- Milieubeleidsplannen
- Beleid- en beheerplannen voor de begraafplaatsen
- Regiovisie Groningen- Assen
- Vigerende bestemmingsplannen
- Grondexploitaties en grondbeleid
- Uitvoeringsbeleid VTH
- Kwaliteitsverordening VTH
- Uitvoeringsbeleid evenementen

Waar het beleid nog niet geharmoniseerd is, werken we op het gebied van beleid nog door met de bestaande plannen uit de vier gemeenten.

Beleidsindicatoren

De volgende beleidsindicatoren zijn van toepassing op dit programma:

Kengetal <i>Beleidsindicator</i>	<i>Eenheid</i>	Het Hogeland	Provincie Groningen
Omvang huishoudelijk afval*	<i>Kg/inwoner</i>	219	196
Hernieuwbare elektriciteit	%	66,7	34,5
Gemiddelde WOZ-waarde	<i>x €1.000</i>	191	205

Nieuw gebouwde woningen	<i>Aantal per 1.000 woningen</i>	7,4	8,4
Demografische druk	%	85,0	67,2
Gemeentelijke woonlasten eenpersoonshuishouden	<i>In euro's</i>	862	920
Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden	<i>In euro's</i>	919	998

* De opgenomen data (van de website [waarstaatjegemeente.nl](http://www.waarstaatjegemeente.nl)) bij deze beleidsindicator is gedateerd. De beleidsindicator omvang huishoudelijk afval is een verplichte beleidsindicator die is voorgeschreven in het BBV en wordt om deze reden hier opgenomen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

Riolering en Watersysteem

In de waterketen is voor het afvalwater- en het oppervlaktewatersysteem beleid geformuleerd in het Gemeentelijk Water en Rioleringsplan (GWRP) 2021-2025. In het beleidsplan staan doelstellingen voor de volksgezondheid en de inrichting van een klimaatbestendige leefomgeving. De gemeente geeft daarmee invulling aan haar zorgplichten voor afvalwater, hemelwater en grondwater. Het doel is een mooie, veilige en klimaatbestendige leefomgeving.

Naast de beheertaken voor de riolering en het oppervlaktewater heeft de gemeente vijf kernthema's benoemd waarmee wij onze doelstelling willen bereiken:

- Kwetsbaarheid en samenwerking;
- Klimaatadaptatie;
- Ketensturing;
- Waterkwaliteit;
- Duurzaamheid.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Minder kwetsbare waterketen	<ul style="list-style-type: none"> • Op orde brengen personele capaciteit; • Samenwerken met het waterschap Noorderzijlvest; • Uitbesteden specialistische taken.
»	Een klimaatadaptatie leefomgeving	<ul style="list-style-type: none"> • Uitwerken van de stresstest en risicodialogen in een maatregelplan; • Afkoppelen van verharding; • Klimaatbestendig inrichten van de openbare ruimte.
»	Sterke samenwerking met het waterschap	<ul style="list-style-type: none"> • Afstemmen riolering en zuivering op elkaar; • Opstellen van basisrioleringsplannen per zuiveringskring; • Monitoren van rioolstelsels; • Toegankelijk maken van regendata.
»	Goede waterkwaliteit	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoeren van eco-scans om de waterkwaliteit bij lozingen vanuit de riolering te monitoren; • Baggeren van de watergangen.
»	Duurzaam functioneren van het rioleringssysteem en waterbeheer	<ul style="list-style-type: none"> • Scheiden aan de bron (wat schoon is schoon houden); • Gebruiken van duurzame materialen; • Besparen op energie; • Terugwinnen van warmte en grondstoffen.

Waterketen samenwerking Regio Groningen Noord Drenthe

De gemeente neemt deel aan de regionale waterketen samenwerking Groningen Noord Drenthe. Deze samenwerking is vastgelegd in het Waterketenakkoord met een looptijd tot 2025. In de regionale

samenwerking werken waterschappen, waterbedrijven en gemeenten in vijf clusters gezamenlijk aan regionale opgaven welke zijn vastgelegd in een uitvoeringsprogramma "Ons water centraal". Samen met de gemeente Westerkwartier en het waterschap Noorderzijlvest vormt de gemeente het cluster Groningen-West. Binnen de clustersamenwerking wordt gezocht naar gezamenlijk uitvoering van de rioleringstaken en klimaatoplossingen.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Minder kwetsbare waterketen	<ul style="list-style-type: none"> • Samenwerken en kennis delen; • Uitvoeren van gezamenlijke projecten.
»	Succesvolle uitvoering van projecten; <ul style="list-style-type: none"> • Meten en Monitoren • Gegevensbeheer • Waterketenkaart 	<ul style="list-style-type: none"> • Opbouwen van data voor meten, monitoren en analyseren van de riolering; • Maken koppeling met project "Ketensturing"; • Op orde brengen van beheergegevens voor de riolering en het oppervlakte water systeem; • Actueel houden van de waterketenkaart (regionale waterkaart).
»	Goede samenwerking cluster Groningen-West	<ul style="list-style-type: none"> • Opzetten van project "Ketensturing"; • Opstellen van basisrioleringsplannen op zuiveringskringniveau opstellen.

Afvalinzameling in Het Hogeland

Sinds 1 januari 2021 betalen inwoners van Het Hogeland voor elke kilo afval in de grijze container en voor elke keer dat de grijze container wordt geleegd. Voor het groente-, fruit- en tuinafval in de groene container betalen ze niets. Onze inwoners zijn hierdoor aanzienlijk beter hun afval gaan scheiden. Dat heeft ertoe geleid dat we in één jaar tijd per persoon 48 kilo minder restafval hebben geproduceerd. In 2020 hadden inwoners van Het Hogeland nog 167 kilo afval per persoon, in 2021 was dat nog maar 119 kilo. Dit zijn de kilo's restafval die overblijven na de nascheiding.

In 2022 zien we de kilo's tot nu toe nog niet verder afnemen. Het landelijke doel is 30 kilo restafval in 2025. Uiteindelijk wil ook Het Hogeland naar het landelijke doel van 30 kilo restafval per persoon per jaar. Maar dit lijkt in 2025 niet haalbaar. De verwachting is dat wij in 2025 tussen de 60 en de 90 kilo restafval per inwoner komen. Om het restafval verder te verminderen is het van belang om naast de financiële prikkel (de vervuiler betaalt) in te zetten op andere prikkels die het gedrag beïnvloeden.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Alle inwoners van Het Hogeland betalen afvalstoffenheffing afhankelijk van hoeveel afval ze aanbieden. En alle inwoners kunnen hun gft-afval scheiden.	<ul style="list-style-type: none"> • We vervangen de verzamelcontainers bij hoogbouw voor ondergrondse containers met een paslezer. Zo betalen inwoners per afvalzak die ze aanbieden. Naast elke ondergrondse container komt ook een container voor gft-afval.
»	Terugbrengen van de hoeveelheid ongescheiden afval in de grijze container.	<ul style="list-style-type: none"> • We gaan extra inzetten op communicatie en kijken naar andere gedrag beïnvloedende prikkels. Veel mensen willen wel, maar weten niet goed hoe ze hun afval moeten verminderen. Dat doen we door concreet te laten zien hoe het wél kan. • Ook op de milieustraat is nog veel winst te behalen in het scheiden, als afvalstromen in de juiste bakken terecht komen. Hier gaan we inwoners ook meer bij helpen. Dat doen we door het inzetten van een extra medewerker op de milieustraat. • Door het vaste tarief te verlagen en het tarief per kilo te verhogen is er een financiële prikkel om afval beter te scheiden. We gaan extra

		inzetten op communicatie, door concreet te laten zien hoe restafval kan worden verminderd
»	Een kostendekkende afvalstoffenheffing	<ul style="list-style-type: none"> Afgelopen jaren was de afvalstoffenheffing niet kostendekkend. Hierdoor moesten algemene middelen worden ingezet om het tekort te dekken. Doel is om voortaan wél alle kosten te kunnen betalen uit de afvalstoffenheffing.

Hoe gaan we dat meten?			
Effect indicator(en)	Behaald 2021	Beoogd 2022	Beoogd 2023
Aantal kilo's restafval na nascheiding.	119 kg	105 kg	91 kg
Scheidingspercentage: Van alles waarvan inwoners zich ontdoen, wordt dit percentage gescheiden ingezameld of achteraf nagescheiden. Wat over blijft is het restafval.	79%	80%	82%

Duurzaamheid

Onze ambitie

Wij zetten een duidelijke stip op de horizon, binnen de kaders van realistisch en betaalbaar. Hierin heeft de gemeente gekozen voor de **set van 17 Duurzame Ontwikkelingsdoelen** van de Verenigde Naties als een geschikt hulpmiddel. We proberen daarbij zo goed mogelijk in beeld te brengen wat die effecten zijn en welke keuzes er te maken zijn. Meer informatie over de duurzame ontwikkelingsdoelen zijn te vinden op <https://www.sdg-nederland.nl/>.

Waddenzeegebied

We nemen deel aan verschillende overlegstructuren om te komen tot een samenhangend beleid voor dit gebied. **Dit draagt bij aan Duurzame ontwikkelingsdoelen; '6 schoon water en sanitair', '14 leven in het water' en '15 leven op het land'.**

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Een gezamenlijk gemeentelijk Waddenzeebeleid voeren	<ul style="list-style-type: none"> We onderhouden contacten met belanghebbende instanties.

Energietransitie op elke schaal

Energietransitie

Veel van de taken op het gebied van duurzaamheid komen voort uit de Klimaatwet. De Klimaatwet stelt onder andere vast met hoeveel procent ons land de CO₂-uitstoot moet terugdringen:

- 60% minder CO₂-uitstoot in 2030 ten opzichte van 1990,
- 95% minder CO₂-uitstoot in 2050 ten opzichte van 1990,
- En een volledige CO₂-neutrale elektriciteitsproductie in 2050.

Klimaatakkoord

Hoe deze doelen worden bereikt, staat verwoord in het Klimaatakkoord. We doen dat in Nederland in ieder geval met behulp van duurzame energie. Deze omslag in energievoorziening noemen we de energietransitie. De Klimaatwet bepaalt ook dat:

- Wij als gemeente een visie hebben over duurzame mobiliteit en de infrastructuur die nodig is voor elektrische mobiliteit
- We als gemeente een Energieloket hebben
- Inwoners 50% eigendom hebben bij lokaal opgewekte duurzame energie
- We als gemeenten per regio samenwerken aan een Regionale Energiestrategie (RES). Deze wordt per gemeente vertaald naar lokale doelen

Onze ambitie

Wij zetten een duidelijke stip op de horizon, binnen de kaders van realistisch en betaalbaar. Hierin heeft de gemeente gekozen voor de **set van 17 Duurzame Ontwikkelingsdoelen** van de Verenigde Naties als een geschikt hulpmiddel. We proberen daarbij zo goed mogelijk in beeld te brengen wat die effecten zijn en welke keuzes er te maken zijn. Meer informatie over de duurzame ontwikkelingsdoelen zijn te vinden op <https://www.sdg Nederland.nl/>.

Regionale Energiestrategie

In de regio werken we aan een Regionale Energie Strategie (RES). Dit komt voort uit het klimaatakkoord. Het gaat hierbij om de opwekking van energie met zon en wind op land en de warmtetransitie voor de gebouwde omgeving. De RES 1.0 is in 2021 vastgesteld door de gemeenten, provincie en waterschappen in de regio. De RES-regio Groningen zal de RES 2.0 voor de zomer van 2023 vaststellen en daarna aanbieden aan het Nationaal Programma RES. **Dit draagt bij aan Duurzame ontwikkelingsdoelen; '7 betaalbare en duurzame energie' en '9 industrie, innovatie en infrastructuur'.**

Lokale energietransitie en doelen

We willen de energietransitie samen met onze inwoners vormgeven. Dat kan onder meer door ze zo goed mogelijk te informeren over welke maatregelen mogelijk zijn. Informatie wordt gegeven via het Energieloket en ook door natuur- en milieueducatie. Daarnaast ondersteunen wij onze lokale energie coöperaties. **Dit draagt bij aan Duurzame ontwikkelingsdoelen; '1 geen armoede', '7 betaalbare en duurzame energie' en '11 duurzame steden en gemeenschappen'.**

Energiearmoede

Veel dingen zijn duurder geworden dit jaar, maar vooral energie. We hebben voor de aanpak van energiearmoede door verduurzaming € 618.000 van het rijk gekregen. Het geld is gegeven op basis van huishoudens met een inkomen tot 120% van het bestaansminimum. Dit zijn 2500 huishoudens in Het Hogeland.

Team duurzaamheid, grondstoffen en vastgoed geeft hier samen met team sociaal domein invulling aan. Eind 2022 is de uitvoering gestart en loopt door in 2023. De maatregelen bestaan uit het beschikbaar stellen van Energiecoaches, cadeaubonnen voor kleine energiebesparende producten, cadeaubonnen voor vervangen van witgoed en cadeaubonnen voor isolatiemateriaal voor de doe-het-zelver.

Ten tijde van het opstellen van deze begroting heeft het rijk een verhoging van het budget aangekondigd. Voor de gemeente Het Hogeland is dit een aanvulling van € 841.000. Besteding en uitvoering van maatregelen zullen in 2023 plaatsvinden.

Dit draagt bij aan Duurzame ontwikkelingsdoelen: '1 geen armoede', '7 betaalbare en duurzame energie' en '10 ongelijkheid verminderen'

Duurzame mobiliteit / laadinfra

De huidige concessie 1000-laadpalen loopt contractueel in juni 2023 af. De Regionale Agenda Laadinfrastructuur regio Noord heeft onderzoek gedaan naar een vervolg hierop. Uit onderzoek is gebleken dat deelname aan nieuwe concessie zinvol is. In de concessie heeft een uitvoerende partij het exclusieve recht om laadpalen in de openbare ruimte te mogen plaatsen. Parallel aan dit vervolg werken wij aan een gemeentelijke laadvisie en een actueel plaatsingsbeleid.

Dit draagt bij aan Duurzame ontwikkelingsdoelen; '1 geen armoede', '7 betaalbare en duurzame energie' en '9 industrie, innovatie en infrastructuur'.

Duurzame mobiliteit / Deelauto's

In 2023 ondersteunen wij duurzame deelauto-projecten. Hierbij werken wij verder aan een eerder uitgevoerde pilot in de maanden januari tot en met juni 2020. Uit die pilot bleek dat de elektrische deelauto een uitstekend duurzaam vervoersalternatief kan zijn om de bereikbaarheid en leefbaarheid in dorpskernen te waarborgen.

Dit draagt bij aan Duurzame ontwikkelingsdoelen; '1 geen armoede', '7 betaalbare en duurzame energie' en '9 industrie, innovatie en infrastructuur'.

Stijging energieprijzen: gevolgen energielasten gemeentelijke organisatie

Sinds eind 2021 stijgen de energieprijzen van gas en elektriciteit enorm. Een eerder verwachte daling is niet gekomen en de prijzen zijn verder gestegen door de oorlog in Oekraïne. Een daling van de prijzen

wordt voorlopig niet meer verwacht. Een daling naar de oude situatie wordt nooit meer verwacht. Dit heeft gevolgen voor inwoners en bedrijven maar ook voor de energielasten van de gemeentelijke organisatie zelf.

De gemeente koopt energie in via een inkoopcollectief van Groninger gemeenten (GGPG). Door de gehanteerde inkoopstrategie van het collectief is hierdoor veel energie vroegtijdig ingekocht tegen gunstige oude prijzen en hadden de prijsstijgingen geen effect op de energielasten van de gemeente in 2021 en 2022.

Voor 2023 moet nog 10% van het verwachte gasverbruik worden ingekocht. De inkoop van deze laatste 10% heeft in de huidige markt tot gevolg dat de energielasten voor gas bijna de helft hoger kunnen worden voor de gemeente. Voor elektriciteit zijn er voor 2023 geen tot weinig effecten op de energielasten.

Voor 2024 zijn de gevolgen nog veel groter. Voor gas wordt een nieuwe aanbesteding voorbereid die ingaat per 2024. Dit betekent dat er nog geen gas is ingekocht voor 2024. Voor elektriciteit is een langer lopend contract maar voor 2024 is nog maar gedeeltelijk ingekocht. Inkoop volgens de huidige prijzen heeft tot gevolg dat de energielasten voor de gemeente voor 2024 zullen vervieelvoudigen bij gelijk verbruik.

De gemeente zal het energiegebruik van de organisatie drastisch moeten verlagen om de stijging van de energielasten beperkt te houden. Hiervoor is inzet, verandering van gedrag, uitvoeren van maatregelen en investering nodig. In 2022 is gestart met een inventarisatie hoe minimaal de eerste 10% van het gasverbruik verminderd kan worden in 2023.

Provinciaal Groninger Energie Service Collectief (ProGrESCO)

De ProGrESCO is een samenwerkingsverband van de provincie Groningen en de Groninger gemeenten gericht op verduurzaming van gemeentelijk vastgoed. Het samenwerkingsverband helpt de gemeenten met het verduurzamen van maatschappelijk vastgoed door het delen van kennis en ervaring en gezamenlijk onderzoek te doen.

Dit draagt bij aan Duurzame ontwikkelingsdoelen '7 betaalbare en duurzame energie', '9 industrie, innovatie en infrastructuur' en '8 eerlijk werk en economische groei'

Contractmanagement inkoop energie

Voor de inkoop van groene duurzame energie werkt de gemeente samen in het samenwerkingsverband Groninger Gemeenten en Provincie Groningen (GGPG). Alle opgewekte energie moet van nieuwe duurzame bronnen komen en social return (SROI) maakt onderdeel van de contracten uit. Voor de inkoop van aardgas doen wij in 2023 een nieuwe collectieve aanbesteding.

Dit draagt bij aan Duurzame ontwikkelingsdoelen '7 betaalbare en duurzame energie', '8 eerlijk werk en economische groei', '12 verantwoorde consumptie en productie'.

Warmtetransitie

Onderdeel van de energietransitie is de warmtetransitie. Het Klimaatakkoord verplicht gemeenten een Transitievisie Warmte te hebben. De transitievisie zal met regelmaat worden geactualiseerd. Het beschrijft op hoofdlijnen hoe de gebouwde omgeving vóór 2035, doch uiterlijk voor 2050, stapsgewijs zonder aardgas verwarmd gaat worden. Voor de wijken die voor 2030 van het aardgas afgaan, beschrijft de visie hoe de alternatieve verwarming eruitziet. Uit de Transitievisie Warmte komen Wijkuitvoeringsplannen voort. De Wijkuitvoeringsplannen beschrijven in detail hoe gemeente, bewoners en andere organisaties samen de alternatieve warmtevoorziening vormgeven.

Dit draagt bij aan Duurzame ontwikkelingsdoelen: '1 geen armoede', '7 betaalbare en duurzame energie' en '11 duurzame steden en gemeenschappen'.

Groen en natuur

Het Instituut voor Natuureducatie en Duurzaamheid (IVN) verzorgt structureel natuur en milieueducatie bij basisscholen en scholen voor voortgezet onderwijs. Hier wordt in de toekomst mogelijk ook de kinderopvang aan toegevoegd. Het Groninger Landschap verzorgt in het educatiecentrum van het Groninger Landschap in Pieterburen lessen over vogels of zoogdieren voor alle basisscholen.

Dit draagt bij aan Duurzame Ontwikkelingsdoelen '4 kwaliteitsonderwijs', '13 klimaatactie', '14 leven in het water' en '15 leven op het land'

Klimaatagenda

We spannen ons in om de gevolgen van klimaatverandering te kunnen opvangen in onze dorpen en wijken. Het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie (via Deltawet 2012) stelt dat gemeenten klimaatstresstesten uit moeten voeren. Op basis van deze klimaatstresstesten wordt een Uitvoeringsagenda opgesteld

(adaptatie en mitigatie). Aan de hand van deze uitvoeringsagenda willen we wateroverlast en hittestress tegengaan.

Dit draagt bij aan Duurzame ontwikkelingsdoelen; '11 duurzame steden en gemeenschappen' en '13 klimaatactie'.

Wat willen we bereiken?	Wat gaan we daarvoor doen?
» Lokale, kleinschalige energieopwekking - Via zon op dak - Via zonneweides en andere opwekmogelijkheden op land	<ul style="list-style-type: none"> • We ondersteunen lokale investeringsinitiatieven, zoals energie coöperaties. Dat doen we onder andere met een zakelijke stimuleringslening en een subsidieregeling vanuit het Klimaatfonds. • We creëren meer draagvlak door lokaal eigendom te stimuleren.
» Minder energiegebruik door onze inwoners. Inwoners al jong betrekken bij natuur, milieu en duurzaamheid.	<ul style="list-style-type: none"> • We hebben een Energieloket dat voorlichting geeft over energiebesparing. • Wij nemen deel aan projecten die het Energieloket organiseert. • Wij ondersteunen IVN en Groninger Landschap.
» Duidelijke kaders voor duurzame mobiliteit met als doel minder CO ₂ -uitstoot	<ul style="list-style-type: none"> • We stellen de laadvisie en plaatsingsleidraad op • We plaatsen openbare laadpalen
» Een goed bereikbare gemeente	<ul style="list-style-type: none"> • We zetten in op deelmobiliteit
» Onze eigen gebouwen verduurzamen	<ul style="list-style-type: none"> • We kopen duurzame energie in via het GGPG. • We doen mee aan ProGresco.
» Up-to-date beleid in het steeds veranderende veld waarbinnen de energietransitie plaatsvindt.	<ul style="list-style-type: none"> • We voeren onderzoek uit om het beleid up-to-date te houden en nieuw beleid te kunnen ontwikkelen.
» Betaalbare energierekening voor minima	<ul style="list-style-type: none"> • Invulling geven aan de eenmalige energietoeslag.
» Uitvoering geven aan de Transitievisie Warmte die in 2022 is opgesteld. De gebouwde omgeving is voor 2035, doch uiterlijk voor 2050, van het aardgas af.	<ul style="list-style-type: none"> • We nemen deel aan het Warmtetransitie Centrum Groningen (WTCG). • We stellen Wijkuitvoeringsplannen op voor de dorpen/wijken die de Transitievisie Warmte benoemt en we voeren die plannen uit. • Jaarlijks stellen wij extra Wijkuitvoeringsplannen op. Door de wijken slim te kiezen kunnen wij die wijkuitvoeringsplannen met kleine aanpassingen kopiëren naar andere kernen. Vanzelfsprekend stellen we al deze plannen op samen met de bewoners van de wijken.
» We willen de gevolgen van klimaatverandering tegengaan.	<ul style="list-style-type: none"> • We nemen deel aan de regionale adaptatiestrategie. • We voeren de lokale uitvoeringsagenda uit.

Ruimtelijke ordening

Het regulier budget is in 2022 in principe toereikend geweest. We constateren dat er, zo vlak voor de inwerkingtreding van de Omgevingswet (naar verwachting 1 januari 2023), de behoefte is om nog snel een aantal facetbestemmingsplannen vast te laten stellen. Onder andere het facetbestemmingsplan Harmonisatie en het facetbestemmingsplan Kruimelgevallenregeling. Doel is dat we willen voorkomen dat bij eenvoudige en regelmatig voorkomende aanvragen, er sprake is van een Buitenplanse Omgevingsplan Activiteit (BOPA). Daardoor kunnen we voorkomen dat deze aanvragen in strijd zijn met het tijdelijk omgevingsplan (voorheen bestemmingsplan). En dat resulteert weer in snelle en heldere procedures.

Het is op dit moment onmogelijk aan te geven hoe hoog de kosten van de omzetting naar een nieuw Omgevingsplan zullen zijn. De insteek is dat tijdens de transitiefase (overgang van tijdelijk

Omgevingsplan naar Omgevingsplan) zo veel als mogelijk gewerkt gaat worden met BOPA's als er sprake is van strijdigheid met het tijdelijk omgevingsplan. Hierbij gaat het om de 'grotere' ontwikkelingen/initiatieven. Maar het is in sommige gevallen niet te voorkomen dat een Omgevingsplan moet worden opgesteld om iets te kunnen realiseren. Zoals er onder het oude regime bestemmingsplannen werden opgesteld.

Met name in de aanloopfase zullen regelmatig externe deskundigen moeten worden ingeschakeld als het gaat om de meer complexe initiatieven. We stellen voor om het reguliere structurele budget te handhaven en in de loop van het jaar te kijken of het budget bijgesteld dient te worden. We krijgen dan een goed beeld van de benodigde instrumenten en de bijbehorende kosten.

Bestemmingsplan Eemshaven

Het bestemmingsplan Eemshaven heeft lange tijd schijnbaar stilgelegen als gevolg van de stikstofproblematiek. Veel extra onderzoek is noodzakelijk geweest. Toch ligt het nog in de planning dat het bestemmingsplan in de loop van 2022 ter inzage wordt gelegd als ontwerpbestemmingsplan. De vaststelling van het bestemmingsplan wordt in het eerste kwartaal van 2023 verwacht. Een en ander hangt af de zienswijzen en eventuele nadere onderzoeken als gevolg van de zienswijzen. Omdat hier sprake is van een onzekere factor, wordt ervan uitgegaan dat het huidige budget toereikend is met dien verstande dat een aantal kosten in 2023 zullen worden gemaakt. Hierdoor is het doorschuiven van het restant-budget Eemshaven naar 2023 noodzakelijk. In de loop van 2023 zal worden bekeken of het budget voor de Eemshaven toereikend is of dat bijgeraamd dient te worden. Het zal dan meer gaan om de juridische kosten in het kader van de beroepsprocedure bij de Raad van State.

Welstandsnota

De huidige welstandsnota's van de voormalige gemeenten verschillen in opzet van elkaar en bevatten bovendien regelingen die met name voor de stedelijke gebieden sterk afwijken. Zo bevinden zich uitsluitend in de voormalige gemeente De Marne verschillende welstandsvrije gebieden. Inmiddels is er een notitie gemaakt waarin de bouwstenen worden weergegeven voor een nieuw welstandsbeleid. De komst van de Omgevingswet is een complicerende factor, die uitdaagt om Welstand op een eigentijdse manier te gaan bezien. We pakken dat op en nemen de omvorming van de welstandscommissie naar adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit mee in de ontwikkeling.

<i>Hoe gaan we dat meten?</i>			
Effect indicator(en)	Behaald 2021	Beoogd 2022	Beoogd 2023
Saldo van het aantal panden met woonfunctie (toevoegt minus onttrokken)	184 t/m nov 2021		

Grondexploitatie

Wat is een Grondexploitatie?

Dat is een begroting per plan of project om de kosten en opbrengsten van een ruimtelijke ontwikkeling in beeld te brengen. De grondexploitaties zijn een goed instrument dat ingezet wordt om te sturen op risico, kwaliteit, planning en resultaten bij grotere ontwikkelingsplannen. Wanneer de begroting negatief sluit wordt er een voorziening ten laste van de gemeentelijke begroting opgenomen. Niet voor elk plan of project wordt een grondexploitatie opgesteld. Bijvoorbeeld als er geen of weinig opbrengsten zijn.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Het stimuleren en tijdig mede mogelijk maken van het gewenst ruimtegebruik van de gemeente;	<ul style="list-style-type: none"> • Wij willen de ontwikkeling en realisatie van ruimtelijke plannen mogelijk maken door middel van onder andere projectleiding, advisering zowel financieel als juridisch en verkoop. • Wij werken mee aan het uitvoeringsplan Woonvisie.
»	Bij ontwikkelingen zorgen dat de gevraagde ruimtelijk kwaliteit wordt geleverd en aansluit op de vraag van de markt.	<ul style="list-style-type: none"> • Wij nemen deel aan afspraken met partners, ontwikkelaars en interne projectgroepen voor ruimtelijke ontwikkelingen. • Wij maken zorgvuldige afwegingen en proberen zo goed mogelijk vooruit te kijken

		<p>zodat het uitgiftebeleid voor vrije kavels en projectmatige bouw een aanvulling is op de grote vraag en voor de beperkte ruimte.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wij zorgen voor de verkoop van bouwkavels waar dit gewenst is.
»	We zorgen voor een rechtvaardige verdeling van kosten en opbrengsten over gebruikers, exploitanten, eigenaren en gemeente	<ul style="list-style-type: none"> • Er worden zorgvuldig afspraken gemaakt met projectontwikkelaar of initiatiefnemer over de gewenste kwaliteit en de kostenverdeling van de ontwikkeling. • Wij moeten elk jaar de grondexploitaties herzien en vernieuwen, zodat de nieuwe cijfers worden meegenomen in de jaarrekening
»	De risico's, zowel financieel als juridisch, van ruimtelijke plannen beheersen	<ul style="list-style-type: none"> • Wij willen zorgen dat de grondexploitaties goed aansluiten op het financiële systeem. • Naast het herzien van de grondexploitaties, wordt voor het grondbedrijf de risico's in kaart gebracht en geadviseerd over weerstandsvermogen • Wij zorgen dat afspraken die wij maken met kopers, ontwikkelaars en andere partners worden vastgelegd in een overeenkomst.
»	De taken rond Grondzaken op een professionele en zorgvuldige manier uitvoeren met een marktconform resultaat.	<ul style="list-style-type: none"> • Wij vinden het belangrijk om maatwerk te leveren waar nodig, zonder het gelijkheidsbeginsel uit het oog te verliezen. Onze afspraken zijn helder, eenvoudig, transparant en juridisch correct. • Wij willen dat elk contract dezelfde basis heeft door gebruik te maken van de algemene voorwaarden en van de Grondprijzennotitie.

Wonen en bouwen

Wij hebben een divers woningmarkt gebied. Nabij de stad is er veel vraag naar woningen. Deze vraag komt vanuit onze eigen inwoners, maar ook vanuit mensen die in de stad geen woning kunnen vinden. Richting het wad komt de vraag meer vanuit de eigen inwoners. Hier zien we dat er soms sprake is van bevolkingsafname. In de hele gemeente moeten we er echter voor zorgen dat de woningen ook passen bij de demografische ontwikkelingen. Dit betekent dat de woningen en de woonomgeving geschikt moeten zijn voor ouderen, maar dat ook gezinnen en jongeren in de dorpen kunnen (blijven) wonen. Deze grote opgaven kunnen we alleen samen met onze partners in de samenleving op pakken.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Voldoende koopwoning met een goede kwaliteit die passen bij de bevolkingsopbouw.	<ul style="list-style-type: none"> • Tegengaan leegstand en verpaupering door eigenaren van de meest verpauperde panden te helpen. • Stimuleren door middel van leningen dat eigenaren investeren in de kwaliteit (verduurzaming, onderhoud en levensloopbestendig maken) van de eigen woning. • Subsidiëren van eigenaren voor de aanpak van de meest kwetsbare voorraad in het kader van het Volkshuisvestingsfonds.
»	Vernieuwing van de woningvoorraad, zodat er meer doorstroming ontstaat en er variatie in woningbouw is.	<ul style="list-style-type: none"> • Faciliteren inwonersinitiatieven m.b.t. nieuwe woonconcepten. • (Versneld) ontwikkelen van nieuwe woningbouwlocaties.

»	Passend beleid op het gebied van wonen, in relatie tot demografie, leefbaarheid, zorg en welzijn.	• Monitoring migratiegegevens.
»	Een geschikte, betaalbare huurwoningvoorraad op de juiste locatie met de juiste kwaliteit	• Uitvoeren prestatieafspraken volkshuisvesting met woningcorporaties en huurdersorganisaties.

<i>Hoe gaan we dat meten?</i>			
Effect indicator(en)	Behaald 2021	Beoogd 2022	Beoogd 2023
aantal verstrekte stimuleringsleningen	-	8	30
aantal aangepakte verpauperde panden		10	-
aantal verbeterde woningen (i.h.k.v.) volkshuisvestingsfonds		10	50

(Vervangend) bouwen

Een deel van de sociale huurvoorraad is verouderd en wordt daarom in een aantal wijken aangepakt. Soms is dat door grondige renovatie, soms door sloop en vervangende nieuwbouw. Deze ontwikkeling speelt momenteel in de wijken Uithuizen Noord, Roodeschool, Zoutkamp, Warffum en in drie wijken in Bedum, te weten de Professorenbuurt, Borgenbuurt en de Zeeheldenbuurt. Bij deze renovatie/sloop en nieuwbouwprojecten leggen we waar mogelijk een verbinding met het gaswinningsdossier en nabijgelegen maatschappelijk vastgoed, maar ook met de komende warmtetransitie (van het aardgas af).

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Verbeteren van de kwaliteit van de huurwoning	<ul style="list-style-type: none"> • Samen met corporaties uitvoering geven aan de sloop- nieuwbouw opgave in de huursector. • Realiseren van een passende woonomgeving

VTH

Op dit moment is het nog onzeker of per 1 januari de omgevingswet en de wet Kwaliteitsborging in werking treden. Wel wordt hard gewerkt aan het inrichten van de systemen en processen die nodig zijn en worden medewerkers opgeleid. Dit alles moet naast de bestaande werkvoorraad die onverminderd groot is. Ook doet de situatie op de arbeidsmarkt geen goed aan de zaak, het lukt maar mondjesmaat danwel niet vervanging voor vertrekkende (ervaren) collega's te werven. Dit personeelsgebrek laat zich eveneens voelen bij de omgevingsdienst Groningen (ODG). Dit gegeven neemt niet weg dat er extra milieutaken, bij in werking treden van de omgevingswet, naar de ODG moeten worden overgeheveld.

De Wet Kwaliteitsborging treedt gelijk met de omgevingswet in werking. De WKB schaft voor een groot aantal bouwwerken de "bouwkundige" vergunning af en legt de verantwoordelijkheid voor het naleven van de bouwregels volledig bij kwaliteitsborgers. Deze begeleiden vanaf 1-1-2023 de bouw van zogenaamde gevolgklasse 1 bouwwerken. Wel krijgt de gemeente een rol in het vastleggen van de wijze van borging in een archiefdossier en blijven we verantwoordelijk voor de eventuele handhaving achteraf. Bij afwijking van het bestemmingsplan (omgevingsverordening vanaf 1 januari) is nog wel een vergunning nodig en ook het borgen van de omgevingsveiligheid blijft een verantwoordelijkheid van de gemeente. Bovenstaande betekent het nodige voor de legesinkomsten.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Een veilige en gezonde fysieke leefomgeving met een goede omgevingskwaliteit	* Aan de hand van het VTH-beleid geven wij risico- en prioriteit gestuurd vergunningen af, accepteren wij meldingen, houden wij toezicht en handhaven wij zonodig.

	<ul style="list-style-type: none"> • Dit doen wij aan de hand van de thema's veiligheid, gezondheid, omgevingskwaliteit en duurzaamheid. • Zoveel mogelijk integraal en gebiedsgericht volgens de kernwaarden samen, flexibel, integraal en maatwerk. • Daarnaast voeren wij de omgevingswet en de wet Kwaliteitsborging uit per 1 januari '23, (tenzij de eerste kamer in november '22 de invoering uitstelt). • Wij voldoen daarbij aan de Kwaliteitsverordening VTH die eisen stelt aan de kritieke massa en deskundigheid van het personeel. • Wij voldoen aan de kaders die het provinciaal IBT stelt aan beleid, uitvoering en monitoring. • Wij communiceren persoonlijk, direct en actief met de klant. • Wij leveren zoveel mogelijk maatwerk met oog voor persoonlijke en algemene belangen.
--	---

Risico's per programma

Risico's beleid en ontwikkelingen

Riolering en klimaatverandering: De afgelopen tien jaar zijn kennis en bewustzijn over klimaatverandering sterk toegenomen. Het inzicht in de ontwikkeling van temperatuur en neerslagpatronen is sterk toegenomen. Door middel van een risicodialoog en -analyse worden er maatregelen ontwikkeld die het water- en rioleringssysteem voldoende robuust moeten maken in de komende decennia. Daarvoor is samenwerking in de waterketen noodzakelijk. Dat betekent verder kijken dan alleen je eigen gemeentelijke organisatie. Het risico van kwetsbaarheid, kennisverlies en kosten kan daarmee positief worden beïnvloed.

Afval: De doelstelling om de hoeveelheid restafval te verminderen is enkel te realiseren door investeringen te doen in onder meer uitbreiding van het diftar systeem en in het communicatiebudget. Daarnaast zal bezien moeten worden of de doelstelling richting 30 KG per huishouden haalbaar is en of deze binnen de gestelde tijdsperiode realistisch is. Het risico dat mensen afhaken bij te hoge tarieven en dat de hoeveelheid zwerfafval toeneemt is aanwezig. Middels een juiste communicatiestrategie om bewustwording bij inwoners te vergroten en middels de juiste beprijzing van afval zal bovenstaande gerealiseerd moeten worden.,

Duurzaamheid: Het risico is dat we onvoldoende maatregelen nemen die ons, op lange termijn, een gezonde en welvarende leefomgeving garanderen. Dit zal ten koste gaan van de brede welvaart van volgende generaties.

Omgevingswet: De invoering en uitvoering van de omgevingswet vraagt veel personele inzet, die vaak moeilijk is te vinden. Daarbij hebben we gekozen voor het hoogste ambitieniveau, waarvoor het benodigde gekwalificeerde personeel moeilijk is te vinden. Ook zijn er te weinig financiële middelen beschikbaar om dit waar te maken.

Ruimtelijke ontwikkelingen: Er ontstaat druk op de beschikbare ruimte. Niet alles is tezamen of in combinatie mogelijk. Planontwikkeling en regie houden in de Oostpolder is een uitdaging, hier gaan we een hackathon voor organiseren in het najaar van 2022. Daarnaast is het stikstofbeleid een factor die invloed heeft op toekomstige investeringen en uitbreidingen van bedrijven.

Risico's bedrijfsvoering

De personele capaciteit is ook hier een probleem. Het is moeilijk voldoende gekwalificeerd personeel te vinden. Dat maakt het moeilijk om alles wat wordt gevraagd te leveren.

Beheersmaatregelen

Prioritering van taken. Dit houdt ook in dat er taken blijven liggen. Waar mogelijk wordt ingezet op het combineren van taken om doelstellingen te bereiken. Er worden periodieke gesprekken in het team en ook tussen teamleider en business control gevoerd om de risico's te bespreken en monitoren.

Verbonden Partijen

Dit programma heeft een relatie met onderstaande Verbonden Partijen:

- Omgevingsdienst Groningen (ODG)
- Vuilverwerkingsbedrijf Noord- Groningen (opheffing per 1-1-2022)
- Afvalbeheer Regio Centraal Groningen (ARCG)
- Groningen Milieu

Wat mag het kosten?

Lasten en baten programma Ruimtelijke Ordening, Wonen en Duurzaamheid (x € 1.000)

Lasten	Rekening			Begroting		
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Structureel	28.917	21.615	18.427	18.073	18.020	17.943
Incidenteel		57	23			
Totaal lasten	28.917	21.672	18.450	18.073	18.020	17.943

Baten	Rekening			Begroting		
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Structureel	27.737	18.420	16.976	17.077	17.260	17.383
Incidenteel						
Totaal baten	27.737	18.420	16.976	17.077	17.260	17.383
Saldo programma *)	-1.180	-3.252	-1.474	-996	-760	-560

*) - = tekort; + = overschot

Reservemutaties behorende bij dit programma (x € 1.000)

	Rekening			Begroting		
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Herstructurering	-12	0	0	0	0	0
Onderhoud begraafplaatsen	0	-25	-25	-25	-25	-25
Grondexploitatie	313	0	0	0	0	0
Totaal mutaties	301	-25	-25	-25	-25	-25

Toelichting op afwijkingen

Hieronder staan de belangrijkste (structurele) afwijkingen ten opzichte van de begroting van het voorgaande jaar toegelicht. Een specificatie van de incidentele posten binnen dit programma vindt u terug in de financiële begroting.

Mutaties Begroting 2023 (bedragen x € 1.000)		V/N
Lasten Programma Ruimtelijke Ordening, Wonen & Duurzaamheid begroting 2022	21.672	
<i>Mutaties</i>		
- De salariskosten zijn in de BGR 2022 geactualiseerd. Voor een nadere toelichting op de salariskosten verwijzen we naar de toelichting in de paragraaf Bedrijfsvoering.	152	V
- Herberekening van de investeringskredieten geeft de volgende mutatie op de kapitaallasten. Zie ook toelichting baten en lasten.	76	N
- Actualisatie afvalkosten	84	V
- INC - Voorbereiding wijkuitvoeringsplan	164	V
- INC - Duurzaamheid algemeen	82	V
- INC - Klimaatakkoord	109	V
- INC - Centrumplan Bedum	471	V
- INC - Inpassings Rijksinfrastructuur Energie	82	V
- INC - Landarbeiderswet Bedum	47	V
- INC - Energie armoede	618	V
- INC - Voorbereiding omgevingswet	584	V
- INC - Bestemmingsplannen	180	V
- Voordeel ontstaat door overheveling van budgetten van eerdere jaren, dit betreft incidentele budgetten.	860	V
- Hogere kosten vergunningverlening toezicht en handhaving	49	N
- Op basis van de plannen voor riolering zijn de budgetten aangepast en de is de planning van de investeringen geactualiseerd.	165	N
- Bijdrage Omgevingsdienst	63	N
- Overige mutaties < € 40.000	142	V
Lasten Programma Ruimtelijke Ordening, Wonen & Duurzaamheid begroting 2023	18.450	

Mutaties Begroting 2023 (bedragen x € 1.000)		V/N
Baten Programma Ruimtelijke Ordening, Wonen & Duurzaamheid begroting 2022	18.420	
<i>Mutaties</i>		
- Verrekening Afval-PMD vervalt miv 2023	825	N
- Opbrengst Milieustraat	500	V
- Hogere opbrengst afvalstoffenheffing	239	V
- Lagere opbrengst leges omgevingsvergunning	680	N
- De realisatie van de begraafrechten valt afgelopen jaren lager uit dan geraamd. Dit komt met name door veel minder uitgifte van graven. Op 1 juli 2020 is de tarief harmonisatie in werking getreden en dat heeft op zowel de begraafrechten als uitgifte van graven tot grote verschillen geleid. Uitgifte van graven kon voor 1 juli 2020 op ieder moment bij leven plaatsvinden, na deze datum is dat pas mogelijk na overlijden. Hierdoor ontstaat er een structurele verschuiving in de opbrengst.	90	N
- INC Inpassings Rijksinfrastructuur Energie	95	N
- INC Klimaatakkoord	109	N
- INC Voorbereiding wijkuitvoeringsplan	85	N
- Energie armoede	619	N
- Op basis van de plannen voor riolering zijn de budgetten aangepast en de is de planning van de investeringen geactualiseerd. Tarief is gelijk gebleven; voordeel is een extra onttrekking uit de voorziening riolering	390	V
- Zwerfafval	50	V
- NPG Opstellen programmaplan	136	N
- Overige mutaties < € 40.000	16	V
Baten Programma Ruimtelijke Ordening, Wonen & Duurzaamheid begroting 2023	16.976	

7. Burger & Bestuur

Omschrijving

Dit programma betreft de relatie tussen de bestuursorganen van de gemeente Het Hogeland en de mensen die er wonen. We verlenen – steeds meer digitaal - diensten aan inwoners, bedrijven en instellingen. De bestuurders en ambtenaren zoeken oplossingen, beantwoorden vragen, leveren producten en geven informatie. De bestuursorganen - de gemeenteraad, het college en de burgemeester – geven invulling aan het democratisch besluitvormingsproces.

Taakvelden

Tot dit programma behoren de volgende taakvelden:

- 0.01 Bestuur
- 0.02 Burgerzaken

Beleidskader

Voor dit programma zijn voor de gemeente Het Hogeland de volgende beleidsdocumenten vastgesteld:

- Het Hogeland Legesverordening tarieventabel 2022, 1e wijziging 2022
- Het Hogeland Verordening gegevensverstrekking basisregistratie personen

Beleidsindicatoren

De volgende beleidsindicatoren zijn van toepassing op dit programma:

Kengetal <i>Beleidsindicator</i>	<i>Eenheid</i>	Het Hogeland	Provincie Groningen
n.v.t.			

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

Burgerzaken

De dienstverlening van telefonie, balie en online is sinds maart 2022 bij elkaar gebracht. De teams Burgerzaken, KCC en onlineteam vallen nu onder één teamcoach. Deze teams zijn het eerste contact voor alle inwoners, ondernemers en bedrijven. Zij zorgen voor een vriendelijk en warm welkom. Zowel fysiek als telefonisch en online.

De werkzaamheden van de teams zijn volop in ontwikkeling. Ze krijgen bijvoorbeeld veel verschillende klantvragen. Denk aan vragen over energietoeslag tot het verlengen van een reisdocument. Daarnaast bestaat een deel van de werkzaamheden van team Burgerzaken uit wettelijke taken die binnen een bepaalde termijn worden uitgevoerd. Het vraagt flexibiliteit van onze medewerkers om met zoveel verschillende thema's te moeten werken.

Voor 2023 is de verwachting dat de aanvragen van reisdocumenten gaan dalen. In 2014 is de geldigheidsduur van reisdocumenten verhoogd van vijf jaar naar tien jaar voor inwoners boven de 18 jaar. Als gevolg hiervan zijn er veel minder aanvragen geweest in 2013. Daarom zal het aantal aanvragen in 2023 lager zijn. In 2024 zullen er weer meer aanvragen komen.

Bijna ieder jaar worden verkiezingen georganiseerd. In 2023 vinden de verkiezingen voor Provinciale Staten en Waterschappen plaats. De kosten voor de organisatie zijn de laatste jaren fors gestegen. Dit heeft te maken met de grote omvang van de verkiezingen en materiaal dat ieder jaar duurder is in aanschaf. In de begroting is rekening gehouden met deze kostenstijging.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Onze dienstverlening is professioneel	<ul style="list-style-type: none"> • Invoeren van een klantvolgsysteem • Actueel houden van de kennisbank KCC en website door de wisselwerking tussen KCC en teams(organisatie). • Op naar een integraal klantbeeld • De tweede lijn (organisatie) is beter bereikbaar

		<ul style="list-style-type: none"> • Slim omgaan met data • Periodieke rapportage met cijfers over bezoekersaantallen zowel fysiek als telefonisch en online
»	Leveren van kwaliteit	<ul style="list-style-type: none"> • Burgerzaken medewerkers blijven opleiden door het volgen van trainingen en actualiteitsdagen • Frontofficemedewerkers werkend lerend opleiden door collega's backoffice • Medewerkers voorbereiden op het team van de toekomst (Nederlandse Vereniging Voor Burgerzaken) • Voortdurend verbeteren van ons (online) Burgerzaken systeem zodat onze kwaliteit en processen verbeteren • Digitaliseren archief burgerzaken en burgerlijke stand (o.a. brondocumenten zoals Uittreksel en Akten) in samenwerking met team Informatiebeheer
»	Leveren van maatwerk	<ul style="list-style-type: none"> • Invoeren van periodieke selecties voor verzorging- en verpleeghuizen over verloop reisdocumenten. • Periodiek momenten plannen voor huisbezoeken voor inwoners die niet in staat zijn om zelf op het gemeentehuis te komen.
»	Digitale dienstverlening	<ul style="list-style-type: none"> • Doorontwikkelen van digitale aanvragen. Niet alleen aan de voorkant maar ook aan de achterkant. • Onderzoeken robotisering van processen. • Inzet Mijn Overheid uitbreiden. • Aanhaken Strategisch Informatiebeleidsplan.

Verbonden Partijen

Dit programma heeft een relatie met onderstaande Verbonden Partijen:

- GR voor het grensoverschrijdend Openbaar Lichaam Eems- Dollard Regio
- Vereniging van Waddenzee gemeenten

Wat mag het kosten?

Lasten en baten programma Burger en Bestuur (x € 1.000)

Lasten	Rekening			Begroting		
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Structureel	3.941	4.698	4.315	4.363	4.363	4.359
Incidenteel		113				
Totaal lasten	3.941	4.811	4.315	4.363	4.363	4.359

Baten	Rekening			Begroting		
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Structureel	913	716	591	698	708	708

Incidenteel						
Totaal baten	913	716	591	698	708	708
Saldo programma *)	-3.028	-4.095	-3.723	-3.665	-3.665	-3.651

*) - = tekort; + = overschot

Reservemutaties behorende bij dit programma (x € 1.000)

	Rekening		Begroting			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Dekking VTH aardbevingen	200	200	200	200	200	200
Totaal mutaties	200	200	200	200	200	200

Toelichting op afwijkingen

Hieronder staan de belangrijkste (structurele) afwijkingen ten opzichte van de begroting van het voorgaande jaar toegelicht. Een specificatie van de incidentele posten binnen dit programma vindt u terug in de financiële begroting.

Mutaties Begroting 2023 (bedragen x € 1.000)		V/N
Lasten Programma Burger & Bestuur 2022	4.811	
<i>Mutaties</i>		
- De salariskosten zijn in de BGR 2023 geactualiseerd. Voor een nadere toelichting op de salariskosten verwijzen we naar de toelichting in de paragraaf Bedrijfsvoering.	119	N
- Herberekening van de investeringskredieten geeft de volgende mutatie op kapitaallasten. Zie ook toelichting baten en lasten.	22	N
- INC Aanschaf ipads raad 2022	33	V
- INC Inwerkprogramma raad 2022	15	V
- INC Doeluitkering raadsondersteuning	65	V
- INC Burgerberaad	135	V
- INC Reserve fractievergoeding	9	V
- INC Overheveling onderzoeksbudget rekenkamercommissie 2021	12	V
- INC Reïntegratiekosten oud bestuurders	55	V
- INC Bijstelling raming waardedocumenten	63	V
- INC Vervallen extra middelen coronaproof organiseren verkiezingen 2022	45	V
- Extra dotatie voorziening wachtgeldverplichting in 2022	204	V
- Overige mutaties < € 40.000	1	V
Lasten Programma Burger & Bestuur 2023	4.315	

Mutaties Begroting 2023 (bedragen x € 1.000)		V/N
Baten Programma Burger & Bestuur 2022	716	
<i>Mutaties</i>		
- INC- Bijstelling opbrengst leges waardedocumenten	126	N
- Overige mutaties < € 40.000	2	V
Baten Programma Burger & Bestuur 2023	591	

8. Bedrijfsvoering

Omschrijving

De bedrijfsvoering is de motor van de gemeentelijke organisatie en omvat alles wat we doen om ervoor te zorgen dat iedereen zijn werk zo goed mogelijk kan uitvoeren om daarmee de burger maximaal van dienst te kunnen zijn. Processen en projecten moeten worden georganiseerd, aangestuurd en beheerst.

De kosten voor de bedrijfsvoering voor het concern zijn zichtbaar binnen dit programma. Dit programma betreft dan ook alle kosten die gemaakt worden ter ondersteuning van de hele organisatie, inclusief de kosten van gemeentelijke gebouwen waarin de gemeentelijke organisatie is gehuisvest.

In de overige programma's weergegeven lasten en baten zijn direct aan de activiteiten binnen het betreffende programma toe te rekenen. Hierdoor is het makkelijker een beeld te vormen van de directe financiële gevolgen van een gemeentelijke activiteit.

De inhoud van dit programma heeft een duidelijke relatie met de paragraaf Bedrijfsvoering. Beide onderdelen kunnen in samenhang worden gelezen. Het programma gaat in op de extern gerichte doelstellingen. De paragraaf gaat in op de wijze waarop Het Hogeland dit heeft georganiseerd.

Taakvelden

Tot dit programma behoren de volgende taakvelden:

- 0.3 Beheer overige gebouwen en gronden
- 0.4 Overhead

Beleidskader

Voor dit programma is een groot aantal beleidsdocumenten vastgesteld. Voor het totaaloverzicht verwijzen we naar het Normenkader, dat is vastgesteld ten behoeve van de accountantscontrole.

Beleidsindicatoren

De volgende beleidsindicatoren zijn van toepassing op dit programma:

Kengetal Beleidsindicator	Eenheid	Het Hogeland	Prov. Gron.
Formatie	<i>Fte per 1.000 inwoners</i>	11,35	NB
Bezetting	<i>Fte per 1.000 inwoners</i>	10,34	NB
Apparaatskosten	<i>Kosten per inwoner</i>	€ 1.040	NB
Externe inhuur	<i>Kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen</i>	5,15%	NB
Overhead	<i>% van de totale lasten</i>	16,35%	NB

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

Communicatie

Het team Communicatie richt zich op het bevorderen van een toegankelijke en nabije overheid voor de inwoners, ondernemers en partners van de gemeente. We ondersteunen actief de ambtelijke organisatie en het gemeentebestuur bij het waarmaken van de ambitie om de inwoner centraal te stellen.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Versterking van de inwonerparticipatie zodat inwoners kunnen meedenken en meepraten bij projecten en programma's.	<ul style="list-style-type: none"> • Ontwikkelen van een heldere werkwijze waarmee de betrokkenheid • Ontwikkelen van een laagdrempelige en goed bruikbare participatie-instrumenten, zoals het digitale platform Stem van Ons Hogeland. • Uitwerking project Gemeente Dichtbij
»	Actueel inzicht in de tevredenheid van inwoners over de gemeentelijke dienstverlening.	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoering van tweede inwonersonderzoek
»	Gebruik van begrijpelijke taal in alle uitingen.	<ul style="list-style-type: none"> • Interne schrijftrainingen Helder Hogelands

Informatievoorziening en ICT Gemeente Het Hogeland

Waarom

De gemeentelijke organisatie wordt steeds meer een 'informatiefabriek'. In deze fabriek vormt informatie, naast geld en mensen, de belangrijkste productiefactor. We leveren steeds vaker met behulp van gegevens(data) onze diensten. We maken er beleid mee. We nemen op basis ervan beslissingen en we verantwoorden onszelf. Hierbij staat de inwoner centraal. De gemeente levert diensten en producten die aansluiten op de wensen van de inwoners. Inwoners die steeds meer leven in een informatiesamenleving.

Wat

Dit vraagt om een richting, koers en afbakening: een Strategisch Informatie Beleid. Dit beleid is begin 2022 vastgesteld. Hierbij gaat het niet alleen om onze richting en voornemens als individuele gemeente, maar ook om onze rol binnen de digitale overheid als geheel. We sluiten daarom aan op de landelijke digitale ontwikkelingen binnen de overheid. We kiezen er voor om nieuwe toepassingen en ontwikkelingen daarin te volgen. Meer digitaal werken en denken is voor Het Hogeland belangrijk. Het is dé manier om de kansen, verwachtingen en mogelijkheden van de toenemende digitalisering in te zetten. Daarmee maken we de stap naar een (meer) digitaal en op basis van gegevens werkende organisatie.

Hoe

We maken hiervoor een uitvoeringsagenda. Daarmee maken we keuzes in informatievoorziening projecten die bijdragen aan de taken, ambities en opgaven zoals die er zijn en nog zullen komen. Dit vraagt een brede afstemming in de organisatie met oog voor de kansen. We houden ook rekening met eventuele neveneffecten en de uitvoerbaarheid. Het Strategisch Informatie Beleid loopt over de periode van 2022-2025. Het vormt het kompas om onze taken uit te voeren en onze ambities waar te maken. Financiering van de uitvoeringsagenda vindt plaats vanuit de bestemmingsreserve 'Opgaven 2022-2026'. Parallel aan de uitwerking van de uitvoeringsagenda zetten we in 2023 alvast de volgende concrete stappen:

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Informatievoorziening: We zorgen voor een veilige en toegankelijke informatievoorziening voor inwoners en organisatie die past bij wat de domeinen nastreven.	<ul style="list-style-type: none"> • Bij het verbeteren van de (digitale) dienstverlening en bedrijfsvoering worden de gevolgen en maatregelen voor gemeente brede informatievoorziening integraal afgewogen; • De factor I(CT), wordt binnen projecten en programma's, geborgd door integrale advisering m.b.t. de informatievoorziening. • We het verbeteren de kwaliteit van gegevens(management); • We verbeteren (professionaliseren) het beheer en gebruik van de systemen;

		<ul style="list-style-type: none"> • We gaan meer informatie gestuurd werken van beleid naar uitvoering en terug; • We creëren meer en betere management en stuurinformatie; • In 2023 leggen we de focus op het Sociale Domein en de invoering van de Omgevingswet.
»	Digitalisering en dienstverlening We gaan onze dienstverlening verder digitaliseren en zorgen daarbij voor een inclusieve klantinteractie. "Digitaal waar het kan, fysiek waar het nodig is"	<ul style="list-style-type: none"> • We richten de digitale dienstverlening in vanuit een samenhangende aanpak en door alle processen heen. • We richten een voorkant in die zorgt voor een naadloze en inclusieve klantinteractie. • We zorgen voor samenhang in het grotere geheel van informatiestromen, systemen en processen, rondom dienstverlening en digitalisering; • We vertalen van uitgangspunten dienstverlening naar digitale dienstverlening • We maken gebruik van een aanpak waarin klanten gemakkelijk en soepel diensten en producten kunnen afnemen, waarbij er afstemming is tussen de diverse dienstverleningskanalen (Omnichannel aanpak). Op basis van de bouwstenen van deze aanpak zullen we de digitalisering en doorontwikkeling van de dienstverlening met de domeinen op gaan bouwen.
»	Informatie-wetgeving & Digitale Duurzaamheid Op tijd voldoen aan wetgeving in het kader van transparantie, gelijktrekken van informatiepositie tussen burger en overheid, het bevorderen van elektronisch verkeer en borgen van de digitale duurzaamheid van informatie. Het betreft de invoering van de volgende wetten: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Wet Open Overheid (WOO), ▪ Wet Modernisering Elektronisch Bestuurlijk verkeer (WMEBV) ▪ Wet Elektronische Publicaties (WEP) (Modernisering) Nieuwe Archiefwet 2024	<ul style="list-style-type: none"> • We leggen een basis door alle documenten, berichten en officiële informatiestromen in kaart te brengen en vast te leggen; • Met behulp van de door het rijk beschikbare financiële middelen wordt de wetgeving vanaf 2022 gefaseerd geïmplementeerd. Hier geven we in 2023 verder invulling aan, waarbij we het accent gaan leggen op actieve openbaarmaking en de integratie van informatiewetgeving in het totale dienstverleningsproces. • Ter voorbereiding op de nieuwe archiefwet gaan we ons informatiebeheerbeleid aanpassen. • We starten een pilot 'E-Depot' ten behoeve van de digitale archivering conform de eisen van de nieuwe archiefwet • We vergroten het informatiebewustzijn van de organisatie om het verantwoord digitaal werken met informatie te verbeteren.
»	Duurzame ICT-strategie Een ICT-strategie, waarmee nieuwe technologische ontwikkelingen en de behoeften uit de organisatie worden vertaald naar duurzame ICT-oplossingen.	<ul style="list-style-type: none"> • Vanuit het Strategisch Informatie Beleid stellen we in 2023 de ICT-strategie vast. Deze strategie sluit aan bij de technologische ontwikkelingen en de behoeften uit de diverse taakvelden.
»	Digitale Overheid We sluiten aan op de Gezamenlijke Gemeentelijke Uitvoering (GGU) van de VNG .	<ul style="list-style-type: none"> • We gebruiken landelijke programma's ter bevordering van 'de' digitale overheid • Bij de uitwerking van onze wensen en behoeften t.a.v. de informatievoorziening, vormt het GGU het richtsnoer. Hierin hanteren we het principe "pas GGU toe" of "leg uit" wanneer we het (nog) niet doen.

»	Kosten en Kansen Informatievoorziening We willen meer inzicht in de kosten van de informatievoorziening. Door dit inzicht te verschaffen wordt het eenvoudiger om kosten toe te rekenen wat moet leiden tot: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Eerlijke en transparante prijs voor de te leveren diensten/producten; ▪ Goede verhouding tussen kosten en opbrengsten; ▪ Realistisch beeld wat een beleids- en/of taakveld kost en/of oplevert. Betere sturingsinformatie leveren.	<ul style="list-style-type: none"> • Met behulp van kostentoerekening en analyse ontwikkelen we een financiële monitor die inzicht geeft in de kosten en opbrengsten van de informatievoorziening.
»	Gegevenskwaliteit & informatieveiligheid – Een betrouwbare informatievoorziening ten behoeve van de kwaliteit en continuïteit van de dienstverlening en de bedrijfsvoering;	In 2023 zullen we op basis van de bevindingen van 2022 en eerder, maatregelen treffen om de informatieveiligheid nog beter te borgen en te verbeteren. Speerpunten hierin zijn: <ul style="list-style-type: none"> • Sturen op het verhogen van de gegevenskwaliteit in de basisregistraties op basis van (verplichte) zelfevaluatie en audits; • Kwetsbaarheidstesten op eigen en leveranciers netwerken uitvoeren; • Opzetten en uitvoeren oefenprogramma t.b.v. de continuïteit van de primaire bedrijfsvoering en dienstverlening; • Opstellen en implementeren van beleid ter bevordering van een robuuste informatievoorziening; <ul style="list-style-type: none"> ◦ authenticatiebeleid; ◦ configuratiemanagementbeleid; • beleid mobiele apparatuur.
»	Professioneel Functioneel Beheer – Sneller en integraal inspelen op veranderende eisen/wensen zoals die op de gemeente afkomen als het gaat om het gebruik en het beheer van applicaties en digitale voorzieningen;	<ul style="list-style-type: none"> • In 2022 hebben we een start gemaakt met het project professionalisering van het functioneel beheer. In 2023 geven we hier verder invulling aan. • We zorgen voor betere beheersing van de wijzigingsprocessen, informatiebeveiliging, gegevensbeheer en beheerprocessen.
»	Hybride werken Betere mogelijkheden om in- en extern digitaal samen te werken ter ondersteuning van het hybride werken;	<ul style="list-style-type: none"> • We starten met een gefaseerde implementatie van samenwerkingssoftware, beginnend met Microsoft Teams • In 2023 willen we de gebruikersorganisatie een platform bieden waarmee het mogelijk wordt om de samenwerking te verbeteren.

Beheer overige gronden

Het grondbeleid zal ook ingaan op het beheren en beschikbaar stellen van gronden voor (maatschappelijke) ontwikkelingen. Uitgangspunt is dienstverlenend wanneer het kan, zakelijk wanneer het moet maar in alle gevallen juridisch correct geregeld (transparant, marktconform en formeel vastgelegd)

Wat willen we bereiken?	Wat gaan we daarvoor doen?
» Het stimuleren en tijdig mogelijk maken van gewest ruimtegebruik.	<ul style="list-style-type: none"> • Actualiseren van ons overzicht Voorraad gronden.

»	Optimalisatie en efficiënt gebruik van grond door de inzet van instrumenten (koop, huur, erfpacht, ingebruikname etc.)	<ul style="list-style-type: none"> • We willen contractmanagement goed inrichten en uitvoeren. • Wij willen de uitgangspunten van contracten, zoals, algemene verkoop-, huur- en pachtvoorwaarden en de grondprijzennotitie monitoren.
»	De informatie over verkoop van bouwkavels, snippergroen maar ook huur van gronden moet goed te vinden zijn, duidelijk en compleet voor iedereen.	<ul style="list-style-type: none"> • Wij zullen deze informatie schrijven monitoren en samen met team Online en team Communicatie een plan maken.
»	Het privatiseren van volkstuincomplexen	<ul style="list-style-type: none"> • Als het moment zich voor doet losse volkstuinen gelegen in een complex in zijn geheel onder te brengen bij een stichting of vereniging.

Gebouwen

De gemeente bezit veel vastgoed; het streven is om dit vastgoed op een professionele manier te onderhouden en te beheren. Een afgewogen vastgoedportefeuille is daarvoor minimaal noodzakelijk, daarnaast wordt er rekening gehouden met de gegeven bezuinigingstaakstelling bij het beheer en onderhoud van deze portefeuille.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Een weloverwogen en toekomstbestendige vastgoedportefeuille	<ul style="list-style-type: none"> • Onderscheid maken in de portefeuille tussen beleidsvolgend-, strategisch- en eigen vastgoed; • Afstoten van vastgoed dat niet aan bovenstaande voorwaarden voldoet.
»	Inzicht in kosten en opbrengsten van het vastgoed	<ul style="list-style-type: none"> • In beeld brengen van de werkelijke kosten en opbrengsten van objecten.
»	Goede huisvesting voor de gemeentelijke organisatie	<ul style="list-style-type: none"> • Vormgeven van het huisvestingsconcept; • Opstellen van een toekomstbestendig huisvestingsplan voor Ability.
»	Alle gemeentelijke panden conform MJOP-onderhouden	<ul style="list-style-type: none"> • Opstellen plan voor inzichtelijk maken van uitgevoerd MJOP door gebruikers/verhuurders; • Uitvoeren onderhoud en rekening houden met verduurzaming; • Behalen bezuinigingstaakstelling.

Monitor verkleining vastgoedportefeuille

Om in de toekomst (onderhouds-)kosten te besparen is in 2020 een lijst opgesteld met eventueel af te stoten vastgoed/locaties.

In 2021 is nader onderzoek naar deze objecten gedaan. Niet alle gebouwen kunnen zonder onderzoek zomaar verkocht of afgestoten worden, te denken valt aan molens en kerktorens. Voor deze objecten moet nog worden onderzocht wat we hier in de toekomst mee gaan doen.

In december 2022 heeft uw college ingestemd met de verkoop van een vijftal (voormalig) schoolgebouwen. Het eerste (voormalig) schoolgebouw staat inmiddels sinds april 2022 in de verkoop, dit betreft de Solte Campe in Zoutkamp. Deze school is inmiddels verkocht onder voorbehoud.

Het voormalig verenigingsgebouw aan de Burg. Harteveltstraat 1-5 te Ulrum gaat in oktober 2022 in de verkoop bij een lokale makelaar. Hier rust geen boekwaarde meer op. Dus levert een netto winst op na verkoop en aftrek van de verkoopkosten.

De voormalige Akkerwinde in Ulrum is eerst van de lijst gehaald, deze is omgebouwd tot (tijdelijke) huisvesting voor Oekraïners. Zie onderstaande tabel voor informatie over de overige gebouwen.

Voor de voormalige school Roudschool in Roodeschool zijn we in gesprek met een woningcorporatie of zij op deze locatie sociale woningbouw willen realiseren. Mocht dat niet het geval zijn, zal deze locatie ook in de verkoop gaan. Verwachting is dat hier in Q1 2023 meer duidelijkheid over is.

De voormalige Regenboogschool aan de Notaris A.H. Agessingel 10 in Leens lag in de planning om in Q4 2022 in openbare verkoop te zetten. Echter is het voor deze locatie nog even afwachten of en ander wanneer hij nog in de verkoop komt. De gemeente is samen met onderwijs nog zoekende naar onderwijshuisvesting voor langere periode voor de Afghanen. De leegstaande school in Leens is hiervoor een optie.

Daarnaast zijn er nog een aantal scholen die nu nog in gebruik zijn als school, maar naar verwachting begin 2023 vrijkomen in verband met nieuwbouw. In 2022/2023 wordt onderzocht wat er met deze gebouwen gedaan kan worden.

Sinds eind september 2022 staat het gemeentehuis in Bedum in de verkoop bij een makelaar. De planning is dat de bezichtigingen plaatsvinden in week 43-44. Geïnteresseerden hebben vervolgens tot 4 november 2022 de tijd om vragen te stellen via de dataroom. In week 46 zal de beantwoording van deze vragen plaatsvinden. Vervolgens hebben gegadigden tot 1 februari 2023 de tijd om een bod met plan in te dienen bij de notaris. De overdracht staat gepland op 13 maart 2023.

Locatie	Plaats	Status	Opmerking
Leugenbankje	Zoutkamp	Verhuurd	Is in Q4 2022 recht van opstal gevestigd met het Visserijmuseum. Kostenbesparing: € 2.000 per jaar aan onderhoud
Voormalig basisschool - Solte Camp	Zoutkamp	Te koop	Pand staat sinds begin april 2022 in de verkoop en is inmiddels verkocht onder voorbehoud.
Voormalig basisschool – Roodschool	Roodeschool	Verkoop	Onderdeel van collegevoorstel verkoop vijftal schoollocaties - zijn aan het onderzoeken of een woningcorporatie de locaties wil herontwikkelen. Zo niet; gaat het pand in de verkoop. Naar verwachting meer duidelijkheid in Q1 2023.
Voormalig vereniging gebouw	Ulrum	Verkoop	Komt in oktober 2022 via een lokale makelaar in de verkoop.
Voormalig basisschool - De Akkerwinde	Ulrum	Verkoop	Is eerst on-hold gezet. Locatie is omgebouwd tot huisvesting voor Oekraïners.
Voormalig basisschool - Regenboog	Leens	Verkoop	Onderdeel van collegevoorstel verkoop vijftal schoollocaties - wordt naar verwachting in Q4 2022 te koop aangeboden. Maar wordt ook overwogen als onderwijslocatie voor de Afghanen.
Gemeentehuis Bedum	Bedum	Verkoop	Staat sinds eind september 2022 in de verkoop bij een makelaar. Naar verwachting vindt de overdracht plaats op 13 maart 2023.
OBS Usquert	Usquert	Onderzoek	Deel gesloopt voor nieuwbouw - In 2022 wordt onderzocht wat er met het overige deel van het gebouw gedaan kan worden.
OBS Jansenius de Vries	Warffum	Onderzoek	Gebouw komt naar verwachting Q4 2022 leeg na oplevering nieuwbouw kindcentrum. Wordt tot 1 november 2023 aangehouden voor onderzoek toekomstig Knarrenhof (collegebesluit november 2022).

CBS De Rank	Warffum	Onderzoek	Gebouw komt naar verwachting Q4 2022 leeg na oplevering nieuwbouw kindcentrum. In 2022 wordt onderzocht wat er met het gebouw gedaan kan worden. Locatie wordt eerst gebruikt voor tijdelijke huisvesting HHC Warffum i.v.m. versterking school.
SWS De Dobbe	Roodeschool	Onderzoek	Gebouw komt naar verwachting Q4 2022 leeg na oplevering nieuwbouw kind centrum. In 2022 wordt onderzocht wat er met het gebouw gedaan kan worden.

Risico's per programma

Risico's beleid

In zijn algemeenheid kunnen we stellen dat de beschikbare financiële middelen te krap zijn om al onze ambities waar te maken. Dit heeft zijn weerslag op veel beleidsterreinen. Voorbeelden daarvan zijn de beheerplannen, onze personele capaciteit en de oplopende kosten in het Sociaal Domein. In de verschillende programma's worden de inhoudelijke risico's nader beschreven.

In deze begroting hebben we reeds een aantal malen onze financiële onzekere toekomst benoemd. De plannen voor de herijking van het gemeentefonds vallen voor onze gemeente, ondanks de aangepaste ingroeivariant, fors negatief uit. Mede door de opschalingskorting en het vastklikken van de accressen ontstaat naar de huidige inzichten in 2026 een financieel ravijn. Om onze begroting materieel sluitend te houden, zullen we de komende jaren ons financiële beleid hierop af moeten stemmen. In termen van bezuiniging is ons laaghangende fruit inmiddels geplukt. In geval van bezuiniging biedt dat geen soelaas meer. Maar als het Rijk in 2026 niet met meer geld over de brug komt ontkomen we niet aan versoering van ons voorzieningenniveau. De komende jaren zullen we ons beraden op de keuzes die we uiteindelijk niet willen maken om zo de leefbaarheid in onze gemeente niet aan te tasten.

Risico's bedrijfsvoering

Omslag in de rol van onze gemeente en/ of het snijden in het voorzieningenniveau zal ook het nodige van de organisatie vragen. Dat vraagt veel sturing en monitoring. Voorwaarde is dat wij onze processen op orde moeten hebben om zo deze aanpassingen goed te kunnen stroomlijnen. Uiteraard hebben beperkte financiële middelen invloed op onze bedrijfsvoering. Mogelijk komen nieuwe ontwikkelingen op dit terrein onder druk te staan, terwijl juist in deze moeilijke tijd veel gevraagd wordt van de organisatie. De inmiddels uitgevoerde benchmark kan ons in dit proces houvast bieden voor het voeren van het goede gesprek.

Ontwikkelingen

We zien een groot aantal maatschappelijke opgaven die in samenwerking met maatschappelijke partners moeten worden vormgegeven, maar waarvan we op dit moment niet kunnen overzien of we hiervoor voldoende financiële middelen hebben. Hierdoor kan de uiteindelijke realisatie onder druk komen te staan. Een ander risico vormt op dit moment het grote aantal vacatures die we soms maar moeilijk vervuld krijgen. Schaarste op de arbeidsmarkt en een grote vraag onder gemeenten is hier debet aan. Dat betekent doorgaans inhuur tegen hogere kosten om onze bedrijfsvoering niet in gevaar te brengen. Een personele reserve, gevoed uit onderuitputting op personele lasten, waaruit we knelpunten kunnen oplossen biedt ons flexibiliteit en een bijdrage aan de oplossing voor de korte termijn. Voor de lange termijn zullen we zien of de schaarste blijft aanhouden.

Beheersmaatregel

Naast het flexibel kunnen inspelen op knelpunten trachten we een aantrekkelijke werkgever te zijn met ruimte voor persoonlijke ontwikkeling. Waar nodig bezoeken we tijdig onderwijsinstellingen om kandidaten te verleiden tot een contract bij onze gemeente. Verder hebben we een budget om de arbeidsparticipatie van jongeren te bevorderen, bijvoorbeeld via een traineeship.

Risico's informatievoorziening

Technologische ontwikkelingen gaan steeds sneller. Ze hebben steeds meer impact op het uitvoeren van de gemeentelijke taken en de realisatie van gemeentelijke doelen en ambities. Nadeel hiervan is, dat we steeds afhankelijker worden van de techniek en de kwaliteit van onze informatie. Voor een groot deel proberen we de kwaliteit en continuïteit van de informatievoorziening te waarborgen door Informatiebeveiliging. We richten een goede beheerorganisatie en (verplichte) kwaliteitstoetsing in. We

werken aan de processen die horen bij een goede informatievoorziening. Hoewel deze instrumenten helpen bij de kwaliteit en de continuïteit, moeten we ook constateren dat deze instrumenten nog onvoldoende gebruikt worden door de organisatie. Daarmee hebben deze instrumenten nog geen volwaardige plek in de bedrijfsprocessen. Vanuit dit oogpunt zijn de volgende risico's te onderscheiden:

- De basis op orde brengen is één. De basis op orde houden is een tweede. Het borgen en goed beleggen van beheerprocessen zorgt voor een stabiele en robuuste informatievoorziening. Wanneer de beheerorganisatie niet in staat is -of wordt gesteld- de basis op orde te houden, ontstaan er risico's in de continuïteit en doorontwikkeling van de gemeentelijke taken en opgaven;
- Werkprocessen zijn afhankelijk van systemen; Als systemen niet gebruikt kunnen worden en werkprocessen daardoor stil komen te liggen, loopt de bedrijfscontinuïteit gevaar en is soms zelf de dienstverlening voor burgers (tijdelijk) niet beschikbaar.
- Het versturen van informatie naar het verkeerde e-mailadres, een fout in de toegangsrechten van een gedeelde map of een onontdekt lek in een systeem. Het lijken kleine fouten, maar ze kunnen grote gevolgen hebben.
- Gebruik van niet actuele, juiste en of volledige gegevens kunnen leiden tot verkeerde beslissingen of verstrekking van verkeerde diensten en/of producten;
- De Informatievoorziening vraagt sturing. Hiervoor is aandacht, tijd, kennis en vaardigheid nodig. Soms is er onvoldoende tijd/fte beschikbaar om een bepaald rol uit te voeren, of is de kennis, ervaring en (digitale) vaardigheid nog niet volledig aanwezig of moeilijk te vinden als het om invullen van vacatures gaat;
- Ondoordachte inzet van data kan leiden tot discriminatie, uitsluiting en kansenongelijkheid.
- Incidenten kunnen leiden tot financiële schade. De dienstverlening wordt stilgelegd, er moet onderzoek gedaan worden en de ICT-omgeving moet hersteld worden.
- Er is een trend zichtbaar van stijgende kosten voor de informatievoorziening. Enerzijds worden deze stijging veroorzaakt door verdere digitalisering. Anderzijds brengt nieuwe wetgeving ict-investeringen met zich mee. Vooraf is altijd niet duidelijk wat de kosten zijn en/of ze vanuit het rijk gecompenseerd worden. Voorbeeld hiervan is de omgevingswet en de kosten van de onderliggende digitaliseringsopgave, zoals het digitaal stelsel omgevingswet (DSO);

Verbonden Partijen

Dit programma heeft een relatie met onderstaande Verbonden Partijen:

- Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)
- N.V. Waterbedrijf Groningen

Wat mag het kosten?

Lasten en baten programma Bedrijfsvoering (x € 1.000)

Lasten	Rekening			Begroting		
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Structureel	25.061	28.786	28.758	28.805	28.750	28.336
Incidenteel		513	1.121	61		
Totaal lasten	25.061	29.299	29.879	28.866	28.750	28.336

Baten	Rekening			Begroting		
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Structureel	1.279	581	577	579	583	584
Incidenteel						
Totaal baten	1.279	581	577	579	583	584

Saldo programma *)	-23.782	-28.718	-29.302	-28.286	-28.167	-27.752
--------------------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

*) - = tekort; + = overschot

Reservemutaties behorende bij dit programma (x € 1.000)

	Rekening		Begroting			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Groot onderhoud gebouwen	1.022	-16	-16	-16	-16	-16
Bevingsschadeherstel gemeentelijke gebouwen	7	0	0	0	0	0
Organisatieontwikkeling	0	525	0	0	0	0
Cursussen en opleidingen	0	239	0	0	0	0
Frictie personeelskosten	0	-190	0	0	0	0
Totaal mutaties	1.029	558	-16	-16	-16	-16

Toelichting op afwijkingen

Hieronder staan de belangrijkste (structurele) afwijkingen ten opzichte van de begroting van het voorgaande jaar toegelicht. Een specificatie van de incidentele posten binnen dit programma vindt u terug in de financiële begroting.

Mutaties Begroting 2023 (bedragen x € 1.000)		V/N
Lasten Programma Bedrijfsvoering begroting 2022	29.299	
<i>Mutaties</i>		
- De salariskosten zijn in de BGR 2023 geactualiseerd. Voor een andere toelichting op de salariskosten verwijzen we naar de toelichting in de paragraaf bedrijfsvoering.	636	N
- Herberekening van de investeringskredieten geeft de volgende mutatie op kapitaallasten. Zie ook toelichting baten en lasten.	137	N
- Het budget voor licentiekosten is bij de VJN 22 geactualiseerd	195	N
- De elektriciteit- en gascontracten zijn (variabel) afgesloten tot medio 2023. De verwachting is dat nieuw af te sluiten contracten beduidend hogere eenheidsprijzen bevatten. De budgetten zijn middels een prognose met 10% verhoogd om de grootste stijgingen alvast mee te nemen in de begroting. Op dit moment zorgen de sterk stijgende energieprijzen al voor een financieel effect.	145	N
- Extra beschikbaar gesteld budget onderhoud Vastgoed	77	N
- INC - Tijdelijke huisvesting IBOR	212	N
- INC - Vervallen incidentele budgetten - Bedrijfsvoering	350	V
- INC - Personeelsfeest	100	V
- INC - Sloop pand industrieweg	35	V
- INC - Arbo aanpassingen gemeentehuis Leens en Uithuizen	45	V
- INC - Asbestverwijderen	25	V
- INC - Noodverlichting plaatsen	30	V
- INC - Advies en onderzoek doorontwikkeling LIAS	30	V
- INC - Schoonmaakwerkzaamheden	15	V
- Overige mutaties < € 40.000	192	V
Lasten Programma Bedrijfsvoering begroting 2023	29.879	

Mutaties Begroting 2023 (bedragen x € 1.000)		V/N
Baten Programma Bedrijfsvoering begroting 2022	581	
<i>Mutaties</i>		
- Overige mutaties < € 40.000	4	N
Baten Programma Bedrijfsvoering begroting 2023	577	

Algemene Dekkingsmiddelen

Omschrijving

Dit programma heeft, anders dan de vorige programma's, vooral een financieel technisch karakter. De algemene dekkingsmiddelen betreffen de lasten en baten die over de programma's heengaan. De baten dienen als dekkingsmiddel voor alle programma's. Hierbij valt te denken aan inkomsten uit het gemeentefonds, uit gemeentelijke belastingen, dividendopbrengsten en aan uitgaven vanuit de financieringsfunctie en onvoorziene uitgaven. Dit programma gaat in op de verwachte ontwikkelingen in deze uitgaven en inkomsten voor de komende jaren.

Taakvelden

Tot dit programma behoren de volgende taakvelden:

- 0.5 Treasury
- 0.61 OZB woningen
- 0.62 OZB niet-woningen
- 0.64 Belastingen overig
- 0.70 AU en overige uitkering gemeentefonds
- 0.80 Overige baten en lasten
- 0.9 Vennootschapsbelasting (VpB)

Beleidskader

Voor dit programma zijn voor de gemeente de volgende beleidsdocumenten vastgesteld. Het gaat hierbij om bijvoorbeeld verordeningen, visies, beleidsnota's en uitvoeringsplannen:

- Nota reserves en voorzieningen (raadsvergadering 14 maart 2019)
- Belastingverordeningen (worden jaarlijks in nov./dec. vastgesteld)

Wat mag het kosten?

Lasten en baten Algemene dekkingsmiddelen (x € 1.000)

Lasten	Rekening			Begroting		
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Structureel	914	-1.552	6.133	9.388	13.077	16.542
Incidenteel						
Totaal lasten	914	-1.552	6.133	9.388	13.077	16.542

Baten	Rekening			Begroting		
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Structureel	126.333	126.098	134.168	138.919	142.518	142.475
Incidenteel		2.661				
Totaal baten	126.333	128.759	134.168	138.919	142.518	142.475
Saldo programma *)	125.419	130.311	128.035	129.530	129.441	125.934

*) - = tekort; + = overschot

Reservemutaties behorende bij dit programma (x € 1.000)

	Rekening		Begroting			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Reserve Ruimte voor dorpen	-48					
Algemene Reserve	-5.911	3.590	-684	-73	-12	-12
Claims	-137	33	33	33	33	33
Corona	876	-1.141	-12			
Reserve Jaarovergang	-58	-5.420				
Opgaven 2022-2026				3000	3000	3000
Totaal mutaties	-5.278	-2.938	-663	2.960	3.021	3.021

Toelichting Algemene dekkingsmiddelen

Lasten en baten Algemene dekkingsmiddelen (x € 1.000)

Lasten	Rekening		Begroting			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Treasury	-362	-1.092	-1.346	-1.202	-1.065	-934
Lokale heffingen	968	1.075	1.069	1.069	1.179	1.065
Algemene uitkering						
Overige eigen middelen	-221	-2.189	5.731	8.843	12.285	15.618
Vennootschapsbelasting						
Onvoorzien		100	100	100	100	100
Totaal lasten	385	-2.105	5.555	8.810	12.499	15.849

Baten	Rekening		Begroting			
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Treasury	4.101	347	347	347	347	347
Lokale heffingen	258.006	26.563	27.055	27.597	28.139	28.181
Algemene uitkering	998.570	102.080	105.809	109.027	111.036	109.963
Overige eigen middelen	425	-458	729	1.720	2.768	3.757
Vennootschapsbelasting						
Onvoorzien						
Totaal baten	1.261.101	128.531	133.939	138.691	142.290	142.247
Saldo programma	1.257	130.636	128.385	129.880	129.791	126.398

* bovenstaand betreft de algemene dekkingsmiddelen die binnen dit programma zijn verantwoord. Daarnaast worden binnen dit programma de lasten en baten van onder andere, leningen woningbouwcorporaties, startersleningen en invordering belastingen geboekt. Vandaar dat het overzicht Algemene dekkingsmiddelen niet één op één aansluit met de totalen van dit programma.

Algemene uitkering

Gemeenten ontvangen uit het gemeentefonds een algemene uitkering van het Rijk. Deze uitkering is vrij besteedbaar. De berekening van de algemene uitkering in deze begroting is gebaseerd op de Septembercirculaire 2022. In de bijlage is een specificatie opgenomen van de berekening.

Lokale heffingen

Onder lokale heffingen in het kader van de algemene dekkingsmiddelen worden die heffingen verstaan, waarvan de besteding niet gebonden is. Voor onze gemeente spreken we dan over de Onroerendezaakbelasting, de Forensenbelasting, de Toeristenbelasting en de Roerende zaakbelasting. In de paragraaf Lokale heffingen wordt nader ingegaan op ons beleid en de ontwikkeling van de lokale heffingen.

Vennootschapsbelasting

Overheidsondernemingen zoals gemeenten, provincies en waterschappen zijn belastingplichtig voor de vennootschapsbelasting. Dit houdt in dat concurrerende en/of op winst gerichte ondernemingsactiviteiten van overheden belastingplichtig zijn.

Onvoorzien

Voorgeschreven is dat gemeenten een bedrag voor onvoorzien opnemen in de begroting. In de financiële verordening is hiervoor een bedrag genoemd van € 100.000. Dit bedrag is bedoeld ter dekking van onverwachte incidentele uitgaven.

Treasury

Onder treasury verstaan we alle kosten en ontvangsten die samenhangen met het aangaan en verstrekken van geldleningen. Daarnaast worden ook de dividendopbrengsten van deelnemingen verantwoord binnen het taakveld Treasury.

Overige algemene middelen

De overige algemene middelen bestaan uit stelposten en taakstellingen. Stelposten worden geraamd voor zaken waar wel ruimte voor in de begroting moet worden opgenomen, maar die nog niet aan een programma zijn toe te wijzen. Een voorbeeld hiervan is loon- en prijsstijging; in de algemene uitkering ontvangen we hiervoor een vergoeding. Deze vergoeding wordt als last begroot en is daarmee dekking voor de stijgingen die zich in het jaar voordoen.

Voorstellen voor bijvoorbeeld tariefsverhogingen van lokale lasten worden ook als stelpost opgenomen. Deze verhogingen worden functioneel geraamd, zodra besluitvorming van de raad heeft plaatsgevonden.

Toelichting op afwijkingen

Hieronder staan de belangrijkste (structurele) afwijkingen ten opzichte van de begroting van het voorgaande jaar toegelicht. Een specificatie van de incidentele posten binnen dit programma vindt u terug in de financiële begroting.

Mutaties Begroting 2023 (bedragen x € 1.000)		V/N
Saldo Algemene dekkingsmiddelen begroting 2022	-1.552	
<i>Mutaties</i>		
- De salariskosten zijn in de BGR 2023 geactualiseerd. Voor een nadere toelichting op de salarislaster verwijzen we naar de toelichting in de paragraaf Bedrijfsvoering.	179	V
- Herberekening van de uitnutting van de investeringskredieten geeft de volgende mutatie op kapitaallasten. Zie ook toelichting baten en lasten.	2.269	N
- INC - taxeren oppervlakte	20	V
- Stelposten; taakmutaties Meicirculaire, Optimalisering digitale dienstverlening, Woningbouw, Ontwikkeling Hogeland Oost	452	N
- Stelposten; loon- en prijscompensatie Septembercirculaire	5.163	N
Saldo Algemene dekkingsmiddelen begroting 2023	6.133	

Mutaties Begroting 2023 (bedragen x € 1.000)		V/N
Saldo Algemene dekkingsmiddelen begroting 2022	128.759	
<i>Mutaties</i>		
- OZB eigenaren woningen	42	V
- OZB eigenaren niet woningen	225	V
- OZB gebruikers niet woningen	225	V
- Op basis van de uitkomsten van de Septembercirculaire 2022 is de raming van de Algemene Uitkering geactualiseerd.	3.729	V
- Overige baten en lasten	1.188	V
Saldo Algemene dekkingsmiddelen begroting 2023	134.168	

Paragrafen

Lokale heffingen

Algemeen

De paragraaf lokale heffingen gaat over het beleid van de heffingen en tarieven in 2023. In deze paragraaf leest u:

- de algemene ontwikkelingen
- het beleid rondom de lokale heffingen
- de begrote inkomsten per heffing
- de ontwikkeling van de gemeentelijke woonlasten
- de mate van kostendekkendheid van tarieven
- informatie over kwijtschelding

Inleiding

De algemene belastingen komen ten goede aan de algemene middelen van de gemeente. De opbrengst is vrij om uit te geven. Voorbeelden zijn de onroerendezaakbelastingen, de forensen- en toeristenbelasting.

Er zijn ook bestemmingsbelastingen. De opbrengsten hiervan zijn bestemd voor speciale taken of voorzieningen met een duidelijk algemeen belang. Voorbeelden hiervan zijn de riool- en afvalstoffenheffing. De gemeente mag niet meer heffen dan de kosten die zij voor deze taak of voorziening maakt (kostendekkendheid).

Ontwikkelingen lokale lastendruk

In onderstaand overzicht wordt op basis van de cijfers van 2022 een vergelijking van de lokale lastendruk per gezin gegeven van de gemeenten uit de regio (gegevens zijn gebaseerd op de databestanden van het Coelo):

Gemeente	Woning		Afvalstoffen- Riool-		Belasting
	OZB-eigendom		heffing	heffing	
	%	Bedrag *	heffing **	heffing	druk
Groningen	0,1634	€ 561,50	€ 362,04	€ 141,18	€ 1.064,88
Westerwolde	0,1530	€ 429,30	€ 305,73	€ 285,00	€ 1.020,18
Westerkwartier	0,1352	€ 410,80	€ 367,18	€ 223,00	€ 1.001,12
Pekela	0,2393	€ 459,42	€ 317,50	€ 184,70	€ 961,86
Midden Groningen	0,2077	€ 510,32	€ 252,15	€ 190,00	€ 952,68
Oldambt	0,1940	€ 466,68	€ 242,34	€ 235,60	€ 944,81
Veendam	0,2160	€ 461,36	€ 314,10	€ 150,00	€ 925,68
Het Hogeland	0,1719	€ 425,11	€ 283,94	€ 210,00	€ 919,22
Eemsdelta	0,1790	€ 390,71	€ 266,90	€ 248,50	€ 906,29
Stadskanaal	0,1672	€ 421,24	€ 244,93	€ 167,00	€ 833,34

* bedrag bepaald op basis van de gemiddelde WOZ-waarde van de betreffende gemeente.

** waarden voor de afvalstoffenheffing afhankelijk van de hoeveelheid afval en het aantal ledigen is een gemiddeld bedrag berekend voor meerpersoonshuishoudens.

Beleid lokale heffingen

In de Begroting 2023 zijn de volgende uitgangspunten opgenomen:

- Voor alle belastingen, rechten en leges (met uitzondering van de Rijksleges) is een extra opbrengst geraamd op basis van een tariefstijging van 4,9%. Uitgezonderd hierop zijn de afvalstoffenheffing, rioolheffing en de toeristenbelasting;
- Voor de rioolheffing wordt uitgegaan van 86% kostendekkendheid.
- Voor de afvalstoffenheffing wordt uitgegaan van 100% kostendekkendheid;
- Het tarief voor de toeristenbelasting bedraagt € 1,50 voor overnachting in hotel/b&b en € 1,00 op een camping;
- Het tarief voor de forensenbelasting is gestegen met € 48,10 (tarief voor 2022 is € 981,61).

Begrote inkomsten per heffing

Overzicht van de belastingen en opbrengsten.

<i>Bedragen x € 1.000</i>		
Belastingsoort	Begroting 2022	Begroting 2023
Onroerende zaakbelasting	26.519	28.351
Forsenbelasting	224	240
Roerende zaakbelasting	5	6
Toeristenbelasting	361	361
Afvalstoffenheffing	5.892	6.131
Rioolheffing	4.840	5.006
Lijkbezorgingsrechten	750	693
Secretarieleges	717	620
Leges Omgevingsvergunning	1.630	1.731
Marktgelden	27	29

Ontwikkeling van de woonlasten

In onderstaande overzichten is weergegeven wat de ontwikkeling is van de kosten voor een gemiddeld huishouden of onderneming ten opzichte van 2022. Er is gerekend met de gemiddelde waarde van het object.

Belasting/Heffing	Het Hogeland	
	2022	2023
Gemiddelde WOZ-waarde woning	€ 196.000,00	€ 232.000,00
Tarief eigenaren woning	0,1719%	0,1514%
Aanslag Onroerende zaakbelasting	€ 336,92	€ 351,25
Aanslag Afvalstoffenheffing*	€ 268,59	€ 272,28
Aanslag Rioolheffing	€ 210,00	€ 210,00
Totaal gemeentelijke lastendruk	€ 815,51	€ 833,53

* voor de afvalstoffenheffing is gerekend met een gemiddeld aantal kg's

Voor niet-woningen ziet de lokale lastendruk er als volgt uit:

Belasting/Heffing	Het Hogeland	
	2022	2023
Gemiddelde WOZ-waarde NW	€ 298.000,00	€ 304.000,00
Tarief eigenaren Niet Woning	0,4770%	0,4815%
Tarief gebruikers Niet-Woning	0,3845%	0,3896%
Aanslag Onroerende zaakbelasting	€ 2.567,27	€ 2.648,14
Aanslag Afvalstoffenheffing*	€ 268,59	€ 272,28
Aanslag Rioolheffing	€ 210,00	€ 210,00
Totaal gemeentelijke lastendruk	€ 3.045,86	€ 3.130,42

* voor de afvalstoffenheffing is gerekend met gemiddelden

Toelichting op hoofdlijnen op de opbrengsten

Onroerendezaakbelastingen (OZB)

De OZB wordt opgelegd aan onroerende zaken van eigenaren van woningen en niet-woningen en van de gebruikers van niet-woningen. De heffing voor de OZB is de WOZ-waarde. Deze wordt vastgesteld volgens de Wet waardering onroerende zaken (Wet WOZ). Het tarief is een percentage van de WOZ-waarde.

Voor woningen komt deze overeen met de prijs die door kopers voor de woningen is betaald.

De WOZ-waarde van een niet-woning wordt medebepaald door huurcijfers in combinatie met landelijke taxatiewijzers.

OZB en tarief in 2023.

Op de opbrengsten van de OZB voor woningen en niet-woningen wordt een inflatiecorrectie toegepast. In 2023 is deze 4,9%.

WOZ-waardeontwikkeling en tariefontwikkeling

Het definitieve OZB-tarief wordt bepaald op basis van de meest actuele WOZ-waarden aan het einde van het jaar. Indien deze waarden gaan afwijken kan dit gevolgen hebben op de wijziging van het OZB-tarief. Bij deze WOZ-waarden worden de ontwikkelingen van de grote objecten niet betrokken. Het tarief wordt bepaald op basis van de verwachte opbrengst (inclusief inflatiecorrectie en exclusief areaaluitbreiding) en de nieuwe waarden naar prijspeil 1 januari 2022 (waarde peildatum). Hiermee wordt met de waardeontwikkeling rekening gehouden in de bepaling van het definitieve tarief. Een waardestijging leidt in vrijwel alle gevallen tot een lager tarief.

Forensenbelasting

Het bedrag van de aanslag forensenbelasting is een vast tarief. De opbrengst van de forensenbelasting is bestemd voor de algemene middelen. Het aantal woningen dat als tweede woning wordt gebruikt wisselt jaarlijks. Het wel of niet kunnen opleggen van een aanslag is mede afhankelijk van of bewoners zich in de Basisregistratie Personen hebben laten inschrijven.

Toeristenbelasting

Sinds 2020 geldt voor de hele gemeente Het Hogeland toeristenbelasting. Er zijn twee verschillende tarieven. De tarieven zijn € 1,00 voor een overnachting op een camping en € 1,50 voor een overnachting in andere gelegenheden (hotels, pensions, B&B, etc.). De toeristenbelasting wordt geheven naar een tarief per persoon per overnachting.

Afvalstoffenheffing

Sinds 2021 heeft de gemeente een nieuw afvalinzamelingsstelsel: Diftar. Naast een vast tarief wordt er ook betaald per lediging en per kilo afval voor de grijze container. De ledigingen en kilo's voor de groene container zijn gratis.

Rioolheffing

Rioolheffing wordt geheven voor de dekking van de kosten van de instandhouding van de gemeentelijke riolering. De rioolheffing wordt jaarlijks geheven van de eigenaar van een pand die (in) direct aangesloten is op het gemeentelijke rioolstelsel. De hoogte van de aanslag is een vast bedrag per aansluiting.

Lijkbezorgingsrechten

Sinds juni 2020 zijn de lijkbezorgingsrechten geharmoniseerd. Vanuit de verordening worden rechten geheven voor het gebruik van de begraafplaats of voor de diensten die de gemeente heeft verleend en die samenhangen met de begraafplaats.

Leges

Diensten kunnen verschillend van aard zijn, zoals een aanvraag voor een (bouw-)beschikking c.q. vergunning of het verstrekken van afschriften en documenten (paspoorten en rijbewijzen). Er zijn veel verschillende tarieven daarom worden deze tarieven niet in deze paragraaf opgenomen.

Kwijtschelding

De gemeente maakt gebruik van een geautomatiseerde kwijtscheldingstoets via het Inlichtingenbureau. Het instituut heeft toegang tot gegevens van de Rijksbelastingdienst, de Rijksdienst Wegverkeer, uitkeringsinstanties etc. Dit betekent dat iemand die recht heeft op kwijtschelding dat mogelijk ook heeft

in een volgend belastingjaar. Niet ieder jaar hoeft dan opnieuw een aanvraagformulier te worden ingevuld.

Natuurlijk kan er als er geen geautomatiseerd kwijtscheldingsverzoek is verleend altijd een kwijtscheldingsverzoek worden ingediend. Sinds 2021 worden de kwijtscheldingsverzoeken getoetst door het Noordelijk Belasting Kantoor te Groningen.

De burger hoeft dus maar één formulier in te vullen dat geldt voor twee instanties.

Weerstandsvermogen & Risicomanagement

Inleiding

Deze paragraaf geeft aan op welke wijze het risicomanagement wordt uitgevoerd, welke risico's er zijn en of het weerstandsvermogen voldoende is. Weerstandsvermogen is het vermogen van de gemeente om financiële tegenvallers op te kunnen vangen. Het kader voor de uitvoering van het risicomanagement en de bepaling van het weerstandsvermogen is vastgelegd in de 'Nota Risicomanagement gemeente het Hogeland' en Het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV). Wij voeren twee keer per jaar (voor de begroting en de Jaarstukken) een risico-inventarisatie uit om de belangrijkste risico's in beeld te brengen en de benodigde weerstandscapaciteit te berekenen. Deze risico's dienen we op te vangen met de beschikbare weerstandscapaciteit: de beschikbare middelen van de gemeente om de financiële gevolgen van de risico's op te vangen.

Benodigde weerstandscapaciteit

De benodigde weerstandscapaciteit is bepaald op basis van een inschatting van de risico's. Het startpunt voor de inschatting van de risico's is de risicoparagraaf uit de jaarstukken 2021. De hierin opgenomen risico's zijn geactualiseerd en aangevuld met een aantal nieuwe risico's. De risico's zijn beoordeeld op het financiële effect (impact) en de kans dat ze zich daadwerkelijk voordoen. Op basis van de vastgestelde risico's wordt een risicosimulatie uitgevoerd, hierbij wordt gebruik gemaakt van de Monte Carlo simulatie. Deze methodiek is een algemeen geaccepteerde wijze om te rekenen met onzekerheden. Op basis van de onderliggende risico's met bijbehorende inschatting is een analyse gemaakt van de benodigde weerstandscapaciteit.

Bij het beoordelen van het benodigd weerstandsvermogen gaan we uit van een zekerheidspercentage van 90%, ofwel een overschrijdingskans van 10%. Dit percentage is bij Nederlandse decentrale overheden een algemeen geaccepteerd uitgangspunt.

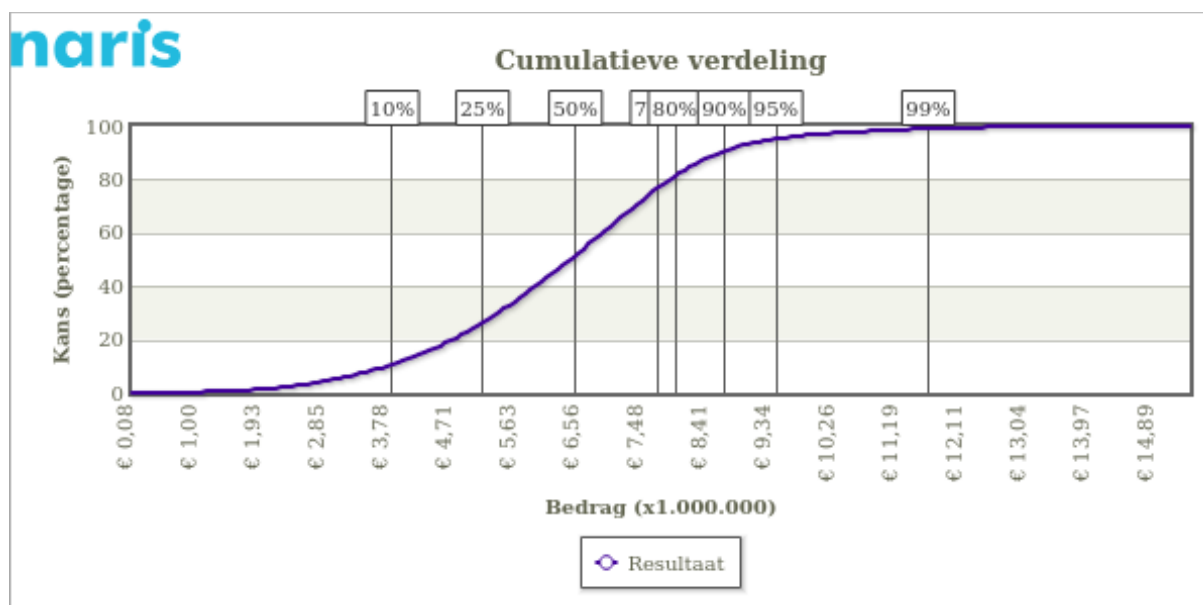
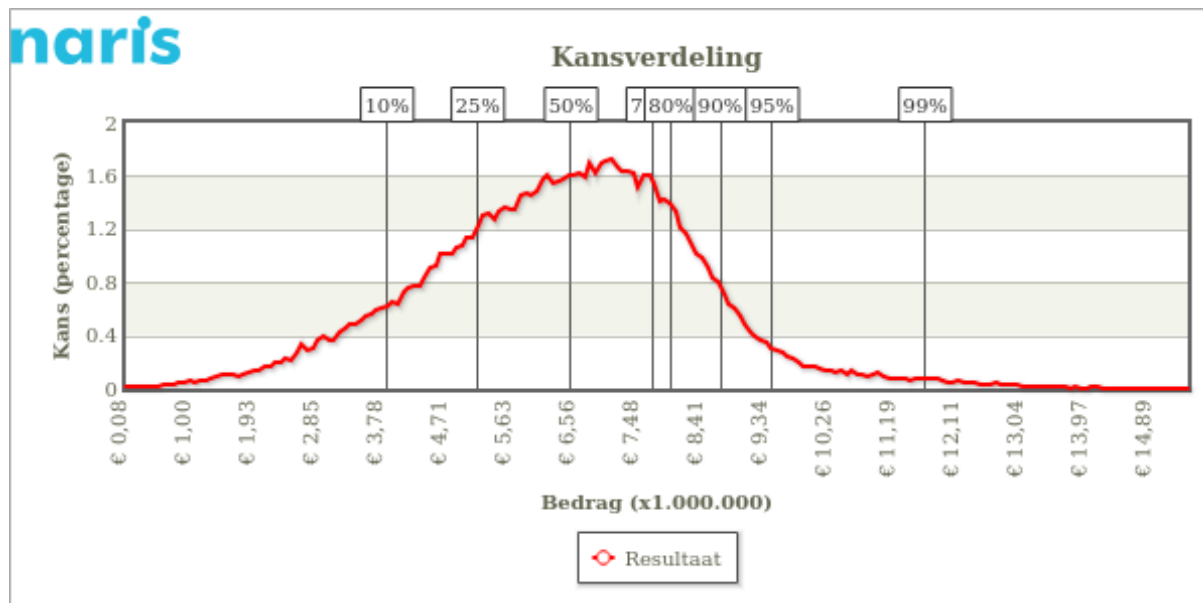
Onderstaande tabel bevat de resultaten van deze Monte Carlo simulatie voor wat betreft overschrijdingskansen. Daarbij is de overschrijdingskans + zekerheidspercentage altijd 100% (75% zekerheid dat het bijbehorende bedrag voldoende is om de risico's op te vangen, betekent automatisch een kans van 25% dat dit bedrag niet voldoende is). De uitkomsten tonen aan dat we bij een zekerheidspercentage van 90% een weerstandscapaciteit van € 8,6 miljoen nodig hebben.

Tabel 1: Weerstandscapaciteit versus overschrijdingskansen

Zekerheidspercentage	Overschrijdingskans	Bedrag in € mln.
10%	90%	3,78
25%	75%	5,09
50%	50%	6,44
75%	25%	7,62
80%	20%	7,88
90%	10%	8,60
95%	5%	9,35
99%	1%	11,56

Onderstaande twee figuren geven een grafische weergave van de uitkomsten van de Monte Carlo simulatie.

De Monte Carlo simulatie geeft ook inzicht in de tien grootste risico's die ten laste komen van het weerstandsvermogen. In de onderstaande tabel zijn deze risico's opgenomen met daarbij de kans van optreden, het maximale financiële gevolg en de invloed.

Tabel 2: Relatieve impact individuele risico's

Risicogebeurtenis	Kans op optreden	Maximaal financieel gevolg	Invloed (%)
Negatief effect wijziging verdeelmaatstaven die de basis vormen voor de algemene uitkering van het gemeentefonds, die niet direct in de begroting kan worden opgevangen.	80%	€ 3.500.000	34,72%
Stijgende kostprijzen irt accres GF	75%	€ 2.500.000	22,13%
(Hogere) tekorten grondexploitaties	65%	€ 1.500.000	13,85%

Verplichting tot het uitvoeren van projecten in het kader van het IBP die meer kosten dan het bedrag dat we daarvoor van het rijk hebben ontvangen of waarvoor de door het rijk ontvangen bedragen niet gereserveerd zijn.	70%	€ 1.000.000	8,30%
Cyber risico's (ransomware, DDOS aanval, misbruik machine-identiteiten)	10%	€ 5.000.000	4,19%
Rijksfinanciering 'voormalig' WSW en de middelen voor de nieuwe doelgroep (Wajong en begeleiding) sluit niet meer aan op transitie werkplein Ability naar leer/werkbedrijf.	50%	€ 750.000	2,96%
Tegenvallers bij onderhoud van kapitaalgoederen welke niet binnen de daarvoor beschikbare reserves op te vangen zijn	25%	€ 1.000.000	2,95%
Boete door niet voldoen aan de privacy wetgeving	25%	€ 1.000.000	1,99%
OZB opbrengsten grote objecten Eemshaven wijken af van raming	50%	€ 500.000	1,96%
Hoge planschade claims	80%	€250.000	1,58%

Toelichting wijzigingen

De risico's zijn ten behoeve van de begroting 2023 geactualiseerd. In onderstaande alinea's wordt een toelichting gegeven op de grootste wijzigingen ten opzichte van de jaarrekening 2021. Ten opzichte van de vorige inventarisatie van de risico's zijn er drie nieuwe risico's opgenomen in de top 10.

Stijgende kostprijzen i.r.t. accres Gemeente Fonds

Door middel van het accres is het gemeentefonds aanzienlijk opgehoogd. Deze extra middelen dienen ter dekking van de sterk gestegen prijzen. Onzeker is of de extra middelen toereikend zijn om de kostenstijgingen op te kunnen vangen.

OZB-opbrengsten grote objecten Eemshaven wijken af van raming

Als gevolg van diverse onzekerheden (stijgende energietarieven, oorlog in Oekraïne, stikstof) bestaat er het risico dat de geraamde OZB-opbrengsten ten aanzien van grote objecten in de Eemshaven niet kunnen worden gerealiseerd.

Hoge planschade claims

Door het wegvallen van drie andere risico's en bovenstaande twee nieuwe risico's is het risico 'Hoge planschade claims' opgenomen in de top 10. Tijdens de actualisatie van de risico's bij de jaarrekening 2021 stond deze op de elfde plaats. Het risico is opgenomen voor eventuele planschade verzoeken waarvan in de begroting geen financiële ruimte is opgenomen. Hierbij wordt opgemerkt dat voor de nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen dit risico is verlegd naar de ontwikkelaar.

De risico's "Niet volledig en/of tijdig realiseren van de taakstelling(en) op inkoop en efficiency", "Niet realiseren van de taakstelling op het terugdringen van de personeelskosten en toereikendheid budget ziektevervang." en "Niet realiseren taakstelling jeugdzorg" zijn qua omvang niet meer opgenomen in de top 10 aangezien andere risico's zwaarder wegen of het risico is vervallen.

Toelichting governance Groningen Seaports

Deloitte heeft recentelijk (mei 2022 jl.) een onderzoekrapportage opgesteld met betrekking tot de herinrichting van de governance van Groningen Seaports. Aanleiding hiervoor is de wens van Groningen Seaports om de governancestructuur en daarmee de sturing en besluitvorming anders in te richten om zodoende de slagvaardigheid te vergroten.

De onderzoeksopdracht luidt als volgt: "(...) Het vervolgonderzoek moet dan antwoord geven op de vraag op welke wijze de rollen en taken van de GR en de NV het beste kunnen worden belegd, met inachtneming van de doelen uit de aandeelhoudersstrategie rekening houdend met tot nu toe opgedane ervaringen na de verzelfstandiging."

Dit rapport heeft geleid tot het benoemen van drie scenario's waarvan één voorkeursscenario uitgelicht is. Ten aanzien van dit voorkeursscenario zijn er nog diverse vragen te beantwoorden. Onder meer over de wijziging in mandaat van de bestuurders van Groningen Seaports, de verdeling van stemrechten, de werkwijze bij besluiten die het afgesproken mandaat overschrijden en de invloed van deze wijziging op eerder genomen besluiten. Voordat er een besluit genomen kan worden over de governance structuur, zal een nadere risicoanalyse op de beschreven scenario's noodzakelijk zijn. Deze zou mogelijk samen met de samenwerkingspartners uitgevoerd kunnen worden. Voordat beantwoording van onder meer voorgaande vragen en de uitwerking van het voorstel plaats gevonden heeft is de governance wijziging nog niet "beslissingsrijp". De uitkomsten van het onderzoek zijn mogelijk input voor de risico-inventarisatie in dit hoofdstuk. Daarom benoemen we de voorgenomen wijziging in governance, maar valt deze nu nog niet te kwantificeren.

Beschikbare weerstandscapaciteit

De middelen en mogelijkheden waarover de gemeente beschikt of kan beschikken om niet begrote kosten te dekken, vormen samen de beschikbare weerstandscapaciteit. De beschikbare weerstandscapaciteit bestaat uit de algemene reserve en de onbenutte belastingcapaciteit.

Op basis van bovenstaande is de beschikbare weerstandscapaciteit bij het opstellen van de begroting 2023 als volgt:

Onderdeel	Bedrag (x € 1.000)
Algemene reserve	15.077
Onbenutte belastingcapaciteit	0
TOTAAL	15.077

Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen is de relatie tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit. Het weerstandsvermogen wordt uitgedrukt in een 'ratio weerstandsvermogen' en afgezet tegen de algemeen geldende weerstandsnorm. De ratio geeft de mate aan waarin de gemeente in staat is om tegenvallers op te vangen.

Ratio weerstandsvermogen:

$$\frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{Benodigde weerstandscapaciteit}} = \text{ratio weerstandsvermogen}$$

Op basis van de voorliggende gegevens leidt dit voor onze gemeente tot de onderstaande berekening van de ratio weerstandsvermogen:

$$\frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{Benodigde weerstandscapaciteit}} = \frac{15,1 \text{ mln.}}{8,6 \text{ mln.}} = 1,76$$

De berekende ratio is een indicator voor het weerstandsvermogen van de gemeente. Als de berekende ratio 1 of meer is, dan kunnen volgens de geldende weerstandsnormen de incidentele gevolgen van risico's worden opgevangen.

In onderstaande tabel zijn de weerstandsnormen nader toegelicht.

Ratio Weerstandsvermogen	Betekenis
Groter dan 2,0	Uitstekend
Tussen 1,4 en 2,0	Ruim voldoende
Tussen 1,0 en 1,4	Voldoende
Tussen 0,8 en 1,0	Matig
Tussen 0,6 en 0,8	Onvoldoende
Kleiner dan 0,6	Ruim onvoldoende

Financiële kengetallen

Het Besluit Begroting en Verantwoording schrijft voor dat in deze paragraaf vijf financiële kengetallen opgenomen dienen te worden. Deze kengetallen geven inzicht in de financiële positie van de gemeente.

	Financiële kengetallen			
	2023	2024	2025	2026
Netto schuldquote	57%	53%	50%	46%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle leningen	51%	48%	45%	42%
Solvabiliteitsratio	25%	27%	29%	32%
Kengetal grondexploitatie	3%	3%	3%	3%
Kengetal structurele exploitatieruimte	1%	0%	1%	-1%
Kengetal belastingcapaciteit	99%	99%	100%	102%

De provincie Groningen heeft onderstaande normering opgesteld waarmee de kengetallen op waarden kunnen worden ingeschat.

	Minst risicovol	Neutraal	Meest risicovol
Netto schuldquote	<90%	90-130%	>130%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle leningen	<90%	90-130%	>130%
Solvabiliteitsratio	>50%	20-50%	<20%
Kengetal grondexploitatie	<20%	20-35%	>35%
Kengetal structurele exploitatieruimte	>0%	0%	<0%
Kengetal belastingcapaciteit	<95%	95-105%	>105%

Onderhoud kapitaalgoederen

Inleiding

Een belangrijk deel van het landoppervlakte beslaat de openbare ruimte. In die ruimte moeten we veilig kunnen autorijden, parkeren, fietsen en recreëren. Daarvoor hebben we wegen, riolering, openbaar groen, speelvoorzieningen, civiele constructies (bruggen, steigers en beschoeiingen), openbare verlichting aangelegd en gebouwen nodig. Dit wordt "kapitaalgoederen" genoemd, vaak is de gemeente eigenaar. Deze eigendommen moeten goed onderhouden worden. Dit staat in de wet en heet de "Zorgplicht". Op welke manier en hoe de eigendommen onderhouden worden staat in de beleids- en beheerplannen.

In ieder geval moeten onze eigendommen veilig te gebruiken zijn. Als er dan nog geld voor onderhoud over blijft gaan we als eerste ook onderhoud uitvoeren voor een goede kwaliteit. Daarna wordt onderhoud uitgevoerd dat zorgt voor meer duurzaamheid en netheid. Goed beheer en voldoende middelen om onderhoud uit te voeren zijn van wezenlijk belang voor het in stand houden van onze eigendommen.

Tijdens gesprekken met ondernemers/adviesbureaus wordt aangegeven dat:

- Deze moeite hebben personeel te vinden/te houden;
- Veel personeel in de komende decennia met pensioen gaat;
- De prijsstijging van energie moet kunnen worden doorberekend aan de opdrachtgever;
- Orderportefeuilles vaak vol zitten;
- Er veel gewogen keuzes moeten worden gemaakt;
- Bij aanbestedingen niet altijd wordt meegedongen.
-

Het gevolg voor het beheer en onderhoud is dat het risico voor een significante prijsstijging toeneemt en het meer en meer de vraag wordt of specialistische werkzaamheden in het gevraagde planjaar geheel kunnen worden uitgevoerd. Denk bijvoorbeeld aan onkruidbeheersing, straatwerkzaamheden, installatiewerkzaamheden. In de komende jaren zullen we in planvorming en budgettering stevig rekening moeten houden met deze risico's. Het perspectief wat we op dit moment zien is om onder anderen langduriger contracten aan te bieden, meer samen te werken in bouwteam-verband en meer regionale ondernemingen te betrekken bij aanbestedingen en uit te voeren werken.

Wegen

Verhardingen

De verdeling van de verharding in de OR is ongeveer:

- 58 % asfaltverharding;
- 35 % klinker verharding;
- 6 % betonverharding;
- 1 % onverharde wegen.

De vervangingswaarde is ongeveer € 272 miljoen.

Beleid verharding

Op 7 juli 2021 is het beleidsplan "Duurzaam & Doelmatig Beheer Wegen" door de raad vastgesteld (periode 2021/2025) en besloten dat de wegen onderhouden moeten worden op niveau C (minimaal verantwoord beheer). Voor het beheer en onderhoud is jaarlijks gemiddeld € 2,93 miljoen nodig en voor vervangingen gemiddeld € 1,41 miljoen. Daarnaast is in 2021 vastgesteld dat er een achterstand is in het wegenonderhoud van € 4,64 miljoen. Eind 2022 wordt bekend hoe groot de achterstand voor het begrotingsjaar 2023 is.

Op dit moment is er te weinig budget om alle onderhoudskosten te kunnen betalen. De vervangingsinvesteringen (jaarlijks gemiddeld € 1,41 miljoen) zijn jaarlijks opgenomen in de begroting. Voor minimaal verantwoord onderhoud is er ten opzichte van eerdere begrotingsjaren jaarlijks € 1,3 miljoen extra nodig. Deze extra middelen worden via de begroting 2023 gestaffeld opgevoerd tot dat dit in 2025 op het gewenste niveau is; dit zorgt er voor dat een forse achteruitgang van het wegenareaal voorkomen kan worden. Daarnaast geeft dit meer financiële buffer om achteruitgang van ons wegenareaal te beperken.

Beheer verharding

Het beheer van de verhardingen wordt bepaald op basis van de systematiek rationeel wegbeheer. Rationeel wegbeheer is de minimale onderhoudsrichtlijn van het Centrum voor Regelgeving en Onderzoek in de Grond-, Water- & Wegenbouw en Verkeerstechniek (CROW). Alle verhardingen worden geïnspecteerd. Om de twee jaar vindt een inspectie plaats van de verhardingen. Hiermee wordt dan de kwaliteit bepaald. Dit gebeurt systematisch in het onderhoudsprogramma Obsurv, module wegen. Uit de data van de inspecties kan een nauwkeurige analyse gemaakt worden van de toestand van het wegenareaal. Deze analyse is noodzakelijk voor het opstellen van een meerjaren beheer-/uitvoeringsplan en het vertalen van de financiële consequenties.

Meerjaren beheer-/uitvoeringsplan verharding

Door het onderhoudsprogramma Obsurv wordt het benodigde onderhoud bepaald op basis van het vastgesteld onderhoudsniveau en vertaald naar een meerjaren uitvoeringsplan wegen. Het meerjaren uitvoeringsplan wordt afgestemd met andere meerjaren uitvoeringsplannen waarbij gedacht kan worden aan andere werkzaamheden. Bijvoorbeeld voor de bruggen, beschoeiingen, verkeersmaatregelen, uitbreidingsplannen, herstructureringsplannen e.d. Uiteindelijk wordt na afstemming een definitief uitvoeringsplan wegen vastgesteld.

Overzicht lasten kapitaalgoed wegen 2023 (x € 1.000)

	Begroot
Jaarbudget onderhoud wegen	1.915
	Begroot
Investerings 2023	1.406

Civiele constructies

De verdeling van civiele constructies in de OR is ongeveer:

- 13% aanlegvoorzieningen;
- 01% beweegbare bruggen;
- 44% bruggen;
- 02% duikers;
- 40% grondkeringen en overkluizingen.

De vervangingswaarde is ca. 71,4 miljoen euro.

Beleid civiele constructies

Op 7 juli 2021 is het beleidsplan "Duurzaam & Doelmatig Beheer Civiele Constructies" door de gemeente vastgesteld (periode 2021/2025). Besloten is de civiele constructies te onderhouden op niveau C (minimaal verantwoord beheer). Voor het beheer en onderhoud is jaarlijks gemiddeld € 632.500 nodig en voor vervangingen gemiddeld € 1,52 miljoen. De vervangingsinvesteringen (jaarlijks gemiddeld € 1,52 miljoen) zijn opgenomen in de begroting.

Op dit moment is er te weinig budget om het onderhoud te kunnen betalen. Voor minimaal verantwoord onderhoud is er ten opzichte van eerdere begrotingsjaren € 265.700 extra nodig. Deze extra middelen worden via de begroting 2023 gestaffeld opgevoerd totdat dit in 2025 op het gewenste niveau is; dit zorgt er voor dat een forse achteruitgang van het onderhoud voorkomen kan worden. Daarnaast geeft dit meer financiële buffer om achteruitgang van ons areaal civiele constructies te beperken.

Beheer civiele constructies

Het beheer van de civiele constructies wordt bepaald op basis van de landelijke normeringen en regelgeving. Alle civiele constructies worden op een uniforme en objectieve wijze geïnspecteerd. Om de twee jaar vindt een inspectie plaats. Hiermee wordt de actuele situatie van de kwaliteit bepaald. Dit gebeurt systematisch in het onderhoudsprogramma Obsurv; module kunstwerken. Uit de data kan een nauwkeurige analyse gemaakt worden van de toestand van het areaal. Deze analyse is noodzakelijk

voor het opstellen van een meerjaren beheer-/uitvoeringsplan en het vertalen van de financiële consequenties.

Meerjaren beheer-/uitvoeringsplan Civiele Constructies

Via het onderhoudsprogramma Obsurv, module kunstwerken, wordt de benodigde onderhoudsbehoefte bepaald op basis van het vastgesteld onderhoudsniveau en vertaald naar een meerjaren uitvoeringsplan civiele constructies. Het meerjaren uitvoeringsplan civiele constructies wordt afgestemd met andere meerjaren/uitvoeringsplannen waarbij gedacht kan worden aan andere infrastructurele werkzaamheden, verkeersmaatregelen, uitbreidingsplannen, herstructureringsplannen e.d. Uiteindelijk wordt na integrale afstemming een definitief uitvoeringsplan civiele constructies vastgesteld.

Overzicht lasten kapitaalgoed civiele kunstwerken 2023 (x € 1.000)

	Begroot
Jaarbudget onderhoud civiele constructies	342
	Begroot
Investerings 2023	1.524

Openbare verlichting

In de gemeente zijn ongeveer 11.900 Lichtmasten (lantaarnpalen) en armaturen (lamphouders). De vervangingswaarde is € 11,7 miljoen euro

Beleid openbare verlichting

Op 7 juli 2021 is het beleidsplan "Duurzaam en doelmatig verlicht" door de gemeente vastgesteld (periode 2021 t/m 2025) en besloten de openbare verlichting te beheren volgens het scenario "Duurzaam & Duister". Voor het beheer en onderhoud is hiervoor jaarlijks gemiddeld € 336.500 nodig en voor de vervangingen € 219.000. Op dit moment is de financiële ruimte van de gemeente ontoereikend om alle lasten die voortvloeien uit het plan te dekken.

Beheer openbare verlichting

Het beheer van de openbare verlichting wordt bepaald op basis van de landelijke normeringen en regelgeving en op een uniforme en objectieve wijze geïnspecteerd. Elk jaar vindt een inspectie plaats. Hiermee wordt de actuele situatie en kwaliteit van de openbare verlichting bepaald. Inwoners kunnen via de website van de gemeente eenvoudig storingen melden via ons beheersysteem. Daarna kan bij schade eenvoudig en efficiënt de storing worden opgezocht. Uit de data van de inspecties kan een nauwkeurige analyse gemaakt worden van de toestand van het areaal. Deze analyse is noodzakelijk voor het opstellen van een meerjaren beheer-/uitvoeringsplan en het vertalen van de financiële consequenties

Meerjaren beheer-/uitvoeringsplan openbare verlichting

Door het beheersysteem MOON wordt de benodigde onderhoudsbehoefte vervolgens vertaald in een meerjaren beheer-/uitvoeringsplan. Het meerjaren uitvoeringsplan wordt afgestemd met andere meerjaren uitvoeringsplannen waarbij gedacht kan worden aan andere infrastructurele werkzaamheden, verkeersmaatregelen, uitbreidingsplannen, herstructureringsplannen e.d. Uiteindelijk wordt na afstemming een definitief uitvoeringsplan openbare verlichting vastgesteld.

Elektriciteit netbeheerder Enexis openbare verlichting

De kabels voor de stroom naar de lichtmasten zijn in beheer en eigendom bij de netbeheerder Enexis. Dit elektriciteitsnet is i.v.m. de energietransitie, de terug levering via opwekking d.m.v. zon en wind, nog niet overal toereikend. Storingen in dit openbare verlichtingsnetwerk kunnen optreden door graafwerkzaamheden, droge, natte perioden, sterke elektriciteitsstromen en ouderdom van kabels. Het gevolg kan zijn dat in straten en/of wijken de verlichting niet brandt. Storingen kunnen worden gemeld via de site van de gemeente en via het beheersysteem MOON doorgezet naar Enexis. Grotere storingen worden direct door Enexis opgepakt.

Overzicht lasten kapitaalgoed openbare verlichting 2023 (x € 1.000)

	Begroot
Jaarbudget onderhoud openbare verlichting (<i>excl. inzet eigen uren</i>)	305
	Begroot
Investerings 2023	57,5

Openbaar groen

Areaal per beheergroep		
Beheergroep	Eenheid	Areaal
gazon	m ²	2.593.694
bosplantsoen	m ²	929.202
gras extensief	m ²	669.384
beplanting intensief	m ²	435.077
half verharding	m ²	94.258
hagen	m ²	7.929
bomen	st.	35.021

Zorgplicht

Volgens de wet heeft iedere boomeigenaar een zorgplicht. De technische staat moet voldoende zijn om ongevallen, letsel en schade door groen te voorkomen. Periodiek en systematisch inspecteren vormt de basis daarvoor. Boomveiligheidscontroles geeft daar structurele invulling aan. Daarnaast is er aandacht voor het wegwerken van achterstallig onderhoud aan bomen. In 2022 is gestart met de uitvoering van achterstallig boomonderhoud, dit loopt door tot in 2024.

Beleid openbaar groen

Op 30 juni 2021 is het groenbeleidsplan door de raad vastgesteld. Zowel voor de inrichting als het beheer geldt dat bestaande waarden -landschappelijke kenmerken- belangrijk zijn. Ook is meer nadruk gelegd op het behouden en zo mogelijk vergroten van natuurwaarden en biodiversiteit. Het borgen van de zorgplicht is eveneens een belangrijk onderdeel.

Het beleidsplan besteedt aandacht aan de rol die openbaar groen heeft in het leefbaar houden van de omgeving voor inwoners en de grote betekenis van groen voor klimaatadaptatie.

Op onderdelen is het groenbeleid nog verder uitgewerkt. Er zijn beleidsregels voor kappen en herplant vastgesteld. Een groenstructuurplan is een beoogde vervolgstap die in 2023 opgestart kan worden.

Beheer openbaar groen

Onderdeel van het groenbeleidsplan is het bepalen van het ambitieniveau (kwaliteit). Per type gebied kan dit verschillend zijn (gedifferentieerd beheer).

Het vastgestelde groenbeleid heeft niet geleid tot een wijziging van het ambitieniveau. De budgetten blijven ongewijzigd behalve dat structureel jaarlijks € 25.000 extra beschikbaar gesteld is voor boomveiligheidscontroles. Aanvullend is daarnaast incidenteel in drie jaarschijven van € 45.100 totaal € 135.300 beschikbaar voor het wegwerken van achterstallig onderhoud van bomen.

De raad heeft incidenteel budget beschikbaar gesteld van € 430.000. Doel is de kwaliteit met eenmalige maatregelen te kunnen verhogen. De nadruk ligt daarbij op begraafplaatsen.

ambitieniveau				
woonwijk	bedrijventerrein	groengebied	bijzondere locatie (incl. begraafplaatsen)	buitengebied
cultuurlijk	natuurlijk (cultuurlijk)	natuurlijk	cultuurlijk	natuurlijk
B	B	C	B	C

Als bijlagen van het groenbeleidsplan is ook een beheerplan bermen en beheerplan groen vastgesteld. Vanaf de herindeling is aandacht besteed aan het inrichten van een professioneler inkoop- en aanbestedingsbeleid. Er zijn nu raamcontracten voor incidentele groenopdrachten, inspectie en advies bomen, achterstallig onderhoud van bomen en bermen en watergangen. Voor het laatste wordt een deel door de eigen organisatie uitgevoerd. Verspreid in de gemeente zijn een aantal bermen die ecologisch worden beheerd. We streven ernaar dit in stand te houden.

Vervanging groen

Groen heeft door ontwikkelingen, slijtage en gebruik niet het eeuwige leven. Er is altijd sprake van renovaties en herinrichting. Aangezien groen een levend iets is kan dit niet altijd eenvoudig in meerjarenplannen worden vastgelegd. Dit wordt jaarlijks op basis van prioriteiten en het beschikbare budget bepaald. Daarnaast kan soms meegelift worden met projecten.

Overzicht lasten kapitaalgoed openbaar groen 2023 (x € 1.000)

	Begroot
Jaarbudget onderhoud groen (excl. inzet eigen uren)	244

Speelvoorzieningen

locaties	187
speeltoestellen	1.171
sporttoestellen	224
fitnesstoestellen	4
skatetoestellen	44
totaal toestellen	1.443

Zorgplicht

De zorgplicht voor speelvoorzieningen wordt ingevuld door te voldoen aan de WAS (Warenwet Attractiebesluit Speeltoestellen). Dit betekent dat bij aanschaf en plaatsing regelgeving uit WAS leidend is. Door de uitvoering van periodieke inspecties wordt de kans op onveilige situaties zo klein mogelijk. Jaarlijks wordt zowel een veiligheids- als een functionele inspectie uitgevoerd.

Beleid

We streven er naar beleid en beheer in 2023 te hebben geharmoniseerd waarbij dan ook beter inzicht ontstaat in de benodigde middelen.

Uitgangspunt voor nieuw beleid is, zoals nu ook al het geval is, dat inwoners bij de inrichting van speelplekken betrokken worden. Dorpsbudgetten spelen hierin een belangrijke rol.

Beheer

Het beheer bestaat in de kern uit inspecties (ook in geval van beheer door inwoners) gevolgd door een reparatieronde. Daarnaast is de omgeving vrijwel altijd onderdeel van het openbaar groen.

Vervanging vindt niet plaats op basis van afschrijving maar voornamelijk op basis van noodzaak en beschikbaar budget.

Overzicht lasten kapitaalgoed speelvoorzieningen 2023 (x € 1.000)

	Begroot
Jaarbudget speelvoorzieningen	70

Riolering en water

In de waterketen wordt voor het afvalwater- en het oppervlaktewatersysteem beleid geformuleerd in het Gemeentelijk Water en Rioleringsplan (GWRP). In het GWRP zijn doelstellingen geformuleerd voor de volksgezondheid en een klimaatbestendige leefomgeving. In het kader van de volksgezondheid is beleid

geformuleerd t.b.v. de zorgplichten voor afvalwater, hemelwater en grondwater. Het GWRP is vastgesteld voor de duur van 5 jaar voor de planperiode 2021-2025.

Het uitvoeringsprogramma van het GWRP is vertaald in een rioolheffingsberekening. In deze rioolheffingsberekening zijn de beheer- en onderhoudskosten, investeringen alsmede de toe rekeningen voor de planperiode van het GWRP verwerkt.

Het tarief is berekend op € 210,00 per aansluiting. Voor hemelwaterlozingen wordt 1/3 van het tarief in rekening gebracht € 70,00. De gemeente Het Hogeland heeft 23.081 rioolaansluitingen en daarnaast nog 609 aansluitingen van hemelwater.

Het kostendekkend tarief is voor begrotingsjaar 2023 € 244,48 en houdt in ongeveer 86% kostendekkend. Begroot is dat er in 2023 gebruik gemaakt gaat worden van de voorziening riolering om de kosten van riolering te dekken.

Naast het uitvoeringsprogramma voor Het Hogeland wordt ook aan een uitvoeringsprogramma voor de regionale waterketensamenwerking gewerkt.

De samenwerking in de waterketen is regio breed (Groningen en Noord Drenthe) georganiseerd onder het Waterketenakkoord en loopt tot 2025. In deze regionale samenwerking werken waterschappen, waterbedrijven en gemeenten in 5 clusters gezamenlijk aan regionale opgaven. Gemeente Het Hogeland vormt samen met de gemeente Westerkwartier en het waterschap Noorderzijlvest het cluster Groningen-West.

In 2019 zijn risicogebieden m.b.t. klimaatadaptatie in beeld gebracht. De doelstelling voor een klimaatbestendige leefomgeving wordt meegenomen in de beleidsplannen en vertaald in basisriolerings- en inrichtingsplannen voor de openbare ruimte.

Beheer- en onderhoudsprogramma's worden uitgewerkt in meerjarig uitvoeringsprogramma's voor baggeren, grondwater, vrijverval en mechanische riolering, IBA's, drainage- en duikerssystemen.

Overzicht lasten kapitaalgoed riolen 2023 (x € 1.000)

	Begroot
Jaarbudget onderhoud riolen, IBA's en pompgemalen (excl. inzet eigen uren)	668
	Begroot
Investeringen 2023	3.002

Gebouwen

Inleiding

Een weloverwogen en toekomstbestendig vastgoedportefeuille hebben en behouden is belangrijk. Dit dient op een professionele manier onderhouden en beheerd te worden. Geselecteerde gemeentelijke gebouwen zijn conform NEN 2767 opgenomen en uitgangspunt is dat deze panden door middel van een MJOP (Meerjaren Onderhouds Planning) worden onderhouden. De huur- en verhuurcontracten worden geharmoniseerd en centraal beheerd in een geautomatiseerd systeem. De gemeente Het Hogeland heeft ambities voor haar vastgoedorganisatie en voor het vastgoed zelf. Deze ambities vormen een stip op de horizon waarheen het team vastgoed de komende tijd wil bewegen. Het document "Vastgoedkader gemeente Het Hogeland" vormt een belangrijke schakel in de doorontwikkeling van team Vastgoed als beheerder van de omvangrijke gemeentelijke vastgoedportefeuille. Het Vastgoedkader zal de komende jaren als onderlegger dienen.

Omvang

De werkzaamheden van team Vastgoed strekken zich uit over een vastgoedportefeuille van 155 objecten. (De portefeuille is dynamisch)

Categorie	Beleidsvolgend vastgoed	Vastgoed voor eigen organisatie	Strategisch vastgoed	Overig vastgoed
<i>Omvang</i>	93 objecten	49 objecten	5 objecten	8 objecten
<i>Tariefstructuur (nog niet vastgesteld)</i>	Kostprijs dekkende huur	Werkelijke kosten	Optimale financieel resultaat	Marktconforme huur
<i>Doelstelling</i>	Het huisvesten van maatschappelijke partijen	Het huisvesten van de gemeentelijke organisatie	Toekomstige ontwikkelingen	
<i>Type vastgoed</i>	Cultureel erfgoed Dorpshuizen Media Onderwijs Openbaar vervoer Recreatie Sport	Begraafplaatsen Kantoren Werkplaatsen	Divers	Bedrijfsruimten Kinderopvang

Kosten in stand houden gemeentelijk vastgoed

Evenals voorgaande jaren zijn de beschikbare onderhoudsbudgetten niet toereikend. De algemene financiële positie van onze gemeente, de gestegen kosten voor onderhoudswerkzaamheden en diverse taakstellingen hebben geleid tot het weloverwogen uitvoeren van onderhoudswerkzaamheden die kunnen afwijken van de MJOP's. Naast natuurlijke verduurzamingsmomenten zijn er ook wettelijke eisen, één en ander is mede afhankelijk van de uitkomst van het huisvestingsconcept. Naast kosten krijgen wij steeds meer grip op volledigheid van inkomsten.

Stippen op de horizon

- Verkoop of afstoten van geselecteerd vastgoed
- Verder uniformeren van contracten en huurtarieven
- Herhuisvesting gemeentelijke organisatie

Overzicht lasten kapitaalgoed gebouwen 2023 (x € 1.000)

	Begroot
Jaarbudget rationeel gebouwenbeheer (excl. inzet eigen uren)	1.508

Financiering

Inleiding

De paragraaf geeft aan hoe de gemeente het Hogeland haar activiteiten financiert, wat de gevolgen hiervan zijn voor de begroting en welke risico's er zijn.

In deze paragraaf beantwoorden we de volgende vragen.

- Welke leningen hebben we?
- Wat betalen wij jaarlijks aan rente en aflossing?
- Welke risico's zijn er?
- Welke kansen zien we?
- Wat verwachten we voor de komende jaren?
- Hoeveel geld staat er op de gemeentelijke rekening bij de schatkist?

Beperken financiële risico's

Met betrekking tot het beperken van financiële risico's gelden de volgende uitgangspunten:

- De gemeente kan leningen of garanties geven aan andere partijen. Dat mag alleen als de Gemeenteraad die partijen goedkeurt. De gemeente onderzoekt vooraf wat de risico's zijn:
- Wat is de kans dat we het geleende geld terugkrijgen?
- Welk risico lopen we bij een garantie?

De gemeente staat garant voor een aantal verschillende vormen van garantstelling. De gemeente faciliteert een vereniging of instelling bij het aantrekken van een lening door als gemeente op te treden als garantsteller voor de partij die het geld uitleent. Zo heeft de gemeente voor 63 miljoen een achtervangfunctie bij 2 waarborgfondsen: het Waarborgfonds Sociale Woningbouw en het Waarborgfonds Eigen Woningen. De gemeente staat indirect garant voor leningen die door het waarborgfonds zijn gegarandeerd. De gemeente wordt pas aangesproken als het waarborgfonds niet meer aan haar verplichtingen kan voldoen. De zekerheidsstructuur en de financiële positie van deze waarborgfondsen zijn goed te noemen, daardoor loopt de gemeente weinig risico.

Aan direct verleende garanties aan rechtspersonen heeft de gemeente € 14 miljoen uitstaan. Bij nagenoeg alle verstrekte garanties is hypothecaire zekerheid verkregen.

Naast de gemeentegaranties heeft de gemeente 6 miljoen aan zelf verstrekte renteloze geldleningen open staan. Jaarlijks wordt er door de betreffende vereniging of instelling op deze leningen afgelost waardoor het financiële risico van de gemeente in de loop der jaren steeds verder afneemt.

We blijven binnen de financiële risiconormen

De Wet financiering decentrale overheden (Fido) geeft gemeenten en andere decentrale overheden richtlijnen voor hun kredietwaardigheid en positie op de financiële markten. Een gezonde financiering staat hierbij centraal. De wet geeft twee concrete richtlijnen: de renterisiconorm en de kasgeldlimiet. Het doel is om te voorkomen dat de lening portefeuille te gevoelig is voor rente schommelingen.

De Kasgeldlimiet

Om een grens te stellen aan het gebruik van korte termijnfinanciering is de kasgeldlimiet opgenomen. De kasgeldlimiet (8,5% van het begrotingstotaal) is in de begroting 2023 € 14,8 miljoen. Dit betekent dat we maximaal voor 14,8 miljoen met kortlopende leningen kunnen financieren. De kasgeldlimiet heeft het volgende verloop:

Nr.	Omschrijving	2021	2022	2023
1.	Begrotingstotaal	196.876	173.191	175.000
2.	Wettelijk percentage	8,5%	8,5%	8,5%
3.	Kasgeldlimiet (1*2)	16.734	14.721	14.875

Bedragen x € 1.000

Voor 2023 verwachten wij geen overschrijding van de kasgeldlimiet.

De Renterisiconorm

Hoeveel lossen we af op leningen? Verandert de rente op leningen? Dat bepaalt het risico op opgenomen leningen. De norm (20% van het begrotingstotaal) is in de begroting 2023 € 35 miljoen. Op basis van de lening portefeuille blijven we met € 26 miljoen ruim onder die norm.

In de tabel hieronder staat de verwachte ontwikkeling van de renterisiconorm voor het komende jaar:

Nr	Omschrijving	2021	2022	2023
1	Begrotingstotaal	196.876	173.191	175.000
2	Wettelijk percentage	20%	20%	20%
3	Renterisiconorm (1x2)	39.375	34.638	35.000
4	Renteherzieningen	-12.000	0	0
5	Aflossingen	20.626	6.790	8.292
6	Bedrag waarover renterisico gelopen wordt (4+5)	8.626	6.790	8.292
7	Ruimte onder renterisiconorm (3-6)	30.749	27.848	26.708

Bedragen x € 1.000

Lening portefeuille

In de loop van 2022 verwachten we een nieuwe langlopende leningen aan te trekken. Met de rentelasten van de leningen hebben we in de exploitatiebegroting rekening gehouden.

Omschrijving	2021	2022	2023
Stand 1 januari	102.962	87.158	80.368
Nieuwe leningen	4.821	0	0
Reguliere aflossingen	16.626	6.790	8.292
Extra aflossing	4.000		
Stand per 31 december	87.158	80.368	72.075
Rentelasten	2.104	1.515	1.353

Bedragen x € 1.000

Kerngetallen:

- Aflossingen 2023 € 8,2 mln.
- Saldo lening portefeuille 31.12.2023 € 72 mln.
- Rentelasten 2023 € 1,3 mln.
- Gemiddeld rentepercentage 1,88%

Wat zijn de uitgangspunten voor het afsluiten van nieuwe geldleningen > 1 jaar?

- Geld wordt alleen aangetrokken ten behoeve van de uitvoering van de publieke taak.
- Geld wordt alleen aangetrokken op basis van een recente liquiditeitsprognose en rentevisie.
- Er worden minimaal twee offertes aangevraagd voor het aantrekken van een geldlening.

Wat zijn de renteontwikkelingen?

De rente op de geld- en kapitaalmarkt wordt voornamelijk bepaald door het beleid van de Europese Centrale Bank (ECB). Afgelopen jaren heeft de ECB tijdens de Coronacrisis de rentes op een laag niveau houden, ondanks de stijgende inflatie. Naast het beleid van de ECB en andere Centrale Banken, zijn ook andere macro-economische ontwikkelingen zoals de oorlog in Oekraïne en de hiermee verband houdende gestegen inflatie van belang voor de renteontwikkeling. Het effect van deze macro-economische ontwikkelingen is een stijgende rente op de kapitaalmarkt.

Historische data kapitaalmarktrente rente 10 jaar

De rente voor het aantrekken van geld met een looptijd < dan 1 jaar stijgt minder snel dan de rente voor het aantrekken van geld met een looptijd > 1 jaar. De rente voor dit korte geld bedraagt momenteel +/- 0,40% de verwachting is wel dat deze rente stapsgewijs in 2023 boven de 0% uitkomt.

Hoeveel geld heeft de gemeente in de Schatkist?

Voor de dagelijkse inkomende en uitgaande geldstromen heeft de gemeente bankrekeningen bij de Bank Nederlandse Gemeente (BNG) en de Rabobank.

Ook worden er contante gelden in een kas bijgehouden. De contante geldstroom wordt tot een minimum beperkt en regelmatig overgemaakt naar de rekening bij de Rabobank.

Vanaf 2013 is de Wet verplicht Schatkistbankieren ingesteld. Dit houdt in dat de gemeente al haar overtollige middelen moet aanhouden bij het Ministerie van Financiën. Overtollige middelen boven het drempelbedrag van 2% van het begrotingstotaal moeten dagelijks worden overgeboekt naar de schatkist van het Ministerie van Financiën. De gemeente heeft ervoor gekozen om een drempelbedrag van 0,00% te hanteren. Dagelijks wordt het positieve saldo van de BNG-bankrekeningen overgeboekt naar de gemeentelijke rekening bij de schatkist van het Ministerie. Hiervoor is gekozen om te betalen negatieve rente op de BNG-rekeningen bij een positief saldo uit te sluiten.

Over het saldo op de rekening bij het Ministerie van Financiën ontvangt de gemeente momenteel geen rentevergoeding. De verwachting is dat in verband met de sterk oplopende rentes er in de loop van 2023 weer rente zal worden uitgekeerd.

In onderstaand overzicht wordt het verloop van het saldo weergegeven:

Omschrijving	2019	2020	2021	2022
Stand 1 januari	0	6.031	24.100	39.183
Stand per 31 december	6.031	24.100	39.183	
actueel 2022				28.532

Bedragen x € 1.000

Het saldo in de schatkist bedraagt medio 2022 € 28,5 mln. Gelet op de gestegen en nog te verwachten stijging van de kapitaalrente is het voor 2022 het overwegen waard om, of bestaande lang lopende geldleningen af te lossen, of een nieuwe geldlening af te sluiten. We gaan in overleg met de kredietverstrekker om te verkennen wat de mogelijkheden zijn.

Welke risico's zijn er nog meer?

• Kredietrisicobeheer

- Na de invoering van de Wet verplicht Schatkistbankieren kan de gemeente alleen nog maar overtollig geld uitzetten bij het ministerie van Financiën of een publiekrechtelijk lichaam, zoals gemeenten en provincies.

- De gemeente kan leningen of garanties geven aan andere partijen. Dat mag alleen als de Gemeenteraad die partijen goedkeurt. De gemeente onderzoekt vooraf wat de risico's zijn.
- De gemeente maakt geen gebruik van risicovolle producten zoals derivaten.

Voor wat betreft het kredietrisico is het risico's nihil.

- **Liquiditeitsrisico's**

- Onder liquiditeitsrisico wordt verstaan het risico van afwijkingen in de verwachte inkomsten en uitgaven. Dit risico kan worden ondervangen door het bijhouden van een actuele prognose van de te verwachten inkomsten en uitgaven.
- Deze inschatting kan gedurende het jaar worden bijgesteld op basis van gewijzigde inzichten.
- Indien nodig worden er, met inachtneming van de bevoegdheden uit het Treasurystatuut nieuwe leningen afgesloten. Dit kan in de vorm van een kortlopende lening < 1 jaar of een langlopende lening > 1 jaar.
- De kosten van het betalingsverkeer worden zoveel mogelijk beperkt door dit elektronisch uit te voeren door één bank.

Door het ontbreken van een actuele liquiditeitsprognose heeft de gemeente op de lange termijn onvoldoende zicht op de te verwachte inkomsten en uitgaven. Met het huidige saldo in de schatkist is dit voor de korte termijn geen probleem. In de loop van het 3e en 4e kwartaal van 2022 wordt de liquiditeitsprognose voor de lange termijn uitgewerkt.

- **Valutarisico's**

- De gemeente heeft valutarisico's uitgesloten door uitsluitend leningen te verstrekken of aan te trekken in euro's. Hierdoor is er geen kans dat waardes van leningen in waarde verminderen door negatieve koersontwikkelingen.

Voor wat betreft het valutarisico is het risico nihil.

Hoe wordt de rente toegerekend?

Om ervoor te zorgen dat in de begroting de totale rentelasten en de daaraan gekoppelde financieringsbehoefte inzichtelijk zijn, wordt voorgeschreven dat de paragraaf financiering ook in ieder geval inzicht geeft in:

- De rentelasten;
- Het renteresultaat;
- De manier waarop rente aan investeringen wordt toegerekend.

Onderstaande tabel laat het percentage (omslagpercentage 1,107%) waarmee gerekend zou moeten worden bij de toepassing van de rentekosten naar de diverse programma's. Over alle investeringen moet met hetzelfde omslagpercentage gerekend worden. Binnen de gemeente wordt het omslagpercentage afgerond met een plus van maximaal 0,5%. Het omslagpercentage is vastgesteld op 1,5%.

Berekening renteomslag 2023

1. Financieringsoverschot/-tekort

Boekwaarde investeringen 01-01-2023		197.827.573
Eigen financieringsmiddelen 01-01-2023	65.419.360	
Saldo nog niet afgeloste geldleningen 01-01-2023	80.368.126	
		145.787.486
Tekort (+) / overschot (-/-) aan vaste Financieringsmiddelen		52.040.087

2. Rentelasten

Rente van langlopende leningen (2023)		1.500.684
Rente van financieringstekort	1,50% (0% bij overschot)	780.601
Totaal te verdelen rente		2.281.285

3. Omslagpercentage

	Boekwaarde investeringen	Rente
Boekwaarde investeringen	197.827.573	2.281.285
Buiten de omslag: Investeringen met vaste rente (zie specificatie)	18.068.979	291.855
Investeringen voor de renteomslag	179.758.594	1.989.430
omslagpercentage		1,107%
Afgerond (met maximaal 0,5% omhoog)		1,50%

Specificatie: Investerings met vaste rente	Boekwaarde 1-1- 2023	Rente
Leningen diversen	7.564.102	34.662
Leningen woningbouwcorporatie	3.979.635	171.712
Bougrondexploitatie	6.525.243	85.481
Diverse projecten met projectleningen/vaste rente		
Totaal investeringen met vaste rente	18.068.979	291.855

Het renteresultaat geeft het saldo weer tussen de betaalde rente van de langlopende en kortlopende geldleningen en anderzijds de rente die wordt doorberekend aan de producten, de investeringen en de grondexploitaties.

Het saldo geeft een voordelig renteresultaat op Treasury van € 85.000.

Renteresultaat 2023

	Begroting 2023	
a. Externe rentelasten over korte en lange financiering		
1. Rente langlopende leningen	1.500.684	
2. Rente kortlopende geldleningen (<i>rente over financieringstekort of -overschot</i>)	780.601	
b. Externe rentebaten	-	
<i>Saldo rentelasten en rentebaten</i>		2.281.285
c. 1. Doorbelaste rente aan grondexploitatie	85.481	
2. Doorbelaste rente aan projectfinanciering	-	
<i>Aan taakvelden toe te rekenen externe rente</i>		85.481
d. 1. Rente aan eigen vermogen	-	
2. Rente aan eigen voorzieningen	-	

<i>Subtotaal</i>		-
<i>Totaal aan taakvelden toe te rekenen rente</i>		2.366.766
e. Werkelijk aan taakvelden toe te rekenen rente (renteomslag)		
- vast percentage	291.855	
- renteomslag	1.989.430	
<i>Saldo werkelijk toe te rekenen rente</i>		2.281.285
Renteresultaat op Treasury		85.481

Bedrijfsvoering

Concern

Op 16 maart 2022 vonden er nieuwe verkiezingen plaats voor de gemeenteraad. In formele zin de afsluiting van de eerste bestuursperiode van onze fusiegemeente. Deze bestuursperiode heeft vooral in het teken gestaan van harmoniseren van beleid en inregelen van nieuwe processen. Maar daarnaast is ook volop doorgezet op de versterkingsopgave en zijn we, met u, de andere opgaven niet uit het oog verloren.

Op 11 mei 2022 is het nieuwe college geïnstalleerd en willen we, met het coalitieakkoord Samen Bouwen als richtsnoer, samen met u, ondernemers en inwoners verder werken aan een nog mooiere, duurzame en toekomstbestendige gemeente Het Hogeland. Vanuit onze kernwaarden hebben we onze ambities vertaald in vier pijlers; het verrijken van het dorpse leven, verbinden in het landelijk gebied, duurzaam ondernemerschap en iedereen doet mee. Randvoorwaardelijk voor dit bouwproces is dat de dienstverlening moet staan als een huis en dat onze financiën op orde zijn. En mede in het perspectief van de uitkomsten van de herijking van het gemeentefonds en de ontwikkelingen op de energiemarkt, resulterend in ongekend hoge inflatiecijfers, een stevige uitdaging. Maar het is een uitdaging die we, samen met u en de andere betrokkenen, niet uit de weg gaan.

Dat onze dienstverlening moet staan als een huis beschouwen we eigenlijk als vanzelfsprekend, maar dat is het niet omdat we vaak op zoek moeten naar passende antwoorden op invloeden van buitenaf. Medisch, niet - werkgerelateerd verzuim en een krappe arbeidsmarkt zijn op dit moment twee belangrijke invloeden die in de dynamiek van ons gemeentelijk functioneren een stevige wissel trekken op de kwaliteit van onze dienstverlening. En daarnaast vergt de dynamiek dat we als organisatie wendbaar moeten kunnen inspelen op de veranderingen in de samenleving. De ingestelde frictiereserve personeel in samenhang met ons personeelsbudget kan ons faciliteren in de vereiste wendbaarheid.

Ontwikkeling formatie

Zoals onze financiële verordening voorschrijft, lichten we in deze paragraaf ook de ontwikkeling van de formatieomvang toe. In de inleiding en bij de toelichting op de baten en lasten gaven wij u reeds enig inzicht in de financiële consequentie van de ontwikkeling in onze formatie. In deze paragraaf lichten wij dat nog iets uitgebreider toe.

In onderstaand overzicht ziet u de ambtelijke formatie, zoals die is opgenomen in deze begroting:

Structurele ambtelijke formatie 2023		
Bedragen x € 1000		fte
Structurele formatie	39.989	528,26
Tijdelijke formatie met structureel karakter	655	8,21
Totaal	40.644	536,47

Bovenstaande raming moet worden afgezet tegen de financiële kaders die zijn opgenomen in de voorjaarsnota 2021. Deze kaders zien er in financiële zin als volgt uit:

Kaderstelling structurele loonkosten 2023	
Bedragen x € 1.000	
Loonkosten 2022	39.606
Stelpost indexatie in kaderstelling	921
Taakstelling personeel 2023	-395
Ruimte in begroting 2022	40.132

Per saldo zien wij een uitzetting ten opzichte van de kaders van ruim € 0,5 miljoen. Deze overschrijding heeft echter een aantal logische oorzaken. Hieronder ziet u hoe de overschrijding van de kaders wordt gedekt c.q. kan worden verklaard:

Dekking/verklaring loonkosten 2023

Bedragen in € 1.000

Uitzetting t.l.v. lumpsum aardbevingen	100
Uitzetting t.l.v. externe budgetten (NPG)	100
Teamcoach (extra taakstelling)	110
Uitzetting WMO	150
Hogere stelpost Looncomp. gedekt uit Sept. Circ.	533
Totaal	993

Uitzetting t.l.v. aardbevingen en NPG

In het kader van de aardbevingsproblematieken die hiermee verweven NPG projecten is extra inzet noodzakelijk. Wij rekenen deze meerkosten op realisatiebasis toe aan de externe dekking die hieraan is verbonden.

Teamcoach (extra taakstelling)

In een eerder stadium zijn er in het fysieke domein een aantal teamcoaches qua formatie geschrapt. Dit blijkt toch problemen op te leveren. Daarom is besloten toch weer een extra teamcoach in dit domein aan te stellen. Omdat de eerdere verlaging van formatie in mindering was gebracht op de taakstelling op personeel, stellen we voor de taakstelling nu weer te verhogen met deze uitzetting.

Uitzetting WMO

Deze overschrijding op de personele kaders heeft te maken met verdere uitzetting van het personeelsbestand op het terrein van de WMO, waarvoor extra middelen benodigd zijn. Deze claim zat incidenteel ook in de voorjaarsnota 2022. Hierbij is het goed om te vermelden dat we ook een groot voordeel op de WMO presenteren in deze begroting, o.a. als gevolg van de diverse maatregelen die zijn doorgevoerd. In samenhang beschouwd resteert een fors voordeel.

Hogere stelpost looncompensatie (Sept. Circ.)

De bestaande stelpost voor looncompensatie is op basis van de meicirculaire verder verhoogd naar ca. € 1,4 miljoen voor 2023. Deze hogere stelpost is de dekking voor CAO-afspraken die nog gemaakt moeten worden. De huidige raming van de personeelslasten zijn dan ook gebaseerd op de huidige CAO-afspraken.

HRM en strategisch HRM-beleid

In 2021 is de huidige HRM-visie 2022-2025 vastgesteld. Deze visie is geënt op onze besturingsvisie. De HRM-visie geeft richting en kaders. In de HRM-visie staan drie thema's centraal:

- De lerende organisatie
- Eigenaarschap
- Organisatie-breed samenwerken

Daarnaast besteden we aandacht aan de krapte op de arbeidsmarkt.

Voor 2023 zijn voor HRM de volgende strategische doelen vastgesteld.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daar in 2023 voor doen?</i>
»	Een lerende organisatie worden	<ul style="list-style-type: none"> • Werken aan een online leeromgeving voor alle medewerkers (de Hogeland Academie). • Ontwikkelen en inzetten van team- en talentenscans. • Het nieuwe online HRM-systeem verder vormgeven en door ontwikkelen. • Het inzetten van Strategische Personeelsplanning (SPP). Op deze manier kunnen beter we in kaart brengen of ons personeelsbestand past bij het werk wat er op ons af gaat komen.

»	Vergroten eigenaarschap medewerkers	<ul style="list-style-type: none"> • Een persoonlijke ontwikkelbon voor iedere medewerker zodat deze zelf kan bepalen wat hij/zij wil ontwikkelen. • Ontwikkelen teamcoaches zodat zij leren hoe ze het eigenaarschap van medewerkers kunnen ontwikkelen en stimuleren.
»	Meer organisatie-breed samenwerken	<ul style="list-style-type: none"> • Professionaliseringsprogramma's die integraal werken stimuleren verder inrichten (bijvoorbeeld het opgevegericht werken en de kanteling in het sociaal domein). • Medewerkers een online profiel laten opstellen over hun kennis, talenten en ambities.
»	Goed inspelen op de steeds krappere wordende arbeidsmarkt	<ul style="list-style-type: none"> • Een arbeidsmarktspecialist inzetten. Deze specialist focust op ontwikkelen op het gebied van werven, medewerkers behouden, verjonging en communicatie.

Informatievoorziening en ICT Gemeente Het Hogeland

De (digitale) lat, binnen de huidige informatiesamenleving ligt hoog. Inwoners en bedrijven stellen steeds meer en hogere eisen aan onze (digitale) dienstverlening. Daarnaast is digitaal steeds vaker onderdeel of basis van wetgeving (denk bijvoorbeeld de Omgevingswet of de Wet Open Overheid). In toenemende mate is wetgeving zelfs primair gericht op het verbeteren van de (digitale) informatiepositie van de burger. De gemeentelijke organisatie wordt hiermee, meer dan het al was, een 'informatiefabriek'. In deze fabriek vormt informatie, naast geld en mensen, de belangrijkste productiefactor. Met ondersteuning van technologische ontwikkelingen zullen we, op basis van gegevens(data), diensten verlenen, beleid formuleren, beslissingen nemen en verantwoording afleggen. Het is aan de gemeente om hier invulling aan te geven en toe te groeien naar een (meer en meer) digitaal en data georiënteerde en wendbaardere organisatie. Hierbij staat de inwoner centraal en levert de organisatie de diensten en producten die aansluiten op de brede maatschappelijke ontwikkeling van de informatiesamenleving.

Het Strategisch Informatie Beleid 2021-2025 (SIB) vormt het kader dat we gebruiken om in de organisatie de (continue) dialoog aan te gaan over hoe de informatievoorziening in het kader van de opgaven en doelen van de organisatievorm moet krijgen. Daarnaast helpen deze kaders om initiatieven, wensen, ideeën, impact van wijzigingen en andere veranderingen in het informatielandschap en (gegevens)huishouding te beoordelen en te toetsen. Ze vormen het instrument om te waarborgen dat de richting en koers die is uitgezet wordt gevolgd en uitgevoerd.

Onderdeel van het Strategisch Informatie Beleid is een aanpak om te komen tot een uitvoeringsagenda. Doel van deze aanpak is om integrale keuzes te maken die bijdragen aan de taken, ambities en opgaven zoals die er zijn en nog zullen ontstaan. Integrale afstemming met oog voor de kansen, maar ook rekening houdend met eventuele neveneffecten en de uitvoerbaarheid komt samen in de uitvoeringsagenda.

In het Strategisch Informatie Beleid 2022-2025 is de richting bepaald. In de uitvoeringsagenda worden de inhoudelijk keuzes gemaakt, de prioriteiten gesteld en daarna kan worden gestart met de uitvoering. Tijdens de uitvoering zal de winkel openblijven, tussentijds zijn er middelen nodig om de gewenste verbeteringen uit te voeren. De kosten gaan immers voor de baat. Hoe hoog die kosten zijn en waar en wanneer de kosten gemaakt worden, is op dit moment nog niet duidelijk. Maar gezien het belang van een goede informatievoorziening en het afbreukrisico, wanneer de informatievoorziening hapert of de doorontwikkeling stagneert, is binnen de bestemmingsreserve 'Opgaven 2022-2026' een bedrag van € 700.000 opgenomen om uitvoering te geven aan het Strategisch Informatie Beleid 2022-2025. Of dit voldoende zal zijn, moet blijken uit de verder uitwerking van de uitvoeringsagenda, zoals gepland voor 2023 en de jaren daarna.

Juridische Zaken

Het team Juridische zaken zet zich in om de gemeentelijke organisatie en het bestuur juridisch te ondersteunen en te adviseren. Daarnaast speelt het team een centrale rol in het behandelen van bezwaar- en beroepschriften en andere juridische procedures.

Inkoop

Het team Inkoop ondersteunt de organisatie in de volle breedte bij inkooptrajecten. Op die manier zorgen we voor een professionele wijze van inkoop en aanbesteding, zodat de inkoop rechtmatig en doelmatig plaatsvindt. Daarnaast wordt een professionaliseringsslag gemaakt op het terrein van contractmanagement. Het is belangrijk om na een inkooptraject te zorgen voor een goede regie op de uitvoering van de contracten. Daarmee worden de contracten optimaal benut en zo goed mogelijk omgezet in publieke waarde.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Professioneel contractmanagement	<ul style="list-style-type: none"> • Ontwikkelen van een interne opleiding contractmanagement. • Werven van contractmanagers

Planning en Control

Op diverse terreinen blijven we werken we aan een doorontwikkeling van het P&C-instrumentarium. Dit met het doel om de organisatie steeds verder in control te brengen en te zorgen dat de kaderstellende en controlerende rol van de raad beter ondersteund wordt. Dit doen we door trainingen van medewerkers, doorontwikkeling van de PDCA en van de P&C-documenten. U ziet dit onder andere terug in:

- Het vergroten van het bewustzijn van de eigen rol bij budgethouders, middels budgethouders-bijeenkomsten;
- Monitoring op diverse terreinen. Denk daarbij aan de 'Monitor SD' en de 'Monitor HRM' en de plannen voor een raadsoverleg m.b.t. de Grote Projecten;
- Toegevoegde paragrafen in de P&C-documenten.
- Opname van stuurgegevens in de programma's;
- Ook in het kader van de PDCA-cyclus kijken we vanuit control naar de ontwikkeling van stuurgegevens en de wijze van verantwoording door de diverse teams.

Naast bovengenoemde ontwikkelingen wordt vanaf 2023 ook de Rechtmatigheidsverantwoording van het college van kracht. De voorbereidende stappen hebben we in 2022 gezet en bij de rekening 2021 hebben we op onderdelen 'proefgedraaid'. Bij de totstandkoming jaarstukken 2022 willen we het proces uitvoeren zoals dat vanaf 2023 zal zijn voorgeschreven. Samen met de accountant en uw raad kunnen we dan voor 2023 kijken waar eventuele bijstelling van het proces wenselijk is.

Financiële administratie

In het kader van de verdere integratie van Ability is de administratie onder verantwoordelijkheid van het team gebracht. Hiermee creëren we achtervang waardoor de kwetsbaarheid wordt vermindert.

In 2023 gaan we de effecten merken van de overgang naar nieuwe versie van de financiële software. Belangrijk onderdeel hiervan is de verdere uitrol van de Verplichtingenadministratie binnen de organisatie. In 2023 zal er nog veel aandacht besteed moeten worden aan de nieuwe manieren van werken, zodat dit effectief en gedragen gebruikt kan worden.

Op het terrein van gemeentelijke belastingen worden de processen met de grootste financiële impact opnieuw doorgenomen en gedetailleerder beschreven. Alle organisatieonderdelen die hiermee te maken hebben zullen onderdeel hiervan zijn.

In de komende jaren staat de verder uitbreiding van de Eemshaven op de rol. In het kader van een juiste waardebeoordeling voor de WOZ en de tijdige aanslagoplegging worden de ontwikkelingen nauwgezet gevolgd om de invloed op onze begroting zo goed mogelijk te voorspellen. Dit doen we aan de hand van een Impactanalyse.

Het blijft een landelijke trend dat het aantal No Cure No Pay bezwaren oploopt. Ook onze gemeente heeft met die trend te maken, maar onder andere door zo helder mogelijk communiceren weten we het aantal nog beperkt te houden ten opzichte van het landelijk gemiddelde.

Tot slot blijven we scherp op signalen vanuit de samenleving. Bij sterk oplopende betalingsachterstanden of een grote stijging in betalingsregelingen zullen wij dit binnen de organisatie

communiceren. Met deze en andere signalen kan de gemeente eventueel op gepaste wijze en binnen haar mogelijkheden reageren.

Informatiebeveiliging en privacy

Om een betrouwbare dienstverlening te bieden is het van belang informatie zoals persoonsgegevens, bestuurlijke informatie en procesinformatie goed te beveiligen. Beveiligen betekent dat we beheersmaatregelen moeten nemen om het volgende te bereiken:

- Gebruikers moeten altijd bij de informatie kunnen.
- Informatie moet kloppen.
- Gebruikers mogen alleen informatie gebruiken die ze nodig hebben voor hun werk.

Het Hogeland zal zich in 2023 dan ook richten op de verdere uitwerking van het strategisch informatiebeveiligingsbeleid.

	<i>Wat willen we bereiken?</i>	<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Strategisch informatiebeveiligingsbeleid 2023-2026 vaststellen.	<ul style="list-style-type: none"> • Integraal samenwerken met de faciliterende teams, directie en college om de strategische doelen te bepalen.
»	Ervoor zorgen dat onbevoegden minder makkelijk toegang kunnen krijgen tot gemeentelijke informatie.	<ul style="list-style-type: none"> • Een authenticatiebeleid opstellen en de beleidsuitgangspunten implementeren. (Zie voor verdere detaillering paragraaf bedrijfsvoering 'informatievoorziening en ICT')
»	Een actueel overzicht van ICT-middelen en diensten om de ICT beheerprocessen te kunnen voorzien van de juiste informatie.	<ul style="list-style-type: none"> • Een configuratiemanagementbeleid opstellen en de beleidsuitgangspunten implementeren. (Zie voor verdere detaillering paragraaf bedrijfsvoering 'informatievoorziening en ICT')
»	Veilig omgaan met mobiele apparaten en de gemeentelijke gegevens die erop kunnen staan.	<ul style="list-style-type: none"> • Het telefoniebeleid omzetten naar beleid mobiele apparatuur, de beleidsuitgangspunten implementeren en de opgenomen beleidsregels communiceren naar gebruikers. (Zie voor verdere detaillering paragraaf bedrijfsvoering 'informatievoorziening en ICT')
»	Bewaken van de kwaliteit van informatiebeveiliging.	<ul style="list-style-type: none"> • Teams laten werken met het kwaliteitssysteem zodat informatiebeveiliging op en procesniveau georganiseerd en gemanaged kan worden.

Facilitaire zaken

We willen zo goed mogelijk in control komen voor wat betreft de leveranciersafspraken. De functie en of rol van contractmanagement is nog niet belegd. Team Facilitair zal samen met team Inkoop een pilot voorbereiden voor contractmanagement. In 2020 heeft een verkenning plaatsgevonden op welke wijze contractmanagement op adequate wijze kan worden ingericht voor team Facilitair. Doelstelling is om dit vervolgens organisatie breed in te richten voor alle contracten.

We hebben als medewerkers van de gemeente de afgelopen twee jaar onze flexibiliteit moeten tonen omdat covid overal aanwezig was. Er hebben veel teams volledig of gedeeltelijk thuis gewerkt. Gelukkig hadden en hebben we dit goed doorstaan en waren in de meeste gevallen de middelen aanwezig om onze medewerkers goed te kunnen faciliteren.

Omdat we hebben laten zien, als totale organisatie, dat we hybride kunnen werken zal de invoering van hybride werken in combinatie met de verkoop van het gemeentehuis in Bedum een feit zijn in 2023. Alle collega's die in Bedum werken worden verdeeld over de overige drie gemeentehuizen. De meeste collega's vanuit Bedum zullen in Uithuizen worden gehuisvest. Er zijn al vele voorbereidingen getroffen om dit tot een succes te maken.

<i>Wat willen we bereiken?</i>		<i>Wat gaan we daarvoor doen?</i>
»	Leveranciersafspraken in control krijgen	<ul style="list-style-type: none"> • Het aandragen van eisen en wensen, waarmee - samen met team Inkoop - een inkooptraject gestart kan worden • Terugbrengen van het aantal leveranciers en facturen • Inrichten van contractmanagement.
»	Goed werkend team facilitair. (servicedesk en bodes).	<ul style="list-style-type: none"> • Team op orde krijgen (afgelopen jaar veel personele wisselingen) • Opleiden van medewerkers • Doorontwikkeling van het Selfservice Portaal (TOPdesk) o.a.: <ul style="list-style-type: none"> - Implementeren en optimaliseren van onderliggende processen, zoals autorisatiemanagement, changemanagement en toegangsbeleid - Doorontwikkeling van de kennisbank van het Selfservice Portaal. - Gastvrijheid en dienstverlening (verder) inbedden in ons team (servicedesk en bodes).
»	Hybride werken/verhuizing Bedum	<ul style="list-style-type: none"> • Medewerkers voorzien van een goed ingerichte thuiswerkplek (arbo). • Medewerkers vanuit Bedum verhuizen naar de overige drie gemeentelijke locaties (Winsum, Leens en Uithuizen). • Alle gemeentehuizen voorzien, indien van toepassing, van goedgekeurd arbotechnisch meubilair.

Verbonden partijen

Algemeen

In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van de samenwerkingsverbanden, waarin onze gemeente participeert en tevens een bepaalde bestuurlijke invloed kan uitoefenen. In het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) wordt hiervoor het begrip 'verbonden partijen' gebruikt. Het gaat dan om derde partijen waarin de gemeente een aanmerkelijk financieel een bestuurlijk belang heeft. Hieronder worden de deelnemingen verstaan van onze gemeente in gemeenschappelijke regelingen, samenwerkingsverbanden, vennootschappen, stichtingen en verenigingen.

Financieel belang

Er is sprake van een financieel belang als een aan een verbonden partij ter beschikking gesteld bedrag bij faillissement niet verhaald kan worden of als de gemeente aansprakelijk is wanneer de gemeente haar verplichtingen niet nakomt.

Bestuurlijk belang

Van een bestuurlijk belang is sprake wanneer de gemeente zeggenschap heeft in de rechtspersoon via het aandeelhouderschap en/of via het recht tot voordracht of benoeming van personen in de bestuursorganen van een rechtspersoon.

Overzicht Verbonden Partijen

Wij hebben bestuurlijke en financiële belangen in onderstaande verbonden partijen. De lijst bestaat uit gemeenschappelijke regelingen die voldoen aan de definitie van verbonden partij.

Naam	Veiligheidsregio Groningen (VRG)		
Vestigingsplaats	Groningen		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Doelstelling en openbaar belang	De regeling stel zich ten doel om door regeling en bestuur en door een doelmatige organisatie en coördinatie via intergemeentelijke samenwerking uitvoering te geven aan de behartiging van de volgende belangen: - brandweezorg; - geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen; - rampenbestrijding en crisisbeheersing; - bevolkingszorg; - melding, alarmering en coördinatie ambulancezorg en brandweer.		
Programma	1. Veiligheid		
Deelnemende partijen	Alle gemeenten in de provincie Groningen.		
Bestuurlijk belang	Gemeente Het Hogeland is vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur door de burgemeester.		
Financieel belang*	De kosten voor de Veiligheidsregio Groningen worden gedragen door de deelnemende gemeenten. De bijdrage voor 2023 voor Het Hogeland bedraagt € 4.403 (is incl. aanvullende bijdrage FLO van € 240).		
Eigen vermogen *	31-12-2021:	€	-3.361
	31-12-2020:	€	-8.213
Vreemd vermogen *	31-12-2021:	€	34.748
	31-12-2020:	€	37.472
Financieel resultaat *	2021	€	1.758 (V)
	2020:	€	2.059 (V)
Risico's	De algemene reserve VRG wordt tot de beschikbare weerstandscapaciteit gerekend. Bij de jaarrekening 2019 is besloten een voorziening te treffen van € 15,2 mln. (nette contante waarde) voor de toekomstige FLO kosten. Hierdoor is een negatieve algemene reserve ontstaan van € 12,5 mln. en is er geen weerstandsvermogen beschikbaar. Met de gemeenten is afgesproken om de ontstane negatieve reserve in 5 jaar op te lossen door een aanvullende deelnemersbijdrage van € 2,6 mln. per jaar. De diverse landelijke ontwikkelingen en de krappe financiële positie van de VRG brengen wel		

	risico's met zich mee. M.n. de nieuwbouw stedelijk gebied Groningen zal in de toekomst naar verwachting tot een forse financiële opgave leiden.
Ontwikkelingen	In 2023 gaat de VRG verder met de visie Brandweerzorg en worden er nieuwe stappen gezet met betrekking tot de huisvesting stedelijk gebied. Dit brengt een financiële opgave met zich mee, die de komende periode nader uitgewerkt zal worden. Verder heeft de VRG te maken met landelijke ontwikkelingen door de evaluatie Wet Veiligheidsregio's. Door al deze ontwikkelingen blijft de financiële positie een aandachtspunt en staat de tot nu toe gehanteerde '0' lijn onder druk.

* Bedragen x € 1.000

Naam	Publieke Gezondheid & Zorg (PG&Z)		
Vestigingsplaats	Groningen		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Doelstelling en openbaar belang	De regeling stelt zich ten doel om door regeling en bestuur en door een doelmatige organisatie en coördinatie via intergemeentelijke samenwerking uitvoering te geven aan de volgende belangen; - bescherming en bevordering van de gezondheid van de bevolking; - bevolkingszorg.		
Programma	5. Sociaal domein & Volksgezondheid		
Deelnemende partijen	Alle gemeenten in de provincie Groningen.		
Bestuurlijk belang	Gemeente Het Hogeland is vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur door een wethouder.		
Financieel belang*	De kosten voor PG&Z worden gedragen door de deelnemende gemeenten. De bijdrage voor 2023 voor Het Hogeland bedraagt € 2.626.		
Eigen vermogen *	31-12-2021:	€	3.289
	31-12-2020:	€	3.625
Vreemd vermogen *	31-12-2021:	€	37.975
	31-12-2020:	€	44.344
Financieel resultaat *	2021	€	150 (V)
	2020:	€	629 (V)
Risico's	In het geval van faillissement of liquidatie dragen de gemeenten gezamenlijk de aanwezige schulden en lasten. Daarnaast blijft de gemeente verantwoordelijk voor de taken op het gebied van publieke gezondheid en de jeugdzorg. De beschikbare weerstandscapaciteit is gelijk aan de algemene reserve per 31-12-2021 van € 1.931.		
Ontwikkelingen	De Gemeenschappelijke regeling Publieke Gezondheid & Zorg (GR PG&Z) bestaat uit de Gemeentelijke Gezondheidsdienst (GGD) en de Regionale Inkooporganisatie Groninger Gemeenten (RIGG). Sinds 2020 is de GGD een zelfstandige organisatie die uitvoering geeft aan de publieke gezondheidszorg voor de Groninger gemeenten. Jaarlijks wordt een Dienstverleningsovereenkomst (DVO) vastgesteld tussen de gemeente Het Hogeland en de GGD. In de DVO zijn de taken en diensten beschreven die worden uitgevoerd binnen het programma Gezondheid, die worden uitgevoerd binnen de Gr PG&Z.		

* Bedragen x € 1.000

Naam	Omgevingsdienst Groningen (ODG)
Vestigingsplaats	Veendam
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Doelstelling en openbaar belang	De ODG verzorgt de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving op het gebied van milieu, bouwen en wonen in opdracht van Groninger gemeenten en de provincie Groningen.
Programma	6. Ruimtelijke ordening, Wonen en Duurzaamheid
Deelnemende partijen	Alle gemeenten in de provincie Groningen en de provincie Groningen.
Bestuurlijk belang	Gemeente Het Hogeland is vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur door de burgemeester.
Financieel belang*	De kosten voor de ODG worden gedragen door de deelnemende gemeenten. De bijdrage voor 2023 voor Het Hogeland bedraagt € 873.
Eigen vermogen *	31-12-2021: € 702 31-12-2020: € 1.695
Vreemd vermogen *	31-12-2021: € 3.892 31-12-2020: € 2.853
Financieel resultaat *	2021: € -274 2020: € 609
Risico's	In het geval van faillissement of liquidatie dragen de gemeenten gezamenlijk de aanwezige schulden en lasten. Daarnaast blijft de gemeente verantwoordelijk voor de uitvoering van de VTH-taken.
Ontwikkelingen	In 2022 wordt overgestapt op output financiering.

* Bedragen x € 1.000

Naam	Vuilverwerkingsbedrijf Noord-Groningen
Vestigingsplaats	Usquert
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Doelstelling en openbaar belang	De gemeenschappelijke regeling behartigt de belangen van de deelnemende gemeenten op het gebied van het op een doelmatige en milieu hygiënische verantwoorde wijze verwijderen van afvalstoffen.
Programma	6. Ruimtelijke ordening, Wonen en Duurzaamheid
Deelnemende partijen	Gemeente Het Hogeland en Eemsdelta
Bestuurlijk belang	De gemeente Het Hogeland is vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur (raadslid en wethouder) en in het Dagelijks Bestuur (wethouder).
Financieel belang*	De kosten (exploitatiekosten) voor Vuilverwerkingsbedrijf Noord-Groningen worden gedragen door de deelnemende gemeenten. Er wordt geen bijdrage meer verstrekt aan het Vuilverwerkingsbedrijf Noord-Groningen.
Eigen vermogen *	31-12-2021: € 517 31-12-2020: € 553
Vreemd vermogen *	31-12-2021: € 145 31-12-2020: € 1.266
Financieel resultaat *	2021: € 31 (V) 2020: € 10 (V)
Risico's	Het uiteindelijke tekort wordt gedragen door de deelnemende gemeenten. In de gemeenschappelijke regeling is de verdeling van de baten en lasten van de deelnemende gemeenten geregeld. In het geval van faillissement of liquidatie dragen de gemeenten gezamenlijk de aanwezige schulden en kosten.
Ontwikkelingen	Uw raad heeft op 30 juni 2021 besloten tot opheffing van de gemeenschappelijke regeling Vuilverwerkingsbedrijf Noord-Groningen per 1 januari 2022. De exploitatie van de milieustraat in Usquert is per 1 januari 2022 overgegaan naar Afvalsturing Friesland NV.

* Bedragen x € 1.000

Naam	Afvalbeheer Regio Centraal Groningen (ARCG)		
Vestigingsplaats	Groningen		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Doelstelling en openbaar belang	Het samenwerkingsverband heeft tot doel de behartiging van de belangen van preventie en het op milieu hygiënisch verantwoorde wijze beheren van (afval)stoffen afkomstig van de gemeenten uit de regio, het bevorderen van overheidsinvloed op de sturing van afvalstoffen en het ketenbeheer, en mogelijk andere milieu- en reinigingstaken.		
Programma	6. Ruimtelijke ordening, Wonen en Duurzaamheid		
Deelnemende partijen	De gemeenten Het Hogeland, Groningen en het Westerkwartier		
Bestuurlijk belang	Wij zijn vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur door een wethouder.		
Financieel belang*			
Eigen vermogen *	31-12-2021:	€	1.019
	31-12-2020:	€	1.019
Vreemd vermogen *	31-12-2021:	€	2.872
	31-12-2020:	€	2.872
Financieel resultaat *	2021:	€	NB
	2020:	€	0 (V/N)
Risico's	In het geval van faillissement of liquidatie dragen de gemeenten gezamenlijk de aanwezige schulden en kosten.		
Ontwikkelingen	Er vindt onderzoek plaats naar de gevolgen van toetreding tot Omrin voor de financiële positie van de ARCG. De voordelen van de gemeenschappelijke regeling in deze vorm worden afgezet tegen de kosten die dat met zich meebrengt. Daarnaast vindt onderzoek plaats naar de organisatievorm die zich in de toekomst het beste leent voor samenwerking in ARCG-verband en de mogelijkheden om de gemeenschappelijke regeling te ontvlechten. Op basis van de uitkomst van deze onderzoeken zullen in 2022 besluiten worden genomen over de toekomstige invulling van de rol van de ARCG. De afhechting van een aantal overeenkomsten maakt dat de huidige vorm hoogstwaarschijnlijk zal worden gecontinueerd tot eind 2024.		

* Bedragen x € 1.000

Naam	GR voor het grensoverschrijdend Openbaar Lichaam Eems-Dollard Regio		
Vestigingsplaats	Leer (Duitsland)		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Doelstelling en openbaar belang	De GR heeft tot doel het bevorderen en realiseren van grensoverschrijdende samenwerking op regionaal en plaatselijk niveau. In het bijzonder alle maatregelen ter versterking en ontwikkeling van de betrekking tussen de gebieden aan beide zijden van de grens af te stemmen en passende oplossingen voor de op dit terrein optredende problemen te treffen.		
Programma	7. Burger en Bestuur		
Deelnemende partijen	Duitse en Nederlandse gemeenten, alsmede andere regionale overheden, Kamers van Koophandel in de Eems Dollard Regio.		
Bestuurlijk belang	De gemeente is vertegenwoordigd door de burgemeester de heer Bolding en raadslid de heer Heres		
Financieel belang	De bijdrage voor 2023 voor Het Hogeland bedraagt € 5.727.		
Eigen vermogen *	31-12-2021:	€	713
	31-12-2020:	€	729
Vreemd vermogen *	31-12-2021:	€	3.659
	31-12-2020:	€	3.022
Financieel resultaat *	2021:	€	16 (N)
	2020:	€	2(V)
Risico's	Geen		
Ontwikkelingen			

* Bedragen x € 1.000

Naam	GR Havenschap Delfzijl/Eemshaven (Groningen Seaports)		
Vestigingsplaats	Delfzijl		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Doelstelling en openbaar belang	Verantwoord, integer en duurzaam de economische activiteiten - en dus de werkgelegenheid - te stimuleren in de havens, industrieterreinen en andere logistieke knooppunten die Groningen Seaports beheert of waar het de regie voert.		
Programma	2. Bereikbaarheid		
Deelnemende partijen	Raden, staten en colleges van de provincie Groningen, de gemeente Eemsdelta en de gemeente Het Hogeland.		
Bestuurlijk belang	Wij zijn vertegenwoordigd in het Bestuur door twee wethouders en twee raadsleden.		
Financieel belang			
Eigen vermogen *	31-12-2021:	€	267.100
	31-12-2020:	€	260.875
Vreemd vermogen *	31-12-2021:	€	298.600
	31-12-2020:	€	300.555
Financieel resultaat *	2021:	€	6.200
	2020:	€	32.553 (V)
Risico's	De GR staat borg voor de financiering van GSP NV. Behoudens publieke taken (havenmeester) vinden alle (financiële) activiteiten plaats in de NV.		
Ontwikkelingen			

* Bedragen x € 1.000

Naam	GR Volkskredietbank voor Noord-Oost Groningen		
Vestigingsplaats	Appingedam		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Doelstelling en openbaar belang	De bank is een kredietbank als bedoeld in de Wet op het Consumentenkrediet en heeft geen winstoogmerk. De regeling wordt getroffen ten bate van een zo doelmatig mogelijke uitvoering van de volgende belangen: a. het verlenen van hulp om te komen tot een financieel stabiele situatie bij burgers die in financiële moeilijkheden verkeren of dreigen te raken; b. het op zakelijk en sociaal verantwoorde wijze voorzien in de behoefte aan sociale kredieten; c. het voorkomen van maatschappelijke minder gewenste vormen van financiële dienstverlening.		
Programma	5. Sociaal Domein en volksgezondheid		
Deelnemende partijen	Gemeente Westerwolde, Eemsdelta, Het Hogeland, Oldambt, Pekela en Veendam.		
Bestuurlijk belang	Wij zijn vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur door een wethouder.		
Financieel belang*	Onze bijdrage voor 2023 bedraagt: € 388		
Eigen vermogen *	31-12-2021:	€	0
	31-12-2020:	€	0
Vreemd vermogen *	31-12-2021:	€	8.399
	31-12-2020:	€	7.946
Financieel resultaat *	2021:	€	0
	2020:	€	0
Risico's	De aanwezige (structurele en incidentele) weerstandscapaciteit moet voldoende zijn om de financiële gevolgen van optredende risico's op te kunnen vangen.		
Ontwikkelingen			

* Bedragen x € 1.000

Naam	Enexis Holding N.V.		
Vestigingsplaats	's-Hertogenbosch		
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap		
Doelstelling en openbaar belang	Distribueren en transporteren van energie, exploiteren transportnetten energie, uitvoeren Elektriciteitswet 1998 en Gaswet.		
Programma	3. Economie en Werkgelegenheid		
Deelnemende partijen	De aandelen zijn in handen van Nederlandse gemeenten en provincies.		
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA). De AVA is het hoogste besluitvormingsorgaan binnen Enexis.		
Financieel belang	624.792 aandelen		
Eigen vermogen *	31-12-2021:	€	4.241.000
	31-12-2020:	€	4.116.000
Vreemd vermogen *	31-12-2021:	€	5.154.000
	31-12-2020:	€	4.635.000
Financieel resultaat *	2021:	€	199.000 (v)
	2020:	€	108.000 (V)
Risico's	Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.		
Ontwikkelingen	Vastgestelde dividenduitkering over 2021 € 0,6641256 per aandeel (EUR 414.940)		

* Bedragen x € 1.000

Naam	CSV Amsterdam B.V.		
Vestigingsplaats	's-Hertogenbosch		
Rechtsvorm	Besloten vennootschap		
Doelstelling en openbaar belang	Er loopt nog een procedure tussen Essent en de Staat der Nederlanden. Deze BV draagt zorg voor de afwikkeling van deze procedure.		
Programma	3. Economie en Werkgelegenheid		
Deelnemende partijen	De aandelen zijn in handen van Nederlandse gemeenten en provincies.		
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA).		
Financieel belang			
Eigen vermogen *	31-12-2021:	€	312
	31-12-2020:	€	393
Vreemd vermogen *	31-12-2021:	€	23
	31-12-2020:	€	27
Financieel resultaat *	2021:	€	43 (V)
	2020:	€	172 (V)
Risico's	Het financiële risico is relatief gering en beperkt tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal (totaalbedrag € 20.000) en het resterend werkkapitaal van deze vennootschap art 2.:81 BW.		
Ontwikkelingen	De vennootschap zal na afwikkeling van juridische procedures worden ontbonden.		

* Bedragen x € 1.000

Naam	Publiek Belang Elektriciteitsproductie B.V.		
Vestigingsplaats	's-Hertogenbosch		
Rechtsvorm	Besloten vennootschap		
Doelstelling en openbaar belang	Afwikkelen van de verkoop van Essent aan RWE		
Programma	3. Economie en Werkgelegenheid		
Deelnemende partijen	De aandelen zijn in handen van Nederlandse gemeenten en provincies.		
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA).		
Financieel belang			
Eigen vermogen *	31-12-2021:	€	1.535
	31-12-2020:	€	1.569
Vreemd vermogen *	31-12-2021:	€	7
	31-12-2020:	€	20
Financieel resultaat *	2021:	€	34 (N)
	2020:	€	20 (N)
Risico's	Met de liquidatie van het General Escrow Fonds is alleen nog sprake van een risico en daarmee aansprakelijkheid voor de verkopende aandeelhouders ter hoogte van het bedrag dat als werkkapitaal wordt aangehouden in de vennootschap. Het risico en daarmee de aansprakelijkheid voor de aandeelhouders beperkt tot de hoogte van het nominale aandelenkapitaal (totaalbedrag € 1.496.822) en het resterende werkkapitaal van deze vennootschap (art. 2.:81 BW).		
Ontwikkelingen	Het bestuur van de vennootschap is in overleg met de andere contractuele partijen om na te gaan wanneer de contractuele verplichtingen voortijdig kunnen worden beëindigd. De vennootschap kan vervolgens worden geliquideerd. Het doel is dat de vennootschap in 2022 zal kunnen worden opgeheven.		

* Bedragen x € 1.000

Naam	Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)		
Vestigingsplaats	Den Haag		
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap		
Doelstelling en openbaar belang	BNG Bank is de bank voor onder meer gemeenten, provincies, woningcorporaties en zorg- en onderwijsinstellingen. De bank stelt de publieke sector in staat maatschappelijke doelstellingen te realiseren.		
Programma	8. Bedrijfsvoering		
Deelnemende partijen	De aandelen zijn in handen van het rijk, provincies en gemeenten.		
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA).		
Financieel belang	46.995 aandelen		
Eigen vermogen *	31-12-2021:	€	5.062.000
	31-12-2020:	€	5.097.000
Vreemd vermogen *	31-12-2021:	€	143.995.000
	31-12-2020:	€	155.262.000
Financieel resultaat *	2021:	€	236.000 (V)
	2020:	€	221.000 (V)
Risico's	Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.		
Ontwikkelingen	Vastgestelde dividenduitkering over 2021 € 2,28 per aandeel (EUR 107.148)		

* Bedragen x € 1.000

Naam	N.V. Waterbedrijf Groningen		
Vestigingsplaats	Groningen		
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap		
Doelstelling en openbaar belang	Leveren van drinkwater.		
Programma	8. Bedrijfsvoering		
Deelnemende partijen	De aandelen zijn in handen van Groninger gemeenten en de provincie Groningen.		
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA).		
Financieel belang			
Eigen vermogen *	31-12-2021:	€	88.874
	31-12-2020:	€	85.671
Vreemd vermogen *	31-12-2021:	€	177.007
	31-12-2020:	€	171.611
Financieel resultaat *	2021:	€	3.203 (V)
	2020:	€	1.797 (V)
Risico's	Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.		
Ontwikkelingen			

* Bedragen x € 1.000

Naam	Exploitatiemaatschappij Haven Lauwersoog B.V.		
Vestigingsplaats	Lauwersoog		
Rechtsvorm	Besloten vennootschap		
Doelstelling en openbaar belang	Verantwoordelijk voor het exploiteren, beheer en onderhoud van de haven Lauwersoog.		
Programma	2. Bereikbaarheid		
Deelnemende partijen	Gemeente Het Hogeland, Noardeast-Fryslân en de visafslag.		
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA).		
Financieel belang	180 aandelen (nominale waarde/aandeel € 45,45)(45%)		
Eigen vermogen *	31-12-2021:	€	497
	31-12-2020:	€	490
Vreemd vermogen *	31-12-2021:	€	1.042
	31-12-2020:	€	1.342
Financieel resultaat *	2021:	€	7 (V)
	2020:	€	8 (V)
Risico's	Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.		
Ontwikkelingen			

* Bedragen x € 1.000

Naam	Groningen Milieu (Omrin)		
Vestigingsplaats	Leeuwarden		
Rechtsvorm	Besloten vennootschap		
Doelstelling en openbaar belang	Het ophalen van huisvuil.		
Programma	6. Ruimtelijke ordening, Wonen en Duurzaamheid		
Deelnemende partijen	BV Groningen Milieu is 100% dochter van NV Fryslân Milieu.		
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA).		
Financieel belang*			
Eigen vermogen *	31-12-2021:	€	NB
	31-12-2020:	€	9
Vreemd vermogen *	31-12-2021:	€	NB
	31-12-2020:	€	21
Financieel resultaat *	2021:	€	NB
	2020:	€	1,3 (V)
Risico's			
Ontwikkelingen			

* Bedragen x € 1.000

Naam	Stichting De Beemden
Vestigingsplaats	Bedum
Rechtsvorm	Stichting
Doelstelling en openbaar belang	De stichting stelt zich ten doel de exploitatie van: - zwembad De Beemden; - andere sportaccommodaties in de voormalige gemeente Bedum.
Programma	4. Leefbaarheid en Voorzieningen
Deelnemende partijen	Gemeente Het Hogeland en minimaal twee natuurlijke personen.
Bestuurlijk belang	De bestuurlijke vertegenwoordiging wordt op dit moment niet ingevuld.
Financieel belang*	De bijdrage voor 2022 bedroeg € 116
Eigen vermogen *	31-12-2021: € 246 31-12-2020: € 123
Vreemd vermogen *	31-12-2021: € 324 31-12-2020: € 226
Financieel resultaat *	2021: € 57 (V) 2020: € 65 (N)
Risico's	
Ontwikkelingen	

* Bedragen x € 1.000

Naam	Stichting Beheer Oikocredit Nederland Fonds
Vestigingsplaats	Utrecht
Rechtsvorm	Stichting
Doelstelling en openbaar belang	Verstrekken van microkrediet in ontwikkelingslanden.
Programma	
Deelnemende partijen	Particulieren en bedrijven.
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA).
Financieel belang	246,67615 aandelen (EUR 49.335) per 1-1-2022
Eigen vermogen *	31-12-2021: € 1.201.800 31-12-2020: € 1.165.764
Vreemd vermogen *	31-12-2021: € 72.526 31-12-2020: € 75.949
Financieel resultaat *	2021: € 15.300 (V) 2020: € 22.200 (N)
Risico's	Het risico beperkt zich tot het door de gemeente verworven aandelenkapitaal.
Ontwikkelingen	Oikocredits portefeuille is in 2021 weer gegroeid na een daling in 2020, veroorzaakt door de Covid pandemie. Vastgesteld dividendrendement over 2021 0,5% (2020 0%)

* Bedragen x € 1.000

Naam	Vereniging van Waddenzeegemeenten
Vestigingsplaats	Harlingen (statutair), Delfzijl (secretariaat)
Rechtsvorm	Vereniging
Doelstelling en openbaar belang	Het tot stand brengen en in stand houden van een overlegstructuur voor het Waddenzeegebied om te komen tot een samenhangend beleid voor dit gebied.
Programma	7. Burger en Bestuur
Deelnemende partijen	Gemeente Schiermonnikoog, Ameland, Terschelling, Texel, Vlieland, Harlingen, Het Hogeland, Eemsdelta, Noardeast-Fryslân, Waadhoeke, Súdwest-Fryslân, Hollands Kroon, Den Helder en Oldambt.
Bestuurlijk belang	In 2022 is namens het college de heer van Keijzerswaard afgevaardigde in het DB van de vereniging van waddenzeegemeenten vanuit de raad is dit de heer Penninga.
Financieel belang	Jaarlijkse ledenbijdrage gebaseerd op bedrag per inwoner.
Eigen vermogen *	31-12-2021: € NB 31-12-2020: € 47
Vreemd vermogen *	31-12-2021: € NB 31-12-2020: € 147
Financieel resultaat *	2021: € NB 2020: € 6 (N)
Risico's	
Ontwikkelingen	

* Bedragen x € 1.000

Naam	Vereniging van Gemeenten Aandeelhouders binnen Noord-Nederland (VEGANN)
Vestigingsplaats	Ten Boer
Rechtsvorm	Vereniging
Doelstelling en openbaar belang	De vereniging behartigt de belangen van de kleine Essent-aandeelhouders
Programma	3. Economie en Werkgelegenheid
Deelnemende partijen	De kleine Essent aandeelhouders
Bestuurlijk belang	Aandeelhouder in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA) en een collegelid vertegenwoordigt de gemeente in de algemene ledenvergadering.
Financieel belang	Geen
Eigen vermogen *	31-12-2021: € 29 31-12-2020: € 29
Vreemd vermogen *	31-12-2021: € 0 31-12-2020: € 0
Financieel resultaat *	2021: € -9 (N) 2020: € 10
Risico's	
Ontwikkelingen	

* Bedragen x € 1.000

Grondbeleid

Inleiding

In onze gemeente zijn er allerlei plannen die te maken hebben met ons grondgebied. Bijvoorbeeld plannen op het gebied van wonen, lokale economie, natuur en landschap, infrastructuur en maatschappelijke voorzieningen. Per plan en situatie kijken we op welke manier de gemeente met dit soort plannen te maken heeft. Zoals, zijn we eigenaar van de gronden of willen we maatschappelijk goed betrokken zijn. We bepalen daarna een ontwikkelingsstrategie en de kostenverdeling. Zijn we bij een plan zelf eigenaar van de gronden dan maken we een begroting. Deze begroting noemen we een grondexploitatie.

Belangrijkste uitgangspunten ons Grondbeleid

We hebben nog geen grondbeleid vastgesteld voor Het Hogeland. Onder de nieuwe Omgevingswet worden instrumenten van het grondbeleid, zoals onteigenen en kostenverhaal gewijzigd. Daarom wordt nog gewacht met het opstellen van nieuw grondbeleid. In de tussenliggende periode hanteren we de volgende uitgangspunten die de basis zijn voor zowel beleid als de werkprocessen:

- Het stimuleren en tijdig mede mogelijk maken van het gewenst ruimtegebruik van de gemeente.
- Bij ontwikkelingen zorgen dat de gevraagde ruimtelijk kwaliteit wordt geleverd en aansluit op de vraag van de markt.
- Zorgen voor een rechtvaardige verdeling van kosten en opbrengsten over gebruikers, exploitanten, eigenaren en gemeente.
- De risico's, zowel financieel als juridisch, van ruimtelijke plannen beheersen.
- De taken rond Grondzaken op een professionele en zorgvuldige manier uitvoeren met een marktconform resultaat.

Financiële stand van zaken grondexploitaties

De financiële stand van zaken van de grondexploitaties wordt hieronder in de tabel omschreven. Voorafgaand aan de jaarrekening worden de grondexploitaties jaarlijks geactualiseerd en door de raad vastgesteld. De grondexploitaties over 2021 (herziening 2022) is door de raad in mei 2022 vastgesteld.

grondexploitatie	locatie	looptijd	berekende eindwaarde in 2022	voorziening jaarrekening 2021
Bedrijvenpark De Marne	Ulrum	1-1-2029	€ 252.847	
Tuinbouwbedrijventerrein	Kruisweg	1-1-2029	€ - 20.252	€ - 20.252
t Stee	Adorp	1-1-2026	€ 180.934	
Vogelzang	Bedum	1-1-2022	€ 447	
Trekweg	Ulrum	1-1-2025	€ -325.760	€ -325.760
Almersma	Uithuizen	1-1-2027	€ -1.249.901	€ -1.249.901
LTS	Uithuizen	1-1-2024	€ -423.688	€ -423.688
Scherphorn noord	Uithuizermeeden	1-1-2023	€ 60.683	
Munster fase 1	Winsum	1-1-2024	€ -422.928	€ -422.928
Ter Laan 4	Bedum	1-1-2024	€ 257.850	
De Laan Zuid 2 ^e fase (nieuwe)	Warffum	1-1-2028	€ 61.860	
Nijverheidsweg woon werk	Uithuizen	1-1-2032	€ 177.707	
Centrumplan Uithuizen	Uithuizen	1-1-2025	€ - 2.324.464	€ -2.324.464
TOTAAL:			€ -3.774.666	€ -4.766.993

Naast grondexploitaties heeft het grondbedrijf nog een paar reserves en voorzieningen die kosten voor woningbouwplannen dekken:

Voorzieningen:

- Voor het plan De Laan Zuid 1^e fase te Warffum is er geen actieve grondexploitatie. De bouwkavels worden wel uitgegeven. Deze voorziening van € 675.000 is ingesteld om de kosten van het woonrijp maken te financieren en is gelijk aan de huidige boekwaarde.
- Locatie Leens-Oost heeft nog een voorziening van circa € 63.000. De gemeente heeft de openbare ruimte van een projectontwikkelaar overgenomen. Deze voorziening is nodig voor de laatste woonrijp kosten van dit plan.

Reserves:

- De huidige reserve Grondbedrijf (grondexploitaties) heeft een verwacht saldo van afgerond € 616.000.
- Locatie Vogelzang heeft nog een bestemmingsreserve Bovenwijkse kosten van afgerond € 15.000 eventueel te gebruiken voor tegenvallers in kosten voor woonrijp maken.
- Locatie Ter Laan 4 heeft nog een bestemmingsreserve Bovenwijkse voorzieningen afgerond € 118.000. Vanuit de grondexploitatie worden hier geen bijdragen meer aan toegevoegd. Deze reserve wordt ingezet voor projecten grenzend aan het plangebied van Ter Laan 4.

Aardbevingen

Een veilig en Vitaal Het Hogeland

“De gevolgen van de gaswinning en de aardbevingen zijn voor de gemeente Het Hogeland van grote invloed. Het vraagstuk rond de veiligheid voor de inwoners is complex. We hebben in onze gemeente een versterkingsopgave maar ook de schades aan panden zijn door ons hele gebied zichtbaar. De verlopende afhandeling van gemelde schades heeft onder meer effect op de gezondheid en veerkracht van onze inwoners.”

Deze tekst, afkomstig uit de Begroting 2022, volstaat nog steeds. In navolging van de inzet in 2022 zal ook 2023 veel bestuurlijke en ambtelijke inzet vragen op het niveau van de regio, tussen en met gemeenten, provincie en Rijk en in verbinding met onze inwoners. Het dossier kent immers een brede reikwijdte, zoals de versterkingsopgave, het uitvoering geven aan het lokaal programmaplan voor Nationaal Programma Groningen en het actualiseren van een nieuw lokaal plan in 2023, het blijvend aandacht vragen voor op een snelle, rechtvaardige schadeafhandeling en de besluitvorming rond de gaswinning in het Groningerveld en de kleine gasvelden op zich. De uitvoering van de Bestuurlijke afspraken 2020 (zoals de subsidie Verbetering en Verduurzaming Groningen) lopen ook nog als een rode draad door alle werkzaamheden heen. Uiteraard vormt het bieden van sociaal-emotionele ondersteuning van onze inwoners ook een belangrijk onderdeel binnen ons programma.

Met 2030 als tijdshorizon, streven we in de gemeente Het Hogeland naar een veilige, duurzame en leefbare toekomst, waar eenieder met vertrouwen zijn ontwikkeling in eigen hand neemt. Daarbij hanteren we de volgende doelen:

1. Veiligheid voor alle inwoners
2. Een toekomstperspectief voor inwoners en bedrijven
3. Als overheid in continue verbinding met onze omgeving

1. Veiligheid voor alle inwoners.

De gemeente Het Hogeland streeft naar een veilige leef- en werkomgeving, het behoud van de leefbaarheid in de dorpen en daar waar mogelijk te versterken. Goede bereikbare voorzieningen maar ook veilige schoolgebouwen, zorginstellingen en woningen zijn daarbij belangrijk. Perspectief bieden betekent ook oog hebben voor economische kansen en daarnaast bijvoorbeeld behoud van erfgoed. Kortom, een Veilig en Vitaal Het Hogeland waarin we naast onze inwoners staan.

In 2022 wordt een nieuw lokaal plan van aanpak versterking Het Hogeland vastgesteld. Deze zal doorlopen in 2023. In dit plan zal voortbouwend op ons lokaal plan van aanpak versterking 2020 de prioritering zijn opgenomen van de panden die mogelijk moeten versterkt. Deze panden liggen verspreid door ons gebied. Onze opgave betreft de mogelijke versterking van 2444 adressen. Bij het geactualiseerde lokaal plan van aanpak hanteren we het advies van het Staatstoezicht op de Mijnen om veiligheid voorop te stellen. In het plan van aanpak versterking hebben we een aantal opdrachten opgenomen die de NCG moet uitvoeren. We sturen op het behalen van deze resultaten voordat we in 2023 een nieuw lokaal plan van aanpak zullen vaststellen.

De (voorbereidingen voor de) uitvoering van de versterkingsopgave wordt zichtbaar. In Kantens, Zandweer en Uithuizen zijn de eerste sloop-nieuwbouwwerkzaamheden gestart. In de dorpen Uithuizermeeden en Bedum zullen deze ook zichtbaar worden. In 2023 gaan we hier volop mee door. Naast de tijdelijke huisvesting die in Kantens en Uithuizen gerealiseerd zijn, zullen in 2023 de benodigde locaties in Zandweer en Uithuizen gerealiseerd worden. Bij de uitwerking van de stedenbouwkundige en herinrichtingsplannen worden vanzelfsprekend de inwoners betrokken.

Met de woningcorporaties De Delthe en SUW hebben we een samenwerkingsovereenkomst en per project projectovereenkomsten getekend; in 2023 zullen we voor de projecten die dan starten ook de projectovereenkomsten ondertekenen. De corporaties hebben in dit proces al belangrijke sloopbesluiten genomen en zijn overeenkomsten met de Nationaal Coördinator Groningen aangegaan. We verwachten in 2023 meer budget te gaan gebruiken voor de uitvoering. Hier zijn zowel de lumpsumvergoeding als ook de zogenaamde inpassingskosten (zie ook hieronder) voor bedoeld. Ook de versterkingsopgave rond zorg- en schoolgebouwen zal verdere voortgang vinden in 2023.

We proberen de versterkingsopgave zoveel mogelijk te koppelen aan andere doelstellingen, zoals verduurzaming, een mooie openbare ruimte en het toevoegen van stedenbouwkundige kwaliteit. We noemen dit een gebiedsgerichte aanpak. Dit doen we door zoveel mogelijk met de inwoners, ondernemers en de woningcorporaties in gesprek te gaan en met elkaar te bekijken hoe we de versterking van de panden willen oppakken, wat de inwoners daarin willen en hoe de corporaties dit willen combineren met hun eigen doelstellingen ten aanzien van de strategische woningvoorraad.

De versterking en vernieuwing van onze scholen zal in 2023 verder gaan (zie voor meer toelichting bij "Grote Projecten"). Dit geldt ook voor de versterking en vernieuwing van de zorgpanden. Er worden verdere voorbereidingen getroffen voor een nieuw project Beschermd wonen in Uithuizen, een initiatief van de zorgpartijen Noorderzorg, Cosis en Lentis. De gemeente heeft partijen gefaciliteerd om te komen tot een definitief ontwerpplan. De uitvoering vindt z'n weerslag in 2023 ev. De voorbereiding van de versterking van zorgpanden in Bedum, Uithuizen en Uithuizerveen zal doorgaan en de gestarte uitvoering in Bedum met gebruikmaking van de in het gebruik genomen tijdelijke huisvesting, zal voortgezet worden.

Naast de opgave van de versterking van panden volgen we nauwlettend de (beleids)ontwikkelingen rond de gaswinning in het Groninger Gasveld, als ook de gaswinning in de kleine gasvelden die zich in Het Hogeland bevinden. Samen met de regio stellen we, daar waar nodig, zienswijzen op en/of maken we gebruik van de mogelijkheid om als gemeente in beroep te gaan tegen vaststellingsbesluiten van de minister.

De gevolgen van de gaswinning hebben een grote impact op het welzijn en welbevinden van onze inwoners. We zetten in op het ondersteunen en informeren van onze inwoners. Voor de regio zien we hier een belangrijke rol voor de Tafel Sociaal en Gezondheid. Ook zal vanuit specifieke deskundigheid, via aardbevingscoaches (verbonden aan sociale teams), het luisterend oor aan onze inwoners in 2023 worden geboden. We monitoren de inzet, het verloop en de resultaten van de aardbevingscoaches.

We beïnvloeden waar mogelijk ook de activiteiten van het Instituut Mijnbouwschade. Onder meer de voortgang van de schadeafhandeling, de invoering van de waardedalingenregeling en de smartengeldregeling ter vergoeding van geleden immateriële schade zullen we nauwgezet volgen.

2. Kop op 't Hogeland: Een toekomstperspectief voor inwoners en bedrijven

In 2023 werken wij aan twee ontwikkelingen. De eerste ontwikkeling gaat over projecten die we nu aan het voorbereiden zijn. Dit zijn projecten zoals Tocamaheerd en Obergum, als projecten vanuit het programma Toukomst. Als deze laatste projecten in 2023 worden goedgekeurd, hebben wij bijna alle eerste financiële middelen besteed aan mooie projecten voor onze inwoners. De tweede ontwikkeling gaat over het aanpassen van het Lokaal Programmaplan Kop op 't Hogeland. Er zijn zowel veranderingen binnen de gemeente als daarbuiten. Deze veranderingen zijn aanleiding om ons Lokaal Programmaplan aan te passen. We betrekken mensen van binnen als van buiten de gemeente om het Lokaal Programmaplan aan te passen. Voor de zomer van 2023 verwachten we het aangepaste Lokaal Programmaplan voor te kunnen leggen aan de gemeenteraad ter besluitvorming.

3. Als betrouwbare overheid in continue verbinding met onze omgeving

De ontwikkelingen in het aardbevingsdossier zijn in volle gang in de veelheid van vragen en opgaven die dit dossier met zich meebrengt. We trekken nauw samen op met de regio en brengen dit in balans met onze eigen gemeentelijke koers en vraagstukken. We staan in alles zo veel mogelijk naast onze inwoners.

4. Begroting 2023

Voor het programma aardbevingen is inzet nodig om binnen regionaal verband op bestuurlijk en ambtelijk niveau volwaardig te kunnen meedoen met diverse (strategische) vraagstukken die er breed op de agenda staan. Daarnaast zien we dat de versterkingsopgave in diverse dorpen binnen Het Hogeland echt op gang komt.

Om hier goed op te kunnen inspelen is voor de komende jaren inzichtelijk gemaakt welke inzet en overige kosten wij verwachten te moeten maken. Dit is opgenomen in onderstaand financieel overzicht 2023-2025. Hierin opgenomen is de definitief vastgestelde financiële bijdrage die we vanuit het Rijk krijgen voor de komende jaren.

Meerjarenraming programma aardbevingen (LUMPSUM Begroting)	2023	2024	2025 *)
Baten			
Lumpsumvergoeding 2020-2024	1.235.000	905.000	pm
Budgetoverheveling uit voorgaande jaren	979.489	158.117	0
Onttrekking bestemmingsreserve koppelkansen (maximaal 500.000)		500.000	
Meeropbrengsten leges (Raming jaarlijks 200.000 (2021-2024))		549.396	250.604
Totaal geraamde baten	2.214.489	2.112.513	250.604
Lasten			
Personeelslasten (kernteam en eerste schil + overhead)	1.179.372	1.214.753	1.251.196
Inzet versterkingsopgave overige teams	692.000	712.760	734.143
Overige lasten	185.000	185.000	185.000
Totaal geraamde lasten	2.056.372	2.112.513	2.170.339
Saldo	158.117	0	-1.919.735

*) De regionale lumpsumvergoeding loopt van 2020-2024

Overigens geldt dat de regionale begroting najaar 2022 wordt geëvalueerd. De inzet voor die gesprekken zullen we op basis van onze meerjarenbegroting van dat moment zorgvuldig bepalen.

Rijksbijdrage inpassingskosten

Er komen vanuit de bestuurlijke afspraken versterking van 6 november 2020 ook middelen voor zogenaamde "inpassingskosten" beschikbaar. Deze middelen zijn bijvoorbeeld te gebruiken voor een impuls in de openbare ruimte en investeringen ondergrond rond sloop- en nieuwbouwlocaties, maar ook inzet voor stedenbouwkundig advies is hier onderdeel van. Voor de versterking van woningen en zorginstellingen hebben we van het ministerie van BZK de eerste tranche in 2022 ontvangen, voor de komende jaren zullen steeds nieuwe jaartranches volgen tot een totaalbedrag van € 18.734.513. Voor het scholenprogramma hebben we een totaalsom van € 2.578.715 ontvangen. Zoals door uw raad in 2021 is besloten verdelen we deze middelen over de verschillende projecten en zullen we u over de beschikbaarstelling van nieuw bedragen, de wijzigingen van al beschikbare bedragen en de verantwoording over de besteding informeren via de reguliere P&C-cyclus (tenzij het nodig is om hiervan af te wijken).

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Veiligheid voor alle inwoners Een uitgevoerde versterkingsopgave voor woningen voor het jaar 2030, via een gebiedsgerichte aanpak	<ul style="list-style-type: none"> Invloed uitoefenen op keuzes versterkingsaanpak, inzet in regionale samenwerking op uitvoering afspraken met het Rijk. Uitvoering geven aan lokaal plan van aanpak versterking woningen 2021, voor diverse dorpen in Het Hogeland Scenario's ontwikkelen met betrekking tot tijdelijke huisvesting (THV), start bouw tijdelijke woningen in Zandeweer en Uithuizen. Noodzakelijke planprocedures uitwerken en voorbereiden en vertalen in projectplannen en concrete acties. Starten proces stedenbouwkundige opzet en herinrichtingsplannen voor delen van dorpen met versterkingsopgave. Uitvoeren van al opgestelde stedenbouwkundige en herinrichtingsplannen. Starten proces stedenbouwkundige opzet voor dorpen met versterkingsopgave

		<ul style="list-style-type: none"> • Start voorbereidingen “specials”: erfgoed, agroprogramma etc. • Inzet aardbevingscoaches voor effecten van de versterking voor welzijn en welbevinden bewoners in aardbevingsgebied en rond versterking
»	Een uitgevoerde versterkingsopgave voor scholen in 2023	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoeren scholenprogramma, versterking schoolgebouwen en nieuwbouw (zie grote projecten)
»	Een uitgevoerde versterkingsopgave voor zorginstellingen in het jaar 2024, in samenhang met visie zorglandschap Het Hogeland	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoering geven aan zorgakkoord 2019. • Meedenken met NCG, vastgoedeigenaren en zorginstellingen over vervolgaanpak en uitwerking plannen inclusief eventueel benodigde THV en zoveel mogelijk faciliteren bij de realisering van de plannen. • Noodzakelijke planprocedures uitwerken en voorbereiden en vertalen in draaiboeken en concrete acties. • Verbinding leggen met zorgvisie Het Hogeland en inzetten op no-regret maatregelen.
»	Handelingsperspectief op (complexe) schadegevallen en bij acuut onveilige situaties	<ul style="list-style-type: none"> • Aandacht en aanpak organiseren voor effecten van de versterking voor welzijn en welbevinden bewoners. • Inzet plegen op een zorgvuldige en ruimhartige schadeafhandeling conform gemaakte afspraken met het Rijk • Nauwgezet volgen implementatie waardedalingregeling en smartengeldregeling • Afspraken maken over gegevensdeling met IMG om inzicht in schadegevallen en looptijd te krijgen. • (Na)zorg bij bewoners rond gemelde AOS
»	Gaswinning terug naar 0 in 2022, minimale negatieve gevolgen gaswinning kleine gasvelden	<ul style="list-style-type: none"> • Via gemeentelijk adviesrecht, in regionale afstemming, invloed uitgeoefend op besluiten Rijk voor Groninger Gasveld en kleine gasvelden
»	<p>Kop op 't Hogeland: Een toekomstperspectief voor inwoners en bedrijven</p> <ul style="list-style-type: none"> - De laatste projecten die betaald worden uit de huidige financiële middelen indienen ter goedkeuring. - Optimaal samenwerken met andere gemeenten, de provincie, het Rijk en het programmabureau Nationaal Programma Groningen - Het Lokaal Programmaplan Kop op 't Hogeland aanpassen in samenwerking met mensen binnen en buiten de gemeente. - Het Lokaal Programmaplan Kop op 't Hogeland ter goedkeuring presenteren aan de gemeenteraad voor de zomer van 2023. 	<ul style="list-style-type: none"> • Condities creëren om goedgekeurde projecten tot uitvoering te brengen • Kansen benutten die komen uit programma's en projecten van Toukomst. • Actief deelnemen aan samenwerkingsverbanden van Nationaal Programma Groningen. • Sessies organiseren waarin mensen binnen als buiten de gemeente mee kunnen praten over het aan te passen Lokaal Programmaplan Kop op 't Hogeland. • Een nieuw Lokaal Programmaplan Kop op 't Hogeland opleveren.
»	Als betrouwbare overheid in continue verbinding met onze omgeving	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoering geven aan communicatiestrategie/position paper

	<ul style="list-style-type: none"> - Heldere communicatiestrategie richting/voor bestuur, organisatie en samenleving en visie op samenwerking met regio en Rijk 	<ul style="list-style-type: none"> • Inzet plegen en maximale invloed op inhoud en proces in aardbevingsdossier, gebaseerd op eigen doelstellingen en communicatiestrategie • Nieuwsbrieven versterking uitbrengen, in samenwerking met bewoners • Website/ onderdeel aardbevingen actueel houden • Nieuwe mogelijkheden voor digitaal participeren verder onderzoeken en waar mogelijk, inzetten
--	--	---

Grote projecten

NPG

De lopende NPG-projecten hebben een omvang van ruim 36 miljoen euro (zie onderstaand tabel). De projecten zijn verdeeld over zes verschillende programmalijnen. Voor vier van de zes onderstaande programmalijnen zijn momenteel NPG-projecten in uitvoering.

- Programmalijn 1: Bedrijvigheid
- Programmalijn 2 Leven lang ontwikkelen
- Programmalijn 3: Wonen & Leven
- Programmalijn 4: Zorg
- Programmalijn 5: Bereikbaarheid
- Programmalijn 6: Pronkjewailen op 't Hoogelaand

Risico's

Door de inflatie is er een aanzienlijk risico op budgetoverschrijdingen bij diverse NPG-projecten. Dit komt zowel tot uiting in gestegen prijzen van grondstoffen en bouwmaterialen als in de loonkosten. Met name bij de NPG-projecten waarbij gebouwd dan, wel verbouwd/ gerestaureerd wordt zien we een toenemende kans op budgetoverschrijdingen.

Ten aanzien van NPG-projecten die door externe partijen uitgevoerd worden, bijvoorbeeld kunstcentrum de Ploeg, ligt dit risico expliciet bij de aanvrager/verkrijger van de NPG-subsidie. De gemeente is bij dit project 'slechts' verstrekker van de ontvangen NPG gelden. Wel zien we uiteraard toe op een rechtmatige besteding van de middelen en monitoren we de voortgang middels regelmatige overleggen en middels halfjaarlijkse verantwoordingsrapportages. De boodschap ten aanzien van mogelijke kostenoverschrijdingen is heel duidelijk: wij kunnen de met NPG gelden gefinancierde partijen niet uit de gemeentekas bij-financieren. We lopen bij deze projecten als gemeente in eerste instantie dan ook geen financieel risico. Wel lopen we een risico dat projecten die bijdragen aan de verhoging van de Brede Welvaart wegens een gebrek aan financiële middelen niet tot afronding kunnen komen. Dit is uiteraard onwenselijk en voor deze projecten wordt maatwerk geleverd om te kijken hoe de gemeente hier mee kan helpen.

Ten aanzien van de centrumplannen lopen wij als gemeente wel een direct financieel risico. Genoemde prijsstijgingen in de bouw leiden tot hogere kosten ten opzichte van de begroting bij indiening. Vooralsnog zijn de kostenstijgingen te overzien en kunnen ze binnen het programma op worden gevangen. Het komende jaar zal moeten blijken wat de impact van de gestegen bouwkosten is voor het programma centrumplannen.

Ingediende projecten						
Alle bedragen incl. proceskosten	2018	2019	2020	2021	2022	Totaal toegekend
Programmalijn 1: Bedrijvigheid						6.564.846
Centrumplannen + (50%)		5.800.000				
Centrumplan Leens (50%)				764.846		
Programmalijn 2: Leven lang ontwikkelen						5.495.200
Vakland Het Hogeland			2.618.400			
Tijd voor Toekomst *)					1.726.800	
Tocamaheerd (50%) *)					1.150.000	
Programmalijn 3: Wonen & Leven						11.698.664
Centrumplannen + (50%)		5.800.000				
Kunstencentrum De Ploeg (50%)		1.500.000				

Waterwerken Zoutkamp (50%)	729.546					
Centrumplan Leens (50%)		764.846				
Nieuw Roakeldais					2.904.272	
Programmalijn 4: Zorg						
Programmalijn 5: Bereikbaarheid						
Programmalijn 6: Pronkjewailen						8.405.546
Kunstencentrum De Ploeg (50%)	1.500.000					
Waterwerken Zoutkamp (50%)	729.546					
Enne Jans Heerd		1.602.000				
Werelderfgoedcentrum Waddenzee					3.424.000	
Tocamaheerd (50%) *)					1.150.000	
Overig (2018)	1.207.500					1.207.500
Opstartkosten (1%)	400.000					400.000
Regie op samenhang (3%)				1.094.000		1.094.000
BTW	111.090	997.500	306.409	64.801	38.000	1.517.800
Totaal	1.318.590	15.997.500	4.383.900	4.290.493	10.393.072	36.383.555

Centrumplannen

In onze gemeente wordt al vanaf voor de fusie gewerkt aan programma's voor het versterken van de centra in de plaatsen Winsum, Uithuizen, Bedum en Uithuizermeeden. Deze programma's en projecten hebben als doel om door een goed voorzieningenniveau een aantrekkelijk en vitaal centrumgebied te bieden en hierdoor bij te dragen aan de algemene leefbaarheid.

Uit het Nationaal Programma Groningen (hierna te noemen: NPG) is in 2019 een bedrag van 11,6 miljoen euro beschikbaar gekomen om een "plus" te zetten op de realisatie van de bestaande centrumplannen in Bedum, Winsum, Uithuizen en Uithuizermeeden. Deze extra middelen worden besteed aan aanvullende projectonderdelen in deze centra, waarvoor in de binnen de vroegere gemeenten nog gemaakte plannen geen financiële ruimte aanwezig was.

Totaal Centrumplannen bedragen x € 1.000	Toegekende subsidies					
	NPG-BZK C38	NPG-BZK C201	NCG-GRO8C	Provincie	NAM	Overige
721060032 NPG: Centrumplan Bedum Plus	2.200					
721010007 Openbare ruimte centrum Bedum					120	
721010001 Reconstructie Molenweg						
721010008 Herinrichting Molenweg						
724060001 Damwand Molenweg						
721010002 Uitvoering Bederawalda						261
681001020 Centrumplan Bedum						104
721060030 NPG: Centrumplan Winsum Plus	3.440					
721030071 Infrastructuur Centrum Winsum (Boogplein)						
721030075 Versterking Centrum Winsum						
721060031 NPG: Centrumplan Uithuizen Plus	2.700					
721040080 De Blink ----- GRONDEXPLOITATIE -----			3.044	700		
721040081 Molenerf ----- GRONDEXPLOITATIE -----						
721040082 Schoolstraat ----- GRONDEXPLOITATIE -----						
721060033 NPG: Centrumplan Uithuizermeeden Plus	1.700					
621002300 Dynamiek aan het Lint Uithuizermeeden			300			
721060034 NPG: Centrumplan Leens		1.329				
721060062 NPG: Proceskosten Centrumplannen	1.560	201				
TOTAAL	11.600	1.530	3.344	700	120	365

Waar nodig en mogelijk worden met de middelen extra (verpauperde) panden in de centra aangekocht en gesaneerd, eventueel in samenhang met de realisatie van nieuwe infrastructuur (nieuwe zichtlijnen) en/of nieuwe functies (zorg/cultuur). Daarnaast wordt geïnvesteerd in verdere verhoging van de ruimtelijke kwaliteit van het openbaar gebied. Dit alles met het doel om de aantrekkelijkheid van de centra verder te vergroten en een bijdrage te leveren aan de leefbaarheid. Nog meer dan in het verleden al gepland:

- Krijgen leegstaande winkels in de centra een nieuwe invulling door subsidiëring van verplaatsingen van winkels van buiten de centra naar in de centra en/of van omvorming naar levensloopbestendige woningen of een andere bestemming;
- Worden het exterieur en (eventueel) het interieur van winkels in de centra met subsidie opgeknapt;
- Wordt de kwaliteit van het openbaar gebied vergroot.

De betreffende oorspronkelijke subsidieregelingen hebben een opvolger gekregen in een nieuwe geüniformeerde regeling "Nadere regels versterking centra vier dorpen Het Hogeland" die van toepassing verklaard is op de centra van Bedum, Winsum, Uithuizen en Uithuizermeeden.

In 2021 is besloten om ook voor Leens te komen tot uitvoering van een centrumplan, waarvoor het initiatief vanuit de plaatselijke ondernemers is gekomen. Voor de financiering van de projecten in dat centrumplan is vanuit het NPG het benodigde budget ter beschikking gesteld.

Totaal Centrumplannen bedragen x € 1.000	Uitgaven					Inkomsten	
	Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Verplichtingen	Prognose	Restant raming	Raming Inkomsten	Werkelijke inkomsten
Bedum	7.533	2.486	0	5.047	0	3.170	1.034
Winsum	5.440	1.930	702	1.663	1.145	3.440	906
Uithuizen	14.859	6.888	144	2.817	5.009	11.168	4.201
Uithuizermeeden	2.300	491	702	360	747	2.000	240
Leens	1.329	0	0	0	1.329	1.329	0
Proceskosten	1.761	846	123	526	265	1.761	762
Totaal	33.221	12.641	1.671	10.413	8.496	22.868	7.144

Programma Centrumontwikkeling Winsum

Centrumplan Winsum bedragen x € 1.000	Uitgaven					Inkomsten	
	Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Verplichtingen	Prognose	Restant raming	Raming Inkomsten	Werkelijke inkomsten
NPG+	3.440	979	400	435	1.626	3.440	906
Infrastructuur centrum Winsum	1.000	214	38	1.228	-481		
Versterking centrum Winsum	1.000	736	264	0	0		
Totaal	5.440	1.930	702	1.663	1.145	3.440	906

Met de uitvoering van het Centrumplan Winsum wordt versterking van het centrum van Winsum nagestreefd. Dit met het doel om te komen tot een economisch sterk, compact, aantrekkelijk en levendig winkelcentrum. Hiervoor zijn in de voormalige gemeente Winsum een drietal pijlers gestart:

Vastgoedontwikkeling (ruimtelijke ontwikkeling)

De eerste pijler betreft de ontwikkeling van de locatie Boogplein in het centrum van Winsum. Doel hiervan is om te komen tot herontwikkeling en inrichting van deze voormalige bedrijfslocatie. Dit met een duurzame en hoogwaardige invulling van de locatie Boogplein, met een gedifferentieerd programma met appartementen, woningen en winkelareaal. En tevens met ruimte voor publieke functies als verkeer, parkeren en een aantrekkelijk woon- en verblijfsgebied.

Herinrichting openbare ruimte (infra)

De tweede pijler betreft de aanpak van de openbare ruimte in het centrum van Winsum. Het gaat daarbij om te komen tot het verhogen van de aantrekkelijkheid en kwaliteit van het openbare gebied in het

centrum, waaronder de inrichting van de openbare ruimte van het Boogplein. Hiervoor was reeds in het verleden in vm. Gemeente Winsum een krediet beschikbaar gesteld.

Subsidieregeling vastgoed (versterking)

De laatste pijler betreft de uitvoering van de oorspronkelijke subsidieregeling "versterking centrum van Winsum" en met NPG-middelen gefinancierde opvolger "Nadere regels versterking centra vier dorpen Het Hogeland". Met deze subsidieregelingen wordt de concentratie van winkels en het versterken van de winkelstructuur in het kernwinkelgebied Winsum/ Obergum beoogd. Hierbij gaat het om verbetering van de algehele beeldkwaliteit en de aantrekkelijkheid en kwaliteit van de bebouwing binnen het kernwinkelgebied.

Nationaal Programma Groningen (Wierde van waarde)

De middelen van het NPG zijn bedoeld om een plus te zetten op de al lopende (centrum)projecten. Voor het centrum van Winsum wordt daarbij ingezet op de aanpak van het gebied ten noorden van het Winsumerdiep, rond de kerk en Hoofdstraat Obergum (schetsplan Wierde van waarde). Het gaat hierbij om versterking van het functioneren van dit gebied als kernwinkelgebied én cultureel hart van het dorp Winsum. Wij willen dit bereiken door verbetering van de bereikbaarheid en toegankelijkheid van het kernwinkelgebied Winsum/Obergum en versterking van de culturele voorzieningen binnen het kernwinkelgebied Winsum/Obergum.

Resultaten 2023:

In 2022 zijn zowel de planontwikkeling voor het vastgoed van het Boogplein, als het ontwerp van de openbare ruimte (ten zuiden van het Winsumerdiep) afgerond. Wij zijn nog in afwachting van een definitieve uitspraak van de Raad van State in de lopende beroepsprocedure tegen de vaststelling van het bestemmingsplan. Na positieve uitspraak in deze beroepsprocedure zal zo spoedig mogelijk een aanvang worden gemaakt met de uitvoering en realisatie van de plannen. De in het najaar van 2022 gestarte werkzaamheden ten behoeve van de herinrichting van de openbare ruimte in het centrum van Winsum en het bouwrijp maken van het Boogplein zullen doorlopen in de eerste helft van 2023. Na het bouwrijp maken van het Boogplein zullen de bouwrijpe gronden kunnen worden geleverd en een start worden gemaakt met de realisatie van de beoogde vastgoedontwikkeling.

Hierbij moet worden opgemerkt dat voor enkele activiteiten nog vergunningen moeten worden verleend. Tegen deze vergunningen staan nog verschillende bezwaar- en beroepsmogelijkheden open, hetgeen nog tot verdere vertraging van de feitelijke uitvoering kan leiden met enkele maanden.

De subsidieregelingen "versterking centrum van Winsum" en "Nadere regels versterking centra vier dorpen Het Hogeland" zijn in Winsum een succes gebleken. Het binnen de regelingen beschikbare budget is eerder volledig toegekend. Een overgrote deel van deze plannen zijn inmiddels geheel uitgevoerd en afgerond.

Voor de regeling "Nadere regels versterking centra vier dorpen Het Hogeland" geldt voor enkele plannen waarvoor subsidie is toegekend, dat de uitvoering is vertraagd. Dit heeft te maken met onzekerheden voor de betreffende ondernemers, welke voortvloeien uit de Coronamaatregelen. Ook hebben enkele ondernemers te maken met stijgende bouwkosten en beperkte beschikbaarheid van aannemers, welke de uitvoering van deze projecten frustreert. In 2022 hebben wij met betreffende ondernemers concrete afspraken gemaakt om uiterlijk in 2023 te komen tot afronding van de betreffende subsidietrajecten.

Voor het gebied ten noorden van het Winsumerdiep, rond de kerk en Hoofdstraat Obergum (schetsplan Wierde van waarde) zijn wij, na enige vertraging begin 2022 gestart met een traject om te komen tot een visie op de ontwikkeling van dit gebied. Wij hopen in het laatste kwartaal van 2022 uw raad een gedragen visie te hebben kunnen voorleggen. In 2023 kan vervolgens gewerkt worden aan de verdere uitwerking en het realiseren van deze visie.

Programma Centrumontwikkeling Uithuizen

Centrumplan Uithuizen bedragen x € 1.000	Uitgaven					Inkomsten	
	Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Verplichtingen	Prognose	Restant raming	Raming Inkomsten	Werkelijke inkomsten
NPG+	2.700	578	85	2.092	-55	2.700	457
De Blink	5.250	5.264	0	0	-13	3.744	3.744
Molenerf	4.826	619	37	10	4.160	3.826	0
Schoolstraat	2.082	427	22	715	918	898	0
Totaal	14.859	6.888	144	2.817	5.009	11.168	4.201

Uithuizen vormt een regionaal verzorgend centrum. Om deze centrumfunctie te behouden en te versterken is het noodzakelijk om te blijven investeren in kwaliteit. Groeiende leegstand leidt tot verpaupering en tot het ontstaan van een negatieve spiraal. Voor de leefbaarheid moeten de supermarkten in het dorp blijven. De aanzuigende werking daarvan biedt ook aan de kleinere winkels een toekomstperspectief. Daarnaast is het goed voor de werkgelegenheid; nadrukkelijk ook die van jongeren. Het op peil houden en versterken van de voorzieningen is van groot belang voor de leefbaarheid van Uithuizen en omgeving. Wij werken hierbij nauw samen met de Handelsvereniging Uithuizen.

Doel: Het programma beoogt een economisch sterk, compact, leefbaar en onderscheidend winkelcentrum, waar het prettig verblijven is. Een sprankelend centrum.

De afgeleide doelen zijn verwoord in de onderliggende projecten te weten;

- Blink
- Molenerf
- Schoolstraat
- Bestrijding leegstand.

NPG en subsidies

Voor het programma is in 2019 vanuit het NPG een bijdrage ontvangen. Deze bijdrage maakt realisering van het project 'Bestrijding leegstand' en een plus op de drie andere reeds lopende projecten mogelijk. Het gaat dan om (mogelijk) aan te kopen en te slopen panden en de inrichting van de openbare ruimte in de projecten Schoolstraat en Molenerf.

Eerder toegekende subsidies voor het programma zijn:

- Een gecombineerde provinciale subsidie vanuit het Uitvoeringsprogramma Leefbaarheid 2016-2020 en het Financieel Arrangement Eemsdelta ten behoeve van het totale programma.
- Een subsidie van het NCG, Kansrijk Groningen, voor het vervangen van de duikerbrug Snik door een hogere brug en het inrichten van de directe omgeving.

In mei 2022 is bij het Rijk (min EZK) in het kader van het Programma Impulsaanpak Winkelgebieden (PIW) een extra subsidie aangevraagd voor realisatie van het centrumplan Uithuizen. Voor eind augustus wordt uitsluitsel verwacht over de ingediende aanvraag van ruim 1,8 miljoen euro.

Project Blink

Dit project is in 2021 afgerond.

Project Molenerf

Doel: Het project Molenerf verbindt het Molenerf met de Blink. Door de verplaatsing en sloop van de supermarkten wordt ruimte gemaakt voor een tweerichting verkeersroute van het Snik-Molenerf via de Blink naar de Zuiderstraat. Hierdoor ontstaat een transparante en aantrekkelijke verbinding vanuit het Molenerf richting Blink, centrum. Gelijktijdig ontstaan twee up-to-date supermarkten qua oppervlakte en inrichtingseisen. Jumbo en (naar verwachting) Lidl worden beter ingepast in de ruimtelijke structuur. De voldoende aanwezige parkeerplaatsen krijgen een betere inrichting in het groen. Nieuwbouw op de SNS-locatie zorgt voor een kwalitatief hoogwaardige begrenzing aan de oostzijde van de Blink met winkel/horeca invulling en appartementen.

Resultaten 2023:

1. Het verwerven van het vastgoed van Lidl op de kop van de passage, waardoor binnen het vigerende bestemmingsplan zowel de planuitwerking door een door de gemeente in 2023 te selecteren ontwikkelaar voor de SNS-locatie en door eigenaar Annexum voor uitbreiding van de Jumbo als door de gemeente zelf voor de wegverbinding Molenerf-Blink verder kan worden opgepakt. In de 2^e helft van 2023 kan met realisatie van de wegverbinding worden begonnen. Hiertoe zijn voor einde 2022 tussen gemeente en Lidl achtereenvolgens een Intentie tot Samenwerken Overeenkomst (ItSO) en een Koop- en Realisatie Overeenkomst gesloten. Eveneens zijn daartoe voor einde 2022 tussen gemeente en Annexum de benodigde grondtransacties overeengekomen.

2. Het opstellen en in procedure brengen van een bestemmingsplan voor de gehele rest van het Molenerf, omvattende al het Lidl-vastgoed (de winkels van Lidl en Aldi en de voormalige Formido) en

het gehele bestaande parkeerterrein. Dit gewijzigde bestemmingsplan beoogt o.a. de nieuwbouw mogelijk te maken van een nieuwe Lidl-winkel langs de Snik op de voormalige Formido-locatie.

Project Schoolstraat Uithuizen

Doel: Initiatieven van de marktpartijen om te investeren in het centrum honoreren om gezamenlijk een kwaliteitsslag te realiseren. De bestaande AH-supermarkt wordt gefaciliteerd bij de beoogde nieuwbouw en uitbreiding op de bestaande locatie, in combinatie met de toevoeging van enkele dochterformules. Hiervoor moeten er voldoende parkeerplaatsen worden gerealiseerd, evenals een goede verkeerskundige verbinding tussen het parkeerterrein en de Hoofdstraat-Oost. Ook voor het parkeerterrein wordt een kwaliteitsslag beoogd, door betere stedenbouwkundige inpassing en de toevoeging van groen.

Randvoorwaarden voor de ontwikkeling zijn inmiddels bepaald en met derden overeengekomen. Er is in 2022 een koop- en realisatieovereenkomst afgesloten met de exploitant van de Albert Heijn. De nieuwe invulling met moderne en vergrote supermarkt, dagwinkels en verbindingen wordt zorgvuldig ingepast in een ruimtelijke structuur, die past bij het dorpse beeld. Hiervoor zal de Kerkstraat gaan verdwijnen het naastgelegen verpauperde pand, een voormalige bakkerij, is inmiddels gesloopt. De jaren-80 aanbouw van De Rank is in het najaar van 2022 eveneens gesloopt, ten behoeve van de beoogde verbindingsweg.

Resultaten 2023:

1. Wij verwachten rond de zomer 2023 de bestemmingsplanprocedure voor het project Schoolstraat te kunnen afronden. Wel kan een eventuele beroepsprocedure tegen het bestemmingsplan nog tot vertraging in de uitvoering zorgen.
2. Parallel aan de planologische procedure wordt door ons gewerkt aan het ontwerp en engineering van de openbare ruimte. Wij zijn voornemens om na onherroepelijk worden van het bestemmingsplan zo snel mogelijk over te gaan tot aanbesteding en realisatie van de openbare ruimte. De afstemming met de nieuwbouw van de supermarkt zijn qua proces en logistiek hierbij punt van aandacht. Inzet is om de overlast voor omgeving en derden tot het minimum te beperken.
3. In najaar 2022 is het jaren '80 deel van de Rank gesloopt. Het resterende deel zal hierna openbaar worden verkocht, waarbij wij ons ten doel stellen om voor De Rank een functie te vinden welke ondersteunend is aan dit deel van het centrum.

Bestrijding leegstand

Doel: De leegstand zowel preventief als correctief bestrijden met een pakket van initiatieven. Daarmee niet alleen het totale centrum aantrekkelijk maken en een kwaliteitsimpuls geven, maar ook in algemene zin de aantrekkelijkheid vergroten voor nieuwe vestigingen en investeerders.

Resultaten 2023:

Uitvoering geven aan 'Nadere regels versterking centra vier dorpen Het Hogeland'; een subsidieregeling voor de centra van de dorpen Bedum, Uithuizen, Uithuizemeeden en Winsum, waardoor ondernemers worden gestimuleerd te investeren in hun ondernemingen. Dit onder meer door hen te faciliteren bij het verplaatsen van hun bedrijf naar het kernwinkelgebied van de centra of het verbeteren van hun nieuwe dan wel bestaande bedrijfspand.

Aankoop, sloop en herontwikkeling van de locaties van verpauperde panden eventueel in samenhang met de realisatie van nieuwe infrastructuur en/of nieuwe functies. Dit geldt concreet voor de locatie van het pand van (voorheen) De Komeet, dat in 2022 is aangekocht.

Programma Centrumontwikkeling Bedum

Centrumplan Bedum bedragen x € 1.000	Uitgaven					Inkomsten	
	Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Verplichtingen	Prognose	Restant raming	Raming Inkomsten	Werkelijke inkomsten
NPG+	2.200	68	0	2.132	0	2.200	64
Openbare ruimte centrum Bedum	1.120	581	0	539	0	120	120
Reconstructie Molenweg	767	150	0	617	0		
Herinrichting Molenweg	204	26	0	178	0		
Damwand Molenweg	500	0	0	500	0		
Uitvoering Bederawalda	1.294	680	0	614	0	261	261
BRP Centrumplan Bedum	134	68	0	66	0		
Centrumplan Bedum	1.314	914	0	400	0	589	589
Totaal	7.533	2.486	0	5.047	0	3.170	1.034

Het programma centrumontwikkeling in Bedum is van groot belang voor het voorzieningenniveau in de plaats Bedum en draagt bij aan het vormgeven van de regionale identiteit van die plaats. Door het combineren van verschillende ontwikkelingen worden positieve kansen en mogelijkheden versterkt en negatieve punten weggenomen.

Het programma vergroot, door versterking van de identiteit en functie van het centrum, de leefbaarheid van de kern Bedum. Primair gaat het om de versterking van de (commerciële) verzorgingsfunctie van het centrum door middel van vernieuwing en concentratie.

Parallel aan het centrumplan loopt de ontwikkeling van de nieuwbouw van Bederawalda door woningstichting Wierden en Borgen: van een gedateerd appartementencomplex voor ouderen naar (levensloopbestendige) appartementen en grondgebonden woningen en de mogelijke nieuwbouw van een gezondheidscentrum op initiatief van de huisartsenpraktijk.

Tevens van invloed zijn andere projecten op locaties in of grenzend aan het centrum, zoals de invulling van de vrijgekomen locatie Togtemaarschool, de aanpak van Molenweg, de herinrichting van De Vliet en de nieuwbouw van het gezondheidscentrum. Ook worden knelpunten in de parkeervoorzieningen weggenomen en krijgt het openbaar gebied een kwalitatieve impuls door een aangepaste herinrichting met aandacht voor klimaatadaptatie en positieve gezondheid, waarbij het verblijfsklimaat door toevoeging van een nieuw plein wordt verbeterd.

Het op te lossen probleem is dat in het centrum:

- Het kwalitatief niveau van de bebouwing en het aanbod te laag is
- Dat er te veel niet-centrumfuncties aanwezig zijn,
- Dat het centrumgebied 'verstopt zit' achter niet centrumgerichte gebouwen en
- Dat de relatie met de rest van het dorp en omliggend gebied ontbreekt.

Afgeleide van het centrumplan is de verbetering van de verbinding langs de Molenweg, om daarmee het centrum te verbinden met de sub centra en de supermarkten aan de Stationsweg en omgeving.

Doel: Het programma beoogt door versterking van de identiteit en functie van het centrum een economisch sterk, compact, leefbaar en onderscheidend winkelcentrum te realiseren en daarmee de leefbaarheid in het dorp te vergroten.

De afgeleide doelen zijn verwoord in de onderliggende projecten te weten: Bederawalda, vastgoed Blok A en blok C in het centrum, verplaatsing en verbetering vastgoed, openbare ruimte centrum inclusief verbetering (lang)parkeren en Molenweg. Buiten de scope van het centrum maar wel van invloed is de nieuwbouw van het gezondheidscentrum, daarom is deze ook opgenomen.

NPG en subsidies

Voor het programma is in 2019 vanuit het NPG een bijdrage ontvangen. Deze bijdrage maakt realisering van verschillende projecten mogelijk, dan wel maakt het mogelijk bovenop de bestaande projecten een 'plus' te realiseren. Het gaat dan om (mogelijk) te verbeteren panden, aan te kopen en te slopen panden om vierkante meters winkelvloeroppervlak te saneren en de inrichting van de openbare ruimte in het centrumgebied en het project Molenweg.

Project Vlijtborg (werknaam was Blok A)

Doel: Door bouw van Blok A ontstaat er ruimte voor winkels en/of dienstverlening op de begane grond (commerciële plint) en worden tien appartementen op de verdiepingen gerealiseerd. Vanuit bestaande panden kunnen dan winkels verplaatst worden, waarna die panden gesloopt worden. Hierdoor kan er circa 700 m² winkelvloeroppervlak worden gesaneerd. Tevens worden hiermee drie kwalitatief slechte panden vervangen door kwalitatief mooie en aardbevingsbestendige nieuwbouw; ten behoeve van de nieuwbouw worden voorafgaand aan de bouw eerst twee gesloopt, de derde volgt na ingebruikname van de nieuwbouw.

Resultaten 2023:

De nieuwbouw is opgeleverd in 2022. De sloop van het derde pand De Vlijt 10 gebeurt in begin 2023.

Project Blok C

Doel: Blok C is voorzien op het huidig parkeerterrein naast de gymzaal. Na gereedkomen van Blok A wordt op de plek van het te slopen pand De Vlijt 10 een nieuw plein aangelegd. Hiermee ontstaat een nieuw bouwvlak voor Blok C. Hier wordt ruimte gecreëerd voor een begane grond voor maatschappelijke doeleinden en appartementen op de verdiepingen. Omdat uit de markt blijkt dat er vraag is naar grotere appartementen, worden die hier als uitgangspunt genomen. Voor de invulling van de begane grond is het onderzoek naar verplaatsing van de bibliotheek c.a. vanuit De Meenschaar gaande; hiermee worden dan alle voorzieningen in het centrumgebied geconcentreerd. Het dan vrijkomend gebouw kan vervolgens aan de huidige functie worden onttrokken en herontwikkeld worden naar woningen (deels herbestemming en deels nieuwbouw). In 2019 is definitief duidelijk geworden dat de bouw van het gezondheidscentrum niet op deze locatie wordt gerealiseerd, Dit bood de mogelijkheid om te onderzoeken of er voldaan kan worden aan de vraag naar grotere appartementen in het centrum en/of verplaatsing van maatschappelijke functies zoals de bibliotheek (nu gehuisvest in De Meenschaar) naar het centrum mogelijk is.

Resultaten 2023:

Om de bouw van Blok C mogelijk te maken moet het bestemmingsplan aangepast worden, vaststelling van het bestemmingsplan is in 2023. Na vaststelling kan het plan op de markt gebracht worden en kan de bouw starten. De start van de bouw is afhankelijk van de sloop van De Vlijt 10 en de aanleg van het nieuw openbaar gebied.

Project Bederawalda

Doel: Het project Bederawalda bestaat uit de realisering van nieuwbouw van (levensloopbestendige) woningen door woningstichting Wierden en Borgen. Fase 1 vijftien appartementen) en fase 2 (twaalf grondgebonden woningen) zijn gereed en bewoond. Fase 3 is de realisering van circa dertig appartementen. Deze laatste fase wordt opnieuw tegen het licht gehouden in verband met de hoge kosten van aardbevingsbestendig bouwen, de veranderde woningmarkt sinds de start van het project in 2011 en de transformatie van andere woonplekken door Wierden en Borgen. Na sloop van het oude pand Bederawalda is het mogelijk om de parkzone langs De Vrije Gang door te trekken tot het centrum. In die uitbreiding wordt de uitbreiding van de vijver gerealiseerd (voldoen aan de taakstelling t.a.v. waterberging). In de bestaande vijver worden drie faunatorenns gerealiseerd om te voldoen aan de taakstelling t.a.v. de wet Natuurbeheer (migratiemogelijkheid vleermuizen etc.); deze werkzaamheden worden gekoppeld aan de benodigde onderhoudswerkzaamheden aan het water (o.a. baggeren). In ruimtelijke zin wordt deze parkzone gekoppeld aan het centrum en wordt het doorgaand karakter van De Vlijt onderbroken door het nieuw plein te laten grenzen aan het park.

Resultaten 2023:

Het voornemen van Woningstichting Wierden en Borgen is om de bouw dit jaar te starten. Tevens afronding van de gestarte onderhoudswerkzaamheden bestaande vijver en bouw faunatorenns.

Project Verplaatsing en verbetering vastgoed

Doel: Door de in 2019 vastgestelde subsidieregeling kan het project 'Verplaatsing en verbetering vastgoed' worden uitgevoerd. Hiermee kunnen bijdragen verstrekt worden voor het verplaatsen c.q. verbeteren van vastgoed. Onder dit project wordt ook de mogelijke verwerving van vastgoed geschaard om leegstaande winkeloppervlaktes te saneren.

Resultaten 2023:

Aanpak van minimaal 1 pand.

Project Openbare ruimte centrum en verbetering (lang) parkeren

Doel: Het project Openbare ruimte centrum en verbetering (lang) parkeren bestaat uit de herinrichting van de ontstane openbare ruimte na afronding van de vastgoedprojecten. Tussen Vlijtburg en Blok C ontstaat een nieuwe multifunctionele ruimte, die wordt ingericht ten behoeve van ontmoeten, verblijven, parkeren en het houden van de weekmarkt en evenementen. Het dragend thema is Positieve Gezondheid. De toevoeging van groen legt een link met het historisch karakter en is een verwijzing naar de langwierde waarop de Grotestraat is aangelegd. Tevens wordt het park met de vijver tussen Bederawalda en De Vrije Gang verbonden met het centrum en gekoppeld aan het dragend thema. Daarnaast wordt aandacht geschonken aan het thema klimaatadaptatie. Naast de grondgebonden woningen van Bederawalda is de smok-en-vot zone voor het brengen van leerlingen naar de Regenboogschool gerealiseerd. Tevens is daar een parkeerterrein gerealiseerd ten behoeve van lang parkeren; of het parkeren in het centrumgebied dan wordt gereguleerd door een stramen van kort parkeren is afhankelijk van de werkelijke parkeerdruk.

Resultaten 2023:

De start van de aanleg van het opgesteld ontwerp voor de multifunctionele ruimte tussen Blok A en blok C is begin 2023. Dit is afhankelijk van de sloop van het pand De Vlijt 10.

Project Molenweg

Doel: Het project Molenweg zorgt voor het verbinden van het centrum met de sub centra aan de Stationsweg. Door herinrichting van deze verbinding ontstaat een aantrekkelijke verbinding tussen deze verschillende delen. Tevens wordt daarmee het Boterdiep een duidelijkere verbindingslijn. Gelijktijdig met dit project wordt de verbetering van de oeverconstructie van Boterdiep ZZ aangepakt.

Bij de herinrichting is aandacht voor:

- Het verbinden van Koopcentrum de Scheve Toren met Winkelcentrum Veen
- Positieve gezondheid: het gebied nodigt uit tot bewegen, verblijven en ontmoeten
- Bewegen kan door te wandelen en in de beweegtuin
- Ontmoeten en verblijven kan bijvoorbeeld op de pleintjes en op de drijvende steiger
- Het versterken van de beleving en het gebruik van het Boterdiep
- De gedeeltelijk nog aanwezige oude kademuur versterken en beter zichtbaar maken
- Verbeteren groen

Resultaat 2023:

De uitvoering van het 'natte' werk (de oevers Boterdiep ZZ, de steiger en de reconstructie van de kubbestijlen damwand aan de Molenwegzijde) is gepland in het eerste halfjaar van 2023.

De 'droge' werkzaamheden (wandelpaden, pleintjes, bomen, groen, de beweegtuin, de Molenweg, het trottoir en riolering) worden uitgevoerd in de tweede helft van 2023.

De werkzaamheden worden afgestemd met die aan het Boterdiep WZ.

Nieuwbouw Gezondheidscentrum

Doel: het bestaand pand van de huisartsen is oud en niet meer adequaat. Door de huisartsen is een plan ontwikkeld voor de bouw van een nieuw gezondheidscentrum op de huidige locatie. Om dit mogelijk te maken moet er tijdelijke huisvesting geplaatst worden; dit komt bij gebrek aan alternatieven te staan op de plek waar de uitbreiding van de parkzone is gepland (de oude plek van de hoogbouw van Bederawalda). Bij de nieuwbouw wordt rekening gehouden met parkeren op eigen terrein.

Resultaat 2023:

Start nieuwbouw gezondheidscentrum.

Programma Centrumontwikkeling Uithuizermeeden

Centrumplan Uithuizermeeden bedragen x € 1.000	Uitgaven					Inkomsten	
	Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Verplichtingen	Prognose	Restant raming	Raming Inkomsten	Werkelijke inkomsten
NPG+	1.700	158	443	360	739	1.700	118
Dynamiek aan het Lint	600	333	259	0	8	300	122
Totaal	2.300	491	702	360	747	2.000	240

Het programma bestaat uit twee projecten, die elk onderdeel zijn van de gebiedsagenda voor Uithuizermeeden, namelijk:

Project Dynamiek aan het Lint

Doel: Subsidie verstrekken aan initiatiefnemers/eigenaren van langdurig leegstaande winkelpanden in het centrum van Uithuizermeeden, zodat zij deze panden transformeren tot een of enkele levensloopbestendige woningen/appartementen.

Resultaat in 2023:

Met de budgetoverheveling naar het centrumplan Uithuizen, die einde 2021 is doorgevoerd, is het budget voor toekenning van subsidies uitgeput. Voor totaal 1,3 miljoen euro zijn subsidie toegekend aan transformatie projecten. Een deel van de projecten loopt o.a. door leveringsproblemen in de bouw en als gevolg van planologische procedures vertragingen op, waardoor uitvoering zal doorlopen tot in 2023. Met de beschikbare middelen zullen uiteindelijk naar verwachting 12 projecten worden gerealiseerd, waarin door transformaties in totaal 31 levensloopbestendige woningen worden gerealiseerd. In 2023 zullen nog 6 projecten in uitvoering zijn.

Project Woon-Zorg-Zone

Doel: Op een nog nader te bepalen locatie in Uithuizermeeden wordt de ontwikkeling van een zorgplein beoogd, waarin op de begane grond verschillende zorgfuncties (huisartsen, apotheek, fysiotherapie enz.) worden gehuisvest. Op de verdiepingen ontstaan maximaal vijfenveertig levensloopbestendige appartementen geschikt voor ouderen, die op termijn zorgverlening in de nabijheid verlangen.

Aan Zorggroep Noorderzorg (als initiatiefnemer/ontwikkelaar) is subsidie verstrekt voor een verkenning samen met dorpsbewoners.

Resultaat 2023:

In 2021 is vastgesteld dat voor het beoogde woon-zorg-plein in de oorspronkelijk bedachte vorm onvoldoende draagvlak aanwezig is in Uithuizermeeden. Corporatie Woonzorg Nederland heeft, in afwijking van een eerder standpunt, besloten toch te willen investeren in de huidige locatie van De Mieden, die door Zorggroep Noorderzorg wordt geëxploiteerd. In het ontwikkeltraject daarvan gedurende 2022 is/wordt door de corporatie en de zorggroep gezamenlijk bekeken of het mogelijk is om alsnog het gedachtengoed achter het oorspronkelijk beoogde woon-zorg-plein in de plannen te integreren. Afhankelijk hiervan zal door de gemeente in 2023 bepaald worden of de eerder gereserveerde NPG-middelen alsnog (en zo ja, in welke mate) kunnen worden aangewend.

Programma Centrumontwikkeling Leens

Het doel van het project is om de centrum- en regiofunctie van het dorp Leens in de gemeente het Hogeland te versterken.

Centrumplan Leens bedragen x € 1.000	Uitgaven					Inkomsten	
	Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Verplichtingen	Prognose	Restant raming	Raming Inkomsten	Werkelijke Inkomsten
NPG+	1.329	0	0	0	1.329	1.329	0
Totaal	1.329	0	0	0	1.329	1.329	0

De kern Leens speelt een belangrijke rol in de voorzieningenstructuur van het westelijk deel van de gemeente Het Hogeland. De keuzes en investeringen in het centrum, meer specifiek in en rond winkelcentrum De Marren, hebben ertoe geleid dat de regiofunctie van Leens bovenlokaal is. Omliggende dorpen zoals Ulrum, Zoutkamp, Lauwersoog en Wehe den Hoorn en de bijbehorende omgeving zijn voor hun dagelijkse en frequente aankopen voor een groot deel georiënteerd op Leens. Voor de leefbaarheid van Leens en de omliggende regio is een toekomstbestendig centrum van het dorp dan ook van groot belang.

Centrumvisie Leens

De basis van het plan is de in 2020 in opdracht van de Vereniging Ondernemersbelangen Leens geschreven Centrumvisie Leens. Hierin is de huidige situatie in beeld gebracht en zijn verschillende ontwikkel- en investeringskansen beschreven. Deze kunnen leiden tot een beter functionerend centrum met een grotere aantrekkingskracht en meer perspectief voor de toekomst.

Ontwikkelplan Centrum Leens

Aan de hand van de visie is in opdracht van de gemeente Het Hogeland in 2021 het Ontwikkelplan Centrum Leens opgeleverd. De kern van het plan is dat er in Leens wordt toegewerkt naar een compact en aantrekkelijk centrumgebied waarbij sprake is van:

- een sterk en volledig aanbod voor bewoners en toeristen voor boodschappen en niet-dagelijkse aankopen;
- clustering van commerciële functies;- transformatie achterblijvende locaties buiten het centrum (zijnde niet-winkel);
- aansluiting van maatschappelijke functies op commerciële functies;
- een prettig verblijfsklimaat middels inrichting van de openbare ruimte met aandacht voor vergroening;
- een voldoende hoog niveau van parkeren;
- de realisatie van een dorpshuis.

Via het Nationaal Programma Groningen (NPG) is er een toezegging van EUR 1.530k voor de uitvoering van het project met cofinanciering van twee private partijen (Jumbo en Aldi). Er zijn geen gemeentelijke gelden in het project verwerkt.

Belangrijkste programma onderdelen

De belangrijkste programma onderdelen zijn:

- i) het aantrekkelijker profileren van de Breekweg als toegang tot het centrum
- ii) de herinrichting van het winkelgebied De Marren en verbetering van de parkeervoorziening
- iii) het aanbieden van een vastgoedtransformatie- en verplaatsingssubsidie en
- iiii) de realisatie van een dorpshuis.

Er is sprake van een actieve klankbordgroep bestaande uit de Ondernemersvereniging Hogeland West, de Samenwerkende Verenigingen Leens en Vereniging Dorpsbelangen Leens.

Resultaat 2023:

In Q3 2022 wordt het project opgestart. Het werven van een projectleider blijkt, gezien de krappe arbeidsmarkt, lastig. Daarom is er voor gekozen het rol van projectleider op te knippen in twee delen. Bureau Broekhuis Rijs de Gier Advisering vult het externe deel van projectleiderschap in. Het interne deel van het projectleiderschap wordt ingevuld door een van de eigen medewerkers. In 2022/ 2023 wordt de participatie met de diverse stakeholders opgestart om te komen tot de definitieve plannen voor de Breekweg, De Marren en de realisatie van het dorpshuis. We publiceren de subsidieregeling en stellen daarvoor het kernwinkelgebied vast.

De Tirrel

De toelichting omtrent de begroting van de Tirrel vindt dit jaar plaats door middel van een apart raadsvoorstel. Hierin komen de volgende punten aan bod:

- Het voorstel betreffende het benodigde (aanvullende) budget voor de investering, met de scope zoals in 2020 voorzien;
- Het voorstel betreffende de WKO en de zonnepanelen;
- Het voorstel betreffende het extra benodigde budget ter dekking van de jaarlijkse exploitatie.

Kortsluiting Ranum

De leefbaarheid en verkeersveiligheid in het centrum van Winsum staan zwaar onder druk door doorgaand (vracht)verkeer over de Onderdendamsterweg. In de Structuurvisie Winsum 2025 is daarom de wens opgenomen om een kortsluitverbinding te realiseren tussen de Onderdendamsterweg en de N361 met een tunnel onder het spoor door. Bij de herinrichting van het centrum van Winsum is reeds geanticipeerd op de aanleg van de kortsluitverbinding: dit deel van de Onderdendamsterweg is autoluw en als verblijfsgebied ingericht. In 2016 is de nieuwe verbindingsweg opgenomen in het rompakkoord tussen de toenmalige gemeente Winsum en de provincie Groningen. In het kader van het rompakkoord draagt de provincie Groningen € 5,7 miljoen bij aan de realisatie van dit project. De totale kostenraming is € 8,3 miljoen.

Resultaat 2023

Naar verwachting zal de bouw van de spoortunnel eind 2022 gereed zijn. Begin 2023 wordt de weg geasfalteerd en worden afrondende werkzaamheden uitgevoerd, zoals aanplanten van bomen, plaatsen van bebording, et cetera. Daarna kan de nieuwe weg in gebruik genomen worden.

Risico's en planning

Het belangrijkste risico in de komende periode zijn de zeer forse prijsstijgingen van diverse grondstoffen, brandstoffen, et cetera. Desondanks is de verwachting dat het project begin 2023 binnen het budget afgerond zal worden.

Uitgaven						Inkomsten		
Kortsluiting bedragen x € 1.000	Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Verplichtingen	Prognose	Restant raming	Raming Inkomsten	Werkelijke Inkomsten	Prognose inkomsten
Algemene kosten	688	635	0	50	3	0	0	0
Onderdoorgang	5.000	550	3.155	1.295	0	0	0	0
Weg	774	533	120	120	1	0	0	0
Verkeersplein	419	126	256	35	2	0	0	0
Financiële buffer	1.419	0	791	0	628	0	0	0
Bijdrage provincie	0	0	0	0	0	5.700	4.500	1.200
Totaal	8.300	1.844	4.322	1.500	634	5.700	4.500	1.200

Werelderfgoedcentrum

Stand van zaken

De Waddenzee is Unesco werelderfgoed en hiervoor wordt op de haven van Lauwersoog het Werelderfgoedcentrum Waddenzee (WEC) gebouwd. De realisatie van het WEC is de verantwoordelijkheid van de stichting WEC. In april 2020 is het bestemmingsplan Lauwersoog-Waddenkwartier door uw raad vastgesteld. In juli 2021 is de omgevingsvergunning verleend. Als gevolg van prijsstijgingen in de bouw vraagt de voorbereiding van de realisatie meer tijd. Naar verwachting kan de bouw starten in 2023 en kan dan zijn afgerond in 2025.

Buitenruimte

De gemeente is verantwoordelijk voor de inrichting van de buitenruimte (vanaf de demarcatielijn tot aan de visafslag). De gemeenteraad heeft een investeringskrediet beschikbaar gesteld van € 1,8 miljoen voor de herinrichting van de openbare ruimte en de voorbereidingskosten.

Uitgaven						Inkomsten	
WEC - buitenruimte bedragen x € 1.000	Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Verplichtingen	Prognose	Restant raming	Raming Inkomsten	Werkelijke inkomsten
Herinrichting openbare ruimte	1.300	297			1.003	500	-
Opstellen parkeerbeleid	25	21			4		
Projectleiding	110	112			-2		
Structuurplan openb. ruimte en bebouwing	30	23			7	-	14
Opstellen bestemmingsplan	30	32			-2		
Ontwerp openbare ruimte	20	12			8		
Beheer HIP	6	6			-		
Ontruimen Waddenkwartier	10	15			-5		
Onvoorzien	269	83			186		
Totaal	1.800	601	-	-	1.199	500	14

Parkeervoorziening

De realisatie van het Werelderfgoedcentrum-Waddenzee brengt een extra parkeerbehoefte op Lauwersoog met zich mee, waarvoor extra parkeerplaatsen benodigd zijn. Hier heeft u op 14 april 2021 over besloten. De parkeerplaatsen kunnen worden gerealiseerd op terreinen van de Provincie Groningen en Rijkswaterstaat, waarvoor het college een erfpachtovereenkomst met deze organisaties zal sluiten. De kosten van huur en de aanleg van de parkeerplaatsen, inclusief beheer en onderhoud en aangevuld met de bij de gemeente in rekening gebrachte erfpachtkosten, worden verrekend in de af te sluiten huurovereenkomst met de Stichting WEC-W, waardoor er voor de gemeente per saldo geen lasten zijn. Voor de kosten van aanleg van de parkeerterreinen van het WEC-W heeft u op 15 april 2021 een krediet beschikbaar gesteld van € 1,5 miljoen excl. btw.

Uitgaven						Inkomsten	
WEC - parkeren	Raming	Werkelijke	Verplichtingen	Prognose	Restant	Raming	Werkelijke
bedragen x € 1.000	uitgaven	uitgaven			raming	Inkomsten	inkomsten
Verkeer en parkeren	59	40			19		
Inrichting parkeerterrein	676				676		
Hekwerken	72				72		
Openbare verlichting	42				42		
Slagboominstallatie c.a.	473				473		
Laadpalen	106				106		
Parkeerverwijzing	65				65		
Fietsenstalling	53				53		
Totaal	1.546	40	-	-	1.506	-	-

NPG-subsidie

Vanuit het Nationaal Programma Groningen (NPG) is een bijdrage voor het Werelderfgoedcentrum Waddenzee gehonoreerd. Zowel de gemeente Het Hogeland als de provincie Groningen hadden bij het NPG een aanvraag ingediend. Het NPG kent als gevolg van de aanvragen van gemeente en provincie 6,5 miljoen euro toe aan het centrum.

Uitgaven						Inkomsten	
WEC - NPG subsidie	Raming	Werkelijke	Verplichtingen	Prognose	Restant	Raming	Werkelijke
bedragen x € 1.000	uitgaven	uitgaven			raming	Inkomsten	inkomsten
Subsidie	3.000				3.000	3.000	
Proceskosten	450				450	450	
Totaal	3.450	-	-	-	3.450	3.450	-

Van start met activiteiten

De bouw van het Werelderfgoedcentrum Waddenzee vraagt extra tijd. De stichting wil in de aanloop naar de voltooiing van het gebouw sneller van start met haar inhoudelijke activiteiten om zo met concrete projecten te werken aan haar doelstellingen. Hiervoor vraagt de stichting een bijdrage van de gemeente waarvoor een voorstel zal worden voorbereid

Garantiestelling

Aan de gemeente is door de stichting WEC een garantiestelling voor een geldlening gevraagd. U heeft ten behoeve van de uitvoering van de garantiestelling op 15 april 2021 wensen en bedenken meegegeven aan het college. In juni 2022 is de garantstelling door het college gegeven.

Wat willen we bereiken?		Wat gaan we daarvoor doen?
»	Door de realisatie van het werelderfgoed centrum ontstaat een slecht-weer-voorziening in de regio.	<ul style="list-style-type: none"> De wettelijke taken van de gemeente uitvoeren. (De bestemmingsplanprocedure en de aanvraag van de omgevingsvergunning behandelen).
»	Een impuls voor onze gemeente. Bezoekers de waarden van het Unesco werelderfgoed Waddenzee laten ontdekken.	<ul style="list-style-type: none"> Actief deelnemen aan het kernteamoverleg (directie, ABC Nova, governance, business development, marketing etc.).
»	Verbinden en samenwerken met diverse partijen/ondernemers.	<ul style="list-style-type: none"> Faciliteren en meedenken in de verbinding en samenwerking. Realiseren parkeerterrein voor het WEC-W. Het bouwrijp afleveren van het terrein, Afstemming in de stuurgroep Lauwersmeer en Duurzame Haven Lauwersoog

Scholenprogramma

Inleiding

In het kader van realiseren van aardbevings- en toekomstbestendige schoolgebouwen is in 2016 een regionaal programma in de aardbevingsgemeenten gestart, de oorspronkelijk afspraak bij dit regionaal programma is dat dit binnen een periode van vijf jaar gerealiseerd wordt, echter inmiddels is duidelijk dat dat programma in meerdere gemeenten waaronder onze gemeente, een doorloop heeft naar 2023. Voor

de gemeente Het Hogeland betreft dat de voormalige gemeenten Bedum en Eemsmond. In beide gemeenten is een programmaplan door de gemeenteraad vastgesteld.

Basis voor de uitvoering zijn twee samenwerkingsovereenkomsten met Nationaal Coördinator Groningen (NCG heeft de rol van NAM per 1-1-2020) en schoolbesturen; per voormalige gemeente is er een samenwerkingsovereenkomst en daarna zijn nog addenda toegevoegd.

Wat hebben we al gedaan

Het programmadeel in vml. gemeente Bedum is klaar:

- 3 scholen vervangende nieuwbouw Togtemaarschool, 't Groenland en Horizon;
- 2 scholen versterkt met deels vervangende nieuwbouw (Regenboog en St. Walfridus), 1 gymzaal versterkt (Mauritshal);
- 2 vrijgekomen schoolgebouwen verkocht (De Haven en De Akker);
- de herinrichting van de oude Togtemaarschool is begin 2022 afgerond.

Van het programmadeel in vml. Eemsmond is klaar:

- 2 vervangende nieuwbouw Klinkenborg en Prisma;
- 1 school versterkt (Nijenstein);
- in aanbouw en gereed eind 2022 zijn 3 scholen vervangende nieuwbouw (Jansenius de vries/De Rank, De Dobbe en Usquert) en 1 versterking (Noordkaap/De Sterren).

Met NCG hebben we overeenstemming bereikt over de overname van de versterking van de gebouwen van Het Hogeland College (HHC) in Uithuizen en Warffum; hiermee wordt vervanging van het gebouwdeel uit 1962 in Uithuizen ook mogelijk. De uitvoering is gepland in 2023. Met het Rijk is de onderhandeling over extra middelen ter gedeeltelijke compensatie van de gestegen bouwprijzen afgerond en door het Rijk zijn extra middelen ter dekking van inpassingskosten toegekend.

Wat willen we bereiken

In 2023 willen we de versterking van Het Hogeland College in Warffum uitvoeren. In Uithuizen willen we de bouw van de tijdelijke huisvesting voor het Het Hogeland College afronden zodat de versterking inclusief gedeeltelijke sloop en nieuwbouw kan starten; afronding hiervan is voorzien in 2024.

In 2023 zullen de vrijkomende schoolgebouwen in Warffum en Roodeschool verkocht gaan worden.

Hoe gaan we dit bereiken

In de samenwerkingsovereenkomst en de daarbij behorende addenda met de NCG en de schoolbesturen is het principe vastgelegd dat de gemeente verantwoordelijk is voor de vervangende nieuwbouw en dat de NCG verantwoordelijk is voor het bouwkundige verstevigen. In het laatste geval zijn de gemeente en de school vertegenwoordigt in het projectteam en de gemeente betaalt het deel voor het toekomstpakket; de versteviging is voor rekening en risico van NCG. Bij de vervangende nieuwbouw treedt de gemeente op als bouwheer en worden de projecten voor rekening en risico van de gemeente uitgevoerd. Afwijkingen van dit principe zijn vastgelegd in addenda op de samenwerkingsovereenkomst, in bepaalde gevallen heeft de gemeente de versterking van de NCG overgenomen.

De financiële middelen voor de realisatie van het programma zijn beschikbaar gesteld.

Financieel

	Scholenprogramma bedragen x € 1.000	Uitgaven					Ontvangsten			
		Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Verplichting en	Prognose	restant raming	Raming ontvangsten	Werkelijke ontvangsten	Prognose	restant raming
vm. gem. - Bedum	Nieuwbouw Horizon	535	520	-	15	0	174	159	15	0
	Nieuwbouw Togtemaarschool	4.319	4.174	-	145	0	2.997	2.898	100	0
	Verbouw Regenboog	6.400	6.226	-	174	0	5.001	4.801	200	0
	Nieuwbouw 't Groenland	2.750	2.609	-	141	0	2.487	2.437	50	0
	Verbouw Walfridus	487	472	-	15	0	159	144	15	0
	Herinr. oude locatie Togtemaarschool	800	1.019	-	-219	0	800	187	614	0
vm. gemeente Eemsmond	Nieuwbouw Het Prisma	3.930	2.515	-	1.415	0	2.913	2.356	557	0
	Nieuwbouw KC Rodeschool (vh De Dobbe)	3.400	1.714	-	1.686	0	2.358	1.585	773	0
	Nieuwbouw KC Usquert	3.575	2.222	-	1.353	0	2.097	1.360	738	0
	Nieuwbouw KC Warffum (vh Jansenius de Vries)	5.354	2.040	-	3.315	0	3.628	2.309	1.319	0
	Nieuwbouw Klinkenborg	2.850	2.419	-	431	0	2.010	1.686	324	0
	Versterking Nijenstein incl. gymzaal	2.515	266	-	2.249	0	1.504	645	860	0
	Versterking HHC Uithuizen	9.715	48	-	9.667	0	7.476	5.918	1.558	0
	Versterking HHC Warffum	3.540	40	-	3.500	0	3.315	3.107	209	0
	Versterking Noordkaap/De Sterren	850	213	-	637	0	544	230	315	0
	Tijdelijke school Uithuizermeeden	682	299	-	383	0	682	151	531	0
	Tijdelijke school Uithuizermeeden - infra	150	77	-	73	0				0
	Scholenprogramma -Algemeen	170	170	-	-	-0				
TOTAAL		52.022	27.043	-	24.980	-0	38.147	29.973	8.174	-

De financiële dekking van het programma komt uit de op grond van de samenwerkingsovereenkomst met addenda door de NCG beschikbaar gestelde bedragen en uit de door het rijk beschikbaar gestelde middelen voor het toekomstbestendig maken van de scholen, compensatie prijsstijging en inpassingskosten. Het restant van de investeringen wordt in de gemeentelijke begroting opgenomen met de bijbehorende kapitaallasten. Hiertegenover staat de vrijval van kapitaallasten van de te slopen schoolgebouwen (de boekwaarden worden conform de begrotingsvoorschriften in de BBV en na aftrek van de eventuele verkoopopbrengst, ten laste van de AR gebracht). Voor een paar projecten zijn tevens bijdragen uit het programma Leefbaarheid van de NCG verkregen.

	Scholenprogramma bedragen x € 1.000	Toegekende subsidies					
		NCG/NAM	Toekomst pakket (tem 2020)	Toekomst pakket (vanaf 2021)	aanv. Toek. Pakket	Inpassing	Totaal
vm. gem. - Bedum	Verbouw Horizon			159		15	174
	Nieuwbouw Togtemaarschool	2.314		583		100	2.997
	Verbouw Regenboog	3.035	1.013	617		200	5.001
	Nieuwbouw Groenland	1.515		116		50	2.431
	Verbouw Walfridus			144		15	159
	Herinr. oude locatie Togtemaarschool	-				570	800
vm. gemeente Eemsmond	Dr. Damschool Uithuizermeeden	1.907		449	427	130	2.913
	Nieuwbouw school De Dobbe	1.250	200	460	148	300	2.358
	Nieuwbouw school Usquert	786	400	652	84	175	2.097
	Nieuwbouw Jansenius de Vries/De Rank	1.456	700	762	159	254	3.628
	Nieuwbouw Klinkenborg school	1.316		371	74	250	2.010
	Versterking Nijenstein school	993		446	50	15	1.504
	Versterking HHC Uithuizen	4.930	957	988	386	215	7.476
	Versterking HHC Warffum	3.008		99	169	40	3.315
	Versterk. school De Noordkaap/De Sterren			135	159	250	544
	Tijdelijke school Uithuizermeeden	682					682
TOTAAL		23.192	3.271	5.981	1.656	2.579	38.091

Tweede ontsluiting haven Lauwersoog

Deze tweede ontsluitingsweg in Lauwersoog is al langer een wens vanuit zowel de haven als de gemeente. Met de versterking van dijk ontstaat de mogelijkheid om ook de ontsluiting te realiseren. Een ontsluiting die goed is bij een steeds drukker wordende haven. Steeds meer toeristen vinden de weg naar Lauwersoog. Met deze weg zijn we beter in staat het beroepsvervoer en het personenvervoer ruimte te beiden. Die ruimte is goed voor de veiligheid in de haven. Een haven die ook de wens heeft om in 2023 een tankstation te realiseren voor waterstof. Daarmee wordt het vervoer over water en over de weg steeds duurzamer. Dit in lijn met de meest duurzame dijk. Een andere koppeling.

Door de economische ontwikkelingen in de wereld zijn de prijzen van grondstoffen fors gestegen, dat heeft ook gevolgen voor de tweede ontsluitingsweg. De oorspronkelijke raming was € 957.000. In de kadernota bent u op de hoogte gesteld van een (mogelijke) prijsverhoging van dit project. Inmiddels is bekend dat de prijsstijgingen op zijn gelopen met € 850.000 euro. Middels de begroting 2023 is deze verhoging u kenbaar gemaakt.

Uitgaven						Inkomsten		
Tweede ontsluiting bedragen x € 1.000	Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Verplichtingen	Prognose	Restant raming	Raming Inkomsten	Werkelijke Inkomsten	Prognose inkomsten
Vorbereidingskosten	65	55	0	10	0	0	0	0
Uitvoeringskosten	957	0	0	1.815	-858	0	0	0
Totaal	1.022	55	0	1.825	-858	0	0	0

Waterwerken Zoutkamp

Het project (nieuwe) waterwerken Zoutkamp is een project dat wordt gefinancierd vanuit de middelen van het Nationaal Programma Groningen. De voorbereidingsfase van het project is zo goed als afgerond. Zowel inhoudelijk als financieel. Het definitieve ontwerp voor zowel het gemaal als de sluis als de koppelkansen zijn nu afgerond. De uitvoering van de hoofdscope (het pompemaal en de sluis) en de koppelkansen van zowel de provincie als de gemeente starten in 2023.

De prijsstijgingen als gevolg van economische ontwikkelingen hebben op dit project invloed. Op het moment van schrijven is nog niet duidelijk of er sprake zal zijn van overschrijdingen van financiën. Mocht daar sprake van zijn dan kan er in koppelkansen worden geschrapt om toch binnen het gestelde budget te blijven. Daarnaast kan er ook een beroep worden gedaan op het Waddenfonds. Tevens worden gesprekken gevoerd met het NPG over wat te doen met projecten bij budgetoverschrijdingen als gevolg van prijsstijgingen. Bouwtechnisch zijn er op dit moment geen risico's te benoemen.

Bij het project Nieuwe Waterwerken Zoutkamp wordt de pompcapaciteit van het gemaal verhoogd. Dit om droge voeten te houden in Het Hogeland. Daaraan zijn dan weer 10 gemeentelijke en provinciale koppelkansen verbonden. Om ook het toerisme in en om Zoutkamp te versterken is er tevens een koppelkans toerisme. Deze koppelkans zorgt er voor dat de beide grote waterwerken in Zoutkamp en de 10 koppelkansen samen met de andere toeristische mogelijkheden in en om Zoutkamp goed in beeld worden gebracht. De financiering van deze koppelkans vindt grotendeels plaats vanuit het Waddenfonds en voor een klein deel uit het Lokaal Programmaplan.

Uitgaven						Inkomsten		
Nieuwe Waterwerken Zoutkamp bedragen x € 1.000	Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Verplichtingen	Prognose	Restant raming	Raming Inkomsten	Werkelijke Inkomsten	Prognose inkomsten
Aanleg aanmeervoorziening Husingokanaal	174	5	0	169	0	174	174	0
Aanleg fietspad Zoutkamp - Garnwerd	392	6	0	386	0	392	392	0
Brug in fietspad Zoutkamp - Vierhuizen	11	0	0	11	0	11	11	0
Muraltbekleding voormalige Zeekering	23	0	0	23	0	23	23	0
Proceskosten NWW Zoutkamp	124	9	0	115	0	124	124	0
Renovatie aanmeervoorziening Reitdiep Haven	438	14	0	424	0	438	438	0
Wandel- en fietsontsluiting Zoutkamp Noord	298	6	0	292	0	298	298	0
Totaal	1.459	39	0	1.420	0	1.459	1.459	0

Uitgaven						Inkomsten		
Promotie NWW Zoutkamp bedragen x € 1.000	Raming uitgaven	Werkelijke uitgaven	Verplichtingen	Prognose	Restant raming	Raming Inkomsten	Werkelijke Inkomsten	Prognose inkomsten
Uitvoeringskosten	61	0	0	61	0	0	0	0
Inhuur	158	0	0	158	0	0	0	0
Subsidie Waddenfonds & NPG	0	0	0	0	0	219	0	219
Totaal	219	0	0	219	0	219	0	219

Accommodatie SV Bedum

De huidige accommodatie van SV Bedum is verouderd en te klein voor de groeiende vereniging. Daarom wordt al jaren gesproken over renovatie of nieuwbouw van de accommodatie. Het afgelopen jaar is samen met SV Bedum gewerkt aan een Programma van Eisen voor een duurzame en toekomstbestendige nieuwe accommodatie.

Stand van zaken

Momenteel vinden de laatste berekeningen plaats voor de investeringsraming. In het najaar van 2022 zal een voorstel aan de raad voorgelegd worden voor het beschikbaar stellen van een krediet voor een nieuwe accommodatie. Hoewel de benodigde investering op dit moment nog niet exact bekend is, is wel duidelijk dat als gevolg van de forse prijsstijgingen in de bouw het beschikbare krediet van € 2,2 miljoen onvoldoende zal zijn.

Resultaat 2023

In de eerste helft van 2023 wordt het schetsontwerp van de accommodatie nader uitgewerkt. De bouw zal na de bouwvak starten. Eind 2023 is de accommodatie ongeveer voor de helft gereed. Deze zal medio 2024 afgerond zijn.

Risico's en planning

Het belangrijkste financiële risico is de prijsstijging in de bouw als gevolg van personeelstekorten, beperkte beschikbaarheid van diverse bouwmaterialen, de oorlog in Oekraïne en de stijging van brandstof- en energieprijzen. Met betrekking tot de planning kunnen eventuele bezwaren tegen de bestemmingsplanprocedure tot vertraging leiden. Vertraging leidt tot een extra financieel risico vanwege de onzekerheid over verlenging van de SPUK-regeling.

Crisissituaties

Opvang Oekraïners

Op 24 februari 2022 begon de grootschalige aanval van Rusland op Oekraïne. Deze oorlog heeft geleid tot grote vluchtelingenstromen, zowel in Oekraïne als naar de buurlanden. Vluchtelingen worden op dit moment in vele Europese landen opgevangen waaronder Nederland. Ook in Het Hogeland stellen we alles in het werk om deze vluchtelingen een goede opvang te bieden.

In augustus 2022 hebben we op 30 locaties opvangplekken gerealiseerd waar in totaal 126 vluchtelingen uit de Oekraïne worden opgevangen. Eenzelfde aantal verblijft bij particulieren. Ondertussen blijven we zoeken naar andere geschikte locaties voor de opvang. Het is nog niet aan te geven hoeveel Oekraïners uiteindelijk in Het Hogeland terecht zullen komen en hoeveel er uiteindelijk in Het Hogeland zullen blijven.

Voor de opvang maken wij kosten. Uitgangspunt daarbij is dat het kabinet van rijkswege de kosten die gemaakt zullen worden door gemeenten zal vergoeden en dat gemeenten er financieel niet op achteruit mogen gaan.

Resultaten 2023

Op dit moment kunnen we aannemen dat de opvang nog voor langere tijd noodzakelijk zal zijn. De oorlog is nog steeds gaande. Wij gaan er vanuit dat ook in 2023 opvanglocaties beschikbaar moeten zijn. De vraag naar extra plekken is nog steeds aan de orde in Nederland. De Veiligheidsregio vraagt nog steeds om opschaling van plekken.

Het Rijk stelt een normvergoeding van € 100 per bed per dag beschikbaar. De VNG onderzoekt of dit normbedrag voldoende is. Daarover komt voor 1 januari 2023 duidelijkheid. Op basis van de tot nu toe verantwoorde kosten lijkt het normbedrag voor ons voldoende. Zoals het nu lijkt zal er medio september/oktober 2022 ook een herijking zijn van de regeling leefgeld.

Opvang Afghanen

Medio augustus 2021 viel de democratische regering van Afghanistan en werd het land overgenomen door de Taliban. In de periode die daarop volgde zijn door de Nederlandse overheid ruim 3000 personen uit Afghanistan geëvacueerd. Dit betreffen veelal personen die in dienst waren van de Nederlandse overheid of Nederlandse NGO's tijdens de verschillende missies in Afghanistan door de jaren heen. Mensen die vanwege hun eerdere dienstverband of rol onder de nieuwe regering grote veiligheidsrisico's lopen.

Als gevolg van de grote toestroom van vluchtelingen naar Nederland en het gebrek aan doorstroming van statushouders naar de reguliere woningmarkt zitten alle asielzoekerscentra in Nederland overvol. In eerste instantie zijn daarom de meeste Afghaanse evacués opgevangen in tijdelijke noodopvanglocaties van Defensie, waaronder de Willem Lodewijk van Nassaukazerne in Zoutkamp. In de loop van 2022 is door Defensie – mede onder invloed van andere geopolitieke ontwikkelingen op het wereldtoneel – aangegeven dat de noodopvang in de kazerne in Zoutkamp moet worden beëindigd, omdat defensie deze panden zelf weer nodig heeft om invulling te kunnen geven aan haar eigen taken. Vanuit het Centraal orgaan Opvang Asielzoekers heeft onze gemeente vervolgens het verzoek gekregen medewerking te verlenen aan de realisatie van een tijdelijke opvanglocatie voor deze Afghaanse evacués onder beheer van het COA. Als college van burgemeester en wethouders vinden wij opvang in tenten of sporthallen vanuit maatschappelijk en humanitair oogpunt onvoldoende en onwenselijk.

Wij hebben daarom gemeend om in te stemmen met het verzoek van het COA. Op basis van een aantal criteria hebben wij hiervoor een tweetal locaties geselecteerd, te weten een buiten gebruik geraakt oefenveld op Het Aanleg in Winsum en de locatie ten zuidoosten van zwembad De Dingie in Uithuizen. In de zomer van 2022 zijn beide locaties door het COA gerealiseerd en vervolgens eind september in gebruik genomen.

De afspraken met het COA ten aanzien van duur van de opvang, het aantal personen, de kosten, doelgroep en op het gebied van samenleven en integratie zijn vastgelegd in een bestuursakkoord en huurovereenkomst.

Resultaten 2023

Wij zullen toezien op de naleving van de met het COA gemaakte afspraken.

Onze aandacht gaat hierbij met name uit naar de sociaal-maatschappelijke aspecten van de gerealiseerde opvanglocaties. Ook zetten wij in op het verbinden van de lokale gemeenschap met de nieuwkomers op het gebied van werk, (taal)onderwijs, sport en samenleven.

Wij beogen hiermee om voor zowel de bewoners, als ook omwonenden van de locaties een goede en optimale situatie te creëren, waarbij de bewoners in goede harmonie met de omgeving een start kunnen maken met hun integratie in Nederland.

Waar mogelijk en gewenst zullen wij programma's voor Oekraïners, Afghanen of andere doelgroepen op elkaar afstemmen of samenvoegen.

Hoewel de afspraken met het COA in eerste instantie voor de duur van 2 jaren zijn gemaakt, houden wij – gezien de wereldwijde geopolitieke situatie en de krapte op de Nederlandse woningmarkt – er rekening mee dat wij in de toekomst vanuit het COA een verzoek krijgen de locaties mogelijk langer in gebruik te houden of deze ook voor andere doelgroepen te mogen gebruiken. Mocht een dergelijk verzoek aan de orde zijn, dan zullen wij uw raad hierover tijdig informeren.

Voorportaal voor asielzoekers in De Marnewaard

Door het ministerie van Justitie en Veiligheid, Directoraat-Generaal Migratie, is eind augustus 2022 een beroep gedaan op onze gemeente om een faciliteit te creëren dat kan dienen als voorportaal voor het aanmeldcentrum in Ter Apel. De toeloop aldaar was zo groot dat grote groepen mensen buiten moesten overnachten en er zeer onwenselijke situaties ontstonden. Een voorportaal in de buurt van Ter Apel zou de asielzoekers tijdelijk kunnen opvangen in afwachting van het begin van hun procedure. Tegenover de kazerne in de Marnewaard hebben wij dit mogelijk gemaakt in goed overleg met het COA, IND, Defensie, Politie en Veiligheidsregio en in overleg met omwonenden in de directe omgeving van de kazerne. Sinds 10 september is deze 'wachtkamer' operationeel, waar maximaal 600 asielzoekers korte tijd kunnen verblijven voordat hun asielprocedure in Ter Apel start. De kosten die de gemeente maakt voor de inzet van ambtenaren en in het bijzonder de inzet van extra bijzondere opsporingsambtenaren (BOA's) worden door het Rijk vergoed. De afspraak is dat dit 'voorportaal' een half jaar zal bestaan. De uitgaven en vergoedingen van het rijk zullen in de najaarsnota en de voorjaarsnota verwerkt worden.

Corona

Sinds 23 maart 2022 zijn de maatregelen rondom Corona ongewijzigd. Met elkaar hebben we een weg gevonden in dit nieuwe normaal. De impact van de afgelopen twee jaar is nog altijd voelbaar onder inwoners, ondernemers en het ambtelijk apparaat. Om ze zo goed mogelijk te helpen tuigden we de afgelopen twee jaar verschillende interne samenwerkingsverbanden op. Inmiddels is de ondersteuning aan inwoners, ondernemers en de interne organisatie weer in de reguliere lijn ondergebracht. Het virus is nog niet weg. We lezen dat in het nieuws en merken het aan de ziekmeldingen binnenshuis. Het ligt in de lijn der verwachting dat het aantal zieken in het najaar toeneemt. We kunnen nog niet inschatten of dat vraagt om maatregelen. We zullen daarin het beleid vanuit het Rijk volgen. Natuurlijk houden wij de veiligheid van onze gemeenschap en de continuïteit van onze dienstverlening nauwlettend in de gaten.

Cultuur

Begin 2022 hebben we de 'Subsidieregeling tijdelijke financiële ondersteuning culturele organisaties en amateurkunstverenigingen gemeente Het Hogeland tijdens COVID-19 crisis 2021' opengesteld. Met deze regeling komt de gemeente culturele organisaties tegemoet die als gevolg van de Covid-19-maatregelen een exploitatietekort hebben over het jaar 2021. Van deze regeling is weinig gebruik gemaakt. Gebleken is dat de cultuursector meer behoefte heeft aan vernieuwende activiteiten die de culturele infrastructuur versterken. Hiervoor heeft u in 2021 € 161.000 beschikbaar gesteld voor de 'Subsidieregeling versterking cultuursector gemeente Het Hogeland 2021-2022'. Deze regeling is bedoeld om de cultuursector weer op te kunnen laten starten/een impuls te geven aan cultuur in Het Hogeland. Deze regeling loopt tot 1 januari 2023. Momenteel is hier nog een klein budget van beschikbaar. Gezien de behoefte aan deze regeling is de intentie deze regeling te verlengen tot 1 januari 2024 en het budget te verhogen (vanuit het restant 'Subsidieregeling tijdelijke financiële ondersteuning

culturele organisaties en amateurkunstverenigingen gemeente Het Hogeland tijdens COVID-19 crisis 2021').

Resultaten 2023

De bestemmingsreserve Corona bedraagt per 1 januari 2023 € 637.818, daaruit zullen in het komend jaar 2023 de uitgaven voor de harmonisatie van de sporttarieven tot 1 augustus 2023 van € 12.350 worden gedekt. Daarnaast blijven deze middelen vooralsnog beschikbaar om de mogelijke kosten van de na-ijl effecten van corona te kunnen voldoen.

Financiële begroting

Overzicht Lasten en Baten

De lasten en baten per programma (x € 1.000) zijn als volgt:

Programma	Rekening 2021			Begroting 2022			Begroting 2023		
	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo
Veiligheid	5.334	28	-5.306	7.638	2.199	-5.440	5.576	15	-5.561
Bereikbaarheid	8.770	173	-8.597	10.067	137	-9.930	9.985	325	-9.660
Economie & werkgelegenheid	2.446	2.008	-438	1.968	1.069	-899	1.651	833	-818
Leefbaarheid & Voorzieningen	16.567	2.899	-13.669	20.719	5.114	-15.605	16.969	1.872	-15.097
Sociaal domein & volksgezondheid	84.731	25.127	-59.604	87.518	25.347	-62.171	84.002	22.415	-61.587
RO, Wonen & Duurzaamheid	28.917	27.737	-1.180	21.672	18.420	-3.252	18.450	16.976	-1.474
Burger & Bestuur	3.941	913	-3.028	4.811	716	-4.095	4.315	591	-3.723
Bedrijfsvoering, waarvan:									
Beheer overige gebouwen en gronden	406	309	-98	318	390	72	453	393	-60
Overhead	24.655	970	-23.685	28.980	190	-28.790	29.426	184	-29.242
Algemene dekkingsmiddelen, waarvan:									
Vennootschapbelasting									
Onvoorziene uitgaven				100		-100	100		-100
Ov.alg.dekkingsmiddelen	914	126.333	125.419	-1.652	128.759	130.411	6.033	134.168	128.135
Saldo van lasten en baten	176.682	186.496	9.815	182.140	182.342	201	176.959	177.772	813

Programma	Rekening 2021			Begroting 2022			Begroting 2023		
	toev.	onttr.	saldo	toev.	onttr.	saldo	toev.	onttr.	saldo
Reservemutaties programma 2	2.055	96	-1.959	781	133	-648	156	141	-14
Reservemutaties programma 3	1.122	560	-563	515	647	132	300	505	205
Reservemutaties programma 4	890	3.939	3.049	318	130	-188	318	175	-143
Reservemutaties programma 5	2.435	752	-1.684	1.950	698	-1.252	1.467	450	-1.017
Reservemutaties programma 6	326	25	-301		25	25		25	25
Reservemutaties programma 7	200		-200	200		-200	200		-200
Reservemutaties programma 8	1.053	24	-1.029	764	206	-558		16	16
Reservemutaties programma 9	4.349	9.628	5.279	4.940	7.788	2.848	533	1.197	664
Totaal mutaties op reserves	12.431	15.024	2.592	9.468	9.626	159	2.974	2.509	-465
Resultaat van de begroting van lasten en baten	189.113	201.520	12.407	191.608	191.968	360	179.933	180.281	348

Incidentele Lasten en Baten

Incidentele baten en lasten per programma:

Incidentele lasten		2023	2024	2025	2026
Veiligheid					
Detachering projectleider zeehavens		15.000			
	<i>Subtotaal</i>	15.000	-	-	-
Leefbaarheid & Voorzieningen					
Inhalen covid gerelateerde onderwijsvertraging		200.667			
Achterstallig onderhoud St.Buitensport Accommodaties Uith.		50.000			
Cultuurcoaches		17.500			
Onderhoud civiel technische werken		45.100			
	<i>Subtotaal</i>	313.267	-	-	-
Sociaal domein & Volksgezondheid					
School als wijk		66.118			
Pilot coordinator informele zorg		50.000			
	<i>Subtotaal</i>	116.118	-	-	-
RO, Wonen & Duurzaamheid					
Omgevingswet -inhuur-		22.500			
	<i>Subtotaal</i>	22.500	-	-	-
Burgers & Bestuur					
	<i>Subtotaal</i>	-	-	-	-
Bedrijfsvoering					
Taxatie verzekerde objecten		40.000			
Tijdelijke huisvesting IBOR		82.500			
Inhuur toezichthouder tbv degeneratievergoeding		49.200			
Trainee infra verkeer		50.000			
Verjonging personeelsbestand Inhuur beheer & onderhoud		30.000			
Personeelslasten bovenformatief		196.774			
Incidenteel personeel		672.610	60.943		
	<i>Subtotaal</i>	1.121.084	60.943	-	-
Algemene dekkingsmiddelen					
	<i>Subtotaal</i>	-	-	-	-
Totaal incidentele lasten		1.587.969	60.943	-	-
Incidentele baten		2023	2024	2025	2026
Veiligheid					
Vergoeding RIEC voor projectleider zeehavens		15.000			
	<i>Subtotaal</i>	15.000	-	-	-
Leefbaarheid & Voorzieningen					
Ontvangen rijksbijdrage inhalen covid gerelateerde onderwijsvertraging		200.667			
Regeling specifieke uitkering stimulering sport		200.000			
	<i>Subtotaal</i>	400.667	-	-	-
Burgers & Bestuur					
	<i>Subtotaal</i>	-	-	-	-
Algemene dekkingsmiddelen					
	<i>Subtotaal</i>	-	-	-	-
Totaal incidentele baten		415.667	-	-	-
Totaal incidenteel Begroting		-1.172.302	-60.943	-	-

Toelichting Lasten en Baten

In de samenvatting hebben we kort stil gestaan bij het begrotingssaldo voor 2023 en de ontwikkeling van het meerjarige begrotingssaldo. De verschillen voor het begrotingsjaar 2023 ten opzichte van de kaderstelling uit de voorjaarsnota zijn daar op hoofdlijnen toegelicht. In dit hoofdstuk gaan wij in aanvulling op dat beeld nader in op de wijze waarop verschillende effecten in deze begroting zijn verwerkt. Daarbij zullen we, om de gepresenteerde begrotingssaldi in perspectief te kunnen plaatsen, ook een overzicht geven van de in deze begroting opgenomen taakstellingen en financiële opgaven.

Bij de Kadernota hebben wij u het volgende perspectief geschetst:

Verloop meerjarig perspectief				
Bedragen x €1.000,-	2023	2024	2025	2026
Huidig perspectief	5	520	940	nnb
Effecten 1e bestuursrapportage 2022	-2.395	-2.469	-2.470	-2.545
Effect Kadernota	2.846	2.766	2.668	-3.894
Bijgesteld perspectief	456	817	1.138	-6.439

Gezien de autonome ontwikkelingen die zich in de aanloop naar het opstellen van deze begroting hebben voorgedaan, kunnen we concluderen dat we met deze ontwikkelingen in staat zijn een sluitend meerjarig perspectief tot en met 2025 bij deze begroting te presenteren, zonder dat daar aanvullende maatregelen voor nodig zijn.

De ontwikkelingen die we ten opzichte van de Kadernota in de begroting hebben verwerkt ziet u nogmaals op hoofdlijnen in onderstaand overzicht. Een korte toelichting hierop hebben we u reeds in de samenvatting gegeven:

Ontwikkelingen in begroting 2023				
bedragen x € 1.000	2023	2024	2025	2026
WMO	916	916	916	916
Areaal Eemshaven		500	1.000	1.000
Algemene Uitkering (sept. ciculaire)	137	-2	-1.544	252
Kapitaallasten	113	6	754	754
Salarissen naar kapitaaldienst	143	143	143	143
Lagere dotatie AR	1.500			
Personeel	-643	-643	-643	-643
Begraafrechten	-100	-100	-100	-100
Leerlingenvervoer	-170	-170	-170	-170
Ondersteuning Wijkteams	-100	-100	-100	-100
Jeugd stelpost per saldo		-836	102	102
Onderhoudsbudgetten Wegen en Gebouwen			-675	
Stelpost Sportaccommodatie Bedum			-93	-93
Stelpost De Tirrel	-500	-500	-500	-500
Taakstelling bijzonder bijstand	-350	-350	-350	-350
Overige mutaties	-1.055	718	1.511	1.500
Effect ontwikkelingen	-109	-418	251	2.711

Een aantal ontwikkelingen lichten we hieronder nogmaals kort toe:

WMO

Ten behoeve van de monitor Sociaal Domein zijn voor de grootste budgetten actuele prognoses opgesteld. Conform verwachting groeien de uitgaven op het vlak van de Hulp bij het Huishouden. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door een tariefstijging en de vergrijzing. Ten aanzien van de WMO Begeleiding zien we een daling in de uitgaven, ondanks de per 1 januari 2022 gestegen tarieven. Deze kwam voort uit de aanbesteding, waarbij we rekening hebben moeten houden met de AMvB om een reëel tarief te bieden.

In 2021 hebben we diverse heronderzoeken gedaan binnen de WMO Begeleiding en hebben er ook extra inspanningen plaats gevonden, om te kijken of een cliënt gebruik kan/zou moeten maken van een voorliggende voorziening zoals de WLZ.

Op basis van de data die in onze gemeentelijke systemen vast ligt hebben we actuele prognoses opgesteld voor 2022. Voor 2023 hebben we vervolgens een inschatting gemaakt door ook rekening te houden met volume en prijsontwikkelingen. Ten opzichte van de meerjarenbegroting (jaarschijf 2023) leidt dit per saldo tot een voordeel van € 1.241.000. Nader onderzoek moet uitwijzen wat de exacte oorzaken zijn van de significante daling van deze uitgaven.

In de begroting zit nog een structurele taakstelling op de WMO van ca. € 325.000 euro. Wij stellen voor deze taakstelling te schrappen, gezien het voordeel dat nu verwerkt kan gaan worden in de begroting op de WMO.

Het resterende voordeel op de WMO bedraagt daarmee ca. € 916.000. Dit maakt onderdeel uit van het gepresenteerde saldo.

Areaal Eemshaven

In de bestaande meerjarenramingen is alleen voor 2023 nog een beperkte areaaluitbreiding voor de Eemshaven opgenomen (€ 225.000). Er zijn echter nog wel ontwikkelingen gaande. O.a. op het terrein van een kabelfabriek en een ijzerfabrikant. Wij denken daarom dat het verantwoord is voor 2024 en 2025 ca. € 500.000 te ramen voor Areaaluitbreiding.

Naast deze bestaande ontwikkelingen, speelt ook het programma van de Oostpolder. De vraag is hoe snel we daar de eerste effecten van zullen zien. Dat zal op zijn vroegst in 2026 zijn. We stellen voor hier voorzichtigheidshalve nog niet op voor te sorteren. En voor 2026 vooralsnog geen areaaluitbreiding te ramen.

Algemene uitkering

Zoals gebruikelijk, verwerken wij de effecten van de septembercirculaire nog in de begroting van het komende jaar. Deze geeft op een aantal punten verrassende uitkomsten, die wij puntsgewijs met u willen delen:

- Het rijk kent de gemeenten en provincies een éénmalig extra bedrag toe in 2026. Daarmee lijkt het ravijn in dit jaar enigszins gedempt te worden. Dit gebeurt ook in afwachting van de nieuwe financieringsmethodiek die het rijk graag wil invoeren. Daarbij zal er meer ruimte voor uitbreiding van het eigen belastinggebied van de gemeenten zijn. Hoe dit eruit gaat zien en wat de effecten daarvan zullen zijn is echter nog zeer onzeker. Voor onze gemeente betekent dat ca. € 2,4 miljoen extra in 2026 (incidenteel);
- Het rijk heeft besloten het accres voor 2023 tot en met 2025 vast te klikken op het volume van 2022. Daarmee wordt dezelfde methodiek gehanteerd als in de meicirculaire al vanaf 2026 is doorgevoerd. Gevolg hiervan is dat de uitkering in de jaren 2023 t/m 2025 stabiel zal blijven en niet mee zal fluctueren met de uitgaven van het rijk. Dit betekent echter ook dat macro volumeontwikkelingen in bijvoorbeeld de WMO of de Jeugdzorg niet meer van invloed zijn op de Algemene Uitkering;
- Bij de meicirculaire hebben we een afslag gedaan op het grote accres van de jaren 2023 t/m 2025. Dit om het risico van onderuitputting van de rijkuitgaven te kunnen opvangen. Met het vastklikken van het accres voor deze jaren is deze afslag minder noodzakelijk. Deze ruimte zou kunnen worden benut om toekomstige ontwikkelingen op te kunnen vangen.

Kapitaallasten

Zoals gebruikelijk zien we altijd enige fluctuatie in de ontwikkeling van de kapitaallasten. Dit komt voornamelijk voort uit de gebruikelijke actualisatie van de investeringslijst, zoals die in de financiële begroting is opgenomen. Voor het jaar 2026 is de lijn van 2025 doorgetrokken. Er was immers nog geen bestaande investeringsplanning voor dat jaar.

Salarissen naar kapitaaldienst

In verhouding tot de begroting 2022 worden er wat meer personele lasten doorbelast naar investeringskredieten met externe dekking. Daardoor wordt de personeelsbegroting wat ontlast.

Lagere dotatie AR

In de kadernota was een dotatie aan de AR voor 2023 opgenomen van € 2 miljoen. Wanneer wij naar ons weerstandsvermogen kijken, dan zien wij dat hier een stijgende trend. Wij zijn van mening dat het verantwoord is om de geraamde dotatie in 2023 met € 1,5 miljoen te verlagen, om zodoende een positief begrotingssaldo voor het komende jaar te kunnen presenteren.

Personeel

De personele lasten in de begroting zijn geraamd op basis van de huidige CAO. Daarop is nog geen indexatie voor 2023 toegepast. Niet onwaarschijnlijk is dat er een significant effect ontstaat als gevolg van een nieuw af te sluiten CAO. Daarom stellen we voor de looncomponent die in de septembercirculaire zit te reserveren op de stelposten, in afwachting van de CAO-ontwikkelingen. In de septembercirculaire is de loonindex voor 2023 3,3 %, daar waar dit bij de meicirculaire 3,6% was.

Voor de jaren 2024 e.v. is de loonindex gelijk gebleven ten opzichte van de meicirculaire. Een bijzondere ontwikkeling volgens ons.

Wanneer we kijken naar de uitkomsten van de personeelsbegroting, dan zien we een uitzetting van ten opzichte van de voorjaarsnota. Een deel van de claim wordt gedekt uit de stelpost 'Loonontwikkeling', voor één functie wordt de personele taakstelling verhoogd en een deel zal op realisatiebasis worden toegeschreven naar de diverse NPG projecten.

De rest van de overschrijding op de personele kaders heeft te maken met verdere uitzetting van het personeelsbestand op het terrein van de WMO, waarvoor extra middelen benodigd zijn. Deze claim zat overigens incidenteel ook in de voorjaarsnota. Hierbij is het goed om te vermelden dat we ook een groot voordeel op de WMO presenteren in deze begroting, o.a. als gevolg van de diverse maatregelen die zijn doorgevoerd.

Personele taakstelling

In de voorliggende cijfers is rekening gehouden met een verlaging van de personele taakstelling. Uit de analyse van de personeelsbegroting blijkt dat de taakstelling met ca. € 214.000 verlaagd kan worden. Rekening houdend met de genoemde verhoging resteert er van de oorspronkelijke taakstelling nog ca. € 470.000.

Leerlingenvervoer

Als gevolg van kostprijsstijgingen over zowel 2022 als 2023, zien wij ons genoodzaakt het budget voor leerlingenvervoer te verhogen. Grote veroorzaker hiervan is de stijging van de brandstofprijzen.

Energie

Zoals bekend stijgen de energielasten enorm. Extrapolatie van de uitgaven in 2022 voor onze gemeentelijke panden leidt tot een verhoging van het energiebudget voor onze panden in 2023 met € 355.000. Of dit voldoende is, zullen we moeten afwachten. De markt is immers grillig en moeilijk te voorspellen. Deze verhoging is gedekt door een verlaging van de stelpost voor prijseffecten.

Naast de energie voor onze panden, spelen de energiekosten in het productieproces van 'Ability' een grote rol. Ook hier verwachten we sterk stijgende kosten. Het energiecontract moet echter nog worden aanbesteed. In afwachting van deze aanbesteding hebben we hiervoor nog geen verhoging doorgevoerd.

Effect middelen Jeugd (Algemene Uitkering)

Rijk en VNG werken op dit moment aan de Hervormingagenda jeugdzorg. Deze zal naar verwachting dit najaar worden afgerond. Vooruitlopend hierop zijn voor de jaren 2022 en 2023 reeds aanvullende,

incidentele middelen toegevoegd aan het gemeentefonds, in lijn met de financiële reeks van de uitspraak van de Commissie van Wijzen (CvW). Naast de besparingsopgave die volgt uit de uitspraak van de Commissie van Wijzen heeft het kabinet besloten tot het realiseren van de aanvullende besparing van structureel € 511 miljoen, welke een Rijksverantwoordelijkheid is gemaakt. Concreet betekent dit dat het aan de Rijksoverheid is om de besparing in te vullen met (wettelijke) maatregelen. Het gaat daarbij om maatregelen waardoor gemeenten minder middelen nodig hebben of waarbij alternatieve inkomsten gegenereerd worden (bv door middel van de invoering van een eigen bijdrage). Ook draagt het Rijk het budgettaire risico ingeval (een deel van) deze maatregelen geen of niet tijdig doorgang vinden.

Het volgende is afgesproken

- Gemeenten mogen in de jaarschijven 2024 tot en met 2026 de middelen die op de aanvullende post zijn gereserveerd volledig meenemen in hun meerjarenraming.
- Daarnaast mogen gemeenten in hun begroting rekening houden met een besparing van € 100 miljoen in 2024, € 500 miljoen in 2025, € 500 miljoen in 2026 en vanaf 2027 € 511 miljoen structureel als gevolg van maatregelen die het Rijk zal uitwerken.

In de kadernota was rekening gehouden met een aanvullende uitkering voor 2023. Zijnde een verhoging van 75% naar 100% van de middelen die zijn opgenomen in het rapport van de commissie van Wijzen. Daarbij hebben we voorgesteld deze middelen in te zetten voor de stelpost 'Maatregelen Rijk met financiële consequenties'. Daarmee zou de stelpost voor 2023 vervallen. Wij stellen voor dit ook voor de volgende jaren te doen.

Tegenover het meenemen van het volledige bedrag van de arbitragecommissie staat een verlaging van de uitkering in verband met de maatregelen die het rijk neemt. Per saldo heeft dit in 2024 een positief effect op de uitkering, dat omslaat naar een negatief effect voor de jaren daarna. In verband met de rijksmaatregelen stelt het rijk voor dat gemeenten mogen rekenen met een besparing vanaf 2024.

Hieronder een weergave van de geraamde rijksvergoeding en de op te nemen stelposten op basis van de meicirculaire, afgezet tegen de lijn zoals die nu in de septembercirculaire wordt gepresenteerd.

Aanvullende middelen rijk Jeugdzorg	2023	2024	2025	2026
Budgettair effect compensatie jeugdzorg voor begroting 2023-2025 (sept.circ.)	4.201.000	3.677.692	2.203.708	1.066.967
Compensatie Jeugdzorg in begroting 2023-2025 (meicirc. o.b.v. 75%)	4.201.000	2.976.314	2.743.006	1.890.450
Effect op begroting 2023	-	701.378	-539.298	-823.483
Stelpost Jeugd rijksmaatregelen	2023	2024	2025	2026
Schrappen stelpost maatregelen Rijk met fin. Consequenties		1.136.000	1.398.000	1.398.000
Lager te ramen uitgaven o.b.v. septembercirculaire		300.000	1.500.000	1.500.000
Effect stelposten per saldo op begroting		-836.000	102.000	102.000
Totaal effect op begroting	-	-134.622	-437.298	-721.483

Onderhoudsbudgetten Wegen, Civiel en Gebouwen

In de kadernota hebben wij u een voorstel gedaan om stapsgewijs de onderhoudsbudgetten voor wegen, civiel en gebouwen op het gewenste niveau te brengen. De meerjarige saldo's in deze begroting geven enige ruimte om de onderhoudsbudgetten in drie jaar op het gewenste niveau te brengen in plaats van in vier jaar. Dit geeft een negatief effect in 2025 van € 675.000. Voor 2026 blijft de situatie uiteraard onveranderd.

Stelpost De Tirrel

Separaat aan deze begroting wordt u geïnformeerd over de stand van zaken met betrekking tot de bouw en exploitatie van De Tirrel. Het voert te ver om daar in dit raadsvoorstel op in te gaan. Wel willen we benoemen dat we in verband met nog te nemen besluiten door uw raad, hebben gemeend een stelpost ter grootte van € 500.000 in de begroting op te voeren ter dekking van de gevolgen van zowel het investeringskrediet in de vorm van jaarlijkse kapitaallasten, als de exploitatie van het gebouw en het beheer van de openbare ruimte. Op deze wijze heeft uw raad de ruimte om de door u gewenste besluiten te kunnen nemen.

Stelpost Accommodatie sportpark Bedum

Met dezelfde argumentatie als voor De Tirrel, hebben wij gemeend ook een stelpost voor de effecten van een verhoging van het investeringskrediet voor de accommodatie op het sportpark in Bedum op te voeren. Hierover ontvangt u ook een separaat voorstel met een begrotingswijziging. De voorgestelde structurele stelpost in de begroting bedraagt € 93.000.

Taakstelling Bijzonder Bijstand

Sinds de bouwstenennotitie in 2020 hebben we een taakstelling op de Bijzondere Bijstand opgenomen voor een bedrag van € 350.000. U heeft destijds een aantal voorwaarden aan de invulling van deze taakstelling gesteld. Wij komen tot de conclusie dat deze taakstelling niet gerealiseerd kan worden, gezien de beperkte omvang van het betreffende budget. Wij stellen u daarom voor deze taakstelling te schrappen.

Het voorgaande leidt tot het volgende structurele beeld:

Verloop meerjarig perspectief				
<i>bedragen x € 1.000</i>	2023	2024	2025	2026
Verwacht perspectief kaderstelling	456	817	1.138	-4.788
Effect ontwikkelingen	-109	-418	251	2.711
Verwacht perspectief	347	399	1.389	-2.077

In bovenstaand overzicht zien we overschot van ca. € 0,35 miljoen in 2023, dat oploopt in 2024 en 2025 en een structureel tekort van ruim € 2 miljoen in 2026. Het laatste jaar is flink positiever dan verwacht. Dit komt met name door een incidentele toevoeging voor 2026 aan het gemeentefonds. Dit in afwachting van een nieuwe financieringsmethodiek van het Rijk naar gemeenten.

Over het saldo van 2026 is het verder goed om op te merken dat er bij de Kadernota nog geen bestaand saldo voor 2026 aanwezig was. Wel was het effect van de ontwikkelingen bekend. Deze was € 6,4 miljoen negatief. In deze begroting hebben we wel een startsaldo voor 2026, dat uitkomt op € 4,8 miljoen negatief. Met de ontwikkelingen in deze begroting sinds de kadernota betekent dat een negatief saldo voor 2026 van ca. € 2,1 miljoen.

Wij zien in aanvulling op dit meerjarige saldo dat er nog steeds verschillende forse taakstellingen in de begroting zijn opgenomen. Deze zijn deels functioneel ingevuld, maar moeten ook voor een deel verder worden ingevuld in de komende jaren. Denk hierbij aan de taakstelling op de personele lasten, efficiency en de jeugdzorg. U vindt een nadere specificatie van de ontwikkelingen en verschillen in het hoofdstuk 'Toelichting Lasten en Baten'.

Incidenteel begrotingssaldo

Naast het structurele begrotingssaldo benoemen we ook het incidentele deel van de begroting. Wij zien dat het incidentele saldo in 2023 bijna € 1,2 miljoen negatief bedraagt. Dit saldo wordt onttrokken aan de AR.

Taakstellingen

Wij zien tegenover dit positieve begrote meerjarige saldo echter ook dat er nog steeds verschillende forse taakstellingen in de begroting zijn opgenomen. Deze zijn deels reeds functioneel ingevuld, maar moeten ook voor een deel verder worden ingevuld in de komende jaren. Denk hierbij aan de taakstelling op de personele lasten, efficiency, inkoop en de jeugdzorg. Zoals u elders in deze begroting kunt lezen, is de taakstelling op de Jeugdzorg aangepast

In onderstaand overzicht ziet u een weergave van de stand van zaken met betrekking tot de taakstellingen die in de begroting zijn opgenomen.

Taakstellingen BGR23 (bedragen x € 1.000)					
Omschrijving	Oorspr.	2023	2024	2025	2026
Onderuitputting ivm later invullen vacatures	-350	-700	-700	-700	-700
Personeel (oude taakstelling)	-2.185	-470	-470	-470	-470
Personeel (nieuwe taakstelling)		-357	-357	-357	-357
Efficiencyvoordeel (vanuit herindeling)	-1.400	-162	-162	-162	-162
Vervallen reiskosten WW ambtenaren	-200	-200	-200	-200	-200
Bezuiniging op sport(accommodaties)	-100	-100	-100	-100	-100
Jeugd	-2.954	-2.326	-2.510	-3.879	-3.879
Bijzondere bijstand	350	-	-	-	-
WMO	325	-	-	-	-

In het bovenstaande overzicht ziet u dat verschillende taakstellingen reeds grotendeels zijn ingevuld, of dat er een plan ligt voor de invulling van de taakstelling. Het laatste is vooral van toepassing op de twee grootste taakstellingen in het overzicht. Te weten de taakstelling in het kader van de beheersmaatregelen in de jeugdzorg en de taakstelling op onze personele lasten. Een aantal posten lichten we hieronder kort toe.

Jeugdzorg

Hierboven heeft u een beschrijving kunnen lezen van de effecten op de jeugdzorg in deze begroting. Dit inclusief de voorstellen op de taakstelling. Op deze wijze sluiten wij aan bij het advies van het ministerie m.b.t. de op te nemen bezuinigingen in verband met door het rijk te nemen maatregelen.

Efficiency

De taakstelling efficiency is nagenoeg helemaal gerealiseerd. Er staat nog één actie open. Op dit moment is het proces gestart om het gemeentehuis van Bedum te verkopen. Wanneer deze verkoop gerealiseerd is wordt ook het laatste deel van de taakstelling efficiency gerealiseerd.

Personeel

Reeds in 2020 is er een plan opgesteld voor de invulling van de taakstelling op onze personele lasten. Een deel van dit plan kan reeds nu gerealiseerd worden. Dit deel is ook als zodanig in de personele ramingen verwerkt. Andere onderdelen kunnen pas op termijn worden gerealiseerd. Daarom zijn deze onderdelen nog op de bovenstaande stelpost opgenomen. De verwachting is dat het lopende plan voldoende besparing oplevert om deze taakstelling te realiseren.

Onderuitputting vacatures

Reeds in de begroting 2019 hebben we een stelpost opgenomen voor de jaarlijks te verwachten vacatureruimte. Veelal kunnen vacatures niet onmiddellijk worden ingevuld, wat een onderuitputting op de personele lasten tot gevolg heeft. In het plan voor de verlaging van onze personele lasten hebben we ook richtlijnen opgenomen voor de invulling van vacatures. Met deze richtlijnen vonden wij het verantwoord de jaarlijkse stelpost voor onderuitputting door vacaturegelden met € 350.000 te verhogen. Deze verhoging was reeds in de begroting van 2021 doorgevoerd. De taakstelling blijft structureel gehandhaafd in de begroting. De uitkomsten van de jaarrekeningen bevestigden overigens het beeld dat de taakstelling reëel is.

Taakstelling Bijzonder Bijstand

Zie ook bovenstaande toelichting bij de toelichting op baten en lasten.

Taakstelling WMO

In de begroting zit nog een structurele taakstelling op de WMO van ca. € 325.000 euro. Wij stellen voor deze taakstelling te schrappen, gezien het voordeel dat nu verwerkt is in de begroting op de WMO.

Taakstellingen Bouwstenennotitie

In de Bouwstenennotitie 2020 is een omvangrijk pakket met maatregelen opgenomen. Deze zijn grotendeels op de op de taakvelden in de begroting verwerkt. Voor een aantal posten geldt dat invulling nadere uitwerking vraagt. Deze onderdelen hebben we daarom als een taakstellende bezuiniging op de stelposten opgenomen, in afwachting van nadere uitwerking van de betreffende maatregel. Een weergave met actualisatie van deze posten vindt u in onderstaand overzicht.

Maatregelen Bouwstenennotitie op stelp <i>Oorspronkelijke</i>					
<i>bedragen x € 1.000</i>	<i>taakstell</i>	2023	2024	2025	2026
Taakstelling verbonden partijen	-150				
Te vervallen reiskst woon/werk ambt.	-200	-200	-200	-200	-200
Taakstelling infra (kap.last)	-122				
Taakstelling vastgoed	-200				
Taakstelling op sport(-accommodaties)	-100	-100	-100	-100	-100
Totaal op stelpost Bouwstenennotitie	-772	-300	-300	-300	-300

Zoals uit bovenstaand overzicht valt af te leiden, hebben we een aantal taakstellingen gerealiseerd dan wel afgevoerd in de begroting 2023. De taakstelling op verbonden partijen blijkt in de praktijk lastig in te vullen. Daarvoor zijn we alle deelnemers in de verschillende gemeenschappelijke regelingen nodig en dat is tot op heden niet gelukt. Om geen onrealistische taakstellingen in de begroting op te nemen, hebben we deze afgeraamd. De taakstelling infra en vastgoed zijn beide ingevuld.

Geprognosticeerde balans

Meerjarig geprognosticeerde balans <i>(bedragen x € 1.000)</i>								
2023		2024		2025		2026		
	Begin	Eind	Begin	Eind	Begin	Eind	Begin	Eind
Activa								
Immateriële vaste activa	200	98	98	97	97	96	96	95
Materiële vaste activa	156.324	155.346	155.346	154.979	154.979	154.180	154.180	151.055
Financiële vaste activa	11.881	10.832	10.832	9.783	9.783	8.734	8.734	7.685
Subtotaal	168.405	166.276	166.276	164.859	164.859	163.010	163.010	158.835
Voorraden	-248	-248	-248	-248	-248	-248	-248	-248
Vorderingen	16.350	16.350	16.350	16.350	16.350	16.350	16.350	16.350
Liquide middelen	9.937	3.436	3.436	1.466	1.466	-	-	-
Overlopende activa	15.963	15.963	15.963	15.963	15.963	15.963	15.963	15.963
Subtotaal	42.002	35.501	35.501	33.531	33.531	32.065	32.065	32.065
Totaal activa	210.407	201.777	201.777	198.390	198.390	195.075	195.075	190.900
Passiva								
Eigen vermogen	50.045	50.511	50.511	54.082	54.082	57.378	57.378	60.790
Voorzieningen	15.005	14.202	14.202	13.551	13.551	12.863	12.863	12.220
Vaste schuld	80.384	72.092	72.092	65.785	65.785	59.478	59.478	53.171
Subtotaal	145.435	136.805	136.805	133.418	133.418	129.720	129.720	126.181
Vlottende schuld	11.886	11.886	11.886	11.886	11.886	12.269	12.269	11.633
Overlopende passiva	53.086	53.086	53.086	53.086	53.086	53.086	53.086	53.086
Subtotaal	64.972	64.972	64.972	64.972	64.972	65.355	65.355	64.719
Totaal passiva	210.407	201.777	201.777	198.390	198.390	195.075	195.075	190.900

EMU-saldo

			Meerjarig geprognosticeerde EMU-Saldo				
			2022	2023	2024	2025	2026
EMU-SALDO			-22.334	742	3.288	3.409	5.894
EMU-SALDO referentiewaarde 2023			7.044	7.044	7.044	7.044	7.044
Verschil EMU-saldo & referentiewaarde			-29.378	-6.302	-3.756	-3.635	-1.150
Mutaties (1 januari tot 31 december)							
Activa	Financiële vaste activa	Kapitaalverstrekkingen en leningen	-1.049	-1.049	-1.049	-1.049	-1.049
		Uitzettingen	-	-	-	-	-
Vlottende activa		Uitzettingen	-	-	-	-	-
		Liquide middelen	-29.304	-6.501	-1.970	-1.466	-
		Overlopende activa	-	-	-	-	-
Passiva	Vaste Passiva	Vaste schuld	-8.019	-8.292	-6.307	-6.307	-6.307
	Vlottende passiva	Vlottende schuld	-	-	-	383	-636
		Overlopende passiva	-	-	-	-	-
Eventuele boekwinst bij verkoop effecten en (im)materiële vaste activa			-	-	-	-	-

Overzicht Taakvelden

(bedragen x € 1.000)

Taakveld		Lasten	Baten	Saldo
0.01	Bestuur	2.732	0	-2.732
0.02	Burgerzaken	1.583	591	-992
0.3	Beheer overige gebouwen en gronden	453	393	-60
0.4	Overhead	29.426	184	-29.242
0.5	Treasury	-1.156	524	1.680
0.61	OZB woningen	314	7.876	7.561
0.62	OZB niet-woningen	250	19.174	18.924
0.64	Belastingen overig	893	57	-836
0.70	AU en overige uitkering gemeentefonds	0	105.809	105.809
0.80	Overige baten en lasten	5.831	729	-5.102
0.9	Vennootschapsbelasting (VpB)	0	0	0
0.10	Reservemutaties	2.974	2.509	-465
0.11	Resultaat rekening baten en lasten	0	0	0
1.1	Crisisbeheersing en brandweer	4.406	0	-4.406
1.2	Openbare orde en veiligheid	1.169	15	-1.154
2.1	Verkeer en vervoer	8.898	109	-8.789
2.2	Parkeren	132	188	56
2.3	Recreatieve havens	160	28	-132
2.4	Economische havens en waterwegen	795	0	-795
3.1	Economische ontwikkeling	321	0	-321
3.2	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	758	191	-567
3.3	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	316	51	-265
3.4	Economische promotie	256	591	335
4.1	Openbaar basisonderwijs	10	0	-10
4.2	Onderwijshuisvesting	3.534	0	-3.534
4.3	Onderwijsbeleid en leerlingzaken	3.763	778	-2.985
5.1	Sportbeleid en activering	424	0	-424
5.2	Sportaccommodaties	4.601	862	-3.739
5.3	Cultuurpresent., -productie en -particip	558	0	-558
5.4	Musea	161	0	-161
5.5	Cultureel erfgoed	345	0	-345
5.6	Media	1.198	207	-991
5.7	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	2.374	25	-2.349
6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	5.626	814	-4.812

6.2	Wijkteams	1.833	0	-1.833
6.3	Inkomensregelingen	21.162	16.541	-4.622
6.4	Begeleide participatie	12.839	3.120	-9.719
6.5	Arbeidsparticipatie	2.780	185	-2.596
6.6	Maatwerkvoorzieningen (WMO)	3.005	0	-3.005
6.71	Maatwerkdienstverlening 18+	12.984	348	-12.636
6.72	Maatwerkdienstverlening 18-	19.829	0	-19.829
6.81	Geescaleerde zorg 18+	1.621	1.408	-213
7.1	Volksgezondheid	2.322	0	-2.322
7.2	Riolering	4.346	5.707	1.362
7.3	Afval	5.489	6.704	1.215
7.4	Milieubeheer	585	0	-585
7.5	Begraafplaatsen en crematoria	689	662	-27
8.1	Ruimtelijke ordening	1.144	15	-1.129
8.2	Grondexploitatie (niet-bedrijventerrein)	127	182	55
8.3	Wonen en bouwen	6.071	3.706	-2.365
Totaal taakvelden		179.933	180.281	348

Meerjarenraming

De lasten en baten per programma (x € 1.000) zijn als volgt:

Lasten per programma	2023	2024	2025	2026
Veiligheid	5.576	5.561	5.560	5.560
Bereikbaarheid	9.985	10.360	11.129	11.035
Economie & werkgelegenheid	1.651	1.646	1.646	1.646
Leefbaarheid & Voorzieningen	16.969	16.613	16.812	16.672
Sociaal domein & volksgezondheid	84.002	83.499	82.103	82.710
RO, Wonen & Duurzaamheid	18.450	18.073	18.020	17.943
Burger & Bestuur	4.315	4.363	4.363	4.359
Bedrijfsvoering, waarvan:				
Beheer overige gebouwen en gronden	453	462	483	483
Overhead	29.426	28.403	28.267	27.853
Algemene dekkingsmiddelen, waarvan:				
Vennootschapsbelasting (VpB)				
Onvoorziene uitgaven	100	100	100	100
Overig.alg.dekkingsmiddelen	6.033	9.288	12.977	16.327
Totale lasten	176.959	178.368	181.460	184.688
Baten per programma	2023	2024	2025	2026
Veiligheid	15			
Bereikbaarheid	325	325	325	325
Economie & werkgelegenheid	833	834	834	834
Leefbaarheid & Voorzieningen	1.872	1.492	1.501	1.501
Sociaal domein & volksgezondheid	22.415	22.415	22.416	22.212
RO, Wonen & Duurzaamheid	16.976	17.077	17.260	17.383
Burger & Bestuur	591	698	708	708
Bedrijfsvoering, waarvan:				
Beheer overige gebouwen en gronden	393	395	398	398
Overhead	184	184	186	186
Algemene dekkingsmiddelen, waarvan:				
Vennootschapsbelasting (VpB)				
Onvoorziene uitgaven				
Overig.alg.dekkingsmiddelen	134.168	138.919	142.518	142.475
Totale baten	177.772	182.339	186.146	186.023
Saldo van lasten en baten	813	3.970	4.686	1.335
Reservemutaties per programma	2023	2024	2025	2026
Reservemutaties programma 2	-14	-64	-64	-64

Reservemutaties programma 3	205	115	115	
Reservemutaties programma 4	-143	-158	-318	-318
Reservemutaties programma 5	-1.017	-345	150	150
Reservemutaties programma 6	25	25	25	25
Reservemutaties programma 7	-200	-200	-200	-200
Reservemutaties programma 8	16	16	16	16
Reservemutaties programma 9	664	-2.960	-3.021	-3.021
Totaal mutaties op reserves	-465	-3.571	-3.297	-3.412
Resultaat begroting van lasten en baten	348	399	1.389	-2.076

Structurele reservemutaties	2023	2024	2025	2026
<i>Toevoegingen</i>				
Reserve onderhoud bruggen	55	55	55	55
Reserve Baggerplan	101	101	101	101
Reserve Scholenprogramma	288	288	288	288
Reserve Onderwijshuisvesting	30	30	30	30
Reserve Ruimte voor ondernemers	300	300	300	500
Reserve Ruimte voor Dorpen	300	300	300	300
Reserve dekking VTH Aardbevingen	200	200	200	200
Reserve Claims	33	33	33	33
Reserve Opgaven 2022-2026		3.000	3.000	3.000
Algemene Reserve	500			
<i>Onttrekkingen</i>				
Reserve Baggerplan	-92	-92	-92	-92
Algemene Reserve	-12	-12	-12	-12
Reserve ruimte voor ondernemers	-415	-415	-415	-500
Reserve ruimte voor dorpen	-450	-450	-450	-450
Reserve onderhoud begraafplaatsen	-25	-25	-25	-25
Reserve groot onderhoud gebouwen	-16	-16	-16	-16
	797	3.297	3.297	3.412

Investeringsprogramma

Investeringslijst 2023 - 2026													
Progr.	Onderwerp	Nut	Ter- mijn	Bedrag van investering (ex BTW)						Kapitaallast (1 ^e jaar)			
				2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032
				Uitgave	Inkomst	Uitgave	Inkomst	Uitgave	Inkomst	Uitgave	Inkomst	Uitgave	Inkomst
2	Beleidsplan wegen	E	40	1.406.450		1.406.450		1.406.450		1.406.450		56.258	56.258
2	Civiele constructies (721060068)	E	20	1.523.750		1.523.750		1.523.750		1.523.750		99.044	99.044
2	Openbare verlichting (721060069)	E	30	57.500		57.500		57.500		57.500		2.779	2.779
2	Infrastructuur Huisvesting IBOR	E	40	65.000								2.600	
2	Werkplekken huisvesting IBOR	E	5	93.000								19.995	
2	Project tweede ontsluiting Lauwersoog *	E	40	857.747								34.310	
4	Toplaag kunstgras hockeyveld Bedum	E	10	400.000								46.000	
4	Dak HHC Warffum *	E	40	156.000								6.240	
5	Vervanging Walsmachine WPA	E	5	50.000								10.750	
5	Vervanging vrachtwagen/bakwagen WPA	E	7	60.000								9.471	
5	Aanschaf schaat/frees machine WPA	E	5	45.000								9.675	
5	Vervanging heftruck WPA	E	7		45.000								7.104
5	Vervanging kleine bakwagen WPA	E	7		35.000								5.525
5	Vervanging Freesmachine WPA	E	5		150.000								32.250
5	Vervanging zaagautomaat WPA	E	5		80.000								17.200
6	GWRP Zuiveringskring Onderdendam	E	55	415.000	490.000	940.000	nnb	13.770	16.259	31.191			
6	GWRP Zuiveringskring Ulrum	E	55	245.000	195.000	195.000	95.000	8.130	6.470	6.470			3.152
6	GWRP Zuiveringskring Wehe den Hoom	E	55	380.000	980.000	680.000	nnb	12.609	32.518	22.564			
6	GWRP Zuiveringskring Winsum	E	55	205.000	255.000	105.000	105.000	6.802	8.461	3.484			3.484
6	GWRP Zuiveringskring Uithuizermeeden	E	55	45.000	45.000	45.000	45.000	1.493	1.493	1.493			1.493
6	GWRP Beheerprogramma Gemalen/ Persleidingen	E	15	662.000	736.000	558.000	nnb	54.063	60.107	45.570			
6	GWRP Optimaliseren meetnet Riolerings	E	15	50.000	50.000	50.000	50.000	4.083	4.083	4.083			4.083
6	GWRP Beheerprogramma Vrijerval riolerings	E	55	1.000.000	1.000.000	1.000.000	1.000.000	33.182	33.182	33.182			33.182
8	Vervanging materieel (afschrijving 7 jaar)	E	7	615.817	615.817	615.817	615.817	97.211	97.211	97.211			97.211
8	Vervanging materieel (afschrijving 10 jaar)	E	10	240.439	240.439	240.439	240.439	27.650	27.650	27.650			27.650
8	Vervanging telefonie	E	3			400.000				139.333			
8	Vervanging werkplekken (hardware)	E	3		600.000					209.000			
8	Bladeservers	E	3	35.000	35.000	75.000	35.000	12.192	12.192	26.125			12.192
8	Server Grid kaarten	E	3			30.000				10.450			
8	Storage Flash	E	3	75.000				26.125					
8	Storage (archief)	E	5		30.000					6.450			
8	Switches	E	4		40.000					10.600			
8	WiFi	E	5			35.000					7.525		
8	Stroomvoorziening/monitoring Automatisering	E	4	32.500	32.500			8.613	8.613				
8	Vergaderfaciliteiten (TV's, camera's, beamers)	E	4		67.500					17.888			
8	Specials/headsets	E	4	42.500				11.263					
	Totaal			8.757.703	-	8.709.956	-	7.956.956	-	5.173.956	-	614.309	772.337
	Rente		1,50%										
	* deze investeringen zullen middels een afzonderlijk voorstel nog worden voorgelegd aan de raad.												

Reserves en Voorzieningen

Reserve/Voorziening Het Hogeland	Geraamd saldo 1-1-2023	Geraamde toevoegingen 2023	Geraamde onttrekkingen 2023	Geraamd Saldo 31-12-2023	Mutaties 2024	Mutaties 2025	Mutaties 2026	Saldo ultimo 2026
RESERVES								
Programma 2 Bereikbaarheid								
Reserve Onderhoud wegen	2.913		-49	2.863				2.863
Reserve Onderhoud bruggen	639	55		694	55	55	55	859
Reserve Baggerplan	960	101	-92	969	9	9	9	995
Reserve Ontsluiting Bedum	500			500				500
Reserve Trace Mensingeweer - Zoutkamp	140			140				140
Programma 3 Economie en Werkgelegenheid								
Reserve Cofinancieringen	28			28				28
Reserve Versterking centrum Winsum	264			264				264
Reserve Regiovisie	15			15				15
Reserve Ruimte voor Ondernemers	438	300	-505	233	-115	-115	0	4
Programma 4 Leefbaarheid en Voorzieningen				0				
Reserve Scholenprogramma	4.198	288		4.486	288	288	288	5.350
Reserve Onderwijshuisvesting	323	30		353	30	30	30	443
Reserve Friciekosten bibliotheek	9			9				9
Reserve Programma Krimp en Leefbaarheid	677		-175	502	-160			342
Reserve Leefbaarheid	43			43				43
Reserve Waddenkustopgave	500			500				500
Reserve Bosaanleg Netlaan	32			32				32
Programma 5 Sociaal Domein en Volksgezondheid								
Reserve Sociaal domein	3.281	1.167		4.448	495			4.943
Reserve Ruimte voor Dorpen	1.715	300	-450	1.565	-150	-150	-150	1.115
Programma 6 RO, Wonen en Duurzaamheid								
Reserve Herstructurering	916			916				916
Reserve Bovenwijkse kosten Ter Laan 4	118			118				118
Reserve Bovenwijkse kosten Vogelzangloc	15			15				15
Reserve Grondexploitatie	751			751				751
Reserve Woon-& leefbaarheidsplannen Eemsdelta	399			399				399
Reserve Onderhoud begraafplaatsen	613		-25	588	-25	-25	-25	513
Reserve Klimaatbeleid	76			76				76
Reserve Milieu	93			93				93
Reserve Koppelkansen Aardbevingsschade	500			500				500
Reserve dekking VTH aardbevingen	400	200		600	200	200	200	1.200
Programma 7 Burger en Bestuur								

Programma 8 Bedrijfsvoering								
Reserve Frictie personeelskosten	947			947				947
Reserve Groot onderhoud gebouwen	3.512		-16	3.496	-16	-16	-16	3.448
Bevingschade herstel gemeentelijke gebouwen	400			400				400
Reserve Cursussen en Opleidingen	239			239				239
Reserve Organisatieontwikkeling	525			525				525
Algemene dekkingsmiddelen								
Algemene Reserve	15.077	500	-1.184	14.392	-73	-12	-12	14.295
Reserve Jaarovergang	1.965			1.965				1.965
Reserve Claims	1.185	33		1.218	33	33	33	1.317
Reserve Corona	638		-12	625				625
Opgaven 2022-2026	5.000			5.000	3.000	3.000	3.000	14.000
Totaal Reserves	50.045	2.974	-2.509	50.510	3.571	3.297	3.412	60.790
Reserve/Voorziening Het Hogeland	Geraamd saldo 1-1-2023	Geraamde toevoegingen 2023	Geraamde onttrekkingen 2023	Geraamd Saldo 31-12-2023	Mutaties 2024	Mutaties 2025	Mutaties 2026	Saldo ultimo 2
VOORZIENINGEN								
Programma 6 RO, Wonen en Duurzaamheid								
Voorziening Afvalstoffenheffing	0			0				0
Voorziening Rioolheffing	6.481		-803	5.678	-651	-688	-644	3.696
Voorziening Woonrijp maken grondexploitatie	675			675				675
Voorziening Leens-Oost	63			63				63
Programma 7 Burger en Bestuur								
Voorziening Pensioenverplichtingen	7.225			7.225				7.225
Voorziening Wachtgeldverplichtingen	491			491				491
Programma 8 Bedrijfsvoering								
Voorziening Sparen verlof	70			70				70
Totaal Voorzieningen	15.005	0	-803	14.202	-651	-688	-644	12.220
Totaal Reserves en Voorzieningen	65.050	2.974	-3.311	64.712	2.920	2.609	2.768	73.009

Bijlagen

I Uitgangspunten begroting

Voor het opstellen van de begroting 2023 worden de volgende begrotingsuitgangspunten behandeld. Elk begrotingsuitgangspunt wordt daarna in een alinea toegelicht:

- Loonontwikkeling;
- Prijsindex;
- Investeringsplan;
- Sociale en fysieke structuur.

Loonontwikkeling

Bij de weergave van de loonkosten voor de komende jaren, wordt rekening gehouden met de loonontwikkeling van 3,3% (op stelposten) voor 2023, voor 2024 met 4,2%, voor het jaar 2025 4,1% en voor 2026 met 3,9%. Deze stijging kan worden gedekt uit het accres in het gemeentefonds. In deze begroting is voor de cao-ontwikkelingen nog niets meegenomen. Momenteel zijn de cao-onderhandelingen gaande en zijn we in afwachting van de nieuwe cao. Er ligt nog geen concreet bod van de werkgevers, daarom is er nog niet gerekend met een cao-ontwikkeling. Bij het definitief worden van de cao zal de stelpost loonontwikkeling in worden gezet als dekking.

Prijsindex

In de begroting 2023 wordt meerjarig uitgegaan van een prijsindex aan zowel de baten als de lastenkant. Daarbij sluiten we aan bij de gehanteerde prijsindex van de septembercirculaire 2022. Op het moment dat prijsstijgingen aan de lastenkant afwijkt van de ontwikkeling die we hebben geraamd, dan zal dit gecompenseerd worden door een bijgestelde uitkering uit het gemeentefonds en waar nodig bijstelling van de tarieven.

De septembercirculaire laat voor het accres (dient ter dekking van prijsindexatie) en positievere lijn zien als dat we op basis van de indexcijfers uit de circulaire berekenen. Daarom hebben we aanvullend een bedrag van € 1 miljoen geraamd. Deze kan onder andere ingezet worden voor de sterk stijgende energiekosten.

Uitgangspunten investeringen

In de begroting is een actueel overzicht van investeringen opgenomen.

II Sociale- en fysieke structuur

Sociale structuur Raming 1-1-2023

Inwoners	48.576
Inwoners jonger dan 18 jaar	9.095
Inwoners ouder dan 64 jaar	12.856

Aantal bijstandsgerechtigden ingevolge:

- WWB	920
- IOAW	51
- IOAZ	5
- WSW	224
- Militairen	33
- WAO/WIA	1.507
- WAZ	36
- WAJONG	995

Fysieke structuur

Oppervlakte (hectares)	89.818
------------------------	--------

Waarvan:

- land	46.793
- binnenwater	2.946
- buitenwater	39.647
- verharding (asfalt, elementen, beton ed.)	432

Aantal woonruimten	23.505
--------------------	--------

Aantal:

- bruggen	299
- steigers	76
- betonnen fietstunnel	1
- beschoeiing (houten/kunststof/stortsteen) (M1)	71.957
- kade (beton/staal/metselwerk) (M1)	3.970
- duikers	143

III Algemene uitkering

Onderdeel A - Inkomstenmaatstaven			
Maatstaf	Berekende Aantallen	Gewicht / %	Uitkering
1q WOZ niet-woningen eigenaar	14.126.690,00	-0,2796	-3.949.822,52
1h WOZ niet-woningen gebruiker	14.126.690,00	-0,2127	-3.004.746,96
1a Waarde woningen eigenaren	36.739.480,00	-0,0857	-3.148.573,44
Subtotaal			-10.103.142,92
Onderdeel B - Uitgavenmaatstaven waarop de uitkeringsfactor van toepassing is			
Maatstaf	Berekende Aantallen	Gewicht	Bedrag in basis
8a-2 Bijstandsontvangers	1.011,54	5.036,74	5.094.886,61
2 Inwoners	48.184,00	376,12	18.122.966,08
7c-3 Huishoudens met laag inkomen boven drempel	5.250,78	3.779,56	19.845.630,61
12b Personen met migratieachtergrond	1.746,52	386,44	674.924,95
3c Eenpersoonshuishoudens	7.714,00	166,54	1.284.689,56
8b Loonkostensubsidie	62	5.036,74	312.277,88
4a Inwoners: jongeren jonger dan 18 jaar (vanaf uitkeringsjaar 2019)	8.845,08	566,39	5.009.763,26
8f Doelgroepenregister gemeentelijke doelgroep	327,42	1.018,84	333.593,30
5d Inwoners 75+ met drempel	1.940,57	1.329,39	2.579.768,89
7m Laag opleidingsniveau met drempel	5.436,12	264,37	1.437.146,38
14a Lokale centrumfunctie (max 20km)	44.405,75	10,86	482.246,43
14b Regionale centrumfunctie (max 60km)	7.303,71	155,36	1.134.704,30
14c Landelijke centrumfunctie	5.714,20	45,41	259.481,68
15e Leerlingen VO	950,4	384,9	365.808,96
15h-2 Onderwijsachterstand	1.113,25	150,84	167.923,33
38 Bedrijfsvestigingen	4.632,00	134,78	624.300,96
29 Historische woningen in bewoonde oorden 1930	1.523,00	42,27	64.377,21
36 Kernen	41	114.581,30	4.697.833,30
36a Kernen met 500 of meer adressen	12	75.166,66	901.999,92
34 Oeverlengte * bodemfactor gemeente	10.696,40	31,4	335.866,96
35a Oeverlengte * bodemfactor gemeente * dichtheidsfactor	10.367,51	13,42	139.131,98
32b-2 Omgevingsadressendichtheid (vanaf UJR 2016, miv septembercirc. 2016)	9.584,90	86,19	826.122,88
23 Oppervlakte bebouwing buitengebied * bodemfactor buitengebied	298,1	2.935,95	875.206,70
22 Oppervlakte bebouwing woonkernen * bodemfactor woonkernen	352,26	10.743,51	3.784.508,83
23a Oppervlakte bebouwing buitengebied	271	7.894,15	2.139.314,65
22a Oppervlakte bebouwing woonkern	309	6.753,77	2.086.914,93
19 Oppervlakte binnenwater	2.034,00	126,1	256.487,40
20 Oppervlakte buitenwater	10.000,00	39,89	398.900,00
16 Oppervlakte land	47.699,00	39	1.860.261,00
18 Oppervlakte land * bodemfactor gemeente	52.468,90	25,72	1.349.500,11
24b-2 Woonruimten (vanaf UJR 2016, miv septembercirc. 2016)	23.208,00	11,81	274.086,48
25b-2 Woonruimten (vanaf UJR 2016, miv septembercirc. 2016) * bodemfactor	26.457,12	52,99	1.401.962,79
39 Vast bedrag	1	977.596,56	977.596,56
Subtotaal			80.100.184,86
Onderdeel C - Uitkeringsfactor (uf)			
Uitkeringsfactor			1,307
Subtotaal (B x C (=uf))			104.690.941,61
Onderdeel D - Uitgavenmaatstaven waarop de uitkeringsfactor niet van toepassing is			
Maatstaf	Berekende Aantallen		Uitkering
56g Suppletie-uitkering nieuw verdeelstelsel 2023	4.164.684,00		4.164.684,00
Subtotaal			4.164.684,00
Onderdeel E - Integratie- en decentralisatieuitkeringen waarop de uitkeringsfactor niet van toepassing is			
Maatstaf	Berekende Aantallen		Uitkering
71 Brede impuls combinatiefuncties/buurtsportcoaches (DU)	173.953,00		173.953,00
170 Decentralisatie provinciale taken vergunningverlening, toezicht en handhaving	371.479,00		371.479,00
205 Voorschoolse voorziening peuters (DU)	113.915,00		113.915,00
223 Armoedebestrijding kinderen (DU)	208.623,00		208.623,00
274 Jeugdhulp kinderen in een AZC (DU)	27.064,00		27.064,00
393 Versterking omgevingsveiligheidsdiensten (DU)	13.000,00		13.000,00
421 Extra capaciteit BOAs (DU)	37.239,00		37.239,00
428 Wet kwaliteitsborging bouw (DU)	56.632,00		56.632,00
Subtotaal			1.001.905,00
Onderdeel F - 3 D's in het sociaal domein			
Maatstaf	Berekende Aantallen		Uitkering
260 Participatie (IU)	7.824.474,00		7.824.474,00
Subtotaal			7.824.474,00
Onderdeel G - Aanvullingen van de gebruiker			
Aanvullingen van de gebruiker	Opgave		Uitkering
Gemeenteposten:			
Behoedszaamheidsreserve			-380.886,00
Extra middelen Jeugdzoorg			0
Subtotaal			-380.886,00
Totaal uitkering 2023:			107.197.975,69

III Verstrekte subsidies

Programma 1 - Veiligheid			
Aanvrager	Omschrijving	Begroting 2023	Rekening 2021
Stichting Slachtofferhulp Nederland	Subsidie slachtofferhulp Nederland	16.216	14.245
Stichting Halt	Subsidie Halt	23.941	21.048
Stichting discriminatie Meldpunt	Subsidie discriminatie Meldpunt Groningen	37.312	18.165
Totaal Programma			53.458

Programma 3- Economie en Werkgelegenheid			
Aanvrager	Omschrijving	Begroting 2023	Rekening 2021
Stichting ondernemersfonds Uithuizen	Subsidie Ondernemersfonds	40.000	40.000
Stichting Promotie Winsum	Subsidie Promotie Winsum	50.000	50.000
Stichting ondernemersfonds Het Hogeland	Subsidie Ondernemersfonds	414.747	354.747
Totaal Programma			444.747

Programma 4- Leefbaarheid en voorzieningen			
Aanvrager	Omschrijving	Begroting 2023	Rekening 2021
<u>Onderwijs</u>			
Diverse organisaties	Subsidie Peuteropvang	400.000	293.114
Diverse organisaties	Subsidie Voorschoolse Educatie	482.700	511.808
Totaal Onderwijs		882.700	804.922
Stichting de Beemden	Subsidie Zwembad De Beemden	116.063	116.063
Stichting zwembad de Marne en omstreken	Subsidie Zwembad Leens	90.000	75.000
Stichting Zwembad de Hoge Vier Winsum	Subsidie Zwembad de Hoge Vier	66.500	65.000
Subsidie Stichting Zwembaden Eemsmond	Stichting Zwembaden Uithuizen en De Breede	247.000	247.000
Diverse organisaties	Subsidies sport	9.000	
Stichting Kunst- en cultuurcentrum	Subsidie kunst en cultuurcentrum het Hogeland	317.925	260.425
Stichting Kunst- en cultuurcentrum	Subsidie Cultuurcoaches	57.500	40.000
<u>Kunst en Cultuur</u>			

Muziekverenigingen	Subsidie Muziekverenigingen	60.000	54.351
Diverse organisaties	Overige Subsidie Jaarlijkse culturele activiteiten	10.000	16.000
Totaal Kunst en Cultuur	Jaarlijkse subsidies	70.000	70.351
Diverse organisaties	Incidentele subsidies activiteiten Kunst en cultuur	100.000	26.426
<u>Instandhouding Cultureel erfgoed</u>			
Menkemaborg	subsidie Museum Menkemaborg	58012,5	56.035
Molenstichting Winsum	Subsidie Molenstichting Winsum	29.580	29.988
Landgoed Borg Verhildersum	Subsidie Verhildersum	66300	60.000
Stichting Domies Toen	Subsidie Domies Toen	10.302	24.000
Stichting Openluchtmuseum het Hooge	Subsidie openluchtmuseum	55906,2	54.000
Stichting Beheer en Behoud van het Poldermolencomplex de Goliath	Subsidie Molen de Goliath Eemshaven	5.916	5.800
Diverse organisaties	Eenmalige subsidies	13.350	2.000
Stichting Het Groninger Landschap	Subsidie molens	20.936	20.525
Totaal instandhouding cultureel erfgoed		260.300	252.348
Stichting Biblionet Groningen	Subsidie Biblionet Groningen	1.068.741	979.497
Stichting Lokale Zender Het Hogeland	Subsidie Omroep het Hogeland	31.000	30.887
Totaal Programma			2.967.919

Programma 5- Sociaal Domein & Volksgezondheid			
Aanvrager	Omschrijving	Begroting 2023	Rekening 2021
<u>Sociaal en Cultureel werk</u>			
Diverse organisaties	Subsidie Dorpshuizen	90.000	101.605
Diverse organisaties	Subsidie Dorpsbelangen	15.000	11.949
Diverse organisaties	Subsidie Speeltuinen	10.000	11.693
Diverse organisaties	Ontmoetingspunten	15.000	13.800
Stichting Welzijn Bedum (De Meenschaar)	Subsidie Stichting Welzijn		70.000
Belangenvereniging 't Oldehof en Peerdewask	Subsidie Belangenvereniging	1.000	782
IVN Noord Nederland	Subsidie IVN Noord Nederland	750	750
Stichting Koopvaardijpastoraat Groningen	Subsidie Zeemanshuis Eemshaven	1.500	1.000
Stichting Werk op Maat	Subsidie Klus & Dienst	25.000	20.000
Oranjeverenigingen / 4 en 5 mei commissies	Subsidie Koningsdag en 4 en 5 mei	3.000	2.938

Diverse organisaties	Overige subsidies jaarlijkse activiteiten	5.250	
Totaal Sociaal en Cultureel werk	Jaarlijkse subsidies	76.500	132.912
Diverse organisaties	Incidentele subsidies Sociaal en Cultureel werk	90.000	11.125
Diverse organisaties	Subsidies Dorpsbudgetten	450.000	252.758
Stichting Werk Op Maat	Subsidie Centrum vrijwilligerswerk	50.900	50.900
Stichting Werk op Maat	Subsidie Werk op maat (basissubsidie)	68.069	68.069
<u>Ouderenbeleid</u>			
Stichting Cadanz Welzijn	Subsidie ASWA Plusbus	2.500	2.500
Diverse	Subsidie Welzijn Ouderen	6.500	6.263
Diverse organisaties	Meer Bewegen voor Ouderen	7.000	6.980
Diverse organisaties	Thuis kamers	25.000	0
Diverse ouderenbonden	Subsidie seniorenorganisatie	1.000	800
Stichting platform gehandicapten beleid	Subsidie Gehandicaptenbeleid	1.375	1.375
Stichting Gecoördineerd Ouderenwerk Winsum	Subsidie Ouderenwerk	4.221	4.221
Stichting Vrijwilligers Hulpdienst De Helpende hand	Subsidie stichting Vrijwilligers Hulpdienst	0	3.000
Diverse	Overige jaarlijkse subsidies	2.404	0
Totaal Ouderenbeleid		50.000	25.139
Diverse organisaties	Subsidie incidentele activiteiten	5.000	0
<u>Jeugd- en jongerenwerk</u>			
Diverse organisaties	Subsidie jeugdwerk	40.000	15.870
Stichting Jongerencentrum Uithuizen	Subsidie Jongerencentrum	40.000	40.000
Totaal Jeugd-en jongerenwerk		80.000	55.870
Diverse organisaties	Incidentele subsidies Jeugd en Jongerenwerk	10.000	5.900
<u>Volksgezondheid</u>			
Diverse organisaties	Subsidie EHBO	500	450
Diverse organisaties	Subsidie CIP Preventie	21.850	19.000
Stichting Groningen Hartveilig	Subsidie Groningen Hartveilig	6.000	5.736
Totaal Volksgezondheid		28.350	25.186
Diverse organisaties	Subsidie Minimabeleid (Klijnsmagelden)	363.000	337.218
Totaal Programma			1.066.682

Organisaties kunnen geen rechten ontleen aan de begrote bedragen. Subsidieaanvragen toetsen wij aan de Algemene subsidieverordening Het Hogeland 2019 en de Algemene Subsidieregeling gemeente Het Hogeland.

V Toelichting Beleidsindicatoren

Indicator	Eenheid	Bron	Periode	Omschrijving
Programma Veiligheid				
Verwijzingen Halt	Aantal per 10.000 jongeren	Stichting Halt	2021	Verwijzingen Halt per 10.000 inwoners van 12-17 jaar
Winkeldiefstallen	Aantal per 1.000 inwoners	CBS	2021	Het aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners.
Geweldsmisdrijven	Aantal per 1.000 inwoners	CBS	2021	Het aantal geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners. Voorbeelden van geweldsmisdrijven zijn seksuele misdrijven, levensdelicten zoals moord en doodslag en dood en lichamelijk letsel door schuld (bedreiging, mishandeling, etc.).
Diefstallen uit woning	Aantal per 1.000 inwoners	CBS	2021	Het aantal diefstallen uit woningen, per 1.000 inwoners.
Vernielingen en beschadigingen (in openbare ruimten)	Aantal per 1.000 inwoners	CBS	2021	Het aantal vernielingen en beschadigingen per 1.000 inwoners.
Programma Economie & Werkgelegenheid				
Funciemenging	%	CBS BAG/ LISA	2021	De funciemengingsindex (FMI) weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen.
Vestigingen (van bedrijven)	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 t/m 64 jaar	LISA	2021	Het aantal vestigingen van bedrijven, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar.
Programma Leefbaarheid & Voorzieningen				
Absoluut verzuim	Aantal per 1.000 leerlingen	DUO/Ingrado	2021	Het aantal leerplichtigen dat niet staat ingeschreven op een school, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar
Relatief verzuim	Aantal per 1.000 leerlingen	DUO/Ingrado	2021	Het aantal leerplichtigen dat wel staat ingeschreven op een school, maar

				ongeeoorloofd afwezig is, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.
Vroegtijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	% deelnemers aan het VO en mbo onderwijs	DUO/Ingrado	2020	Het percentage van het totaal aantal leerlingen (12-23 jaar) dat voortijdig, dat wil zeggen zonder startkwalificatie, het onderwijs verlaat.
Niet-sporters	%	Gezondheidsmonitor volwassenen(en ouderen), GGD'en, CBS en RIVM	2020	Bevolking van 19 jaar en ouder dat niet minstens één keer per week aan sport doet.
Programma Sociaal domein & Volksgezondheid				
Banen	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd 15 - 64 jaar	CBS/LISA	2021	Het aantal banen, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar.
Jongeren met een delict voor de rechter	% 12 t/m 21 jarigen	CBS Jeugd	2020	Het percentage jongeren (12-21 jaar) dat met een delict voor de rechter is verschenen.
Kinderen in uitkeringsgezin	% kinderen tot 18 jaar	CBS Jeugd	2020	Het percentage kinderen tot 18 jaar dat in een gezin leeft dat van een bijstandsuitkering moet rondkomen.
Netto arbeidsparticipatie	% van de werkzame beroepsbevolking t.o.v. de beroepsbevolking	CBS Arbeidsdeelname	2020	Het percentage van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de (potentiële) beroepsbevolking.
Werkloze jongeren	% 16 t/m 22 jarigen	CBS Jeugd	2020	Het percentage werkloze jongeren (16-22 jaar)
Personen met een bijstandsuitkering	Aantal per 10.000 inwoners	CBS Participatiewet	2021	Het aantal personen met een bijstandsuitkering, per 1.000 inwoners.
Lopende re-integratievoorzieningen	Aantal per 10.000 inwoners van 15 - 64 jaar	CBS Participatiewet	2020	Het aantal re-integratievoorzieningen, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar.
Jongeren met jeugdhulp	% van alle jongeren tot 18 jaar	CBS Jeugd	2021	Het percentage jongeren tot 18 jaar met jeugdhulp ten opzichte van alle jongeren tot 18 jaar.

Jongeren met jeugdbescherming	% van alle jongeren tot 18 jaar	CBS Jeugd	2021	Het percentage jongeren tot 18 jaar met een jeugdbeschermingsmaatregel ten opzichte van alle jongeren tot 18 jaar.
Jongeren met jeugdreclassering	% van alle jongeren van 12 tot 23 jaar	CBS Jeugd	2021	Het percentage jongeren (12-22 jaar) met een jeugdreclasseringsmaatregel ten opzichte van alle jongeren (12-22 jaar).
Cliënten met een maatwerkarrangement WMO	Aantal per 10.000 inwoners	CBS Monitor Sociaal Domein WMO	2021	Aantal per 1.000 inwoners in de betreffende bevolkingsgroep. Een maatwerkarrangement is een vorm van specialistische ondersteuning binnen het kader van de Wmo.
Programma RO, Wonen & Duurzaamheid				
Omvang huishoudelijk afval	Kg/inwoner	CBS huishoudelijk afval	2017	Niet gescheiden ingezameld huishoudelijk afval.
Hernieuwbare elektriciteit	%	Berekening	2020	
Gemiddelde WOZ-waarde	x € 1.000	CBS Statistiek Waarde Onroerende zaken	2021	De gemiddelde WOZ-waarde van woningen.
Nieuw gebouwde woningen	Aantal per 1.000 woningen	BAG	2021	Het aantal nieuwbouwwoningen.
Demografische druk	%	CBS bevolkingsstatistiek	2022	De som van het aantal personen van 0 tot 20 jaar en 67 jaar of ouder in verhouding tot de personen van 20 tot 67 jaar.
Gemeentelijke woonlasten eenpersoonshuishouden	In euro's	COELO	2022	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een éénpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.
Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden	In euro's	COELO	2022	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een meerpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.
Programma Bedrijfsvoering				

Formatie	Fte per 1.000 inwoners	Eigen gegevens	2022	De toegestane formatie in fte van het ambtelijk apparaat van de organisatie voor het begrotingsjaar op peildatum 1 januari.
Bezetting	Fte per 1.000 inwoners	Eigen gegevens	2022	Het werkelijk aantal fte dat werkzaam is.
Apparaatskosten	Kosten per inwoner	Eigen gegevens	2022	De noodzakelijke financiële middelen voor het inzetten van personeel (salarissen), organisatie-, huisvestings-, materieel-, automatiseringskosten e.d. voor de uitvoering van de organisatorische taken.
Externe inhuur	Kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen	Eigen gegevens	2022	Onder externe inhuur wordt verstaan: het uitvoeren van werkzaamheden in opdracht van een bij de organisatie in dienst zijnde opdrachtgever, door een private organisatie met winstoogmerk, door middel van het tegen betaling inzetten van personele capaciteit en deskundigheid, zonder dat daar een arbeidsovereenkomst of aanstelling tussen organisatie en de daarbij ingezette personen aan ten grondslag ligt.
Overhead	% van de totale lasten	Eigen gegevens	2022	Overhead betreft alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces.

VI Afkortingenlijst

ABS	Ambtenaar Burgerlijke Stand
AO/IC	Administratieve Organisatie/ Interne Controle
AOS	Acuut onveilige situatie
APV	Algemene Plaatselijke Verordening
AR	Algemene Reserve
ARCG	Afvalbeheer Regio Centraal Groningen
AU	Algemene Uitkering
AVA	Algemene Vergadering van Aandeelhouders
AVG	Algemene Verordening Gegevensbescherming
AZC	Asielzoekerscentrum
BAG	Basisregistratie Adressen en Gebouwen
BBV	Besluit Begroting en Verantwoording
BBZ	Besluit Bijstandverlening Zelfstandigen
BCF	BTW Compensatie Fonds
B&O	Beheer en Onderhoud
B&W	Burgemeester en Wethouders
BMWE	Bedum, De Marne, Winsum en Eemsum
BNG	Bank Nederlandse Gemeenten
BOA	Buitengewoon Opsporingsambtenaar
BOPA	Buitenplanse Omgevingsplan Activiteit
BOR	Beheer Openbare Ruimte
BRP	Basisrioleringsplannen
BRP	Basisregistratie Personen
BSO	Buitenschoolse opvang
BW	Begeleid Wonen
BZK	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
CAO	Collectieve Arbeidsovereenkomst
CBS	Centraal bureau voor de statistiek
CISO	Chief Information Security Officer
COA	Centraal orgaan opvang asielzoekers
CROW	Centrum voor Regelgeving en Onderzoek in de Grond-, Water- en Wegenbouw en de Verkeerstechniek
dBos	de Bibliotheek op School
DSO	Digitaal Stelsel Omgevingswet
DU	Decentralisatie Uitkering
DUO	Dienst uitvoering onderwijs
ECB	Europese Centrale Bank
EBG	Economic Board Groningen
EDC	Eemsdelta Distribution centre
EDR	Eemsdollard Regio
E-HRM	Electronic Human Resource Management
ESF	Europees Sociaal Fonds
EZ	Economische Zaken
EZK	Economische zaken en Klimaat
FEV	Fonds Economische Versterking
FG	Functionaris Gegevensbescherming
GFT	Groente-, fruit-, en Tuinafval
GGD	Gemeenschappelijke Gezondheidsdienst
GGPG	Groninger Gemeenten, Provincie Groningen
GGZ	Geestelijke Gezondheidszorg
GIS	Geografisch Informatiesysteem
GKB	Gemeentelijke Krediet Bank
GR	Gemeenschappelijke Regeling
GSP	Groningen Seaports
GW	Gemeentewet
GWRP	Gemeentelijke Water en Rioleringsplan

HBO	Hoger Beroeps Onderwijs
HHL	Het Hogeland
HIP	Haven informatie punt
HRM	Human Resource Management
IBA	Individuele behandeling van afvalwater
IBOR	Integraal beleid voor de openbare ruimte
IBP	Interbestuurlijke Programma
IBT	Interbestuurlijk toezicht
I&A	Informatisering en Automatisering
IHP	Integraal Huisvesting Plan
IKC	Integraal Kind Centra
IMG	Instituut mijnbouwschade Groningen
IOAZ	Inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen
IOAW werknemers	Inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers
ISK	Internationale Schakel Klas
IU	Integratie Uitkering
IVB	Individuele vertegenwoordiging en beheer
IVN	Instituut voor Natuureducatie en Duurzaamheid
I&W	Infrastructuur en Waterstaat
KCA	Klein Chemisch Afval
KC	Kindcentrum
KCC	Klant Contact Centrum
K&C	Kunst en Cultuur
KCDP	Kunstcentrum De Ploeg
KNM	Kennis van de Nederlandse Maatschappij
KOR	Kwaliteitscatalogus Openbare Ruimte
KOT	Kinder Opvang Toeslag
KPI	Key Performance Indicators
LOC	Leer Ontwikkel Centrum
LV WOZ	Landelijke voorziening WOZ
MAP	Module arbeidsmarkt & participatie
MBO	Middelbaar Beroeps Onderwijs
MFA	Multifunctionele Accommodatie
MJD	Maatschappelijke Juridische Dienstverlening
MJOP	Meerjaren Onderhoudsplan
MKB	Midden- en Kleinbedrijf
NABO's	Niet Actief Beveiligde Overwegen
NAM	Nederlandse Aardolie Maatschappij
NAP	Normaal Amsterdams Peil
NCG	Nationaal Coördinator Groningen
NGO	Niet gouvernementele organisatie
NOM	investerings- en ontwikkelingsmaatschappij Noord-Nederland
NPG	Nationaal Programma Groningen
NPO	Nationaal Programma Onderwijs
NSU	Nieuwe School Uithuizen
NZV	Waterschap Noorderzijlvest
ODG	Omgevingsdienst Groningen
OGGz	Openbare geestelijke gezond
OJG	Ondersteuner Jeugd en Gezin
OOV	Openbare Orde en Veiligheid
OR	Openbare Ruimte
OV	Openbaar Vervoer
OZB	Onroerende Zaak Belastingen
PAS	Programma Aanpak Stikstof
PAW	Proeftuin aardgasvrijewijken
P&C	Planning en Control
PDCA	Plan, do, check, act
P&I	Processen & Informatievoorziening

PG&Z	Publieke Gezondheid & Zorg
PIT	Psychiatrische intensieve thuiszorg
PIP	Plan Inburgering en Participatie
ProGrESCo	Provinciaal Groninger Energie Service Collectief
PSA	Provinciaal Sport Akkoord
PW	Participatiewet
RDW	Rijksdienst voor het wegverkeer
RAS	Regionale Adaptie Strategie
RCE	Rijksdienst voor het cultureel erfgoed
REP	Ruimtelijk Economisch Programma
RES	Regionale Energie Strategie
RGA	Regio Groningen Assen
RHDHV	Royal Haskoning en DHV
RIEC	Regionaal Informatie en Expertise Centrum
RIGG	Regionale Inkooporganisatie Groninger Gemeenten
RIVM	Rijksinstituut voor volksgezondheid en milieu
RO	Ruimtelijke Ordening
ROB	Raad voor Openbaar Bestuur
R&T	Recreatie en Toerisme
SAW	School Als Wijk
SBE	Samenwerkende Bedrijven Eemsdelta
SD	Sociaal Domein
SDG	Sustainable Development Goals
SIB	Strategisch informatie beleid
SIEM/SOC	Security Information & Event Management/ Security Operations Center
SMW	School maatschappelijk werk
SPP	Strategische personeelsplanning
SROI	Social Return on Investment
SW	Sociale Werkplaats
SZW	Sociale Zaken en Werkgelegenheid
THV	Tijdelijke huisvesting
TONK	Tijdelijke ondersteuning noodzakelijke kosten
Tozo	Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers
UWV	Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen
VEGANN	Vereniging van Gemeenten Aandeelhouders binnen Noord- Nederland
VCA	Veiligheid, gezondheid en milieu Checklist aannemers
VGG	Vereniging Groninger Gemeenten
VJN	Voorjaarsnota
VKB	Volkskredietbank
VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
VNN	Verslavingszorg Noord Nederland
VO	Voortgezet onderwijs
VpB	Vennootschapsbelasting
VRG	Veiligheidsregio Groningen
Vsv-ers	Vroegtijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie
VTH	Vergunningen, Toezicht en Handhaving
VVE	Voor en Vroegschoolse Educatie
VWS	Volksgesondheid, Welzijn en Sport
WAS	Warenwet attractiebesluit Speeltoestellen
WDO	Wet Digitale overheid
WEC	Werelderfgoed Centrum
WEC-W	Wereld Erfgoed Centrum Waddenzee
Wgs	Wet gemeentelijke schuldhelpverlening
WLP	Woon- en leefbaarheidsplannen
Wlz	Wet langdurige zorg
Wmo	Wet maatschappelijke ondersteuning
WoM	Werk op Maat
WOO	Wet Open Overheid
WOZ	Wet Waardering Onroerende Zaken
WPA	Werkplein Ability

WPO	Wet op het primaire onderwijs
WRO	Wet Ruimtelijke Ordening
Wsob	Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen
WsW	Wet sociale werkvoorziening
WTCG	Warmtetransitie Centrum Groningen
Wvggz	Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg
WW	Werkloosheidswet
ZZP	Zelfstandige Zonder Personeel